ERÍCH MARÍA REMARQUE

În românește de
MARIANA CRAINIC-AUBERT

Obeliscul negru

Povestea unui tineret întîrziat

Editura
Univers
— București ● 1973

Coperta colecției
Emil Chendea

Erich Maria Remarque
DER SCHWARZE OBELISK
Geschichte einer verspäteten Jugend
(C) 1968 by Erich Maria Remarque

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate editurii UNIVERS.

NU VĂ MINIAȚI, DACĂ DE DATA ACEASTA VĂ vorbesc de timpuri îndepărtate. Lumea se află din nou în penumbra apocalipsului; încă n-a dispărut mirosul de sînge și praful ultimei prăbușiri, că laboratoarele și fabricile au și început să lucreze la înaltă tensiune pentru dobîndirea păcii prin inventarea unor arme cu care întregul glob pămîntesc să poată fi aruncat în aer.

Pacea lumii! Niciodată nu s-a vorbit mai mult și niciodată — ca în vremurile noastre — nu s-a făcut mai puțin pentru realizarea ei. Niciodată nu s-au pomenit mai mulți falși profeți, mai multă minciună, mai multă moarte, distrugere și lacrimi ca în secolul nostru — al douăzecilea — cel al progresului, al tehnicii, al civilizației, al culturii de masă și al uciderii în masă.

De aceea nu vă mîniați, dacă privesc în urmă la anii legendari, cînd speranța încă mai flutura ca un stindard deasupra capetelor noastre și mai puteam da crezare unor erezii ca existența umanității, a dreptății, a toleranței, precum și că un singur război mondial ar fi de ajuns ca învățătură pentru o generație.

I

SOARELE LUMINEAZĂ BIROUL FIRMEI DE monumente funerare Heinrich Kroll & Fiii. Sîntem în aprilie 1923 şi afacerile merg bine. Primăvara ne-a fost prielnică, vindem din plin şi prin aceasta sărăcim. Dar ce să facem? Moartea este necruţătoare şi nu poate fi înlăturată, iar doliul omenesc pretinde în cele din urmă monumente de piatră, marmură şi, dacă intervine sentimentul vinovăţiei sau o moştenire de seamă, solicită chiar costisitorul granit negru suedez şlefuit pe de-a întregul. Toamna şi primăvara sînt cele mai bune anotimpuri pentru negustorii accesoriilor de doliu — morţii sînt atunci mai numeroşi decît vara şi iarna; toamna, cînd seva vieţii se usucă, şi primăvara, cînd prinde forţe noi şi mistuie trupul slăbit, la fel cum un fitil prea gros topeşte o lumînare prea subţire. Aceasta este de altfel părerea abilului nostru gropar Liebermann de la cimitirul comunal, şi el se pricepe; are optzeci de ani, a îngropat mai bine de zece mii de cadavre şi cu banii agonisiţi din misitia cu monumente funerare şi-a cumpărat o casă cu grădină şi o crescătorie de păstrăvi pe malul rîului, iar meseria lui i-a oferit prilejul să devină un beţivan convins. Nu urăşte nimic mai mult decît crematoriul oraşului. Îl socoteşte o concurenţă necinstită. Nici nouă nu ne e pe plac. Cu urnele nu-i rost de cîştig.

Mă uit la ceas. E aproape ora prînzului și deoarece astăzi e sîmbătă, încetez lucrul. Pun capacul pe mașina de scris, duc aparatul de multiplicat „Presto" în spatele perdelei, strîng mostrele de piatră și scot din fixativ copiile fotografice ale monumentelor pentru eroii căzuți în război și ale podoabelor artistice funerare. Eu nu mă ocup numai de reclamă, ci sînt și desenatorul și contabilul firmei; de un an sînt și singurul funcționar administrativ, fără să fiu măcar de specialitate.

Cu o poftă deosebită, scot din sertar o țigară de foi, una neagră de tutun brazilian. Voiajorul fabricii de produse metalice din Württemberg mi-a dat-o azi de dimineață, înainte de a încerca să-mi vîre pe gît o cantitate de coroane de bronz; țigara așadar e bună. Caut chibriturile, dar, ca de obicei, nu le găsesc. Din fericire, în sobă mai e puțin foc. Fac sul o hîrtie de zece mărci, o țin o clipă deasupra jarului și-mi aprind cu ea țigara. La sfîrșit de aprilie focul în sobă de fapt nu mai este necesar; a fost numai o idee comercială a patronului meu Georg Kroll. E de părere că persoanele în doliu, care sînt nevoite să cheltuiască bani, preferă în acest scop o cameră încălzită. Doliul e oricum o înghețare a sufletului și dacă la aceasta s-ar mai adăuga și frigul la picioare, ar fi greu de obținut un preț favorabil. Căldura să dezghețe tot, pînă și portofelul! De aceea biroul nostru este încălzit peste măsură și reprezentanților noștri li s-a împuiat capul cu principiul de a nu încerca niciodată să încheie vreun contract la cimitir, pe vreme proastă sau pe ploaie — ci numai în cămăruța încălzită, și dacă este posibil după prînz. Doliul, frigul și foamea nu fac casă bună cu comerțul.

Arunc restul hîrtiei de zece mărci în sobă și mă ridic. În aceeași clipă aud deschizîndu-se o fereastră la casa de peste drum. Nici nu e nevoie să mă uit într-acolo, ca să știu ce s-a întîmplat. Ca și cînd aș mai avea treabă cu mașina de scris, mă aplec cu băgare de seamă peste masă. Totodată trag cu coada ochiului la oglinda mică, de buzunar, pe care am așezat-o în așa fel, ca să pot observa fereastra. Ca de obicei, o văd pe Lisa, nevasta lui Watzek, parlagiul de cai, care stă goală la geam, cască și se întinde. S-a trezit chiar acum. Strada e veche și îngustă. Lisa ne

poate vedea pe noi și noi pe ea, și știe asta ; de aceea stă acolo. Deodată deschide gura mare, rîde în hohote și arată spre oglindă. Cu ochii ei de vultur a descoperit-o. Îmi pare rău că m-am dat de gol, mă prefac însă că n-am observat nimic și mă retrag în obscuritatea din fundul camerei. După cîtva timp, mă întorc. Lisa rînjește. Privesc afară, dar nu mă uit la ea, ci par a face semn cuiva de pe stradă. Ba mai mult, trimit și o bezea imaginară. Lisa cade în cursă. E curioasă și se apleacă să vadă despre cine e vorba. Pe stradă nu e nimeni. Acum rînjesc eu. Supărată, se bate cu degetul pe frunte și dispare.

De fapt, nici nu știu de ce am pus la cale drăcia asta. Lisa este ceea ce se numește o muiere splendidă și cunosc o droaie de bărbați, care ar da zilnic cu plăcere milioane, ca să se poată bucura de o asemenea priveliște. Și mie îmi place, deși mă irită că această strengăriță lenceșă, care iese din așternut abia la prînz, este cu atîta nerușinare sigură pe farmecele ei. Nici nu-i trece prin gînd că ar putea exista vreun bărbat, care n-ar dori să se culce cu ea de la prima vedere. Totuși privește toate acestea cu destulă nepăsare. Stă la fereastră, pieptănată cu breton și cu nasul în vînt, și-și leagănă perechea de sîni din cea mai fină marmură de Carrara, la fel ca o mătușă care-și distrează nepotelul sugar cu o uruitoare. Dacă ar avea cîteva baloane umflate, le-ar scoate afară pe fereastră. Fiind goală, face același lucru cu propriii sîni ; pentru Lisa e totuna. Pur și simplu se bucură că există și că toți bărbații trebuie să fie nebuni după ea. Apoi uită tot și se repede cu gura ei lacomă la micul dejun, în timp ce Watzek, parlagiul obosit, omoară mîrțoage bătrîne.

Lisa apare din nou. Și-a pus acum o mustață și e încîntată de ideea ei năstrușnică. Salută militărește și am înțeles că îl închipuie astfel cu nerușinare pe bătrînul plutonier-major în rezervă Knopf, de alături. Apoi îmi amintesc însă, că dormitorul lui Knopf nu are decît o singură fereastră spre curte. Și Lisa este destul de rafinată să știe că nu poate fi observată din cele cîteva case învecinate.

Deodată, clopotele de la biserica Sfînta Maria încep să bată, de parcă undeva s-ar fi prăbușit zăgazurile tăcerii. Biserica se află la capătul străzii și dangătele răsună ca și

cînd ar cădea direct din cer în cameră. În același timp, de la cea de a doua fereastră a biroului, care dă spre curte, văd strecurîndu-se un fel de nălucă în chip de pepene — nu e altceva decît capul chel al patronului meu. Lisa face un gest mitocănesc și închide fereastra. Ispita de fiecare zi a Sfîntului Anton a fost înfrîntă și de astă dată.

Georg Kroll abia a împlinit patruzeci de ani, dar capul îi strălucește ca pista de popice din grădina de vară Boll. Strălucește de cînd îl cunosc și sînt mai bine de cinci ani de atunci. Strălucește atît de tare, încît în tranșee, pe cînd eram în același regiment, se dăduse un ordin special, ca și în timp de acalmie Georg să poarte cască de oțel — deoarece chiar cel mai blînd adversar ar fi fost tentat să constate printr-o împușcătură, dacă nu cumva chelia lui este o uriașă bilă de biliard.

Iau poziția de drepți și raportez :

— Cartierul general al firmei Kroll și Fiii ! Statul-major de observare a inamicului. Mișcări de trupe suspecte în sectorul parlagiului Watzek.

— Aha ! exclamă Georg. Lisa își face gimnastica de dimineață ! Pe loc repaus, caporal Bodmer ! De ce nu-ți aperi virtutea, purtînd de dimineață ochelari de cal, precum bidiviul tobosarului dintr-o fanfară de cavalerie ? Nu-ți sînt cunoscute cele trei principii mai de preț ale vieții ?

— Cum să le cunosc, domnule procuror general, dacă mai sînt încă în căutarea vieții ?

— Virtute, naivitate și tinerețe ! decretează Georg. Odată pierdute, nu le mai poți dobîndi. Și ce poate aduce mai mare deznădejde decît experiența, vîrsta și inteligența stearpă ?

— Sărăcia, boala și singurătatea ! răspund eu.

— Astea sînt doar alte denumiri pentru experiență, vîrstă și inteligență prost folosite.

Georg îmi ia țigara din gură, o cercetează la repezeală și o identifică, așa cum face un colecționar cu un fluture :

— Captură de la fabrica de produse metalice.

Scoate din buzunar un splendid portțigaret auriu din spumă de mare, vîră țigara în el și continuă s-o fumeze.

— N-am nimic împotriva confiscării ţigării, zic eu. E un gest de forţă brutală şi, ca fost subofiţer, mai mult decît atîta nu cunoşti din viaţă. Dar de ce ai pus-o în porttigaret ? Doar nu sînt sifilitic.

— Şi nici eu pederast.

— Georg, spun eu. În război ai mîncat cu lingura mea supă de mazăre, pe care o furasem de la bucătărie. Lingura o ţineam în cizmele mele murdare şi nu o spălam niciodată.

Georg priveşte la scrumul ţigării. E alb ca zăpada.

— Au trecut patru ani şi jumătate de la război încoace, constată el. Pe atunci devenisem oameni din pricina nenorocirii fără seamăn în care ne aflam. Astăzi, nerușinata goană după avere ne-a împins să fim iarăşi tîlhari. Ca să ascundem acest lucru, avem din nou nevoie de lustrul anumitor maniere. *Ergo* [1]. Dar nu mai ai înc-o ţigară ? Fabrica de produse metalice nu încearcă niciodată să şperţuiască funcţionarii cu o singură ţigară.

Scot din sertar cea de a doua ţigară şi i-o dau.

— Inteligenţa, experienţa şi vîrsta parcă tot servesc la ceva, zic eu.

Rînjeşte şi-mi întinde în schimb o cutie de ţigarete, din care lipsesc vreo şase.

— Altceva ce-a mai fost ? mă întrebă el.

— Nimic. Nici un client. Dar eu solicit urgent o sporire a salariului.

— Iarăşi ? De-abia ieri ai primit una.

— Nu ieri. Azi-dimineaţă la ora nouă. Opt mii de mărci nenorocite. Totuşi, azi-dimineaţă la nouă mai însemnau ceva. Între timp a apărut noul curs al dolarului şi nu-mi pot cumpăra cu ele decît o sticlă de vin ieftin în locul unei cravate noi. Eu însă am nevoie de o cravată.

— Cum stă dolarul acum ?

— Azi la prînz era treizeci şi şase de mii de mărci. De dimineaţă mai era treizeci.

Georg Kroll îşi priveşte ţigara.

— Treizeci şi şase de mii ! Creşte ca aluatul dospit ! Şi ce o să-i pună capăt ?

[1] Agadar (lat.).

— Un faliment general, domnule mareșal, răspund eu. Între timp însă, trebuie să trăim. Ai adus banii ?

— Numai o valizuță, pentru astăzi și mîine. Hîrtii de o mie, de zece mii, chiar și cîteva pachete cu dragile vechi hîrtii de cîte o sută. Să tot fie vreo două kilograme și jumătate monede de hîrtie. Inflația o ia din loc cu atîta repeziciune, încît Banca Reichului n-o poate ajunge din urmă cu tiparul. Abia acum două săptămîni au apărut hîrtiile de o sută de mii și curînd va trebui să înceapă tipărirea celor de un milion. Cît mai avem pînă la miliarde ?

— Dacă o ținem în ritmul ăsta, cîteva luni.

— Doamne, Doamne ! oftează Georg. Unde sînt frumoasele vremuri liniștite din 1922 ? Pe atunci dolarul nu creștea într-un an decît de la două sute cincizeci la zece mii. Ca să nu mai vorbim de 1921, cînd nu era vorba decît de un procent pîrlit de trei sute la sută.

Mă uit pe fereastra care dă spre stradă. Peste drum, Lisa stă la geam, îmbrăcată într-un capot de mătase imprimat cu un model cu papagali. De mînerul ferestrei e atîrnată o oglindă, în fața căreia își piaptănă coama.

— Ia te uită colo, spun eu cu amărăciune. Nici nu seamănă, nici nu culege, dar Dumnezeu din ceruri tot o hrănește. Capotul ăsta ieri nu-l avea încă. Mătase, cu toptanul ! Și eu nu reușesc să-mi strîng nici gologanii pentru o cravată.

Georg zîmbește ironic.

— Tu ești o neînsemnată victimă a timpurilor astora. Lisa în schimb, plutește cu toate pînzele sus pe valurile inflației germane. Ea este frumoasa Elenă a speculanților. Din monumente funerare nu te poți îmbogăți, băiete. De ce nu te ocupi și tu cu negoțul de scrumbii sau comerțul de acțiuni, ca prietenul tău Willy ?

— Pentru că eu sînt un filozof sentimental și rămîn credincios monumentelor funerare. Așadar, ce se aude cu mărirea salariului ? Și filozofii au nevoie de un lux cît de modest în îmbrăcăminte.

— Nu poți cumpăra mîine cravata ?

— Mîine e duminică. Și mîine am nevoie de ea.

Georg aduce din vestiar valiza cu bani. Scoate din ea două pachete și mi le aruncă.

— E de ajuns ?-

Văd că majoritatea sînt bancnote de o sută.

— Mai dă-mi o jumătate de kilogram din hîrtia asta de tapetat, zic eu. Aici să fie cel mult cinci mii. Aştia sînt banii de biserică, pe care speculanţii catolici îi dau duminica de pomană şi le e ruşine că sînt atît de zgîrciţi.

Georg îşi scarpină capul chel — un gest atavic fără rost în cazul lui. Apoi îmi dă un al treilea pachet.

— Slavă Domnului, că mîine e duminică, remarcă el. Nu există curs al dolarului. O zi pe săptămînă inflaţia stă pe loc. Dumnezeu desigur nu s-a gîndit la asta, cînd a creat duminica.

— De fapt, noi cum stăm ? întreb eu. Sîntem faliţi sau ne merge de minune ?

Georg trage o dată lung din ţigară.

— Cred că asta n-o mai ştie nimeni în Germania nici despre el însuşi. Nici măcar divinul Stinnes [1]. Cei care au pus bani deoparte sînt bineînţeles faliţi. Muncitorii şi salariaţii de asemenea. Dintre micii negustori majoritatea, fără să ştie. Într-adevăr strălucit le merge numai celor cu devize, acţiuni sau obiecte de mare valoare. Aşadar, nouă nu. Asta ţi-ajunge pentru lămurirea ta ?

— Obiecte de valoare ! Mă uit afară în grădină, unde se află depozitul nostru. Adevărat că nu prea mai avem multe, îndeosebi gresie şi material turnat. Dar avem ceva marmură şi granit. Şi puţinul ce-l avem, ni-l vinde fratele tău în pierdere. Cel mai bine ar fi să nu mai vindem nimic, nu-i aşa ?

Georg nu trebuie să răspundă. De afară se aude o sonerie de bicicletă. Apoi paşi pe vechile trepte. Cineva tuşeşte stăruitor. Este Heinrich Kroll-junior, cel de al doilea proprietar al firmei, omul care ne pricinuieşte multe griji.

E un bărbat mic de statură, corpolent, cu mustaţă gălbuie şi pantaloni vărgaţi, prăfuiţi şi strînşi la gleznе în

[1] Hugo Stinnes (1870—1924), industriaş şi politician german reacţionar. A fost unul dintre marii profitori de pe urma războiului şi a inflaţiei.

clame de bicicletă. Cu uşoară dezaprobare, ne măsoară cu privirea pe Georg şi pe mine. Noi sîntem pentru el armăsarii biroului, care ne învîrtim toată ziua încolo şi încoace, fără rost, în timp ce el este omul de acţiune, căruia îi e încredinţat serviciul extern. E de nezdruncinat. De cum se face ziuă, porneşte la gară şi apoi, cu bicicleta, în cele mai îndepărtate sate, unde agenţii noştri, groparii sau învăţătorii, au semnalat un mort. E destul de priceput. Corpolenţa sa e demnă de încredere, de aceea şi-o menţine la înălţime, frecventînd cu sîrguinţă berăria dimineaţa şi pe înserate. Ţăranii preferă oamenii mici şi îndesaţi slăbănogilor, care par înfometaţi. Îmbrăcămintea corespunde şi ea intenţiilor sale. Nu poartă costum negru ca reprezentanţii concurenţei, oamenii lui Steinmeyer ; şi nici haine albastre, ca voiajorii de la Hollmann şi Klotz — primul fiind prea bătător la ochi iar celelalte prea lipsite de participare. Heinrich Kroll poartă un simplu costum de rigoare, pantaloni vărgaţi cu haină din marengo [1], guler tare cu colţuri de modă veche şi o cravată discretă cu mult negru în ea. Cu doi ani în urmă, cînd şi-a comandat acest costum, a stat puţin la îndoială. Oare un frac nu ar fi fost mai adecvat ? Fiind însă prea mic de statură, a rămas la prima lui hotărîre. Renunţarea a fost binevenită ; şi Napoleon ar fi părut caraghios cu o coadă de rîndunică. Aşa, în ţinuta de astăzi, Heinrich Kroll dă impresia unui şef de protocol al bunului Dumnezeu — şi asta e tocmai ce trebuie. Clamele de bicicletă completează totul cu o nuanţă de intimitate şi rafinament — în secolul automobilului, cînd ai de a face cu oameni care poartă acest accesoriu, ai impresia că poţi cumpăra mai ieftin.

Heinrich îşi scoate pălăria şi-şi şterge fruntea cu batista. Afară e destul de răcoare şi el nu transpiră ; o face numai pentru a ne arăta cît de greu munceşte în comparaţie cu noi, nişte zgîrie-hîrtie la masa de scris.

— Am vîndut monumentul cu cruce, spune el cu falsă modestie, în spatele căreia se ascunde un enorm triumf.

[1] Postav negru presărat cu puncte albe, fabricat în Italia.

— Care ? Cel mic, de marmură ? întreb cu plin de speranțe.

— Cel mare, răspunde Heinrich și mai modest și își ațintește privirea asupra mea.

— Ce ? Ăla din granit suedez, cu soclu dublu și cu lanțuri de bronz ?

— Da. Oare mai avem și altul ?

Heinrich e evident încîntat de întrebarea lui prostească, considerînd-o o culme a umorului sarcastic.

— Nu, spun eu. Altul nu mai avem. Tocmai asta e grozăvia. Era ultimul. Stînca de la Gibraltar.

— La ce preț l-ai vîndut ? întreabă acum Georg Kroll.

Heinrich se umflă în pene.

— Cu trei sferturi de milion, fără inscripție, fără transport și fără montat. Acestea se plătesc în plus.

— Dumnezeule mare ! rostim Georg și cu mine în același timp.

Heinrich ne aruncă o privire plină de aroganță ; peștii morți au uneori asemenea expresie.

— A fost o luptă grea, explică el și, din cine știe ce motiv, își pune din nou pălăria.

— Aș fi dorit s-o pierzi, răspund eu.

— Ce ?

— Să fi pierdut lupta !

— Ce ? repetă Heinrich întărîtat.

L-am iritat oarecum.

— Ar fi dorit să nu vinzi, spune Georg Kroll.

— Cum ? Ce înseamnă asta ? Ei drace, te chinuiești de dimineața pînă seara, vinzi strălucit și drept răsplată ești primit în dugheana asta numai cu reproșuri. Duceți-vă voi înșivă la sate și încercați...

— Heinrich, îl întrerupe Georg cu blîndețe. Știm cît de mult te chinuiești. Dar trăim astăzi niște timpuri, în care vînzarea te sărăcește. De ani de zile este inflație. De la război încoace, Heinrich. Anul acesta, inflația a luat proporții de tuberculoză galopantă. Iată de ce, cifrele nu mai au nici o valoare.

— Asta o știu și eu. Nu sînt idiot.

La afirmația lui nimeni nu răspunde. Numai idioții fac asemenea constatări. Și a-i contrazice, n-are nici un rost.

Știu asta din timpul petrecut duminicile la casa de nebuni. Heinrich scoate din buzunar un carnet.

— Monumentul cu cruce ne-a costat cincizeci de mii. Mi s-a părut că trei sferturi de milion reprezintă un cîștig destul de frumușel.

Se bălăcește din nou în sarcasme. Crede că mie trebuie să mi se adreseze astfel, pentru că am fost cîndva învățător. Am și fost într-adevăr, imediat după război. Timp de nouă luni am stat într-un sat de cîmpie părăsit, pînă am tulit-o de acolo, ca un cîine hăituit de singurătatea iernii.

— Ar fi fost un cîștig și mai mare dacă în locul minunatului monument cu cruce, ai fi vîndut blestematul ăla de obelisc de afară, din fața ferestrei, spun eu. Pe ăla, răposatul vostru tată l-a cumpărat și mai ieftin acum șaizeci de ani, la înființarea firmei. A dat pe el vreo cincizeci de mărci, după cum reiese din scripte.

— Obeliscul? Ce legătură e între obelisc și afacerea asta? Obeliscul nu se poate vinde, asta o știe și un copil.

— Tocmai de-aceea! remarc eu. De obelisc n-ar fi fost păcat. De cruce e păcat. Ca să cumpărăm alta, va trebui să plătim bani grei.

Heinrich Kroll gîfîie scurt. Are polipi și nasul gros i se umflă ușor.

— Poate vrei să-mi povestești, că un monument cu cruce ne costă astăzi trei sferturi de milion?

— Asta o s-o aflăm curînd, spune Georg Kroll. Riesenfeld sosește mîine. Trebuie să dăm o nouă comandă la atelierele de prelucrat granit din Odenwald. În depozit nu mai avem cine știe ce.

— Mai avem obeliscul, rostesc eu cu violență.

— De ce nu-l vinzi dumneata? se repede Heinrich. Așadar, Riesenfeld vine mîine. Atunci o să rămîn aici, să vorbesc și eu o dată cu el. Să vedem, care sînt prețurile.

Georg și cu mine schimbăm o privire. Știm că nu-l vom lăsa pe Heinrich să se apropie de Riesenfeld, chiar dacă ar fi să-l îmbătăm criță sau dacă ar trebui să-i amestecăm ulei de ricină în halba lui de duminică dimineață. Fidelul și demodatul om de afaceri l-ar plictisi de moarte pe Riesenfeld cu amintiri din război și povești din vremuri de

demult, cînd o marcă mai era o marcă şi fidelitatea era simbolul onoarei, după cum se exprima atît de convingător iubitul nostru feldmareşal Hindenburg. Heinrich pune multă bază pe astfel de platitudini; Riesenfeld însă nu. El socoteşte că fidelitatea este un lucru care se cere de la alţii, atunci cînd este în detrimentul lor şi de la tine însuţi, numai cînd prin ea poţi obţine unele avantaje.

— Preţurile se schimbă în fiece zi, spune Georg. Asta, fără discuţie.

— Aşa? Poate eşti şi tu de părere, că am vîndut prea ieftin?

— Depinde. Ai adus banii?

Heinrich se holbează la Georg.

— Să aduc bani? Cum să fi adus bani, dacă încă n-am livrat nimic? Asta e imposibil!

— Nu e imposibil, răspund eu. Dimpotrivă, în ziua de astăzi aşa se procedează. Asta se numeşte plată anticipată.

— Plată anticipată! Nasul gros al lui Heinrich zvîcneşte dispreţuitor. Ce ştii dumneata, ca învăţător, despre asta? Cum se poate cere plată anticipată în comerţul nostru? De la familia îndoliată, cînd coroanele de pe mormînt nici nu s-au veştejit încă? Vrei să ceri bani pentru ceva ce nu s-a livrat?

— Bineînţeles. Dar cum altfel? Atunci sînt slabi şi scot banii cu mai multă uşurinţă.

— Atunci sînt slabi? Habar n-ai! Atunci sînt mai tari ca oţelul. După toate cheltuielile cu medicul, coşciugul, preotul, mormîntul, florile, praznicul — nu capeţi nici zece mii plată anticipată, tinere! Oamenii trebuie să-şi vină puţin în fire. Şi înainte de a plăti monumentul comandat, e nevoie să-l vadă instalat acolo, în cimitir, nu numai pe hîrtie, într-un catalog. Chiar dacă e desenat de dumneata cu tuş chinezesc şi cu bronz veritabil pentru inscripţii.

Din nou una dintre devierile cu aluzii personale ale lui Heinrich! Nu le iau în seamă. E adevărat, nu numai că am desenat monumentele funerare pentru catalogul nostru şi le-am multiplicat la aparatul „Presto", ci, pentru a le spori efectul, le-am şi pictat şi le-am prevăzut cu sălcii plîngătoare, straturi de panseluţe, chiparoşi şi văduve cu văluri de doliu, care stropesc florile. Concurenţii erau să

moară de invidie, cînd am apărut cu aceste noutăți. Ei nu aveau altceva decît simple fotografii din depozit, și Heinrich a fost atunci de părere că ideea este nemaipomenită, îndeosebi folosirea bronzului. Pentru ca efectul să fie cît mai autentic, am împodobit pietrele funerare desenate și pictate cu inscripții din bronz topit în lac. Treaba asta mi-a făcut o deosebită plăcere. Pe fiecare om, pe care nu-l puteam suferi, îl omoram în gînd și-i pictam piatra de mormînt — de pildă, subofițerul din timpul cînd eram recrut, care mai trăiește și astăzi sănătos și vesel: „Aici odihnește, după o lungă și chinuitoare suferință, după ce toți cei dragi s-au stins din viață înaintea lui, jandarmul Karl Flümer". Toate acestea nu erau neîndreptățite — omul m-a chinuit rău, m-a trimis în două rînduri în patrulare pe cîmpul de luptă, împrejurări în care, numai datorită întîmplării, am izbutit să scap cu viață. Ținînd seama de asta, merita să i se facă fel de fel de urări!

— Domnule Kroll, spun eu. Permite-mi să-ți explic încă o dată, pe scurt, momentul actual. Principiile, care au stat la baza educației dumitale, sînt nobile, dar în vremurile astea duc la faliment. Astăzi oricine poate să cîștige bani, dar să le mențină valoarea, nu poate nimeni. Important e să cumperi, nu să vinzi, iar dacă vinzi, să primești banii cît mai repede. Trăim în secolul valorilor certe. Banii sînt o iluzie. Fiecare o știe, dar mulți nu vor totuși s-o creadă. Atîta timp cît această situație va dăinui, inflația va continua, pînă se va atinge nimicul absolut. Omul trăiește în proporție de șaptezeci și cinci la sută din fantezie și numai douăzeci și cinci la sută din realități. Asta e tăria și slăbiciunea lui. Așa se explică de ce acest dans vrăjitoresc al cifrelor își găsește într-una cîștigători și păgubași. Știm că noi nu putem fi cîștigători absoluți, dar nici n-am vrea să ne numărăm printre cei care pierd. Vînzarea dumitale de astăzi de trei sferturi de milion, dacă va fi plătită abia peste două luni, valorează cît astăzi cincizeci de mii de mărci. De aceea...

Heinrich s-a înverzit la față. Acum mă întrerupe.

— Nu sînt idiot, explică el pentru a doua oară. Și nu e nevoie să-mi ții asemenea discursuri prostești. Am mai multă experiență de viață decît dumneata. Și prefer să

pier onorabil, decît să folosesc metode îndoielnice de speculant pentru a exista. Atîta timp cît sînt eu conducătorul comercial al firmei, afacerile vor continua în vechiul spirit onest şi cu asta, basta! Eu ştiu ce ştiu, aşa a mers pînă acum şi aşa va merge şi mai departe. Scîrbos lucru, să-ţi strici cuiva bucuria pe care o resimte pentru o afacere reuşită. De ce n-oi fi rămas belfer?

Îşi ia pălăria şi iese trîntind uşa în urma lui. Îl vedem străbătînd curtea cu picioarele lui ca butucii, în formă de x, cu aspect oarecum milităresc, din pricina clamelor de bicicletă. Se îndreaptă spre masa lui obişnuită de la birtul Blume.

— Bucurie în afaceri îşi doreşte acest burghez sadic, spun eu supărat. Asta e culmea! Cum poate fi împins înainte comerţul nostru altfel decît printr-un cinism pios, dacă vrei să-ţi păstrezi sufletul curat? Ipocritul ăsta vrea însă bucurie la negustoria mîrşavă cu morţii, şi mai consideră că e un drept care i se cuvine!

Georg rîde.

— Ia-ţi banii şi hai să plecăm şi noi. Voiai doar să-ţi cumperi o cravată. Să mergem! Azi nu mai e rost de mărirea salariului.

Apucă valiza cu mărci şi o duce nepăsător în camera de lîngă birou, unde doarme el. Îmi strîng pachetele de bani într-o pungă cu inscripţia: „Cofetăria Keller — cele mai fine prăjituri —. Se fac livrări la domiciliu."

— Riesenfeld vine într-adevăr? întreb eu.

— Da, a telegrafiat.

— Ce vrea? Bani? Sau să vîndă?

— Asta o să vedem, spune Georg şi închide biroul.

II

Ieşim pe uşă-afară. Soarele puternic al sfîrşitului de aprilie se revarsă asupra noastră, de parcă s-ar răsturna un uriaş potir de aur plin de lumină şi vînt. Ne oprim. Gră-

dina e înverzită, primăvara susură ca o hartă în frunzișul tînăr al plopilor și primul liliac a înflorit.

— Inflație! zic eu. Și aici e inflație — cea mai sălbatică dintre toate. Și natura pare a ști că nu se mai calculează decît în zeci de mii și milioane. Ia privește ce-i cu lalelele de colo! Albul și roșul și pretutindeni galbenul! Și ce parfum!

Georg dă din cap, adulmecă și trage un fum din țigară. Natura este pentru el de două ori mai frumoasă, dacă o poate admira fumînd.

Simțim soarele pe fețele noastre și-i privim strălucirea. Grădina din spatele casei este și locul de expunere a monumentelor funerare. Iată-le înșirate ca o companie a unui locotenent subțirel, conduse de obeliscul Otto, care-și are postul în apropierea ușii. Acesta este obiectul care îl sfătuisem pe Heinrich să-l vîndă. Este cel mai vechi monument al firmei, emblema ei, și un monstruos prototip al lipsei de gust. În spatele lui stau monumentele ieftine, din piatră obișnuită și ciment turnat, pietre de mormînt pentru săracii care au trăit cuminți și cumpătat, au trudit și astfel, bineînțeles, n-au ajuns la nimic. Vin la rînd cele mari, cu socluri, dar tot ieftine, pentru cei care își doresc să fie cineva măcar după moarte, dacă în viață nu s-a putut. Se bucură de mai multă căutare decît cele simple și nu se știe dacă acest orgoliu tardiv al rudelor rămase în viață trebuie socotit înduioșător sau absurd. Următoarele sînt pietrele înalte din gresie, cu plăci de marmură îngropată, sienit cenușiu sau granit negru sueder. Sînt desigur prea scumpe pentru un om care a trăit din munca mîinilor lui. Mici negustori, maiștri, meseriași, care au avut atelier propriu, sînt clienți pentru acestea — și, bineînțeles, veșnicul ghinionist, micul funcționar, care întotdeauna trebuie să pară mai mult decît este, acel cuminte proletar cu guler tare, despre care nimeni nu știe cum o scoate la capăt, cum își duce zilele astăzi, cînd măririle de salariu vin mereu cu întîrziere.

Toate aceste monumente sînt ceea ce numim noi: mărunțișul — abia în spatele lor stau blocurile din marmură și granit. Mai întîi cele lustruite numai pe o parte, la care fața este netedă, părțile laterale și spatele sînt cio-

plitè brut, iar soclul la fel. Aceasta e categoria pentru clasa înstărită : patronul, omul de afaceri, proprietarul de magazine mai mari şi, fără îndoială, viteazul ghinionist de grad ceva mai înalt, care pentru a face faţă, la fel ca şi cel de grad inferior, trebuie să cheltuiască la moarte mai mult decît a cîştigat în viaţă.

Aristocraţia pietrelor funerare o constituie totuşi marmura lustruită pe toate feţele şi granitul negru suedez. Nimic nu e zgrunţuros, nici părţile laterale, nici spatele nu sînt lucrate brut. Totul este de un luciu impecabil, totul la fel, fie că se vede, sau nu, chiar şi soclurile, şi există nu numai unul sau două, ci adeseori un al treilea soclu oblic ; iar cînd e vorba de un monument grandios în adevăratul sens al cuvîntului, mai poartă în vîrf şi o cruce masivă din acelaşi material. Astăzi, la asemenea capodopere mai pot rîvni, bineînţeles, numai ţăranii bogaţi, marii deţinători de valori, speculanţii şi oamenii de afaceri pricepuţi, care lucrează cu poliţe pe termen lung şi trăiesc din banii Băncii Reichului, aceasta plătind totul în monedă nouă fără acoperire.

Privim în acelaşi timp unica bucată de preţ, care pînă acum un sfert de oră era încă proprietatea firmei. Iat-o, neagră şi strălucitoare ca lacul unui automobil nou, înconjurată de miresmele primăverii, liliacul îşi pleacă florile asupra ei, pare o doamnă din înalta societate : rece, neîntinată şi încă pe timp de o oră feciorelnică — apoi numele moşierului Heinrich Fleddersen va fi săpat în cavitatea ei îngustă, cu scriere latină aurită, în litere de cîte opt sute de mărci bucata.

— Du-te cu bine, neagră Diana ! spun eu. Pleacă ! Şi-mi flutur pălăria. Poetul nu va înţelege niciodată că frumuseţea absolută este şi ea supusă legilor sorţii şi că trebuie să moară în chip jalnic. Du-te cu bine ! Vei fi de acum înainte o reclamă nerușinată pentru sufletul pungaşului Fleddersen, care le-a smuls sărmanelor văduve din oraş ultimele lor bancnote de zece mii pentru untul mult prea scump, falsificat cu margarină, fără să mai vorbim de preţurile lui de speculă la carnea de viţel, pentru şniţele, la cotletele de porc şi la fripturile de vacă. Du-te cu bine !

— Mi-ai stîrnit foamea, declară Georg. Hai la „Walhalla". Sau vrei să-ţi cumperi mai întîi cravata ?

— Nu, mai e timp pînă să se închidă magazinele. Sîmbătă după-amiază cursul dolarului nu se mai schimbă. De astăzi la prînz pînă luni dimineaţa, valoarea monedei noastre rămîne stabilă. De ce oare ? E ceva putred în treaba asta. De ce nu scade marca la sfîrşit de săptămînă ? O fi ţinînd-o Dumnezeu ?

— Pentru că nu lucrează bursa. Mai ai vreo întrebare ?

— Da. Omul trăieşte dinăuntru în afară sau dinafară înăuntru ?

— Omul trăieşte. Punct. La „Walhalla" are gulaş. Gulaş cu cartofi, castraveţi şi salată. Am văzut lista de bucate, cînd mă întorceam de la bancă.

— Gulaş ! Culeg o primulă şi mi-o pun la butonieră. Omul trăieşte, ai dreptate ! Cine întreabă mai mult, e pierdut. Hai să mergem, să-l necăjim pe Eduard Knobloch !

Intrăm în marele restaurant al Hotelului Walhalla. Eduard Knobloch, proprietarul, un uriaş înecat în grăsime, cu perucă castanie şi cu costumul lui de gală fîlfîind, face o mutră cînd ne vede, de parcă mîncînd friptură de căprioară, ar fi muşcat într-o alice.

— Bună ziua, domnule Knobloch, spune Georg. Frumoasă vreme astăzi. Îţi stîrneşte pofta de mîncare !

Eduard ridică nervos din umeri.

— Nu-i sănătos să mănînci prea mult. Strică la ficat, la băşica fierii, la toate.

— La dumneata nu, domnule Knobloch, răspunde binevoitor Georg. Mîncarea dumitale e sănătoasă.

— Sănătoasă, da. Dar prea multă sănătate poate şi ca să fie dăunătoare. După noile cercetări ştiinţifice, prea multă carne e...

Îl întrerup pe Eduard, lovindu-l uşor în pîntecele lui moale. Se dă înapoi, de parcă l-ar fi izbit cineva în boaşe.

— Astîmpără-te şi supune-te sorţii, zic eu. N-o să te sărăcim cu mîncarea noastră. Ce face poezia ?

— Duceţi-vă să cerşiţi. N-am vreme. Pe timpurile astea !

Nu-mi vine să rîd de prostia asta. Eduard nu e numai proprietar de restaurant, e şi poet ; dar atît de ieftin nu scapă.

— Unde ai o masă ? îl întreb.

Knobloch priveşte împrejur. Deodată i se luminează faţa.

— Îmi pare deosebit de rău, domnilor, dar observ tocmai acum că nici o masă nu e liberă.

— Nu face nimic. Aşteptăm.

Eduard priveşte încă o dată împrejur.

— Cred că nici n-o să se libereze vreuna deocamdată, anunţă el încîntat. Toată lumea mai e încă la supă. Poate încercaţi astăzi la „Oraşul vechi" sau la Hotelul Gării. Se spune că şi acolo se mănîncă destul de bine.

Destul de bine ! Astăzi ironia pare să curgă în valuri. Întîi Heinrich, acum Eduard. Noi însă vom lupta pentru gulaş, chiar dacă va trebui să aşteptăm o oră — este punctul de atracţie pe lista de bucate de la „Walhalla".

Dar Eduard nu e numai poet, ci pare a fi şi ghicitor de gînduri.

— N-are rost să aşteptaţi, zice. Niciodată n-avem destul gulaş şi se termină foarte repede. Sau poate doriţi un biftec nemţesc ? Asta puteţi mînca aici, la tejghea.

— Mai bine mort, spun eu. Vom căpăta gulaş, chiar dacă va trebui să te tăiem pe tine în bucăţi.

— Zău ?

Eduard e triumfător, dar plin de îndoială.

— Da, îi răspund şi-i dau a doua lovitură în pîntece. Hai, Georg, avem o masă.

— Unde ? întreabă Eduard repede.

— Acolo, unde stă domnul ăla cît un dulap. Da, ăla cu părul roşu şi cu doamna elegantă. Cel care s-a sculat în picioare şi ne face semn. Prietenul meu Willy. Eduard, trimite chelnerul, să-i dăm comanda.

În urma noastră, Eduard şuieră, de parcă ar fi plesnit un cauciuc de automobil. Ne ducem la masa lui Willy.

Motivul pentru care Eduard a făcut tot acest circ e simplu. Înainte se putea mînca la el în abonament. Se cumpăra un carnet cu zece bonuri de masă şi prînzurile re-

veneau astfel ceva mai ieftin. Eduard practica acest sistem pentru a-şi mări deverul. În ultimele săptămîni, însă, valul inflaţiei îi încurcase socotelile. Dacă primul prînz al unui carneţel mai corespundea preţului plătit iniţial, la al zecelea era simţitor scăzut. De aceea Eduard renunţase la carnetele de abonament; pierdea prea mult. Dar noi fusesem de data aceasta deştepţi. Aflasem din vreme de planul său şi cu şase săptămîni în urmă folosisem întreaga sumă încasată pentru un monument al unui erou căzut în război, cumpărînd angro bonuri de masă la „Walhalla". Pentru a nu-i trezi lui Eduard vreo bănuială, folosisem în acest scop diferite persoane — tîmplarul de sicrie Wilke, paznicul de la cimitir Liebermann, sculptorul nostru Kurt Bach, Willy, cîţiva alţi camarazi de război şi prieteni de afaceri şi chiar Lisa. Toţi cumpăraseră carnete pentru noi. Cînd Eduard desfiinţase abonamentele, se aşteptase ca pînă în zece zile totul să fie lichidat, ţinînd seamă că fiecare carnet nu conţinea decît zece bonuri şi el socotea că un om de treabă nu mai avea la ora aceea decît un singur abonament. Noi însă eram fiecare în posesia a peste treizeci de carnete. Două săptămîni de la desfiinţarea abonamentelor, Eduard începu să se neliniştească, văzînd că noi plătim într-una tot cu bonuri; după o lună intrase într-o uşoară panică. Mîncam atunci la jumătate preţ, iar după şase săptămîni la preţul a zece ţigarete. Apăream zi de zi şi predam bonurile. Eduard ne întreba cîte mai avem; răspundeam evaziv. Încercase să refuze bonurile. Data următoare am venit cu un avocat, pe care-l invitasem la un şniţel vienez. Avocatul, după ce a luat masa, i-a ţinut lui Eduard o lecţie de drept în legătură cu contractele şi angajamentele şi şi-a plătit masa cu unul dintre bonurile noastre. Lirica lui Eduard a devenit sumbră. A încercat să cadă la o înţelegere cu noi; am refuzat. A scris atunci o poezie didactică intitulată: „De haram a venit, de haram s-a dus!" şi a trimis-o la ziar. Redactorul ne-a arătat-o. Înţepa cu aluzii ascuţite pe groparii poporului; apăreau în ea pietrele funerare şi chiar cuvintele cămătarul Kroll. Atunci l-am invitat pe avocatul nostru la un cotlet de porc la „Walhalla". Acesta l-a lămurit pe Eduard asupra noţiunii de ofensă publică şi asupra con-

secinţelor acesteia şi a plătit din nou cu unul dintre bonurile noastre. Eduard, care pînă atunci fusese un liric pur, a început să scrie poezii pline de ură. Totuşi era singurul lucru pe care putea să-l facă. Lupta se încrîncena tot mai tare. Eduard spera zilnic că rezervele noastre s-au sfîrşit; nu ştia că mai aveam bonuri pentru mai bine de şapte luni.

Willy se ridică în picioare. E îmbrăcat într-un costum verde-închis din stofă de cea mai bună calitate şi arată în el ca o broscuţă cu capul roşu. La cravată poartă o perlă şi pe degetul arătător al mîinii drepte un inel gros cu sigiliu. Cu cinci ani în urmă era ajutorul furierului companiei noastre. E de aceeaşi vîrstă cu mine — douăzeci şi cinci de ani.

— Îmi daţi voie să fac prezentările? întreabă Willy. Prietenii şi camarazii mei de război Georg Kroll şi Ludwig Bodmer — domnişoara Renée de la Tour de la „Moulin Rouge", Paris.

Renée de la Tour dă din cap rezervată, dar cu drăgălăşenie. Noi holbăm ochii la Willy, care ne priveşte cu mîndrie.

— Luaţi loc, domnilor, spune el. După cum presupun, Eduard a vrut să vă excludă de la masă. Gulaşul e bun, putea să aibă ceva mai multă ceapă. Haideţi, vă facem loc cu plăcere.

Ne grupăm în jurul mesei. Willy cunoaşte hărţuiala noastră cu Eduard şi o urmăreşte cu interesul jucătorului înnăscut.

— Chelner! strig eu. Un chelner, care la patru paşi depărtare se tîrăşte pe lîngă noi, pe picioarele lui strîmbe, a surzit deodată. Chelner! mai strig eu o dată.

— Eşti o brută, spune Georg Kroll. Ofensezi omul în meseria lui. La ce bun a făcut revoluţie în 1918? Domnule ober!

Rînjesc. E adevărat că revoluţia din 1918 a fost cea mai nesîngeroasă din lume [1]. Revoluţionarii au fost atît de spe-

[1] În noiembrie 1918, în Germania a izbucnit revoluţia burghezo-democratică, monarhia a fost răsturnată şi a fost proclamată republica. În faţa acţiunilor hotărîte ale muncitorimii germane, social-democraţia reformistă a dat îndărăt, coalizîndu-se cu reacţiunea.

riaţi de ei înşişi, încît i-au chemat imediat în ajutor pe bonzii şi pe generalii vechiului regim, ca să-i apere de propriul lor acces de curaj. Şi au fost într-adevăr ajutaţi cu mărinimie. Un număr de revoluţionari au fost ucişi, prinţii şi ofiţerii au primit pensii importante, ca să aibă timp pentru a-şi pregăti loviturile de stat, funcţionarii au fost învestiţi cu titluri. Profesorii de liceu au devenit consilieri de studii, inspectorii şcolari, consilieri şcolari, chelnerii au obţinut dreptul de a fi numiţi oberchelner, secretarii partidului social-democrat de odiniioară au devenit excelenţe, ministrului social-democrat al Apărării i-a fost îngăduit, cu toată binecuvîntarea, să aibă în subordinea sa la minister adevăraţi generali, şi revoluţia germană s-a scufundat în pluş roşu, comoditate, masă rezervată, dor de uniforme şi de comenzi militare.

— Domnule oberchelner ! repetă Georg.

Chelnerul rămîne surd. Vechiul truc copilăresc al lui Eduard ; încearcă să ne pună cu botul pe labe, instruind chelnerii să nu ne servească.

— Ober ! Idiotule, nu auzi ? urlă deodată de-a lungul sălii un glas tunător, pe tonul cel mai straşnic de cazarmă prusacă.

Efectul e instantaneu, ca un semnal de trompetă pentru bătrînii cai de luptă. Chelnerul se opreşte, de parcă i-ar fi intrat un glonte în spate şi se întoarce ; alţi doi din lături apar în goană, mai departe cineva bate din călcîie, de la o masă din apropiere, un bărbat cu înfăţişare milităroasă spune încet : „Bravo" — şi chiar Eduard în persoană, cu haina fluturînd, soseşte să studieze acest glas din sfere mai înalte. Ştie că nici Georg, nici eu, nu putem comanda astfel.

Ne întoarcem uimiţi către Renée de la Tour. E paşnică şi feciorelnică, de parcă n-ar privi-o nimic din toate acestea. Totuşi numai ea putea să fi strigat — cunoaştem doar glasul lui Willy.

Chelnerul e lîngă masă.

— Ce doresc domnii ?

— Supă cu tăiţei, gulaş şi budincă pentru două persoane, răspunde Georg. Şi repede, că-ţi rupem urechile, rîmă ce eşti !

Se apropie și Eduard. Nu înțelege ce s-a întîmplat. Privirea îi alunecă sub masă. Acolo nu e nimeni ascuns și o stafie n-a putut să urle așa. Nici noi, asta o știe el. Bănuiește că e vreun truc la mijloc.

— Vă rog foarte mult, spune în cele din urmă, în localul meu nu îngădui să se iște scandal.

Nimeni nu răspunde. Îl privim toți ca prin sticlă. Renée de la Tour se pudrează. Eduard se întoarce și pleacă.

— Patroane! Vino puțin încoace! urlă deodată în urma lui glasul tunător de mai înainte.

Eduard se întoarce pe loc și rămîne cu ochii pe noi. Păstrăm toți același zîmbet sec pe mutrele noastre. O privește țintă pe Renée de la Tour.

— Nu cumva dumneavoastră ați fost aceea...?

Renée își închide pudriera.

— Ce? întreabă ea pe un ton argintiu, blînd, de soprană. Ce dorești?

Eduard se holbează la noi. Nu mai știe ce să creadă.

— Poate ești surmenat, domnule Knobloch? remarcă Georg. Pare că ai halucinații.

— Dar cineva...

— Ești nebun, Eduard, îi spun. Arăți chiar foarte prost. Pleacă în concediu. N-avem nici un interes să le vindem alor tăi o piatră ieftină din imitație de marmoră italiană, că mai mult nu ți se cuvine...

Eduard clipește ca o bufniță bătrînă.

— Pari un om ciudat, spune Renée de la Tour cu glasul ei de soprană, pe ton de flaut. Îi faci răspunzători pe clienți de faptul că ai chelneri care nu vor să audă.

Rîde — o adorabilă cascadă de argint și zburdălnicie, ca un pîrîiaș de pădure din basme.

Eduard pune mîna la frunte. Îl apucă amețeala. Nu se poate să fi fost fata asta! Cine rîde așa, nu poate avea asemenea glas cazon.

— Poți pleca, Knobloch, se exprimă indiferent Georg. Sau poate ai intenția să participi la conversația noastră.

— Și nu mai mînca atîta carne, adaug eu. Poate de acolo ți se trage. Ce ne spuneai mai adineauri? După noile cercetări științifice...

Eduard se întoarce repede și o tulește. Așteptăm pînă s-a îndepărtat destul. Apoi trupul puternic al lui Willy începe să se cutremure de un rîs înfundat. Renée de la Tour zîmbește blînd, ochii îi strălucesc.

— Willy, zic. Sînt un om superficial și de aceea am trăit unul dintre cele mai frumoase momente ale vieții mele tinere — dar acum explică-ne și nouă, ce s-a întîmplat

Willy se cutremură, reținîndu-și hohotul de rîs și arată spre Renée.

— *Excusez, mademoiselle,* spun eu. *Je me...* [1]

Rîsul lui Willy se întețește, auzindu-mă vorbind franțuzește.

— Spune-i Lotte, izbucnește el.

— Ce ? întreabă Renée cu un zîmbet pudic, dar deodată cu un ton scăzut de bas.

O privim nedumeriți.

— E artistă, i-o ia Willy înainte. Duetistă. Cîntă duete. Dar singură. O strofă sus, alta jos. Una ca soprană, alta ca bas.

Începe să se facă lumină.

— Dar basul ? întreb eu.

— Talent ! explică Willy. Și bineînțeles, muncă. Să auziți o dată cum imită o ceartă într-o căsnicie. Lotte e colosală !

Sîntem de acord. Apare gulașul. Eduard nu-și ia ochii de la masa noastră, observînd-o de la distanță. Greșeala lui este că trebuie întotdeauna să descopere de ce s-a întîmplat un anume lucru. Asta-i dăunează liricii sale și-l face să piardă încrederea în viață. În momentul de față caută să-l scoată la iveală pe misteriosul bas. Nu știe ce-l mai așteaptă. Georg Kroll, cavaler de școală veche, i-a rugat pe Willy și pe Renée să-i fie oaspeți, pentru a sărbători victoria. Pentru admirabilul gulaș îi va înmîna după aceea lui Eduard, care scrîșnește din dinți, patru bucăți de hîrtie, din a căror valoare totală abia dacă se mai pot cumpăra în ziua de astăzi cîteva oase învelite în puțină carne.

[1] Scuzați-mă, domnișoară. Eu... (franc.)

S-a înserat. Şed în camera mea, aplecat peste biroul de la fereastră. Casa e joasă, întortocheată şi veche. Mai demult, ca de altfel toată partea aceasta a străzii, a aparţinut bisericii de la capătul ei. A fost locuită de preoţi şi salariaţi ai bisericii, dar de şaizeci de ani încoace este proprietatea firmei Kroll. Se compune de fapt din două case joase, care sînt despărţite printr-o poartă boltită şi gangul de la intrare. În cea de a doua stă plutonierul-major pensionar Knopf, cu soţia şi cele trei fiice ale sale. Urmează apoi frumoasa, vechea grădină, cu expoziţia noastră de pietre funerare şi pe stînga, în fund, încă un fel de şopron cu două caturi. Jos, în şopron, lucrează sculptorul nostru Kurt Bach. El modelează lei îndoliaţi şi vulturi înaripaţi pentru monumentele de eroi, pe care le vinde firma Kroll, şi desenează inscripţiile de pe pietrele funerare, pe care apoi le dăltuiesc pietrarii. În timpul liber cîntă la ghitară, hoinăreşte şi visează la medaliile de aur, ce-i vor fi acordate renumitului Kurt Bach într-un timp mai îndepărtat, care nu va exista niciodată. Are treizeci şi doi de ani.

Catul de sus al şopronului l-am închiriat tîmplarului de sicrie Wilke. Acesta e un om uscăţiv, despre care nimeni nu ştie dacă are familie sau nu. Relaţiile noastre cu el sînt prieteneşti, ca toate care se întemeiază pe avantaje reciproce. Cînd ni se iveşte un mort, căruia încă nu i s-a făcut sicriul, îl recomandăm pe Wilke sau îi dăm de veste să se ocupe de caz. El procedează la fel cu noi, cînd află de vreun cadavru, care n-a fost încă răpit de hienele concurenţei; lupta pentru morţi e grea şi merge pînă la cuţit. Voiajorul Oskar Fuchs de la Hollmann şi Klotz, concurenţa noastră, întrebuinţează chiar şi ceapă în acest scop. Înainte de a apărea într-o casă, unde se află un mort, scoate din buzunar ceapă tăiată şi o miroase atîta, pînă i se umplu ochii de lacrimi — apoi intră înăuntru, îşi arată compasiunea pentru scumpul dispărut şi încearcă să facă tîrgul. De aceea i se şi zice Oskar-Lacrimă. E ciudat, dar dacă urmaşii unor morţi s-ar fi ocupat de aceştia în viaţă numai pe jumătate ca atunci cînd nu mai au habar de nimic, cadavrele ar fi renunţat desigur cu plăcere la cel mai scump

mausoleu — dar așa e omul, prețuiește cu adevărat numai ce nu are.

Strada e cuprinsă încet de aburul transparent al asfințitului. La Lisa e lumină ; de data asta însă, perdelele sînt trase, semn că parlagiul e acasă. Lîngă clădirea lor începe grădina depozitului de vinuri Holzmann. Liliacul se înclină peste ziduri și din prăvălie răzbate mirosul proaspăt de oțet de la butoaie. Pe poarta casei noastre iese plutonierul-major pensionar Knopf. Un bărbat slab, cu șapcă și baston, care, în ciuda profesiei sale și cu toate că în afara regulamentului de instrucție n-a citit nici o carte, arată ca Nietzsche. Knopf coboară pe Hakenstrasse pînă în colț și o ia la stînga, pe Marienstrasse. Pe la miezul nopții se va întoarce, de data asta din dreapta — astfel își va fi încheiat raidul prin cîrciumile orașului, care se desfășoară metodic, așa cum se cuvine unui bătrîn militar. Knopf nu bea decît rachiu și anume secărică, nimic altceva. În domeniul acesta este însă cel mai bun cunoscător. În oraș sînt vreo două-trei firme care distilează rachiu. Pentru noi toate rachiurile au aproape același gust. Nu este cazul lui Knopf ; el le deosebește, de cum le miroase. Patruzeci de ani de muncă neostoită i-au rafinat într-atît limba, încît chiar la același sortiment de drojdie simte, după gust, din ce cîrciumă provine. Susține că pivnițele sînt diferite și că el le poate deosebi. Bineînțeles nu drojdia din sticle, numai cea din butoaie. Pe tema aceasta a cîștigat multe prinsori.

Mă ridic și privesc în odaie de jur împrejur. Tavanul e jos și înclinat. Cămăruța nu e mare, dar am aici tot ce-mi trebuie — un pat, un raft cu cărți, o masă, cîteva scaune și un pian vechi. Cu cinci ani în urmă, ca soldat pe cîmpul de luptă, nu mi-ar fi venit a crede, că o s-o mai duc vreodată atît de bine. Eram pe atunci în Flandra, în timpul marelui atac de la Kemmelberg și am pierdut trei sferturi din compania noastră. Georg Kroll a ajuns de a doua zi în lazaret, cu un glonte în burtă, dar la mine a durat aproape trei săptămîni pînă m-a nimerit un glonte în genunchi. Apoi a urmat prăbușirea, m-am făcut învățător, a fost dorința mamei mele bolnave, și, înainte de a muri, îi promisesem să i-o îndeplinesc. Fusese atît de multă vreme boi-

navă, încît credea că dacă voi avea o profesiune, care să-mi asigure un post pe viaţă, nu mi se mai poate întîmpla nimic. Murise în ultimele luni ale războiului, eu îmi trecusem totuşi examenul şi fusesem trimis în cîteva sate de cîmpie, unde mă săturasem pînă în gît să le vîr copiilor în cap lucruri în care eu însumi nu mai credeam de mult şi să mă îngrop în amintiri, pe care doream să le uit.

Încerc să citesc, dar nu e vreme de citit. Primăvara te neliniştește şi în amurg te pierzi uşor. Totul îţi apare fără limite, îţi ia respiraţia şi te tulbură. Aprind lampa şi de îndată mă simt mai la adăpost. Pe masă e un dosar cu poezii, pe care le-am bătut la maşină în trei exemplare. Din cînd în cînd, trimit cîteva din aceste copii la ziare. Sau mi le înapoiază, sau nu primesc răspuns; bat apoi alte copii şi încerc din nou. Numai de trei ori mi s-a publicat cîte ceva în ziarul local, ce e drept cu ajutorul lui Georg, care-l cunoaşte pe redactorul-şef. Totuşi, asta a fost de ajuns ca să devin membru al cenaclului de poezie din Werdenbrück, care se întruneşte o dată pe săptămînă la Eduard Knobloch, în cămăruţa în stil vechi german. De curînd, Eduard a încercat să obţină excluderea mea pentru abatere de la morală, datorită tichetelor de masă. Dar cenaclul s-a pronunţat împotriva propunerii lui Eduard, arătînd că mă comport cît se poate de onorabil şi anume, aşa cum procedează de ani de zile întreaga industrie şi lumea comercială a iubitei noastre patrii, şi că, în afară de asta, arta nu are nimic de-a face cu morala.

Pun poeziile deoparte. Îmi par deodată anoste şi copilăroase, ca încercările tipice pe care o dată în viaţă le întreprinde orice tînăr. Am început să scriu pe front, acolo însă îşi avea rostul. Mă scotea uneori din atmosfera în care trăiam, era un mic adăpost de rezistenţă şi credinţă că dincolo de distrugere şi moarte mai există şi altceva. A trecut însă vreme de atunci; astăzi ştiu că mai există multe altele, şi mai ştiu că ambele pot dăinui în acelaşi timp. De poeziile mele nu mai am nevoie, în raftul meu de cărţi toate sînt spuse mult mai bine. Dar, presupunînd că acesta ar fi un motiv, ce s-ar întîmpla, dacă fiecare ar renunţa la

ceva? Unde am ajunge cu toții? Așadar, scriu mai departe, deși adesea totul îmi pare cenușiu și ca de hîrtie față de cerul în amurg, care acum se întinde roșietic deasupra acoperișurilor, în timp ce perdeaua violetă a asfințitului se lasă pe străzi.

Cobor treptele, trecînd pe lîngă biroul întunecat și ies în grădină. Ușa familiei Knopf e deschisă. Ca într-o văgăună înfierbîntată, cele trei fete Knopf stau aplecate la mașinile lor de cusut și lucrează. Mașinile zbîrnîie. Arunc o privire spre fereastra de lîngă birou. E întuneric, așadar Georg a dispărut de curînd pe undeva. Și Heinrich a poposit în adăpostul său consolator, masa rezervată de la berărie. Fac un tur prin grădină. Cineva a stropit-o, pămîntul e reavăn și miroase puternic. Atelierul lui Wilke e gol și chiar la Kurt Bach e liniște. Ferestrele sînt deschise; un leu îndoliat, pe jumătate gata, șade ghemuit pe podea, de parcă ar avea dureri de dinți. Lîngă el stau pașnic două sticle de bere goale.

Deodată se aude o pasăre cîntînd. E un sturz. Stă pe vîrful monumentului cu cruce, pe care l-a vîndut Heinrich Kroll. Glasul lui e mult prea puternic pentru această mînge mică, neagră, cu cioc galben. E vesel și se tînguie, iar mie îmi merge la inimă. Cîntecul lui mă face să mă gîndesc o clipă că, în timp ce pentru mine înseamnă viață și viitor și vise și tot necunoscutul străin și nou, pentru viermii din jurul monumentului, care își croiesc drum în afară prin pămîntul reavăn al grădinii, nu este altceva decît groaznicul semnal al morții prin distrugere cu lovituri de cioc. Totuși, fără să vreau, mă simt transportat departe, parcă toate băierile s-au slăbit deodată, stau aici neajutorat și pierdut și mă mir că nu plesnesc sau că nu-mi iau zborul, ca un balon în înaltul cerului de seară. În cele din urmă, mă reculeg. Mă întorc prin grădină și prin mireasma nopții, urc scara, ajung la pian și lovesc în clape și le mîngîi și încerc să fiu și eu un fel de sturz, să cînt în triluri și tremolouri, ceea ce simt. Pînă la sfîrșit totuși nu reușesc să scot altceva decît o grămadă de arpegii și frînturi de melodii sentimentale, cîntece populare, cîte ceva

din „Cavalerul rozelor“ [1] și „Tristan“ [2]. Un amestec, o harababură. Pînă ce aud pe cineva de pe stradă strigînd:

— Omule, învață mai întîi să cînți cum trebuie!

Mă întrerup și mă strecor la fereastră. Pe întuneric, văd dispărînd o umbră. S-a îndepărtat prea mult, ca să-i pot arunca ceva în cap, și de ce aș face-o? Are dreptate. Nu știu să cînt bine, nici la pian și nici în viață, niciodată, niciodată n-am știut, întotdeauna am fost prea repezit, prea nerăbdător, întotdeauna mi-a stat ceva împotrivă, întotdeauna s-a frînt ceva — dar cine știe să cînte cum trebuie, sau dacă știe, la ce-i ajută? Marele întuneric este oare prin asta mai puțin întunecos, întrebările fără răspuns sînt ele mai lipsite de perspectivă, disperarea în fața neputinței eterne te mistuie mai puțin dureros? Și viața poate fi vreodată explicată, înțeleasă și stăpînită ca un cal domesticit? Sau rămîne pentru totdeauna ca o corabie puternică în furtună, care ne duce mai departe și dacă ne atingem de ea, ne aruncă la fund? Toate acestea apar uneori în fața mea ca o văgăună, care parcă ar pătrunde pînă în inima pămîntului. Ce o poate umple? Dorul? Disperarea? Un noroc? Și care? Oboseala? Resemnarea? Moartea? De ce trăiesc? Da, de ce trăiesc?

III

E duminică dimineața. Clopotele răsună din toate turnurile și licuricii serii s-au risipit. Dolarul e tot treizeci și șase de mii de mărci, timpul își ține răsuflarea, căldura încă n-a topit cristalul cerului și totul pare limpede, nesfîrșit de curat. Este unica oră a dimineții, cînd crezi că și ucigașul poate fi iertat și că bine și rău sînt cuvinte fără însemnătate.

[1] Operă de compozitorul german Richard Strauss (1864—1949).
[2] Operă de compozitorul german Richard Wagner (1813—1883).

Mă îmbrac alene. Aerul răcoros și însorit pătrunde prin fereastra deschisă. Pe sub bolta porții se zăresc rîndunele, cu strălucirea lor de oțel. Camera mea are, ca și biroul de sub ea, două ferestre — una spre curte și alta spre stradă. Mă aplec o clipă pe fereastra dinspre curte și mă uit în grădină. Deodată, tăcerea e străbătută de un strigăt înăbușit, urmat de un horcăit și un geamăt. E Heinrich Kroll, care doarme în cealaltă aripă a clădirii. Are iarăși unul din coșmarurile lui. În 1918 a fost îngropat în tranșee și acum, după cinci ani, încă mai visează din cînd în cînd despre această întîmplare.

Îmi fierb cafea pe lampa de spirt și-i pun o gură de rachiu de cireșe. Asta am învățat-o în Franța și, cu toată inflația, băutură mai am. Într-adevăr, leafa nu-mi ajunge niciodată pentru un costum nou — pur și simplu nu sînt în stare să economisesc banii necesari în acest scop, se devalorizează prea repede — dar pentru mărunțișuri ajunge și printre ele, bineînțeles, drept consolare, din cînd în cînd, se numără și cîte o sticlă de rachiu.

Mănînc obișnuita pîine cu margarină și magiun. Marmelada e bună, provine din cămara mamei Kroll. Margarina e rîncedă, dar nu face nimic ; în război mîncam mult mai prost. Apoi îmi cercetez garderoba. Am două costume civile, transformate din uniforme militare. Unul este vopsit în albastru, celălalt negru. Altceva nu s-a putut face din stofa kaki. În afara acestora, mai am un costum, de pe vremea cînd nu deveniserm încă soldat. Mi-e puțin strîmt, dar e un costum civil veritabil, nu unul transformat sau modificat, și de aceea mă îmbrac astăzi cu el. Se potrivește la cravata pe care am cumpărat-o ieri după-amiază și pe care vreau s-o pun astăzi, ca s-o vadă Isabelle.

Mă plimb liniștit pe străzile orașului Werdenbrück, un oraș vechi, cu șaizeci de mii de locuitori, cu case de lemn și clădiri în stil baroc și printre ele cartiere noi, oribile. Le străbat și ies din oraș de-a lungul unei alei de castani sălbatici, urc apoi un mic deal, unde într-un parc imens se află ospiciul de nebuni, liniștit și cu aspect duminical. Păsările ciripesc în copaci și eu vin aici să cînt la orgă, pentru slujba de duminică, în mica biserică a ospiciului. Am învățat să cînt la orgă în timpul cînd îmi făceam stu-

diile de învățător, iar acum un an, am înhățat acest post ca profesie suplimentară. Am mai multe asemenea ocupații suplimentare. O dată pe săptămînă dau lecții de pian copiilor cizmarului Karl Brill, care îmi tălpuiește în schimb pantofii și îmi și plătește ceva — iar de două ori pe săptămînă îl meditez pe necioplitul de băiat al librarului Bauer, de asemenea pentru niște bani și dreptul de a citi și a obține la prețuri avantajoase toate cărțile noi, cînd vreau să cumpăr vreuna. Aceste prețuri avantajoase sînt, bineînțeles, folosite de întreg cenaclul de poezie, chiar de Eduard Knobloch, căruia în clipele acelea îi sînt cel mai bun prieten.

Slujba începe la ora nouă. Șed la orgă și privesc pînă apar ultimii pacienți. Vin încet și se așază pe bănci. Cîțiva gardieni și surori stau printre ei și pe margini. Totul se desfășoară molcom, cu mult mai puțin zgomot decît în bisericile țărănești, unde cîntam pe timpul cînd eram învățător. Se aude numai tîrșîtul ghetelor pe pardoseala de piatră, se tîrîie, nu tropăie. Este zgomotul pașilor unor oameni ale căror gînduri sînt departe.

În fața altarului luminările sînt aprinse. Prin vitralii, lumina de afară pătrunde palidă și se îmbină cu cea a luminărilor într-un blînd amestec de roșu cu albastru, învăluit în aur. Acolo se află preotul, în odăjdiile sale de brocart, iar pe trepte stau îngenuncheați paracliserii în talarele lor roșii cu pelerine albe.

Trag butoanele registrelor de flaut și de vox humana și încep. Într-o singură mișcare, capetele nebunilor din primele rînduri se întorc toate deodată, parcă ar fi trase de o sfoară. Fețele lor palide, cu orbitele întunecate, se îndreaptă fără expresie în sus, către orgă. Plutesc ca niște discuri netede, limpezi, în lumina aurie de amurg, și uneori iarna, în întuneric, arată ca niște ostii mari, care așteaptă ca duhul sfînt să pogoare asupra lor. Nu se obișnuiesc cu orga ; nu au nici un trecut, nici o amintire și în fiecare duminică flautele, viorile și bașii de violă impresionează din nou și pe neașteptate mințile lor rătă-

cite. Apoi preotul începe slujba la altar și nebunii se întorc către el.

Nu toți bolnavii urmăresc slujba. În rîndurile din fund sînt mulți care nu se mișcă. Stau acolo, de parcă ar fi învăluiți într-o jale înfiorătoare, ca și cînd în jurul lor n-ar fi decît un gol. Dar poate e numai o impresie. Poate că sînt cu totul într-altă lume, unde nu răsună nici un cuvînt despre mîntuitorul răstignit și unde, nevinovați și fără înțelegere, se dăruiesc unei muzici, față de care orga sună palid și dur. Sau poate nu gîndesc nimic, indiferenți ca marea, viața și moartea. Numai noi însuflețim natura. Cum ar arăta, dacă ar fi ea însăși, poate o știu capetele de acolo de jos, dar nu pot să trădeze taina. Ceea ce văd, i-a amuțit. Uneori par a fi ultimii urmași ai constructorilor turnului Babel și limba lor pare încîlcită; nu mai pot comunica ce au văzut de pe terasa cea mai de sus.

Cercetez cu atenție rîndul întîi. În partea dreaptă, într-o sclipire de roz și albastru, văd capul brun al Isabellei. Dreaptă și zveltă, stă îngenuncheată pe o bancă de rugăciune. Capu-i mic e înclinat într-o parte, ca la o statuie gotică. Împing înapoi butoanele basilor de violă și ale partidei cu vox humana și le trag pe cele de vox celeste. Este cel mai dulce și mai îndepărtat registru al orgii. Ne apropiem de Sfînta transsubstanțiere. Pîinea și vinul sînt transformate în trupul și sîngele lui Christos. E o minune la fel ca și cealaltă, care spune că omul s-a născut din praf și țărînă. Riesenfeld susține că a treia ar fi următoarea: omul n-a știut cum să folosească în chip mai fericit această minune decît exploatîndu-și și ucigîndu-și semenii, umplînd scurta perioadă dintre naștere și moarte cu tot egoismul posibil, deși fiecare nu era absolut sigur decît de un lucru, și anume, că trebuie să moară. Asta o spune Riesenfeld, de la atelierele de prelucrat granit din Odenwald, unul dintre cei mai iscusiți calculatori, omul care merge direct la țintă în comerțul cu moartea. *Agnus Dei qui tollis peccata mundi.* [1]

[1] Mielul Domnului care poartă păcatele lumii (lat.).

După slujbă, surorile spitalului îmi servesc micul dejun, compus din ouă, mezeluri, supă, pîine și miere. Aceasta face parte din contract. Îmi ține loc și de masa de prînz, duminica bonurile lui Eduard nu sînt valabile. Drept onorariu primesc o mie de mărci, sumă care abia îmi ajunge, dacă vreau să merg dus și întors cu tramvaiul. N-am cerut niciodată o majorare a remunerației. De ce, nu știu. În schimb, la cizmarul Karl Brill și la băiatul lui Bauer, librarul, pe care-l meditez, mă zbat ca un drac pentru a o obține.

După micul dejun, mă duc în parcul spitalului. E o pajiște frumoasă, întinsă, cu copaci, flori și bănci, înconjurată de un zid înalt. Dacă n-ai vedea ferestrele cu gratii, ai putea crede că te afli într-un sanatoriu oarecare.

Îmi place parcul, pentru că e liniște aici și pentru că nu trebuie să vorbesc cu nimeni despre război, politică și inflație. Pot sta în voie, făcînd lucruri de modă veche, ca de pildă, să pîndesc adierea vîntului, să ascult păsările și să observ cum se filtrează lumina prin verdele proaspăt al frunzișului copacilor.

Bolnavii, care au voie să iasă, se plimbă pe lîngă mine. Cei mai mulți sînt liniștiți, unii vorbesc cu ei înșiși, cîțiva discută însuflețit cu vizitatori sau cu paznici, iar mulți stau tăcuți și singuri la soare, fără să se miște, cu capetele plecate, ca împietriți, pînă ce sînt duși din nou în celulele lor.

A durat cîtva timp, pînă m-am obișnuit cu această priveliște. Și astăzi încă mi se întîmplă uneori, să-i privesc pe nebuni ca la început, cu un amestec de curiozitate, de groază și cu o a treia senzație, pe care n-o pot defini și care-mi amintește de momentul cînd am văzut pentru prima oară un mort. Aveam pe atunci doisprezece ani. Mortul se numea Georg Hellmann. Cu o săptămînă în urmă mă mai jucasem cu el, și iată-l zăcînd acolo printre flori și coroane. Ceva nespus de străin, din ceară galbenă, care în chip înfiorător nu mai avea nimic de-a face cu noi, care plecase pentru un totdeauna inimaginabil și totuși mai era aici, purtător al unei mute, ciudate și reci amenințări. Mai tîrziu, în război, am văzut nenumărați morți și abia dacă mai simțeam ceva, parcă aș fi fost într-o

măcelărie — dar pe primul nu l-am uitat niciodată, așa cum nu se uită nimic din ce ai văzut sau ți s-a întîmplat pentru prima oară. A fost moartea. Și aceeași moarte mă privește uneori prin ochii stinși ai nebunilor, o moarte mai însuflețită, mai de neînțeles și mai enigmatică decît cealaltă, cea liniștită.

Cu Isabelle este însă altfel.

O văd venind pe aleea dinspre pavilionul femeilor. O rochie galbenă îi flutură ca un clopot de mătase în jurul picioarelor, iar în mînă ține o pălărie de pai cu boruri mari.

Mă ridic și-i ies în întîmpinare. Are o față prelungă, în care nu se văd de fapt decît ochii și gura. Ochii sînt verzi-cenușii și foarte transparenți și gura e roșie, ca a unui ofticos sau parcă ar fi tare vopsită. Ochii pot deveni însă dintr-o dată serbezi, spălăciți și mici și gura strînsă și amărîtă, ca aceea a unei fete bătrîne, care n-a fost măritată niciodată. Cînd e așa, e Jennie, o ființă neîncrezătoare, dezagreabilă, căreia nu-i poți intra în nici un fel în voie — cînd e altfel, e Isabelle. Ambele sînt ficțiuni, căci în realitate o cheamă Geneviève Terhoven și suferă de o boală, care poartă numele urît și oarecum fantomatic de schizofrenie — dedublarea conștiinței, scindarea personalității — și acesta e și motivul pentru care se crede Isabelle sau Jennie, adică altcineva decît în realitate. Este una dintre cele mai tinere bolnave ale spitalului. Se pare că maică-sa locuiește în Alsacia și că e destul de înstărită, dar că se preocupă prea puțin de ea — în orice caz, de cînd o cunosc pe Geneviève, și au trecut de atunci șase săptămîni, n-am văzut-o niciodată aici.

Îmi dau seama de îndată că astăzi e Isabelle. Trăiește atunci într-o lume a viselor, care nu are nimic de-a face cu realitatea. E ușoară și vaporoasă, așa încît nu m-aș mira dacă fluturii, care se joacă în tot locul împrejur, i s-ar așeza pe umeri.

— Iată-te din nou : spune ea bucuroasă. Unde ai fost toată vremea asta ?

Cînd e Isabelle mă tutuieşte. Nu e o excepţie, tutuieşte atunci pe toată lumea.

— Unde ai fost ? întreabă ea din nou.

Fac o mişcare în direcţia porţii.

— Undeva... acolo, afară...

O clipă, mă priveşte cercetător.

— Afară ? De ce ? Cauţi ceva ?

— Cred că da... Numai de aş şti ce anume.

Rîde.

— Renunţă, Rolf. Niciodată nu găseşti nimic.

Tresar la numele de Rolf. Din păcate, mă numeşte adeseori aşa. La fel ca şi despre ea însăşi, crede că şi eu sînt altul decît cel ce sînt într-adevăr, şi nici măcar întotdeauna acelaşi. Schimbă între Rolf şi Rudolf şi o dată a intervenit şi un anume Raoul. Rolf e un nume plicticos, pe care nu-l pot suferi, Raoul pare să fie un fel de seducător, dar cel mai mult îmi place cînd îmi spune Rudolf. Atunci e visătoare şi îndrăgostită. Numele meu adevărat, Ludwig Bodmer, îl ignoră. I l-am spus adesea, dar nu vrea deloc să ştie de el.

În primele săptămîni toate acestea mă cam zăpăceau, acum însă m-am obişnuit. Pe atunci mai aveam încă părerea curentă despre bolile mintale şi mi le închipuiam manifestîndu-se prin crize neîntrerupte de furie, încercări de sinucidere şi gîngăveli de idioţi — cu atît mai surprinzătoare îmi părea prezenţa Geneviève aici. La început nici nu-mi venea să cred că e într-adevăr bolnavă, atît mi se părea de copilăroasă confundarea de nume şi de identitate. Asta mi se mai întîmplă uneori şi acum. Mai tîrziu însă am înţeles că în spatele acestei făpturi fragile pluteşte totuşi, în tăcere, haosul. Nu o cuprinsese încă, dar era pe aproape şi îi dădea Isabellei o puternică forţă de atracţie, pe lîngă faptul că avea abia douăzeci de ani şi, prin boala ei, era adesea de o frumuseţe tragică.

— Hai, Rolf ! îmi spune şi mă ia de braţ.

Încerc încă o dată să fug de numele nesuferit.

— Nu sînt Rolf, îi explic eu. Sînt Rudolf.

— Nu eşti Rudolf.

— Ba da, sînt Rudolf. Rudolf, unicornul.

O dată m-a numit așa. Dar n-am noroc. Zîmbește, așa cum se zîmbește unui copil, care se încăpățînează.

— Nu ești Rudolf și nici Rolf. Dar nu ești nici ceea ce crezi. Și acum, hai, Rolf.

O privesc. O clipă am iarăși senzația că nu e bolnavă și că se preface numai.

— Nu fi plicticos, zice. De ce vrei să fii întotdeauna același ?

— Da, de ce ? răspund surprins. Ai dreptate ! De ce să vrem asta ? Ce ar fi oare demn de păstrat în vreunul din noi, pentru a-l apăra cu tot dinadinsul ? Și de ce să ne credem atît de importanți ?

Mă aprobă.

— Tu și doctorul. Pînă la urmă, vîntul răstoarnă totul în cale. De ce nu vreți să recunoașteți ?

— Și doctorul ? întreb eu.

— Da, cel care se numește astfel. Cîte nu-mi cere ăsta ! Și nu știe nimic. Nici măcar cum arată iarba noaptea, cînd nu te uiți la ea.

— Cum poate să fie ? Probabil cenușie sau neagră. Și argintie în nopțile cu lună.

Isabelle rîde.

— Îmi închipuiam eu. Nici tu nu știi. Ca și doctorul.

— Cum e ?

Rămîne pe loc. O rafală de vînt trece pe lîngă noi, purtînd albine și miros de flori. Fusta galbenă flutură, ca o pînză de corabie.

— Nu e deloc, spune ea.

Mergem mai departe. O femeie bătrînă, îmbrăcată în haine de spital, trece pe lîngă noi pe alee. Fața ei e roșie și strălucește de lacrimi. Două rude merg pe lîngă ea.

— Dar ce e aici, dacă nu e iarbă ? întreb eu.

— Nimic. Numai dacă te uiți, e acolo. Uneori, cînd te întorci foarte repede, poți s-o mai zărești.

— Ce să zărești ? Că nu este ?

— Nu — dar să vezi cum își reia repede locul — iarba și tot ce e în spatele tău. Ca servitorii, care s-au dus la dans. Trebuie numai să știi să te întorci foarte repede. Atunci îi poți surprinde — altfel s-au și înapoiat și fac pe nevinovații, ca și cînd n-ar fi plecat deloc.

— Cine, Isabelle ? întreb foarte grijuliu.

— Lucrurile. Tot ce e în spatele tău. Nu așteaptă decît să te întorci, ca să dispară.

Chibzuiesc o clipă la toate acestea. E ca și cînd ai avea în permanență o prăpastie în spatele tău.

— Nici eu nu mai sînt aici, cînd tu te întorci ? o întreb.

— Nici tu. Nimic.

— Așa va să zică, spun eu cu oarecare amărăciune. Pentru mine însă, eu sînt întotdeauna aici. Oricît de repede m-aș întoarce.

— Te întorci într-o direcție greșită.

— Există și direcții ?

— Pentru tine da, Rolf.

Tresar din nou la auzul numelui nesuferit.

— Și pentru tine ? Cum e cu tine ?

Mă privește și surîde absentă, ca și cînd nu m-ar cunoaște.

— Eu ? Eu nici nu sînt aici.

— Așa ? Pentru mine ești aici îndeajuns.

Expresia feței i se schimbă. Mă recunoaște din nou.

— Adevărat ? De ce nu mi-o spui mai des ?

— Dar ți-o spun într-una.

— Nu destul. Se lipește de mine. Îi simt suflarea și sînii sub mătasea subțire. Niciodată destul, spune ea într-un suspin. De ce nu știe nimeni asta ? Ah, voi, statui !

„Statui", mă gîndesc. Ce-mi mai rămîne de făcut ? o privesc, e frumoasă și atrăgătoare, îmi dau seama și de fiecare dată, cînd sînt cu ea împreună, pare că mii de glasuri mi-ar telefona prin firul venelor, dar deodată legătura se întrerupe, ca și cînd toate ar fi nimerit un număr greșit. Nu mă mai simt în apele mele și nu mai am decît senzația că m-am rătăcit. La o nebună nu se poate rîvni. Poate alții, eu însă nu. Ar fi, ca și cînd aș rîvni o păpușă automată. Sau o femeie hipnotizată. Dar toate astea nu schimbă nimic, nu te pot face să nu-i simți totuși apropierea.

Umbrele verzi ale aleii se deschid și în fața noastră se așternîn plin soare straturile de lalele și narcise.

— Trebuie să-ți pui pălăria, Isabelle, zic eu. Așa spune doctorul.

Aruncă pălăria peste flori.

— Doctorul ! Cîte nu mai vrea și ăsta. Vrea să se înnoare cu mine, dar inima lui e înfometată. E o bufniță, care asudă.

Nu cred că bufnițele asudă. Dar imaginea e totuși convingătoare. Isabelle pășește ca o dansatoare printre lalele și se ghemuiește la pămînt.

— Le auzi pe astea de aici ?

— Desigur, spun eu ușurat. Fiecare le aude. Sînt clopote în fa major.

— Ce e fa major ?

— O tonalitate, cea mai dulce din cîte există.

Își aruncă fusta ei largă peste flori.

— Acum cîntă în mine ?

Dau din cap și mă uit la ceafa ei slabă. „Totul cîntă în tine", îmi spun în gînd. Rupe o lalea și privește floarea deschisă și tija cărnoasă, din care țîșnește seva.

— Asta nu-i dulce.

— Bine... Atunci sînt clopote în do major.

— Trebuie neapărat să fie major ?

— Poate să fie și minor.

— Nu pot să fie și amîndouă la un loc ?

— În muzică nu, spun eu încolțit. Sînt anumite reguli. Poate să fie sau una, sau alta. Sau una după alta.

— Una după alta ! Isabelle se uită la mine cu oarecare dispreț. Întotdeauna îmi vii cu asemenea explicații, Rolf. De ce ?

— Nu știu nici eu de ce. Aș vrea să fie altfel.

Se ridică brusc și aruncă laleaua pe care o rupsese. Cu o săritură iese din strat și-și scutură tare rochia. Apoi o ridică în sus și-și privește picioarele. Fața i se crispează de scîrbă.

— Ce s-a întîmplat ? întreb eu speriat.

Arată spre strat.

— Șerpi...

Mă uit la flori.

— Aici nu sînt șerpi, Isabelle.

— Ba da. Alea. Arată spre lalele. Nu vezi ce vor ? Eu am simțit.

— Nu vor nimic. Sînt flori, spun eu, fără să pricep ceva.

— M-au atins !

Tremură de scîrbă, cu ochii tot ațintiți asupra lalelelor.

O apuc de brațe și o răsucesc în așa fel, ca să nu mai vadă stratul.

— Acum, te-ai întors, au dispărut.

Respiră din răsputeri.

— Nu le lăsa. Calcă-le în picioare, Rudolf.

— Iată, nu mai sînt aici. Te-ai întors și pe loc au dispărut. Ca și iarba și lucrurile, noaptea.

Se sprijină de mine. Deodată nu mai sînt Rolf pentru ea. Își pune obrazul pe umărul meu. Nu e nevoie să-mi mai explice nimic. Sînt Rudolf și trebuie s-o știu.

— Ești sigur ? mă întreabă și îi simt inima bătînd lîngă mîna mea.

— Absolut sigur. Au plecat ca servitorii duminica.

— Nu le lăsa, Rudolf...

— Nu le las, răspund eu și nu știu de fapt ce vrea. De altfel nici nu e necesar. E aproape liniștită.

Mergem încet înapoi. Brusc începe să obosească. O soră în tîrlici se apropie de noi.

— Trebuie să veniți la masă, *mademoiselle !*

— La masă, spune Isabelle. De ce trebuie mereu să mîncăm, Rudolf ?

— Ca să nu murim.

— Iarăși minți, mi se adresează ea obosită, ca unui copil incorigibil.

— De data asta nu. Acum am spus adevărul.

— Așa ? Și pietrele mănîncă ?

— Oare pietrele trăiesc ?

— Fără îndoială. Mai mult ca orice. Atît de bine, încît sînt veșnice. Tu nu știi ce e un cristal ?

— Numai din lecțiile de fizică. Ceea ce e sigur eronat.

— Extaz pur, îmi șoptește Isabelle. Nu ca cele de colo...

Face o mișcare înapoi spre straturile de flori.

Însoțitoarea o ia de braț.

— Unde e pălăria, *mademoiselle ?* întreabă ea după cîțiva pași și se uită împrejur. Stați, mă duc s-o aduc.

Se duce să ia pălăria dintre flori. În spatele ei Isabelle se întoarce repede către mine, cu fața descompusă.

— Nu mă părăsi, Rudolf ! îmi șoptește.

— Nu te părăsesc.

— Și nu pleca ! Acum trebuie să mă duc. Au venit să mă ia. Dar nu pleca !

— Nu plec, Isabelle.

Însoțitoarea a salvat pălăria și ca destinul mărșăluiește pe tălpile ei late către noi. Isabelle stă pe loc și mă privește. Pare că ne-am despărțit pentru totdeauna. De fiecare dată se întîmplă așa cu ea, ca și cînd ne-am despărți pentru totdeauna. Cine știe cum va fi cînd va veni iar și dacă mă va mai recunoaște ?

— Puneți-vă pălăria, *mademoiselle*, spune însoțitoarea.

Isabelle o ia și o lasă să atîrne ușor pe mînă. Se întoarce și se îndreaptă către pavilion. Nu se uită înapoi.

Totul a început atunci, cînd în pragul lunii martie, Geneviève a venit deodată spre mine, în parc, și mi-a vorbit, ca și cînd ne-am fi cunoscut de mult. Nu mi s-a părut nimic neobișnuit. În spitalul de nebuni, nu e nevoie de prezentări. Aici te afli în afara formalităților, vorbești cu oricine, dacă vrei, și nu e nevoie de prea multe introduceri. Se vorbește chiar imediat, despre ceea ce îi vine fiecăruia în minte, și nu deranjează dacă celălalt nu înțelege, n-are nici o importanță. Nimeni nu vrea să convingă și nici să explice : ești aici și vorbești și adesea doi oameni vorbesc împreună despre lucruri cu totul diferite și se înțeleg de minune, pentru că unul nu ascultă ce spune celălalt. Papa Grigore al VII-lea, de pildă, un omuleț mic de statură, cu picioare strîmbe, nu discută. Nu trebuie să convingă pe nimeni că el e papă. Este, și cu asta basta, și are mari necazuri cu Henric Leul, Canossa nu e departe, și despre acest lucru vorbește uneori. Nu-l stinghерește că partenerul său de conversație e un ins, care se crede a fi făcut din sticlă și care roagă pe fiecare să nu-l lovească, deoarece mai are o plesnitură. Cei doi stau de vorbă, Grigore perorează despre rege, care trebuie să-și ispășească păcatele în cămașă, iar omul de sticlă îi spune că

nu suportă soarele, pentru că se reflectă în el — apoi Grigore acordă binecuvîntarea papală, omul de sticlă își scoate o clipă cîrpa, care-i apără capul transparent de lumina soarelui, și amîndoi se despart cu politețea secolelor trecute. Așadar nu m-am mirat, cînd Geneviève a venit la mine și mi-a vorbit ; m-a uimit numai frumusețea ei, căci în momentul acela era Isabelle.

A vorbit multă vreme cu mine. Purta o blană ușoară de culoare deschisă, care valora cel puțin zece pînă la douăzeci de monumente cu cruce din cel mai bun granit suedez, o rochie de seară și sandale aurii. Era ora unsprezece dimineața și în lumea dinafara acestor ziduri, o astfel de ținută n-ar fi fost posibilă. Aici însă, efectul a fost numai emoționant, ca și cînd cineva ar fi picat cu parașuta dintr-o planetă îndepărtată.

A fost o zi cu soare, averse de ploaie, vînt și deodată liniște. Se întretăiau unele cu altele, o oră era martie, alta aprilie și pe neașteptate cădea printre ele și cîte o bucățică de mai și iunie. Așa a venit Isabelle de undeva — și era într-adevăr de undeva — de acolo unde nu mai sînt granițe, acolo, unde lumina rațiunii mai pîlpîie atîrnată pe cer doar ca o lumină polară fîlfîind în vînt, care nu distinge ziua de noapte și nu cunoaște decît ecourile proprii ei raze și ecourile ecourilor și lumina palidă de pe lumea cealaltă și a depărtării eterne.

M-a tulburat de la început și m-a cîștigat de partea ei. Ce e drept, mă dezbărasem în război de multe prejudecăți burgheze, dar prin asta devenisem doar cinic și oarecum disperat, nu însă superior și liber. Ședeam deci acolo și mă uitam înmărmurit la ea. Părea că nu e supusă forței de gravitație, că plutește, în timp ce eu mă străduiam să mă tîrăsc în urma ei. Se mai adăuga la toate și faptul că adesea o ciudată înțelepciune străbătea prin tot ce rostea ; o înțelepciune deplasată, dar deschidea o perspectivă surprinzătoare, care îți stîrnea bătăi de inimă ; cînd încercai s-o oprești însă în loc, văluri și ceață fluturau din nou deasupra ei, și se afla cu totul altundeva.

M-a sărutat din prima zi și a făcut-o cu atîta dezinvoltură, încît gestul părea fără nici o însemnătate, ceea ce

însă nu m-a împiedicat să simt. Am simțit, am tresărit, apoi însă m-a izbit, cum izbește un val în dig. Mi-am dat seama că nu mi se adresase mie, ci altcuiva, unei făpturi din fantezia ei, unui Rolf sau Rudolf. Poate nu se gîndea nici la ei și erau numai nume, erupte, fără rădăcini și fără nici o legătură, din fundul întunecat al pămîntului.

De atunci venea în fiecare duminică în grădină și cînd ploua intra în biserică. Aveam permisiunea din partea superioarei, ca după slujbă să exersez la orgă, cînd voiam. Dacă vremea era urîtă, mă foloseam de această permisiune. Nu era propriu-zis studiu, nu prea știam să cînt — făceam același lucru ca și la pian ; cîntam pentru mine, așa cum puteam, niște improvizații de atmosferă, visare și dor, adresate necunoscutului, viitorului, împlinirii și mie însumi. Și pentru asta nu era neapărat nevoie să cînți bine. Isabelle venea uneori cu mine și asculta. Stătea jos, în semiîntuneric, ploaia lovea ușor în vitralii și sunetele orgii pluteau peste capul întunecat al fetei — nu știam ce gîndește, atmosfera era ciudată și oarecum sentimentală, dar deodată apărea întrebarea despre necunoscut, strigătul, teama și tăcerea. Simțeam toate acestea și simțeam chiar ceva din neînțeleasa singurătate a creaturii umane, atunci cînd ne aflam numai noi doi în biserica goală, cu amurgul și cu sunetele orgii, ca și cum am fi fost singurii oameni, uniți prin semiobscuritate, acorduri și ploaie, și totuși despărțiți pentru totdeauna, fără nici o punte, fără înțelegere, fără cuvinte, numai cu strălucirea ciudată a candelei la granițele vieții din noi. Vedeam candela și îi dădeam un înțeles greșit, Isabelle în felul ei, eu într-al meu, ca niște orbi surdomuți, fără a fi nici surzi, nici muți, nici orbi, și de aceea mult mai săraci și fără sprijin. Ce o determinase să vină la mine ? Nu știam și nu voi ști niciodată — era o taină îngropată sub dărîmături și sub pămînt prăvălit de pe munte — dar nici nu înțelegeam de ce această ciudată legătură mă tulbură totuși atît de mult. Știam doar ce se întîmplase cu ea și că nu mi se adresa mie, cu toate acestea îmi stîrnea dorința pentru ceva, necunoscut mie, mă uluia și mă făcea să mă simt și fericit și nefericit, fără motiv și fără sens.

O infirmieră se apropie de mine.

— Sora superioară dorește să vă vorbească.

Mă ridic și o urmez. Sînt cam stînjenit. Poate că vreuna dintre infirmiere m-a urmărit și superioara vrea să-mi spună să nu stau de vorbă decît cu bolnave de peste șaizeci de ani sau poate vrea să-mi spună că nu mai am ce căuta pe aici, deși medicul-șef îmi explicase că e bine dacă Isabelle are societate.

Superioara mă primește în sala de așteptare. Încăperea miroase a ceară, virtute și săpun. Nici o undă a primăverii n-a pătruns pînă aici. Superioara, o femeie uscățivă, energică, mă întîmpină prietenos; își închipuie că sînt un creștin desăvîrșit, cu dragoste de Dumnezeu și credință în biserică.

— Se apropie luna mai, îmi spune și se uită drept în ochii mei.

— Da, răspund eu, privind perdelele albe ca zăpada și podcaua goală și lustruită.

— Ne-am gîndit că ar fi bine să ținem o rugăciune închinată lunii mai.

Tac ușurat.

— În bisericile orașului se face în mai, la ora opt, în fiecare seară o rugăciune, explică superioara.

Dau din cap în semn de aprobare. Cunosc rugăciunile pentru luna mai. Tămîia își răspîndește mirosul în amurg, chivotul agnețului scînteiază și după rugăciune tinerii se mai învîrtesc un timp prin locurile cu copaci bătrîni, printre care zumzăie cărăbușii. Nu mă duc niciodată pe acolo, dar știu asta din vremea cînd încă nu fusesem soldat. Pe atunci au început primele mele întîlniri cu fete. Totul era foarte emoționant, tainic și nevinovat. Dar nici nu mă gîndesc să vin acum în fiecare seară a acestei luni aici și să cînt la orgă.

— Am vrea, ca măcar duminică seara să ținem o rugăciune, spune superioara. Mă gîndesc la una festivă, cu muzică de orgă și un tedeum. Cîte una obișnuită se face oricum în fiece seară pentru infirmiere.

Rămîn pe gînduri. Duminică seara în oraș e plictiseală și rugăciunea durează cel mult o oră.

— Nu putem plăti prea mult, mă lămureşte superioara. Atît cît pentru o slujbă obişnuită. Acum nu prea înseamnă mare lucru, nu-i aşa ?

— Nu, zic eu. Nu e mult. Trăim doar în plină inflaţie.

— Ştiu. Pare nehotărîtă. Instanţele bisericeşti, din păcate, nu sînt organizate pe aceste temeiuri. Gîndesc pe secole. Trebuie să le luăm aşa cum sînt. La urma urmelor, tot ce se face e pentru Dumnezeu şi nu pentru bani. E drept ?

— Se poate face şi pentru una şi pentru alta, îi răspund eu. În orice caz, e şi mai bine atins scopul.

Oftează.

— Sîntem legaţi de hotărîrile autorităţilor bisericeşti. Acestea sînt convocate o singură dată pe an şi nu mai des.

— Nici pentru salariile domnilor preoţi, ale membrilor capitlului şi ale domnului episcop ? întreb eu.

— Asta nu ştiu, răspunde ea, înroşindu-se puţin. Cred însă, că da.

Între timp m-am hotărît.

— Astă seară nu am timp, îi explic eu. Avem o şedinţă importantă de afaceri.

— Astăzi mai sîntem încă în aprilie. Dar duminica viitoare, sau dacă nu puteţi duminica, poate în altă zi din săptămînă. Ar fi bine să ţinem din cînd în cînd cîte o rugăciune pentru luna mai, cum se cuvine. Maica Domnului vă va răsplăti.

— Fără-ndoială. Greutatea e numai cu masa de seară. Ora opt cade tocmai la timpul potrivit pentru cină. După opt, se face prea tîrziu, iar înainte ar fi prea în goană.

— În privinţa asta, nici o grijă. Puteţi, bineînţeles, să mîncaţi aici, dacă doriţi. Sfinţia-sa mănîncă întotdeauna la noi. Asta poate să fie o soluţie.

E tocmai soluţia pe care o doream. Mîncarea aici e aproape la fel de bună ca la Eduard şi dacă mănînc împreună cu preotul, mi se aduce şi o sticlă de vin. Dat fiind că Eduard nu îngăduie folosirea abonamentelor duminica, soluţia e chiar admirabilă.

— Bine, zic eu. O să încerc. Despre bani, nu mai e cazul să discutăm.

Superioara răsuflă uşurată.

— Dumnezeu o să vă răsplătească.

Plec. În grădină aleile sînt goale. Mai aştept un timp să apară corabia cu pînze de mătase galbenă. Apoi clopotele din oraş anunţă ora prînzului şi ştiu că pentru Isabelle urmează acum somnul, vizita medicului şi că înainte de ora patru nu mai e nimic de făcut. Ies pe poarta mare, cobor dealul. Jos, la poalele lui, este oraşul, cu turnurile acoperite de o patină verde şi coşurile fumegînde. De ambele părţi ale aleii de castani se întinde cîmpul, unde, în timpul săptămînii, lucrează nebunii inofensivi. Ospiciul este, în parte de stat, în parte o instituţie particulară. Bolnavii din secţia particulară, bineînţeles, nu sînt obligaţi să lucreze. Dincolo de cîmp începe pădurea cu pîrîuri, mlaştini şi poiene. Cînd eram copil, prindeam acolo peşti, salamandre şi fluturi. Au trecut abia zece ani de atunci. Pare însă că toate s-ar fi petrecut într-o altă viaţă, într-o vreme dispărută, în care existenţa se scurgea liniştită şi se desfăşura organic şi în care totul se înşiruia firesc încă din copilărie. Războiul a schimbat faţa lucrurilor; începînd din 1914, trăim o viaţă din bucăţi, din prima, a doua şi a treia viaţă; nu se leagă unele de altele şi nici noi nu le putem aduna la un loc. De aceea nu mi-e greu să o înţeleg pe Isabelle cu vieţile ei diferite. Numai că ea se descurcă mai bine decît noi; cînd trăieşte una dintre ele, le uită pe celelalte. La noi însă, ele se amestecă — întîi copilăria, care ne-a fost distrusă datorită războiului, timpul de foamete şi al înşelătoriei, acela al tranşeelor şi al poftei de viaţă. Din fiecare a rămas cîte ceva şi ne neliniştesc. Toate acestea nu pot fi pur şi simplu date deoparte. Apar mereu pe neaşteptate şi stau potrivnic faţă în faţă; cerul copilăriei cu ştiinţa uciderii, tinereţea pierdută cu cinismul cunoaşterii premature.

VI

Stăm în birou şi-l aşteptăm pe Riesenfeld. Drept cină ne-am adus supă de mazăre, atît de groasă, încît lingura înfiptă în ea stătea dreaptă ca o lumînare. Împreună cu supa am mîncat carnea fiartă în ea : labe şi urechi de porc şi fiecare cîte o bucată grasă de burtă de porc. Grăsimea e necesară, ca să ne impregnăm stomacurile împotriva alcoolului — în nici un caz, astăzi nu ne e îngăduit să ne îmbătăm în faţa lui Riesenfeld. De aceea bătrîna doamnă Kroll a gătit ea însăşi şi ca desert ne-a îndopat şi cu o porţie de brînză grasă de Olanda. E în joc viitorul firmei. Trebuie să-i smulgem lui Riesenfeld un transport de granit, chiar dacă pentru asta va trebui să ne întoarcem acasă în patru labe. Marmură, praf de scoică şi gresie mai avem, dar granitul, delicatesa doliului, ne lipseşte cu desăvîrşire.

Heinrich Kroll a fost scos din circulaţie. Tîmplarul de sicrie Wilke ne-a făcut această bucurie. I-am dat două sticle de rachiu şi el l-a invitat pe Heinrich înainte de cină la o partidă de skat [1], cu băutură pe gratis. Heinrich s-a prins ; nu e în stare să reziste, cînd i se oferă ceva pe gratis şi atunci bea cît se poate de repede ; în afară de asta, ca orice naţionalist, se crede foarte rezistent la băutură. În realitate însă nu suportă prea mult alcool şi odată te pomeneşti că s-a îmbătat. Doar cu cîteva minute înainte mai e gata, de unul singur, să alunge în bătăi Partidul social-democrat din Parlament — scurt timp după aceea, sforăie cu gura deschisă şi nu poate fi trezit nici la comanda : „Drepţi, înainte marş !" Asta, în special, cînd a băut înainte de masă, pe stomacul gol, aşa cum am pus noi la cale treburile. Doarme acum nevinovat în atelierul lui Wilke, într-un sicriu de stejar, cu aşternut moale din rumeguş. Prudenţa excesivă ne-a determinat să nu-l aducem în patul lui, gîndindu-ne că s-ar fi putut trezi. Wilke, însă, s-a instalat la un etaj mai jos, în atelierul sculptorului nostru Kurt Bach şi joacă împreună cu acesta do-

[1] Joc de cărţi practicat în Germania.

mino, un joc care le place amîndurora pentru că le pune mintea la contribuție. Între timp beau amîndoi litrul și ceva de rachiu, care a rămas după capitularea lui Heinrich și pe care Wilke l-a pretins drept onorariu.

Transportul de granit, pe care vrem să i-l smulgem lui Riesenfeld, nu putem, bineînțeles, să-l plătim dinainte. N-avem niciodată atîția bani deodată și ar fi o nebunie să-i ținem la bancă, s-ar topi ca zăpada în iunie. Vrem să-i dăm lui Riesenfeld o poliță cu scadența peste trei luni. Adică, vrem să cumpărăm aproape gratis.

Fără îndoială că în felul acesta nu Riesenfeld va fi cel păgubit. În marea de lacrimi umane, acest rechin vrea să cîștige ca orice negustor cinstit. De aceea, polița pe care o ia de la noi trebuie să o depună în aceeași zi la bancă pentru decontare. Banca, firește, constată, că atît Riesenfeld cît și noi sîntem solvabili pentru suma indicată, își reține cîteva procente pentru operațiunile ei și o plătește. Noi îi restituim de îndată lui Riesenfeld aceste cheltuieli. Astfel, el a primit banii pentru întregul transport, ca și cînd i l-am fi plătit dinainte. Dar nici banca nu pierde nimic. Predă imediat poliția la Banca Reichului, care i-o achită prin același procedeu practicat cu Riesenfeld. Abia la Banca Reichului poliția rămîne pînă la scadență, cînd e prezentată pentru lichidare. Ce valoare mai reprezintă atunci, e de la sine înțeles.

Toate acestea le cunoaștem abia din 1922. Pînă atunci lucram ca Heinrich Kroll, din care pricină era să dăm faliment. După ce terminasem aproape toată marfa din depozit și, spre mirarea noastră, nu ne alesesem decît cu un cont la bancă lipsit de valoare și cu cîteva valize de bancnote inutilizabile, nici măcar pentru a ne tapeta prăvălioara cu ele, am încercat mai întîi să vindem tot ce mai aveam și să cumpărăm cît de repede posibil altă marfă — dar inflația ne-o lua înainte fără preget. Dura prea mult pînă ni se plăteau monumentele — între timp valoarea banilor scădea atît de vertiginos, încît cea mai bună vînzare se transforma tot într-o pierdere. De abia cînd am început să plătim cu polițe ne-am mai putut ține zilele.

Nici acum nu cîştigăm cine ştie ce, dar cel puţin putem trăi. Dat fiind că fiecare întreprindere din Germania este finanţată pe această cale, bineînţeles că Banca Reichului e obligată să tipărească într-una bani fără acoperire şi cursul scade astfel tot mai repede. Se pare, că şi guvernului îi convine această situaţie: lichidează în acest chip toate datoriile de stat. De ripă se duc acei care nu pot cumpăra pe bază de poliţe, oameni care au un bun oarecare şi trebuie să-l vîndă, micii negustori, muncitorii, pensionarii, care văd cum li se topesc carnetele de economii şi depunerile de la bancă, cît şi funcţionarii şi salariaţii, care-şi duc viaţa din lefuri, ce nu le mai îngăduie să-şi cumpere nici măcar o pereche de pantofi. Cei care cîştigă sînt speculanţii, regii schimbului, străinii, care cu cîţiva dolari, cîteva coroane şi cîţiva zloţi, pot cumpăra orice poftesc, şi marii afacerişti, fabricanţii şi speculanţii de bursă, ale căror acţiuni şi averi se înmulţesc la infinit. Pentru ei, totul e aproape gratis. Este parioada lichidării economiilor, a venitului obţinut pe cale cinstită şi onorabilă. Ulii fîlfîie în tot locul, şi numai cine poate face datorii, acela iese bine la socoteală, pentru că ele dispar apoi de la sine.

Riesenfeld a fost cel care, în ultimul moment, ne-a făcut să înţelegem toate acestea şi ne-a ferit de marele faliment prin şmecherii mărunte. A acceptat de la noi prima poliţă pe trei luni, cu toate că la vremea aceea nu eram buni de plată pentru suma corespunzătoare. Dar atelierele din Odenwald aveau acoperire şi asta era de-ajuns. Îi eram fără îndoială recunoscători. Cînd venea la Werdenbrück, încercam să-l distrăm ca pe un paşă indian, adică atît cît se poate distra un paşă indian în Werdenbrück. Kurt Bach, sculptorul nostru, i-a făcut un portret în culori, pe care i l-am oferit cu fast, într-o ramă aurită. Din păcate, nu i-a plăcut. Are acolo înfăţişarea unui candidat la preoţie, şi tocmai asta nu-şi doreşte. Vrea să arate ca un seducător misterios şi crede chiar că face o astfel de impresie — un exemplu elocvent de iluzionare, cînd ai burtă şi picioarele scurte şi strîmbe. Dar, care om nu se hră-

neşte cu iluzii ? Oare eu, cu aptitudinile mele de duzină, nu-mi întreţin, îndeosebi seara, visul de a deveni ceva mai de soi, destul de talentat pentru a-mi găsi un editor ? Cine e primul care să arunce piatra în picioarele strîmbe ale lui Riesenfeld, mai cu seamă cînd sînt mascate de stofă englezească ?

— Ce facem cu el, Georg ? spun eu. Nu avem nici un punct de atracţie. Numai cu băutura, Riesenfeld nu se mulţumeşte. Are prea multă fantezie şi e mult prea vioi pentru asta. Vrea să vadă, să audă, şi, dacă e posibil, chiar să pipăie ceva. Femeile de care dispunem nu prezintă interes. Cele cîteva drăguţe, pe care le cunoaştem, n-au chef să-l asculte o seară întreagă pe Riesenfeld în rolul său de Don Juan din 1923. Ajutor şi înţelegere se găseşte, din păcate, numai la păsările de noapte urîte şi bătrîne.

Georg rînjeşte.

— Nu ştiu nici măcar dacă o să avem bani de-ajuns pentru astă seară. Cînd am luat ieri gologanii, m-am înşelat la cursul dolarului ; credeam că e tot cel de dimineaţă. Cînd a ieşit cel de la ora douăsprezece, era prea tîrziu. Banca se închide sîmbătă la prînz.

— Astăzi însă nu s-a schimbat nimic.

— La „Moara roşie" da, băiete. La ei, cursul dolarului o ia cu două zile înainte duminica. Dumnezeu ştie cît o costa astă seară acolo o sticlă de vin !

— Dumnezeu nu ştie nici asta, răspund eu. Nici patronul însuşi nu ştie încă. Stabileşte preţurile cînd se aprinde lumina electrică. De ce nu-i place lui Riesenfeld arta, pictura, muzica sau literatura ? Ne-ar reveni mai ieftin. Intrarea la muzeu costă şi acum numai două sute cincizeci de mărci. La preţul ăsta i-am putea arăta ore întregi tablouri şi capete sculptate. Sau muzica. Astăzi este un concert popular de orgă la biserica Sfînta Ecaterina...

Georg se îneacă de rîs.

— Da, ştiu, afirm eu. E absurd să ţi-l închipui pe Riesenfeld acolo. Dar de ce nu i-o fi plăcînd măcar opereta sau muzica uşoară ? L-am putea duce la teatru — ceea ce tot ar fi mai ieftin decît blestematul ăla de local de noapte !

— Uite-l că vine, spune Georg. Întreabă-l.

Deschidem ușa. Riesenfeld urcă treptele, bîjbîind în obscuritatea înserării. Farmecul amurgului de primăvară nu i-a făcut nici o impresie ; asta se vede de îndată. Îl salutăm cu prefăcută prietenie. Riesenfeld a observat, se uită strîmb la noi și se lasă cu zgomot pe un scaun.

— Scutiți-mă de mofturi, mormăie el țaspre mine.

— Asta era și intenția mea, răspund eu. Numai că-mi vine greu. Ceea ce dumneavoastră numiți mofturi, pentru alții înseamnă bune maniere.

Riesenfeld rînjește scurt și supărat.

—În zilele noastre, cu bunele maniere nu se ajunge prea departe.

— Nu ? Atunci cu ce ? întreb eu, ca să-l fac să vorbească.

— Cu coate de fier și conștiință de cauciuc.

— Dar, domnule Riesenfeld, spune Georg împăciuitor. Dumneavoastră sînteți omul cu cele mai bune maniere din lume. Poate nu cele mai bune în sensul obișnuit al cuvîntului — dar desigur foarte elegante...

— Așa ? Numai să nu vă înșelați în privința asta.

Riesenfeld se simte vizibil măgulit.

— Are manierele unui hoț, completez eu, întocmai cum se aștepta Georg. Jucăm teatru fără repetiții prealabile, ca și cînd ne-am ști rolurile pe dinafară. Sau, mai curînd, cele ale unui pirat. Din păcate, are succes cu ele.

La cuvîntul „hoț" Riesenfeld a avut o mică tresărire, lovitura a fost prea directă. „Piratul" l-a îmbunat. Asta a fost și intenția. Din raftul cu îngeri de porțelan, Georg aduce o sticlă de rachiu de la Roth și toarnă în pahare.

— Pentru ce să bem ? întreabă el.

De obicei se bea pentru sănătate și afaceri bune. Asta e cam greu în cazul nostru. Riesenfeld e prea delicat pentru una ca asta ; susține că în comerțul cu pietre funerare asemenea argumente ar fi paradoxale, cînd dorința este, de fapt, să moară cît mai mulți. Mai curînd trebuie să se bea pentru holeră și război. Formulările, deci, le lăsăm pe seama lui.

Cu paharul în mînă, se uită strîmb la noi, dar tace. După un răstimp, în semiobscuritate spune deodată :

— În definitiv, ce e timpul ?

Georg, mirat, pune paharul pe masă.

— Piperul vieții, răspund eu impasibil.

Pe mine nu mă prinde atît de ușor pungașul ăsta bătrîn cu șmecheriile lui. Nu degeaba sînt membru al cenacului literar din Werdenbrück ; sîntem obișnuiți cu problemele mari.

Riesenfeld nu mă ia în seamă.

— Care e părerea dumitale, domnule Kroll ? întreabă el.

— Eu sînt un om simplu, răspunde Georg. Noroc !

— Timp, stăruie Riesenfeld. Timp, desfășurarea asta fără oprire... Nu timpul nostru mizerabil. Timpul, moartea aceasta lentă.

De data asta îmi pun și eu paharul pe masă.

— Cred că e mai bine să aprindem lampa, spun. Ce ați mîncat astă seară, domnule Riesenfeld ?

— Tine-ți gura, cînd vorbesc oamenii mari, răspunde Riesenfeld, și-mi dau seama că n-am fost prea atent.

N-a vrut să se înșele — crede într-adevăr ceea ce spune. Dumnezeu știe ce i s-o fi întîmplat azi după-amiază. Aș vrea să-i răspund că timpul va fi un factor important pentru polița pe care urmează s-o semneze, dar prefer să-mi beau rachiul.

— Am cincizeci și șase de ani, spune Riesenfeld. Îmi aduc însă aminte de timpul cînd aveam numai douăzeci, de parcă ar fi trecut numai cîțiva ani de atunci. Unde au rămas toți acei ani care au trecut ? Ce s-a întîmplat ? Deodată te trezești bătrîn. Dumneata, domnule Kroll, ce simți în privința asta ?

— La fel, răspunde Georg liniștit. Eu am patruzeci de ani, dar mă simt ca de șaizeci. La mine, din pricina războiului.

Minte, ca să-i țină parte lui Riesenfeld.

— Cu mine e altfel, declar, pentru a-mi da și eu obolul. Tot din pricina războiului. Aveam șaptesprezece ani, cînd a început — acum am douăzeci și cinci, dar mă simt tot ca de șaptesprezece. Ca de șaptesprezece și de șaptezeci. Ca militar, tinerețea mi-a fost răpită.

— Dumitale nu ți se trage de la război, răspunde Riesenfeld, care, după cum se vede, astăzi și-a pus în gînd

să mă atace, pentru că timpul, moartea aceasta lentă, nu m-a prins încă în aceeași măsură ca pe el. Ai rămas în urmă, doar din punct de vedere mental. Dimpotrivă, războiul te-a maturizat înainte de vreme. Fără el ai fi fost astăzi numai la nivelul unui băiat de doisprezece ani.

— Mulțumesc, îi spun. Ce compliment! La doisprezece ani orice om e un geniu. Își pierde originalitatea abia după ce trece de pubertate, pe care dumneavoastră, un Casanova de granit, puneți atîta preț. O compensație destul de monotonă pentru pierderea libertății de gîndire.

Georg umple din nou paharele. Ne dăm seama că va fi o seară grea. Trebuie să-l scoatem pe Riesenfeld la lumină din prăpastia melancoliei și nici unul dintre noi n-are chef să se afunde astă seară în platitudini filozofice. Am prefera să bem o sticlă de vin de Mosela, liniștiți, sub un castan, fără să vorbim, decît să prohodim la „Moara roșie" bărbăția pierdută a lui Riesenfeld.

— Dacă vă interesează realitatea timpului, spun eu cu o umbră de speranță, pot să vă introduc într-o asociație, unde veți întîlni numai specialiști în această problemă — și anume: cenaclul literar al scumpului nostru oraș. Într-o operă de circa șaizeci de poezii, care încă n-a fost tipărită, scriitorul Hans Hungermann o tratează sub toate aspectele. Ne putem duce chiar acum acolo. În fiecare duminică are loc o ședință, urmată de un program distractiv plăcut.

— Femei sînt acolo?

— Bineînțeles că nu. Femei scriitoare sînt totuna cu cal matematicieni. Excepție făcînd, firește, discipolele poetesei Safo [1].

— Ce se înțelege atunci prin program distractiv plăcut? întreabă Riesenfeld cu logică.

— E plăcut, pentru că sînt înjurați alți scriitori. Îndeosebi cei care au succes.

Riesenfeld grohăie disprețuitor. Sînt gata să încetez, cînd deodată fereastra de peste drum a casei lui Watzek ne sare în ochi, ca un tablou luminat într-un muzeu întunecat. O vedem pe Lisa în spatele perdelelor. E pe cale

[1] Cea mai de seamă poetesă din Grecia antică (sec. VII—VI î.e.n.).

să se îmbrace și n-are pe ea decît o brasieră și niște chiloți foarte scurți din mătase albă.

Riesenfeld scoate pe nas o șuierătură, ca un animal în călduri. Melancolia lui cosmică a dispărut brusc. Mă ridic să aprind lampa.

— Lasă lumina ! pufăie el ca o locomotivă. N-ai simțul poeziei ?

Se tîrăște la fereastră. Lisa începe să-și tragă peste cap o rochie strîmtă. Se încolăcește ca un șarpe. Riesenfeld gîfîie din ce în ce mai tare.

— Ce seducătoare creatură ! Doamne, ce spinare ! Un vis ! Cine e ?

— Suzana în baie, explic eu.

Vreau să-l lămuresc astfel, că în momentul acesta jucăm rolul unor țapi bătrîni, care o urmărim.

— Prostii ! Voiajorul cu complexe einsteiniene nu-și ia ochii de la fereastra aurită. Am întrebat cum o cheamă ?

— Habar n-avem. O vedem pentru prima oară. Astăzi la prînz încă nu locuia aici.

— Adevărat ?

Lisa și-a tras rochia și și-o netezește cu mîinile. În spatele lui Riesenfeld, Georg umple paharul meu și al lui. Golim paharele.

— O femeie de rasă, spune Riesenfeld, nedezlipit de la fereastră. O cucoană, se vede cît colo. Probabil franțuzoaică.

După cîte știu, Lisa e din Boemia.

— S-ar putea să fie *Mademoiselle* de la Tour, răspund eu, ca să-l întărît și mai mult pe Riesenfeld. Ieri am auzit pe undeva de numele ăsta.

— Vedeți ! Riesenfeld se întoarce o clipă către noi. Spuneam eu, franțuzoaică. Se vede imediat, un *je ne sais pas quoi* [1]. Nu ți se pare și dumitale, domnule Kroll ?

— Dumneavoastră sînteți printre noi cunoscătorul, domnule Riesenfeld.

Lumina în camera Lisei se stinge. Riesenfeld toarnă pe gîtul său sugrumat paharul de rachiu și-și lipește din nou

[1] Un farmec ascuns (franc.).

obrazul de fereastră. După un timp, Lisa apare la poartă şi iese în stradă. Riesenfeld o urmăreşte.

— Ce mers încîntător ! Nu ţopăie, face paşi mari. O panteră bine proporţionată ! Femeile care ţopăie, te dezamăgesc. Pentru asta — însă garantez eu.

Cînd am auzit de panteră bine proporţionată, am mai băut la repezeală încă un pahar. Georg a căzut pe scaun, rîzînd pe înfundate. Ce ne-am dorit, am reuşit ! Riesenfeld se întoarce. Faţa îi străluceşte ca o lună palidă.

— Lumină, domnii mei ! Ce mai aşteptăm ? Să-i dăm drumul.

Păşim în urma lui în noaptea blîndă. Eu, cu ochii aţintiţi la spinarea lui de broască. Mă gîndesc cu invidie ce bine ar fi, dacă aş putea şi eu să înfrîng cu atîta uşurinţă orele mele de tristeţe, ca acest scamator.

Localul „Moara roşie" e plin pînă la refuz. Ni se mai dă o masă foarte aproape de orchestră. Muzica e şi aşa tare zgomotoasă, dar la masa noastră e de-a dreptul asurzitoare. La început ne strigăm la ureche observaţiile, mai apoi ne mulţumim cu semne, ca un trio de surdomuţi. Parchetul de dans e atît de încărcat, încît oamenii de abia se pot mişca. Dar lui Riesenfeld nu-i pasă. A zărit o damă de la bar, îmbrăcată în mătase albă şi se repede la ea. Mîndru, o ia şi o împinge cu burta spre parchetul de dans. E cu un cap mai înaltă decît el şi priveşte plictisită peste creştetul lui în sala ornamentată cu baloane. Riesenfeld, însă, clocoteşte ca un vulcan. A intrat dracu în el.

— Ce-ar fi, dacă i-am turna rachiu în vin, ca să se îmbete mai repede ? îi spun lui Georg. Tipul bea de stinge. Asta e a cincea sticlă. Dacă o ţine tot aşa, în două ore dăm faliment. Cred că am băut pînă acum preţ de cîteva pietre funerare mici. Să sperăm că nu ne aduce şi stafia aia albă la masă, ca să mai bea şi ea cu noi.

Georg clatină capul în semn de negaţie.

— E o damă de la bar. Trebuie să se ducă înapoi acolo.

Riesenfeld apare din nou. E roşu şi transpirat.

— Totul aici e împotriva farmecului fantezici ! urlă el către noi prin zgomotul localului. Realitate din plin, bine. Dar unde e poezia ? Astă seară, fereastra aceea în faţa

cerului întunecat — a fost ca în vis ! O asemenea femeie — înțelegeți ce vreau să spun ?

— E limpede, îi răspunde Georg, strigînd la rîndul lui. Ceea ce nu poți obține, ți se pare întotdeauna mai bun decît ceea ce ai. În asta constă romantismul și tîmpenia vieții. Noroc, domnule Riesenfeld !

— N-am vrut s-o spun cu atîta asprime, urlă Riesenfeld în sunetul foxtrotului. Ah, dacă Sfîntul Petru ar ști asta ! Am vrut s-o spun mai delicat.

— Și eu, rage Georg.

— Dar eu și mai delicat !

— Fie, cît de delicat dorești !

Muzica se întețește într-un puternic crescendo. Ringul de dans e ca o cutie colorată de sardele. Deodată rămîn uimit. Strînsă în labele unei maimuțe îmbrăcate, prietena mea Erna se înghesuie în dreapta printre dansatori. Nu mă vede, dar eu îi recunosc de departe părul roșu. Fără rușine, stă atîrnată de umărul unui mucos de speculant. Rămîn nemișcat, dar parcă am înghițit o grenadă. Uite-o că dansează, bestia, căreia îi sînt dedicate zece poezii din ciclul nepublicat „Pulbere și stele". Și pe mine m-a mințit acum o săptămînă, m-a mințit că din pricina unei comoții cerebrale i s-ar fi interzis să iasă din casă. Zicea că ar fi căzut pe întuneric. Căzut, da, dar la pieptul acestui tînăr, cu smoching la două rînduri și cu o șevalieră la laba cu care sprijină spatele Ernei. Și eu, dobitocul, i-am mai trimis azi după-masă lalele roz din grădina noastră, însoțite de poezia : „Gînduri de mai ale lui Pan". Te pomenești că i-a citit-o și speculantului. Îi văd pe amîndoi, tăvălindu-se de rîs.

— Ce ți s-a întîmplat ? strigă Riesenfeld. Ți-e rău ?

— Mi-e cald ! îi răspund urlînd și simt cum îmi curg șiroaie de sudoare de-a lungul spinării.

Sînt furios. Dacă Erna se întoarce, mă va vedea transpirat și roșu la față. Dar aș vrea acum, cu orice chip, să mă reculeg și să reacționez rece și nepăsător ca un om de lume. Îmi șterg la repezeală obrazul cu batista. Riesenfeld rînjește fără milă. Georg îl observă.

— Şi dumneata eşti destul de transpirat, Riesenfeld, îi spune el.

— La mine are altă cauză, strigă Riesenfeld. E sudoarea poftei de viaţă !

— E sudoarea timpului care s-a dus, suspin cu otrăvit şi simt apa sărată care-mi pătrunde printre colţurile gurii.

Erna s-a apropiat. Priveşte senină către orchestră. Reuşesc să-mi aştern pe faţă o expresie uşor mirată şi surîzătoare, în timp ce transpiraţia mi se scurge acum în guler, înmuindu-l.

— Dar ce-i cu dumneata ? strigă Riesenfeld. Arăţi ca un cangur lunatic.

Nici nu-l iau în seamă. Erna s-a întors. Privesc cu răceală la cei ce dansează. O urmăresc pînă ce, parcă luminat, mă prefac a o recunoaşte întîmplător. Plictisit, ridic două degete în chip de salut.

— E ţicnit, se aude strigînd glasul lui Riesenfeld în ritmul foxtrotului. Dumnezeule din ceruri !

Nu răspund. Sînt într-adevăr uluit. Erna nici măcar nu m-a văzut.

În sfîrşit, muzica se opreşte. Ringul de dans se goleşte treptat. Erna dispare într-o nişă.

— Cîţi ani spuneai mai adineauri că ai : şaptesprezece sau şaptezeci ?

Deoarece muzica a încetat tocmai în clipa asta, întrebarea lui răsună puternic în sală. Mulţi ne privesc şi Riesenfeld însuşi se sperie. Îmi vine să mă ascund sub masă ; dar apoi îmi dă prin gînd că oamenii de aici ar putea crede că e vorba de o ofertă de vînzare şi îi răspund rece şi cu voce tare.

— Şaptezeci şi unu de dolari bucata, nici un ban mai puţin.

Răspunsul meu stîrneşte un efect instantaneu.

— Despre ce e vorba ? întreabă unul cu mutră de copil de la masa de alături. Mă interesează orice marfă bună. Cu bani gheaţă, bineînţeles. Numele meu e Aufstein.

— Felix Koks, mă prezint la rîndul meu, bucuros că mi-am venit în fire. Marfa era douăzeci de sticle de parfum. Îmi pare rău, dar domnul de colo le-a și cumpărat.

— Țțț ! face o blondă platinată.

Începe prezentarea programului. Un comper îndrugă prostii și e furios că glumele lui nu stîrnesc rîsul. Îmi trag scaunul înapoi și dispar în spatele lui Aufstein ; pentru prezentatorii care se leagă de public eu sînt de obicei o țintă preferată și, din cauza Ernei, ar fi astăzi un vot de blam pentru mine.

Toate sînt bune. Prezentatorul se retrage pleoștit și cine credeți că apare deodată în rochie de mireasă cu voal pe cap ? Renée de la Tour. Teama mi-a pierit. Revin la locul meu.

Renée își începe duetul. Blîndă și rușinoasă, cu glas de soprană, gîngurește în chip de fecioară cîteva versuri, apoi o ia pe ton de bas și face imediat mare senzație.

— Cum vă place doamna ? îl întreb pe Riesenfeld.

— Doamnă e bine zis...

— Vreți să faceți cunoștință cu ea ? *Mademoiselle* de la Tour.

Riesenfeld tresare.

— La Tour ? Doar n-oi fi vrînd să spui că această progenitură absurdă este zîna de la fereastra de peste drum de voi ?

Tocmai asta am vrut să susțin, ca să-l văd cum reacționează, și observ cum un fel de lumină divină se așterne în jurul nasului său de elefant. Fără nici un cuvînt, îmi face semn cu degetul mare spre ușă.

— Uite-o colo — aia e ea ! Mersul ăsta. îl recunoști de la o poștă !

Are dreptate. A intrat Lisa. E întovărășită de doi bătrîni ramoliți și se comportă, cel puțin după concepțiile lui Riesenfeld, ca o doamnă din cea mai înaltă societate. Pare că abia respiră și îi ascultă distrată și mîndră pe cei doi cavaleri.

— N-am avut dreptate ? întreabă Riesenfeld. Așa-i că pe femei le recunoști imediat după mers ?

— Femeile și polițiștii, spune Georg și rînjește.

Dar și el se uită la Lisa cu plăcere.

Începe al doilea număr al programului. Pe ringul de dans apare o acrobată. E tînără, cu expresia feței obraznică, nasul în vînt și picioare frumoase. Dansează un dans acrobatic cu salturi, ridicări pe mîini și sărituri în înălțime. Continuăm s-o observăm pe Lisa. Are acrul că dorește să părăsească localul. Asta e însă numai o iluzie. În oraș nu există alt local de noapte ; restul sînt cafenele, restaurante și cîrciumi. De aceea te întîlnești aici cu oricine are destui bani de cheltuit.

— Șampanie ! strigă Riesenfeld cu un ton dictatorial.

Tresar speriat și Georg e și el îngrijorat.

— Domnule Riesenfeld, îi spun. Șampania e foarte proastă aici.

În aceeași clipă, cineva de pe podea se holbează la mine. Mă uit mirat într-acolo și o văd pe dansatoare, care s-a aplecat atît de tare pe spate, încît și-a scos capul printre picioare. O clipă pare să aibă înfățișarea unui pitic, cocoșat peste măsură.

— Șampania o plătesc eu ! rostește Riesenfeld și face semn chelnerului.

— Bravo ! spune fata de pe podea.

Georg clipește spre mine. El joacă rolul de cavaler, în timp ce eu sînt aici pentru situații dificile, așa e înțelegerea între noi.

— Dacă doriți șampanie, Riesenfeld, o să aveți șampanie, spune el de aceea, acum. Dar, bineînțeles, sînteți invitatul nostru.

— Exclus ! Asta e pe seama mea ! Fără discuție !

Riesenfeld e Don Juan de clasă mare. Privește încîntat la capsula aurie din frapieră. A stîrnit interes față de diferite doamne. Și eu sînt de acord. Șampania o să-i arate Ernei că mi-a dat prea curînd pașaportul. Cu satisfacție, ridic paharul către Riesenfeld, care îmi răspunde cu același gest festiv.

Sosește și Willy. Era de așteptat ; e clientul casei. Aufstein cu întreaga lui companie sare în sus și Willy se face vecin de masă cu noi. Se ridică apoi în picioare și o salută de bun venit pe Renée de la Tour. E împreună cu o fată

drăguță, îmbrăcată în rochie neagră de seară. După scurt timp o recunosc, e acrobata. Willy ne prezintă reciproc. Se numește Gerda Schneider și aruncă o privire cercetătoare către sticla de șampanie și către noi trei. Ne uităm atent la Riesenfeld, ca să vedem dacă-l interesează, în care caz, am fi scăpat de el pentru toată seara. Dar Riesenfeld e vîndut Lisei.

— Crezi că poate fi invitată la dans? îl întreabă el pe Georg.

— Nu te-aș sfătui, răspunde Georg cu diplomație. Poate mai tîrziu vom face într-un fel cunoștință cu ea.

Mă privește cu reproș. Dacă la birou nu i-am fi spus că nu știm cine e Lisa, totul ar i fost în ordine. Dar cine ar fi putut bănui că Riesenfeld se pretează la o aventură romantică. Acum e însă prea tîrziu să-l lămurim. Romanticii n-au simțul umorului.

— Nu dansezi? mă întreabă acrobata.

— Prost. N-am simțul ritmului.

— Nici eu. Hai să încercăm.

Ne îmbulzim în mulțimea de pe ringul de dans și încetul cu încetul sîntem împinși înainte.

— Trei bărbați fără femei într-un bar de noapte, spune Gerda. De ce?

— De ce nu? Prietenul meu Georg e de părere că cel care vine cu femei într-un local de noapte, le invită să-i pună coarne.

— Cine e prietenul dumitale Georg? Ăla cu nasul borcănat?

— Ăla chel. Este adeptul sistemului harem. Femeile nu trebuie să fie arătate, zice el.

— Bineînțeles... Și dumneata?

— Eu n-am sisteme. Sînt ca fulgul în vînt.

— Nu mă călca pe picioare, îmi spune Gerda. Nu ești un fulg. Cîntărești pe puțin șaptezeci de kilograme.

Mă stăpînesc. Am ajuns în dreptul mesei unde șade Erna, și de data asta, slavă Domnului, m-a recunoscut, cu toate că stă cu capul lăsat pe umărul speculantului, iar el îi înlănțuie talia cu brațul. Dracu mai ține seama de ritm în asemenea situație! Surîd către Gerda și o strîng

mai tare la pieptul meu. În același timp, n-o scap din ochi pe Erna.

Gerda miroase a parfum de lăcrămioare.

— Dă-mi drumul, spune. În felul ăsta n-ai să obții nimic de la doamna cu părul roșu. Că doar asta urmărești, nu-i așa ?

— Nu, mint eu.

— Nici nu trebuie s-o iei în seamă. În loc să procedezi așa, ți-ai ațintit privirea ca hipnotizat la ea și apoi, deodată, ai aranjat teatrul ăsta cu mine. Doamne, ce începător ești !

Încerc într-una să-mi păstrez surîsul prefăcut ; n-aș vrea pentru nimic în lume să observe Erna că am căzut iar în cursă.

— N-am aranjat nimic, spun eu cu blîndețe. Știi doar că n-am vrut să dansez.

Gerda mă împinge de lîngă ea.

— Mai ești și cavaler după toate ! Ajunge. Mă dor picioarele.

Mă gîndesc dacă să-i explic că alta mi-a fost intenția, dar cine știe ce mai stîrnesc și cu asta. Mai bine să-mi țin gura și, cu capul sus, dar rușinat, să mă întorc în urma ei la masă.

Între timp, aici alcoolul și-a făcut efectul. Georg cu Riesenfeld se tutuiesc. Numele mic al lui Riesenfeld e Alex. Cel mult peste o oră, mă va pofti și pe mine să-i spun pe nume. Mîine dimineață, fără îndoială, totul va fi uitat.

Sînt destul de plictisit și aștept ca Riesenfeld să obosească. Dansatorii, mînați de muzică, se desfășoară într-un val leneș de zgomot, de trupuri apropiate și simțăminte de turmă. Și Erna trece ostentativ pe lîngă mine, fără să mă ia în seamă. Gerda mă înghiontește.

— Părul e vopsit, îmi spune și am senzația îngrețoșătoare că vrea să mă consoleze.

Fac din cap semn că știu. Îmi dau seama că am băut destul. În sfîrșit, Riesenfeld cheamă chelnerul. Lisa a plecat, acum vrea și el să plece.

Mai trece o vreme pînă să fim gata. Riesenfeld plătește într-adevăr șampania. Mă așteptam că o să treacă pe seama noastră cele patru sticle pe care le comandase. Ne luăm rămas bun de la Willy, Renée de la Tour și Gerda Schneider. E ora închiderii și orchestra își strînge instrumentele. Toată lumea se înghesuie la ieșire și la garderobă.

Deodată mă pomenesc lîngă Erna. Cavalerul ei vîslește cu brațele întinse spre garderobă, ca să-i scoată haina. Erna mă măsoară cu răceală.

— Aici trebuie să te surprind! La asta desigur că nu te-ai fi așteptat?

— Tu m-ai surprins pe mine? spun eu înmărmurit. Eu pe tine.

— Și în ce liotă! continuă ea, ca și cînd nu i-aș fi răspuns. Cu dame de bîlci. Să nu mă atingi. Cine știe cu ce te-ai și pricopsit.

Nici n-am încercat s-o ating.

— Eu am venit cu treburi, spun. Dar tu ce cauți aici?

— Cu treburi! izbucnește ea într-un rîs tăios. Cu treburi! Dar cine a murit?

— Coloana vertebrală a statului: micul depunător, răspund eu și mă gîndesc că am fost spiritual. În fiecare zi e înmormîntat aici, dar monumentul lui funerar nu este o cruce, e un mausoleu numit bursă.

— Cînd mă gîndesc în ce pramatic am avut încredere, declară Erna, de parcă iar n-aș fi spus nimic. Între noi totul s-a sfîrșit, domnule Bodmer!

Georg și Riesenfeld se luptă la garderobă să-și obțină pălăriile. Îmi dau seama că sînt lipsit de apărare.

— Ascultă, izbucnesc eu. Cine mi-a spus azi după-masă, că nu poate ieși din pricina unor groaznice dureri de cap? Și cine se fîțîie acum încolo și încoace cu un escroc gras?

Erna pălește.

— Faci pe poetul, mitocanule, îmi șoptește, de parcă m-ar stropi cu vitriol. Îți închipui, poate, că e ceva de capul tău, pentru că știi să copiezi poeziile unor morți. Învață mai întîi să cîștigi destui bani, ca să poți scoate

în lume o femeie, așa cum se cuvine. Tu, cu excursiile tale la iarbă verde. Cu steagurile de mătase ale lunii mai ! Vezi să nu mă înec plînsul de milă !

Steagurile de mătase sînt un citat din poezia pe care i-o trimisesem azi după-amiază.

Simt că ameţesc ; pe faţă mi se așterne un rînjet.

— Să nu schimbăm vorba, spun eu. Cine pleacă acasă de aici cu doi oameni de afaceri onorabili și cine cu un cavaler ?

Erna mă priveşte de sus.

— Poate vrei să umblu singură noaptea pe stradă, ca o tîrfă de bar ? Drept cine mă iei ? Crezi că am chef să mă las agăţată de orice golan ? În definitiv, ce-ţi închipui ?

— Nu trebuia să vii deloc.

— Așa ? Ia te uită ! Vrei poate să-mi dai și ordine, nu ? Mie mi-e interzis să părăsesc casa, iar tu să hoinăreşti în voie. Și alte pretenţii ? Să-ţi împletesc ciorapi, poate ? Rîde amar. Domnul bea șampanie, pentru mine însă a fost destul de bună apă minerală sau bere sau chiar un vin nou ieftin.

— Nu eu am comandat șampanie. Riesenfeld a vrut.

— Bineînţeles. Întotdeauna nevinovat, învăţător ratat ce eşti ! Ce mai aştepţi ? Nu mai am nimic de-a face cu tine. Și nu mă mai plictisi !

Abia mai pot vorbi de mînie. Georg se apropie și-mi dă pălăria. Speculantul Ernei apare și el. Ies amîndoi.

— Ai auzit ? îl întreb pe Georg.

— Parţial. De ce te cerţi cu o femeie ?

— N-am vrut să mă cert.

Georg rîde. Nu se îmbată niciodată de-a binelea, nici dacă toarnă în el găleţi pline.

— Niciodată să nu laşi lucrurile să ajungă atît de departe. Tot tu ieşi prost. De ce ţii să ai dreptate ?

— Da, zic eu. De ce ? Probabil pentru că sînt fiu al pămîntului german. Tu nu ai niciodată discuţii cu o femeie ?

— Fără îndoială. Asta însă nu mă împiedică să dau sfaturi altora.

Aerul răcoros are asupra lui Riesenfeld efectul unui ciocan moale.

— Hai să ne tutuim, îmi spune el. Doar sîntem fraţi. Profitori de pe urma morţii. Rîde, lătrînd ca o vulpe. Mă numesc Alex.

— Rolf, răspund eu.

Nici nu mă gîndesc, să-mi dau în vileag numele adevărat, Ludwig, pentru a mă înfrăţi la beţie, într-o noapte. Pentru Alex, şi Rolf e destul de bun.

— Rolf ? zice Riesenfeld. Ce nume tîmpit ! Totdeauna ţi se spune aşa ?

— E dreptul meu să-l port în ani bisecţi şi în afara serviciului : Nici Alex nu e un nume deosebit.

Riesenfeld se clatină puţin.

— Nu face nimic, spune el cu mărinimie. Copii, de mult nu m-am simţit atît de bine. Voi mai aveţi cafea ?

— Desigur, spune Georg. Rolf face o cafea clasa-nţîi.

Plutim prin umbrele bisericii Sfînta Maria spre Hakenstrasse. În faţa noastră, cu pas de barză, merge un rătăcit soli ar şi intră pe poartă la noi. E plutonierul-major Knopf, care se întoarce din raidul său de inspectare a cîrciumilor. Îl ajungem din urmă, tocmai cînd îşi lasă udul pe obeliscul negru de lîngă uşă.

— Domnule Knopf, îi spun. Asta nu se cuvine !

— N-aveţi decît să circulaţi, mormăie Knopf, fără să se întoarcă.

— Domnule plutonier-major, repet eu. Asta nu se cuvine! E o porcărie. De ce nu-ţi faci nevoile la dumneata acasă ?

Întoarce uşor capul.

— Să-mi fac nevoile în camera mea frumoasă ? Ai înnebunit ?

— Nu în cameră. Ai acasă un closet foarte bun. Foloseşte-te de el. Nu e mai departe de zece metri de aici.

— Rahat !

— Murdăreşti emblema casei noastre. În afară de asta, comiţi un sacrilegiu. Asta e un monument funerar. Un obiect sfînt.

— O să fie monument funerar, cînd o să-l puneţi în cimitir, spune Knopf şi se îndreaptă înfipt spre uşa casei sale. Bună seara, domnilor !

Se înclină pe jumătate, lovindu-şi astfel capul de uşorul uşii. Dispare mormăind.

— Cine era ăsta? mă întreabă Riesenfeld, în timp ce caut cafeaua.

— Contrariul dumitale. Bea de dragul băuturii. Fără nici o fantezie. Nu-i trebuie stimulente dinafară şi nici atracţii.

— Şi asta e ceva. Riesenfeld se aşază la fereastră. Aşadar un butoi de spirt. Omul trăieşte din vise. Nu ştiai asta pînă acum?

— Nu. Pentru asta sînt încă prea tînăr.

— Nu eşti prea tînăr. Eşti însă un produs al războiului — fără maturitate emoţională şi aproape prea experimentat în ucidere.

— *Merci*, spun eu. Cum e cafeaua?

Apele par să se limpezească. Am ajuns din nou la formula de politeţe.

— Crezi că doamna de peste drum a ajuns acasă? îl întreabă Riesenfeld pe Georg.

— Probabil. E întuneric peste tot.

— Poate să fie întuneric şi pentru că n-a ajuns încă acasă. Nu vreţi să aşteptăm cîteva minute?

— Desigur.

— Între timp, poate că ne rezolvăm afacerile, zic eu. Contractul nu mai are nevoie decît de iscălitură. Pînă atunci, mă duc la bucătărie, să mai aduc cafea proaspătă.

Ies. Şi îi las astfel răgaz lui Georg să-l prelucreze pe Riesenfeld. Asemenea treburi se realizează mai bine fără martori. Mă aşez pe treptele scării. Din atelierul tîmplarului Wilke se aude un sforăit liniştit. Trebuie să fie tot Heinrich Kroll, căci Wilke locuieşte spre curte. Naţionalistul om de afaceri o să tragă o sperietură zdravănă, cînd are să se trezească în sicriu! Mă bate gîndul că ar trebui să-l scol, dar sînt prea obosit; dealtfel se face ziuă — aşa că pentru un războinic neînfricat, sperietura ar trebui să fie ca o baie de oţel, care să-l fortifice şi să-i demonstreze ce înseamnă pentru eroi rezultatul unui război proaspăt şi vesel. Mă uit la ceas şi aştept semnalul lui Georg. Privesc grădina. În tăcere, zorile se ridică din

pomii înfloriți, ca dintr-un pat imaculat. La fereastra luminată de la primul cat stă plutonierul-major Knopf în cămașă de noapte și bea o ultimă înghițitură din sticlă. Pisica se freacă de picioarele lui. „Slavă Domnului că duminica a luat sfîrșit", îmi spun în gînd.

V

O femeie în doliu intră pe poartă și se oprește nehotărîtă în curte. Îi ies în întîmpinare. „O clientă pentru o piatră mică". îmi spun și o întreb :

— Doriți să vedeți expoziția noastră ?

Face semn că da, apoi adaugă repede :

— Nu, nu, încă nu e necesar.

— Puteți privi fără grijă. Nu e nevoie să cumpărați. Dacă doriți, vă pot lăsa singură.

— Nu, nu ! Să vedeți — aș fi vrut numai...

Aștept. În comerțul nostru, graba nu e indicată. După un timp, femeia spune :

— Pentru soțul meu...

Fac un semn de aprobare cu capul și aștept în continuare. Totodată mă întorc către șirul de pietre mici, belgiene.

— Acestea sînt monumente foarte frumoase, spun eu în cele din urmă.

— Da, desigur, numai că... Se poticnește din nou și mă privește aproape rugător. De fapt, nici nu știu, dacă este permis... se pronunță ea în sfîrșit.

— Ce anume ? Să pui un monument ? Cine poate interzice așa ceva ?

— Mormîntul nu este la cimitir...

Mă uit surprins la ea.

— Preotul nu vrea ca soțul meu să fie înmormîntat la cimitir, spune repede și în șoaptă, cu fața plecată.

— De ce ? întreb mirat.

— S-a... și-a făcut-o cu mîna lui, izbucnește ea. Și-a luat singur viața. Nu mai putea să suporte.

Stă cu ochii aţintiţi la mine. E încă speriată de cele ce mi-a spus.

— Credeţi că din cauza asta nu poate fi înmormîntat în cimitir ? o întreb eu.

— Da. În cel catolic nu. Nu în pămînt sfinţit.

— Dar asta e o prostie, spun eu necăjit. Ar trebui să fie înmormîntat în pămînt sfinţit de două ori. Nimeni nu-şi ia viaţa de plăcere. Sînteţi sigură că e aşa cum spuneţi ?

— Da. Aşa a zis preotul.

— Preoţii vorbesc mult. Aşa e meseria lor. Şi unde să fie înmormîntat ?

— În afara cimitirului. De partea cealaltă a zidului. Nu pe partea sfinţită. Sau în cimitirul comunal. Dar asta nu se poate. Acolo sînt toţi de-a valma.

— Cimitirul comunal e mult mai frumos decît cel catolic, spun eu. Şi acolo sînt îngropaţi catolici.

Clatină din cap.

— Nu se poate. Era credincios. Trebuie... Deodată ochii i se umplu de lacrimi. Sigur, nu i-a trecut prin gînd că nu-i va fi îngăduit să zacă în pămînt sfinţit.

— Probabil că nu s-a gîndit la asta. Dar nu vă mîhniţi din pricina preotului. Ştiu mii de credincioşi, care nu sînt îngropaţi în pămînt sfinţit.

Se întoarce repede către mine.

— Unde ?

— Pe cîmpurile de luptă, în Rusia şi Franţa. Zac acolo la un loc, în gropi comune. Catolici, evrei şi protestanţi, şi nu cred că în faţa lui Dumnezeu, asta să aibă vreo importanţă.

— E cu totul altceva. Au căzut pe cîmpul de luptă. Dar soţul meu...

Plînge acum de-a binelea. În comerţul nostru, lacrimile sînt fireşti, dar astea sînt altfel decît cele obişnuite. Şi apoi, femeia aceasta e ca o legăturică de paie ; pare că ar putea fi uşor răsturnată de vînt.

— Poate că în ultima clipă a regretat, zic eu, pentru a spune ceva. Atunci, totul e iertat.

Mă privește. E avidă de un strop de consolare.

— Credeți, într-adevăr, ce spuneți ?

— Desigur. Preotul nu știe asta. O știe numai soțul dumneavoastră. Și el nu mai poate spune nimic.

— Preotul susține, că păcatul de moarte...

— Dragă doamnă, o întrerup eu. Vă rog să mă credeți, Dumnezeu e mult mai îngăduitor decît preoții.

Știu acum ce o chinuiește. Nu atît groapa nesfințită, cît gîndul că soțul ei, ca sinucigaș, va trebui să ardă pe veci în focul iadului și că ar putea, cine știe, să fie salvat, scăpînd cu cîteva sute de mii de ani de purgatoriu, dacă ar fi îngropat în cimitirul catolic.

— A făcut-o din pricina banilor, spune ea. Erau depuși la casa de economii, cu ipotecă sigură pe timp de cinci ani și nu putea să-i scoată. Asta era zestrea pentru fiica mea din prima căsătorie. El era tutorele. Acum două săptămîni, cînd a putut să-i scoată, n-au mai avut nici o valoare și mirele a stricat logodna. Se așteptase să avem bani pentru un trusou bogat. Cu doi ani în urmă, ar fi fost de ajuns, dar acum nu mai erau buni de nimic. Fiica mea plîngea într-una. Asta n-a putut el să suporte. Se gîndea că e vina lui ; că ar fi trebuit să fie mai grijuliu. Dar erau depuși cu ipotecă. Nu puteau fi scoși. Așa dobînzile erau mai mari.

— Dar cum să fi fost mai grijuliu ? În asemenea situații sînt astăzi foarte mulți. Doar nu era bancher.

— Nu, contabil. Vecinii...

— Ce vă pasă ce spun vecinii. Așa a fost întotdeauna : flecăreală și răutate. Și toate celelalte lăsați-le pe seama lui Dumnezeu.

Simt că nu sînt prea convingător ; dar ce se poate spune unei femei în asemenea împrejurări ? Ceea ce cred într-adevăr, desigur că nu.

Își șterge ochii.

— Nici nu trebuia să vă povestesc toate acestea. Ce vă privește pe dumneavoastră ? Iertați-mă. Dar cîteodată nici nu știi încotro...

— Nu face nimic, spun eu. Sîntem obișnuiți. La noi nu vin decît oameni care și-au pierdut pe cei apropiați.

— Da, dar nu așa...

— Ba da, îi explic. În vremurile astea triste, se întîmplă asemenea lucruri mai des decît vă închipuiți. Numai în ultima lună au fost vreo șapte cazuri. Întotdeauna există oameni care nu știu cum s-o scoată la capăt. Oameni de treabă, bineînțeles. Cei răi se descurcă.

Se uită la mine.

— Credeți că i se va putea pune o piatră funerară, dacă nu e îngropat în pămînt sfințit?

— Dacă aveți aprobarea pentru un mormînt, atunci se poate. Fără îndoială, în cimitirul comunal. Dacă doriți, puteți să vă alegeți de pe acum o piatră. Nu trebuie s-o ridicați, pînă nu e totul în ordine.

Privește în jurul ei. Apoi arată către o piatră obișnuită — mărimea a treia.

— Asta cît costă?

Întotdeauna se întîmplă la fel. Niciodată săracii nu se interesează de la început de prețul celei mai mici pietre; pare-se că n-o fac, avînd o ciudată politețe față de moarte și cel mort. Nu vor să se intereseze mai întîi de cele mai ieftine, chiar dacă pînă la urmă tot pe astea le cumpără.

N-am ce să-i fac, dar bucata aceasta de piatră costă o sută de mii de mărci. Speriată, deschide ochii obosiți.

— Atîta nu putem plăti. E mai mult decît...

Îmi închipui că e mai mult decît toată moștenirea.

— Luați-o pe cea mică de aici, spun eu. Sau numai o placă, nu o piatră — vedeți, una ca asta costă treizeci de mii de mărci și e foarte frumoasă. Vreți doar numai să se știe unde e înmormîntat soțul dumneavoastră, și pentru asta o placă face același serviciu ca și o piatră.

Se uită la placa de gresie.

— Da... dar...

Probabil că de-abia îi ajung banii pentru chiria următoare, totuși n-ar vrea să cumpere ce e mai ieftin — ca și cum bietului prăpădit nu i-ar fi acum totuna. Dacă ar fi fost înainte mai înțelegătoare față de el și s-ar fi văitat mai puțin pentru fata ei, poate ar mai fi trăit și astăzi.

— Inscripția poate fi dată cu bronz, zic eu. Atunci capătă un aer mai solemn și mai distins.

— Inscripția se plătește separat ?

— Nu. E cuprinsă în preț.

Nu e așa. Dar n-am încotro ; arată ca o vrabie în veșmintele ei negre. Dacă-mi cere acum vreun verset lung din „Biblie", am intrat la apă, căci cioplitul ar costa mai mult decît placa. Dar nu vrea decît numele și anii : 1875—1923.

Scoate din geantă un maldăr de bancnote, care au fost cîndva mototolite, dar acum sînt frumos împăturite și legate la un loc. Răsuflu ușurat — plată anticipată ! De mult nu s-a mai întîmplat așa ceva. Cu seriozitate, numără trei pachete de bancnote. Nu-i mai rămîne aproape nimic.

— Treizeci de mii. Vreți să controlați ?

— Nu e nevoie. E exact.

Trebuie să fie exact. Desigur că i-a numărat și i-a răsnumărat.

— Aș vrea să vă spun ceva, adaug eu. Piatra va fi montată în ciment. Va avea un aspect mai ordonat — mai îngrijit.

Mă privește cu teamă.

— Pe gratis, spun eu.

Licărirea unui mic zîmbet trist se răspîndește pe fața ei.

— De cînd mi s-a întîmplat nenorocirea, e pentru prima oară că o persoană e atît de amabilă cu mine. Nici măcar fiica mea — ea spune, că rușinea...

Își șterge lacrimile. Mă simt stingherit și îmi pare că aș fi actorul Gaston Münch în rolul baronului Trast din piesa „Onoarea" de Sudermann la Teatrul orășenesc. Ca să-mi vin în fire, imediat după plecarea ei, trag o gură de rachiu. Apoi îmi amintesc că Georg încă nu s-a întors de la întrevederea cu Riesenfeld la bancă. Încep să-mi pierd încrederea în mine. Poate că am fost bun cu femeia pentru a-l mitui pe Dumnezeu. O faptă bună, în schimbul alteia — montarea unui mormînt și o inscripție, pentru o poliță a lui Riesenfeld pe trei luni și un transport considerabil de granit. Asta mă înviorează într-atît, încît beau al doilea rachiu. Apoi privesc afară la urmele lăsate pe obelisc de plutonierul-major Knopf, aduc o găleată cu apă, ca să le spăl, și-l blestem în gura mare. Knopf, însă, doarme în camera lui somnul celor drepți.

— Numai șase săptămîni ! exclam eu dezamăgit.

Georg rîde.

— O poliță pe șase săptămîni nu e de disprețuit. Banca a-a vrut să acorde mai mult. Cine știe care va fi cursul dolarului atunci. În schimb, Riesenfeld a promis că va mai trece pe aici peste patru săptămîni. Cu ocazia asta, vom putea face un nou contract.

— Crezi ?

Georg dă din umeri.

— De ce nu ? Poate îl atrage Lisa din nou încoace. La bancă suspina după ea ca Petrarca după Laura.

— Bine că n-a văzut-o mai de aproape și la lumina zilei.

— Asta e valabil pentru mai multe lucruri. Georg tresare și mă privește. De ce tocmai pentru Lisa ? Nici măcar nu arată atît de prost.

— Dimineața a început să aibă niște saci destul de drăgălași sub ochi. Și romantică nu e deloc. E o gospodină robustă.

— Romantică ! Georg rînjește disprețuitor. Asta nu înseamnă nimic. Există diferite feluri de romantism. Și robustețea are și ea farmecele ei.

Îl privesc cu atenție. Oare să fi pus și el ochii pe Lisa ? E deosebit de discret în problemele lui personale.

— Riesenfeld înțelege prin romantism o aventură în lumea mare, remarc eu. Nicidecum o escapadă cu soția unui parlagiu.

Georg face semn că nu-i de acord.

— Care e deosebirea ? În zilele noastre, lumea mare se comportă adesea mai vulgar decît un parlagiu.

Georg e specialistul nostru în ce privește lumea mare. El e abonat la „Berliner Tageblatt" [1] și-l citește mai cu seamă pentru a urmări știrile artistice și din înalta societate. E admirabil informat. Nici o actriță nu se poate mărita fără să știe el; orice divorț important din aristocrație este gravat cu diamantul în memoria lui. Nu încurcă nimic, nici măcar după trei-patru căsătorii ; pare că ar

[1] Cotidian berlinez.

ține în registru de evidență al acestora. Cunoaște toate spectacolele, citește criticile, știe tot despre societatea de pe Kurfürstendamm [1] și nu numai atît: urmărește și viața internațională, marile vedete și reginele societății — citește reviste ilustrate de film. Un cunoscut din Anglia îi trimite cîteodată „Tatler" [2] și alte cîteva ziare elegante. Acestea îl transfigurează pentru zile de-a rîndul. El însuși n-a fost niciodată la Berlin, iar în străinătate, numai ca soldat în timpul războiului. Își urăște meseria, dar a fost nevoit să o preia după moartea tatălui său, Heinrich fiind prea limitat pentru așa ceva. Ziarele și fotografiile îl ajută să suporte mai ușor decepțiile; sînt slăbiciunea sa.

— O femeie vulgară din înalta societate poate fi apreciată de cunoscători cultivați, zic eu. Nu de Riesenfeld. Dracul ăsta de fier are o fantezie foarte delicată.

— Riesenfeld!

Georg face o mutră disprețuitoare.

Pe proprietarul atelierelor din Odenwald, cu gustul său superficial pentru franțuzoaice, îl consideră un parvenit fără seamăn. Ce știe acest mic-burghez sălbăticit despre deliciosul scandal la divorțul baroanei Homburg? Sau despre ultima premieră a Elisabethei Bergner [3]? Nici măcar n-a auzit de numele astea. Georg însă știe pe dinafară tot „Almanahul Gotha" [4] și lexiconul artiștilor.

— Ar trebui să-i trimitem Lisei un buchet de flori, spune. Ne-a ajutat, fără să știe.

Îl privesc din nou cu severitate.

— Asta n-ai decît s-o faci tu, îi răspund. Spune-mi mai bine dacă Riesenfeld a inclus în comandă și un monument cu cruce lustruit complet?

— Două. Al doilea datorită Lisei. I-am spus că o să-l expunem în așa fel, ca ea să-l poată vedea întotdeauna. Mi s-a părut că i-a cam plăcut ideea asta.

[1] Arteră principală din Berlin, unde locuia înalta societate.

[2] Ziar monden englez.

[3] Elisabeth Bergner (n. 1897) renumită actriță austriacă de teatru și film.

[4] Lexiconul familiilor nobiliare din Germania.

— Putem să-l punem aici în birou, la fereastră. O s-o impresioneze foarte tare dimineaţa, cînd se scoală şi o să-l vadă în plin soare. Aş putea să pictez pe el în aur un *Memento mori*. Eduard ce are astăzi de mîncare ?

— Biftec nemţesc.

— Aşadar, carne tocată. De ce carnea tocată e o mîncare nemţească ?

— Pentru că sîntem un popor războinic şi ne măcelărim în dueluri, chiar şi în timp de pace. Miroşi a rachiu. De ce ? Doar nu din pricina Ernei ?

— Nu. Pentru că trebuie să murim cu toţii. Pe mine tot mă mai emoţionează profund acest lucru, cu toate că de un timp încoace îl ştiu.

— Asta e demn de apreciat. Mai cu seamă în meseria noastră. Ştii ce mi-aş dori ?

— Desigur. Ai vrea să fii marinar pe un balenier sau negustor de copra [1] în Tahiti, sau descoperitor al Polului Nord, explorator la Amazoane, Einstein şi şeicul Ibrahim. Să ai un harem cu douăzeci de femei de naţiuni diferite, printre care şi circaziene, care să fie atît de înflăcărate, încît să nu le poţi îmbrăţişa decît purtînd mască de azbest.

— Bineînţeles. În afară de toate astea, însă, aş vrea să mai fiu şi prost, prost ca noaptea. Asta e cea mai preţioasă însuşire în timpurile pe care le trăim.

— Prost ca Parsifal [2] ?

— Mai puţin bîntuit de ideea mîntuirii altora. Credincios, paşnic, sănătos, bucolic de prost.

— Hai, îi spun. Ţi-e foame. Cusurul nostru este că nu ne putem numi nici proşti, cu adevărat, nici deştepţi. Tot pe la mijloc, ca maimuţele printre ramuri. Asta te oboseşte şi uneori te întristează. Omul ar trebui să ştie unde îi e locul.

— Aşa să fie ?

[1] Substanţă folosită la fabricarea parfumurilor fine.

[2] Erou legendar celt, aici ca simbol al tineretului german.

— Nu, răspund eu. Asta îl face sedentar și gras. Ce-ar fi dacă ne-am duce astă seară la concert, ca o compensație pentru seara de ieri la „Moara roșie"? Se cîntă Mozart.

— Eu mă culc astă-seară devreme, declară Georg. Pentru mine, ăsta o să fie Mozart. Du-te singur. Înfruntă curajos și solitar asaltul bimelui, care nu exclude pericolul și prilejuiește mai multă distrugere decît simpla răutate.

— Da, zic și mă gîndesc la femeia cu chip de vrabie de azi-dimineață.

E tîrziu după-amiază. Citesc anunțurile familiale din ziare și le decupez pe cele mortuare. Îmi redobîndesc astfel încrederea în omenire, îndeosebi după serile cînd trebuie să ne ocupăm de furnizorii și agenții noștri. Judecînd după anunțurile mortuare, omul ar fi absolut fără cusur. Sînt aici numai părinți perfecți, soți neprihăniți, copii exemplari, mame altruiste, care nu pregetă să se sacrifice, bunici îndoliați, oameni de afaceri pe lîngă care Francisc de Assisi trebuie să fi fost un egoist fără scrupul, generali de o bunătate fără seamăn, procurori omenoși, fabricanți de muniții aproape sfinți. Pe scurt, dacă dai crezare anunțurilor mortuare, globul pămîntesc pare locuit de o ceată de îngeri, fără aripi, de care nu s-a știut nimic. Dragostea curată, întîlnită numai arareori în viață, strălucește în moarte din tot locul și apare drept sentimentul cel mai frecvent. În rubrică mișună numai cele mai alese virtuți, grijă devotată, profundă cucernicie, dăruire totală și cei ce rămîn știu ce se cuvine celui dispărut. Suferința îi încovoaie, pierderea e de neînlocuit, nu-l vor uita niciodată pe cel plecat dintre ei. Te simți înălțat cînd citești toate acestea și ai putea fi mîndru că aparții unei rase care are astfel de simțăminte nobile.

Decupez anunțul mortuar al meșterului brutar Niebuhr. E prezentat drept cel mai bun, mai grijuliu și iubit soț și tată. Eu însumi am văzut-o pe doamna Niebuhr fugind din casă cu părul despletit, cînd bunul Niebuhr gonea în urma ei și o lovea cu cingătoarea de la pantaloni. Și am văzut brațul pe care tatăl grijuliu i l-a rupt fiului său Roland, cînd, într-un acces de furie, l-a aruncat pe

acesta pe fereastra locuinței de la parter. Văduvei copleșite de durere nu putea să i se întîmple ceva mai bun decît ca acest tiran sîngeros să cadă, lovit de dambla, în timp ce cocea chiflele și cozonacul pentru dimineața. Deodată însă a uitat tot. Prin moarte au dispărut toate faptele lui Niebuhr. A devenit un ideal. Omul, care are în toate împrejurările un talent deosebit pentru autoamăgire și minciună, în caz de moarte învăluie acest ideal într-o lumină aparte și îl numește pietate. De mirare este că, tot ceea ce afirmă apoi, crede curînd cu atîta tărie, ca și cînd ar fi pus un șobolan sub o pălărie și după o clipă ar fi scos tot de acolo un iepuraș de casă alb ca zăpada.

Doamna Niebuhr a trăit această transfigurare magică atunci cînd ticălosul de brutar, care o snopea zilnic în bătăi, a fost tîrît pe scară, în sus, spre locuință. În loc să cadă în genunchi și să-i mulțumească lui Dumnezeu că a eliberat-o, a început să apară în ea transfigurația prin moarte. Plîngînd, s-a prăbușit asupra cadavrului și de atunci nu i-au mai secat lacrimile. Surorii ei, care-i amintea de bătăi și de brațul lui Roland rămas strîmb pe vecie, îi explica plină de indignare că acestea sînt fleacuri, pentru care numai fierbințeala cuptorului poartă toată vina; că Niebuhr, cu grija lui neostenită pentru familie, a muncit prea mult și dacă se înfuria uneori, pierzîndu-și cumpătul, era tot din pricina cuptorului, care din cînd în cînd acționa asupra lui ca o insolație. Cu aceste explicații a dat-o pe soră-sa afară și a continuat să-l jelească. Altfel, e o femeie cumsecade, onestă și muncitoare, care știe ce s-a întîmplat; dar acum îl vede pe Niebuhr așa cum n-a fost niciodată și e nestrămutată în convingerea ei, ceea ce e într-adevăr demn de admirat. Omul nu e numai un veșnic mincinos, ci și un etern încrezător; crede în bunătate și frumusețe, în perfecțiune, chiar acolo unde nu există, și acesta este al doilea motiv pentru care lectura anunțurilor mortuare mă reconfortează și mă face să devin optimist.

Pun anunțul lui Niebuhr lîngă celelalte șapte, pe care le-am decupat. Luni și marți avem întotdeauna mai multe

ca de obicei. La sfîrşit de săptămînă sînt sărbătoriri, se mănîncă, se bea, oamenii se cearta, se enervează — astfel că inima, arterele şi capul se întîmplă să nu mai reziste. Anunţul doamnei Niebuhr îl pun în dosarul lui Heinrich Kroll. Este un caz pentru el. E un om drept — spun asta fără ironie — şi are despre efectul de transfigurare a morţii aceeaşi imagine ca şi doamna Niebuhr, ceea ce e bine, în cazul că i-ar da lui comanda pentru o piatră funerară. Lui îi va fi uşor să vorbească despre scumpul, neuitatul dispărut, cu atît mai mult cu cît Niebuhr îşi avea locul rezervat la aceeaşi masă cu el la birtul Blume.

Munca mea de astăzi s-a încheiat. Georg Kroll s-a retras în cămăruţa de lîngă birou cu ultimele numere din „Berliner Tageblatt" şi „Elegante Welt". Aş mai putea să completez cu cretă colorată desenul unui monument pentru un erou căzut în război, dar pentru asta mai e timp şi mîine. Închid maşina de scris şi deschid fereastra. Din locuinţa Lisei răsună un gramofon. Apare la fereastră, de data asta complet îmbrăcată, şi fîlfîie un buchet imens de trandafiri roşii. În acelaşi timp îmi trimite o bezea. „Georg!" îmi spun eu. „Aşadar, totuşi. Ce făţarnic!" Îi fac semn spre camera lui. Lisa se apleacă peste fereastră şi strigă cu vocea ei răguşită :

— Mulţumesc frumos pentru flori. Voi, cioclii, ştiţi să fiţi şi cavaleri.

Îşi arată dantura răpitor de frumoasă şi se scutură, rîzînd de gluma ei. Apoi scoate o scrisoare.

— Stimată doamnă, strigă ea. Un admirator al frumuseţii dumneavoastră îşi permite să vă pună aceşti trandafiri la picioare. Urlînd îşi trage respiraţia. Şi adresa. Către Circe din Hakenstrasse 5. Ce e aia Circe ?

— O femeie care-i transformă pe bărbaţi în porci.

Lisa tremură, vizibil flatată. Pare că odată cu ea tremură şi casa cea veche. „Asta n-a fost Georg", îmi spun eu. „Că doar nu şi-o fi pierdut minţile de tot."

— De la cine e scrisoarea ? o întreb.

— Alexander Riesenfeld ! strigă Lisa. Pe adresa Kroll şi Fiii. Riesenfeld ! Tînăra femeie e gata să se înece. O fi ăla mic şi urît, cu care aţi fost la „Moara roşie" ?

— Nu e mic şi urît, răspund eu. Are trup de uriaş şi e foarte viguros. În afară de asta, e bilionar !

Lisa rămîne o clipă pe gînduri. Apoi, face semne cu mîna şi dispare. Închid fereastra. Fără motiv, îmi vine în minte Erna. Mă simt prost, încep să fluier şi mă duc agale prin grădină pînă la magazia unde lucrează sculptorul Bach.

Cu ghitara în mînă, stă pe treptele din faţa uşii. În spatele lui străluceşte leul de piatră, pe care îl pregăteşte pentru un monument de erou căzut în război. Arată ca o pisică obişnuită, prinsă în ghearele morţii şi cu dureri de dinţi.

— Kurt, zic eu. Dacă ţi s-ar putea îndeplini o dorinţă acum, pe loc, ce ţi-ai dori ?

— O mie de dolari, îmi răspunde fără ezitare şi trage un acord prelung pe ghitară.

— Ei, drace ! Te credeam un idealist !

— Sînt idealist. Tocmai de aceea îmi doresc o mie de dolari. Idealism nu e nevoie să-mi doresc. Din ăsta am şi eu cu prisosinţă. Ce-mi lipseşte, sînt banii !

La asta nu mai e nimic de spus. E o logică perfectă.

— Ce-ai face cu banii ? întreb, păstrînd încă un pic de speranţă.

— Mi-aş cumpăra un bloc de locuinţe şi aş trăi din chirii.

— Să-ţi fie ruşine, zic eu. Asta-i tot ? Din chirii nu poţi să trăieşti. Sînt prea mici şi n-ai voie să le scumpeşti. Din banii ăştia n-ai putea să plăteşti nici reparaţiile şi ar trebui curînd să vinzi casele.

— Nu casele pe care le-aş cumpăra eu ! Le-aş păstra pînă trece inflaţia. Atunci mi-ar aduce iar chirii bune şi pe mine nu mă interesează altceva, decît să strîng bani. Bach atacă un alt acord. Case, spune el îngîndurat, ca şi cînd ar vorbi de Michelangelo. Cu o sută de dolari poţi cumpăra astăzi una, care înainte valora patruzeci de mii de mărci-aur. Mamă, ce s-ar mai putea cîştiga aşa ! De ce n-am cu un unchi fără copii în America ?

— Ce jalnic! spun eu dezamăgit. Peste noapte ai devenit un materialist scîrbos. Proprietar de case! Şi cu sufletul tău nemuritor, cum rămîne?

— Proprietar de case şi sculptor.

Bach atacă la ghitară un crîmpei de *glissando* perfect. Împlarul Wilke îi bate tactul cu ciocanul. Confecţionează un sicriu alb de copil, o urgenţă cu tarif de ore suplimentare.

— Atunci nu va mai trebui să fac pentru voi blestemaţii ăştia de lei murind şi vulturi fîlfîind din aripi. Fără animale. Nu-mi mai trebuie niciodată animale. Animalele sînt bune de mîncat şi de admirat. Încolo, nimic. M-am săturat de animale. Mai cu seamă de cele eroice.

Începe să interpreteze „Marşul vînătorului din Palatinat". Văd că în seara asta nu se poate sta de vorbă cu el. Şi îndeosebi nu în aşa fel, încît să poţi uita de femei necredincioase. Plecînd, îl mai întreb:

— Care e rostul vieţii?

— Somn, crăpelniţă şi împreunare trupească.

Îl salut şi plec. Fără să vreau, merg în pas cu ciocănitul lui Wilke; cînd îmi dau seama, schimb ritmul.

Sub bolta porţii stă Lisa. Ţine trandafirii în mînă şi-i întinde către mine.

— Uite, ia-i! N-am ce să fac cu ei.

— De ce nu? N-ai simţ pentru frumuseţea naturii?

— Slavă Domnului, nu! Nu sînt vacă. Riesenfeld! Rîde cu glasul ei de local de noapte. Spune-i individului ăluia, că eu nu sînt din alea, care primesc flori.

— Dar ce?

— Bijuterii, răspunde Lisa. Altceva ce?

— Rochii nu?

— Rochii numai de la cei mai intimi. Mă fulgeră cu privirea. Arăţi ca dracu. Vrei să te înveselesc?

— Mulţumesc, îi răspund. Sînt destul de vesel. Du-te singură la ora de cocktail la „Moara roşie".

— Nu de „Moara roşie" era vorba. Mai cînţi la orgă pentru idioţi?

— Da, îi spun eu surprins. De unde ştii?

— Așa se vorbește. Știi, m-aș duce și eu o dată cu tine la circul ăla.

— O să ajungi destul de curînd acolo și fără mine.

— Da ? O să vedem noi, care ajunge mai întîi, afirmă Lisa plictisită și pune florile pe o piatră funerară mică. Ține, ia-ți zarzavatul. Nu pot să-l țin în casă. Moșulică al meu e prea gelos.

— Ce-ai spus ?

— Ce-ai auzit. E ca un brici. Și de ce n-ar fi ?

Nu știu cum ar putea un brici să fie gelos, dar comparația e convingătoare.

— Dacă soțul tău e gelos, cum poți să pleci mereu seară de seară de acasă ? întreb eu.

— E la abator, taie și noaptea. Mă aranjez eu.

— Și cînd nu e la abator ?

— Atunci sînt angajată ca garderobieră la „Moara roșie".

— Adevărat ?

— Mamă, ce prost ești ! răspunde Lisa. Ca moșulică al meu.

— Și rochiile și bijuteriile ?

— Toate-s ieftine și false ! Lisa rînjește. Bărbatul crede orice. Ei, hai, ia-ți verdeața. Dă-o unei fetișcane toante. Te uiți la mine, de parcă tu mi-ai fi trimis florile.

— Nu mă cunoști...

Lisa îmi aruncă peste umăr o privire disprețuitoare. Apoi traversează strada cu picioarele ei frumoase, încălțate în papuci uzați roșii. Unul dintre papuci are pompon, la celălalt lipsește.

Trandafirii strălucesc în lumina amurgului. E un buchet impunător. Riesenfeld n-a fost zgîrcit. Cred că a dat pe el cincizeci de mii de mărci. Mă uit atent în jur, iau florile ca un hoț și mă duc la mine în cameră.

De sus, de la fereastră, seara pare îmbrăcată în mantie albastră. Cămăruța e plină de reflexe și umbre și deodată mă cuprinde senzația că singurătatea mă lovește pe la spate cu măciuci. Știu că e o prostie. Nu sînt mai singur decît un bou într-o cireadă. Dar ce să fac ? Singurătatea n-are nici o legătură cu lipsa de societate. Îmi trece brusc

prin gînd că ieri am fost poate prea brutal cu Erna. Ar fi fost poate cu putință să se lămurească totul în liniște. Din fiecare cuvînt al ei a reieșit că e geloasă. Și gelozie înseamnă dragoste, asta o știe oricine.

Privesc pe fereastră și știu că gelozia nu înseamnă dragoste. Dar ce legătură are una cu alta? Amurgul răstălmăcește gîndurile omului, și cu femeile nu trebuie să discuți, spune Georg. Și eu tocmai asta am făcut! Cuprins de regret, simt mirosul trandafirilor, care transformă camera în Muntele Venus din „Tannhäuser“ [1]. Îmi dau seama că mă cufund în totală dăruire, împăcare și speranță. Scriu la repezeală cîteva rînduri, lipesc scrisoarea fără s-o mai recitesc și mă duc în birou să iau foița în care am primit ultimul transport de îngeri de porțelan. Învelesc trandafirii în ea și mă duc să-l caut pe Fritz Kroll, cel mai tînăr vlăstar al firmei. Are doisprezece ani.

— Fritz, îi spun eu. Vrei să cîștigi două miare?

— Știu, răspunde Fritz. Dați-le încoace. Aceeași adresă?

— Da.

Dispare cu trandafirii — e al treilea cap limpede în seara asta. Kurt, Lisa, Fritz, toți știu ce vor — numai cu n-am habar. Pricina nu e nici Erna, asta o știu din clipa cînd nu-l mai pot chema înapoi pe Fritz. Dar ce să fie? Unde sînt altarele, unde zeii și unde sacrificiile? Mă hotărăsc să mă duc totuși la concertul Mozart — chiar dacă sînt singur și muzica îmi va face și mai rău.

Cînd mă întorc, cerul e plin de stele. Pașii mei răsună pe stradă, și mă simt cuprins de o emoție puternică. Deschid repede ușa biroului, aprind lumina și rămîn înlemnit. Lîngă mașina de multiplicat „Presto“ sînt trandafirii, tot acolo scrisoarea mea nedeschisă și alături un bilet, cu un mesaj din partea lui Fritz. „Doamna spune să vă-nghită pămîntul. Salut. Fritz.“

Să mă-nghită pămîntul. Ce glumă plină de haz! Iată-mă insultat la culme, rușinat și furios. Arunc biletul în soba rece. Mă așez pe scaunul meu și fierb de mînie.

[1] Aluzie la o scenă din opera „Tannhäuser“ de Richard Wagner.

Furia depășește rușinea, așa cum e întotdeauna cînd te simți rușinat și știi că așa trebuia să se întîmple. Scriu altă scrisoare, iau trandafirii și mă duc la „Moara roșie".

— Vă rog să dați aceste flori domnișoarei Gerda Schneider, îi spun portarului. Acrobatei.

Omul cu multe trese mă privește ca și cînd l-aș fi rugat să execute un lucru imoral. Apoi îmi face un semn de superioritate cu degetul mare peste umăr.

— Pentru treaba asta, căutați-vă un comisionar.

Găsesc un comisionar și îi dau indicații.

— Buchetul să fie predat la reprezentație.

Îmi promite. „Sper că Erna va fi acolo și va vedea", îmi spun eu în gînd. Rătăcesc apoi încă un timp prin oraș, pînă cînd obosesc și mă întorc acasă.

Mă întîmpină un plescăit melodios. Knopf e din nou în fața obeliscului, și-și lasă udul. Tac ; nu mai vreau să discut. Iau o găleată, o umplu cu apă și o torn la picioarele lui Knopf. Plutonierul-major vede apa.

— Inundație, mormăie el. Nici n-am știut că a plouat.

Și intră împleticindu-se în casă.

VI

Deasupra pădurii veghează luna, o lună roșie și încețoșată. E zăpușeală și liniște deplină. Omul de sticlă trece tăcut pe lîngă mine. Acum poate ieși ; soarele nu-i mai preface capul într-o lentilă convergentă. Din prudență, poartă totuși galoși groși, s-ar putea să vină vreo furtună, care e pentru el mai periculoasă decît soarele. Isabelle șade cu mine pe bancă, în grădina din fața pavilionului celor incurabili. E îmbrăcată într-o rochie strîmtă, din pînză neagră, iar în picioarele goale poartă pantofi de aur cu tocuri înalte.

— Rudolf, îmi spune ea, iar m-ai părăsit. Ultima oară cînd ne-am văzut, îmi făgăduiseși că rămîi aici. Unde ai fost ?

„Bine că-mi spune Rudolf", gîndesc eu. „În seara asta n-aș suporta să fiu Rolf. Am avut o zi zbuciumată și mă simt ca și cînd cineva ar fi tras în mine cu petarde."

— Nu te-am părăsit, îi spun. Am fost plecat — dar nu te-am părăsit.

— Unde ai fost ?...

— Afară, undeva.

Eram gata să spun : afară, la nebuni, dar m-am oprit la timp.

— De ce ?

— Ah, Isabelle, nici eu nu știu. De multe ori se întîmplă să faci ceva, fără să știi de ce.

— Te-am căutat azi-noapte. Era lună... Nu aia roșie, neliniștită de colo, care minte... Nu. Cealaltă, rece, limpede, pe care poți s-o bei.

— Ar fi fost desigur mai bine, să fi fost aici, spun eu. Mă sprijin de bancă și simt cum se revarsă liniște dinspre ea către mine. Isabelle, cum se poate bea luna ?

— În apă. E foarte simplu. Are gust de opal. În gură nu se simte. Abia după ce ai înghițit-o, simți cum sclipește în tine. Iese apoi prin ochi. Dar nu trebuie să faci lumină. În lumină se veștejește.

Îi iau mîna și o pun pe obrazul meu. E uscată și rece.

— Cum se poate bea luna în apă ? întreb.

Isabelle își trage mîna înapoi.

— Ții un pahar cu apă noaptea, afară, pe fereastră... așa. Întinde brațul. Atunci intră înăuntru. Se poate vedea, paharul se luminează.

— Vrei să spui că se oglindește în el.

— Se oglindește... Ce înseamnă că se oglindește ?

— Oglindirea este o imagine într-o oglindă. Te poți oglindi în tot ce e neted. Și în apă. Dar asta nu înseamnă că ești înăuntru.

— Ce e neted ! Isabelle rîde cu politețe și neîncrezătoare. Adevărat ? Ce curios !

— Fără îndoială. Doar și cînd stai în fața oglinzii te vezi.

Își scoate un pantof și își privește piciorul. E subțire și lung, nedeformat de nici o întărîtură.

— Da, poate, spune cu tot mai multă politeţe şi fără interes.

— Nu poate, cu siguranţă. Dar ceea ce vezi, nu eşti tu. E numai o imagine. Nu tu.

— Nu, nu eu. Dar eu unde sînt, dacă imaginea e acolo ?

— Tu stai în faţa oglinzii. Altfel nu te-ar putea oglindi.

Isabelle îşi pune pantoful şi se uită la mine.

— Eşti sigur, Rudolf ?

— Absolut sigur.

— Eu nu. Ce fac oglinzile cînd sînt singure ?

— Oglindesc ce e în faţa lor.

— Şi dacă nu e nimic în faţa lor ?

— Asta nu se poate. Ceva e întotdeauna în faţa lor.

— Şi noaptea. Pe lună nouă... cînd e întuneric beznă, ce oglindesc ?

— Întunericul, răspund eu nu tocmai convins, căci cum se poate oglindi bezna totală ? Pentru oglindire e nevoie de cît de puţină lumină.

— Cînd e întuneric de tot, înseamnă că oglinzile au murit ?

— Poate dorm.... şi cînd se face din nou lumină, se trezesc.

Isabelle dă din cap, gînditoare, şi îşi trage rochia peste picioare.

— Şi cînd visează, întreabă ea deodată. Ce visează ?

— Cine ?

— Oglinzile.

— Eu cred că visează întotdeăunā, spun eu. Asta fac toată ziua. Ne visează pe noi. Ne visează de partea cealaltă. Ce e la noi în dreapta, e la ele în stînga şi ce e în stînga, la ele e în dreapta.

Isabelle se întoarce către mine.

— Atunci ele sînt cealaltă parte a noastră ?

Mă gîndesc. Cine ştie într-adevăr ce e o oglindă ?

— Ei, vezi, zice ea. Şi mai înainte susţineai că nu e nimic în ele. Totuşi poartă în ele cealaltă parte a noastră.

— Numai cît timp sîntem în faţa lor. Cînd plecăm, nu mai e nimic.

— De unde ştii ?

— Se vede, cînd plecăm și privim în urmă, imaginea noastră dispare.

— Poate o ascund numai.

— Cum ar putea s-o ascundă? Ele oglindesc totul. De aceea sînt oglinzi. O oglindă nu poate ascunde nimic.

— Și atunci unde rămîne?

Isabelle are o cută între sprîncene.

— Ce?

— Imaginea. Partea cealaltă. Intră înapoi în noi?

— Asta nu știu.

— Doar nu se poate pierde.

— Nu se pierde.

— Și unde rămîne? întreabă și mai insistent. În oglindă?

— Nu. În oglindă nu mai este.

— Acolo trebuie totuși să fie. De unde știi atît de exact? Doar nu o vezi.

— Și alții văd că nu mai este. Cînd stau în fața oglinzii, nu văd decît propria lor imagine. Nimic altceva.

— O acoperă. Dar unde rămîne a mea? Trebuie să fie acolo.

— Este acolo, spun cu regret că am început această discuție. Cînd pășești iar în fața oglinzii, apare și ea din nou.

Isabelle devine deodată foarte agitată. Îngenunchează pe bancă și se apleacă. Silueta ei întunecată și subțire stă în fața narciselor galbene care, în zăpușeala serii, au un aspect de pucioasă.

— Așadar e acolo. Și mai înainte spuneai că nu.

Îmi prinde mîna și tremură. Nu știu ce să răspund, ca s-o liniștesc. N-are rost să mă refer la legile fizicii, le-ar respinge cu dispreț. Și în aceste clipe nici eu nu sînt prea sigur de ele. Pare că dintr-o dată oglinzile poartă într-adevăr o taină.

— Unde e, Rudolf? șoptește ea și se trage tot mai aproape de mine. Spune-mi, unde e. În tot locul a rămas o bucată din mine? În toate oglinzile în care m-am uitat? M-am uitat în multe, nenumărate. M-am risipit oare în toate? Să fi luat fiecare cîte ceva din mine? O copie slabă, un strat subțire de-al meu? M-au tăiat og-

linzile, cum geluiește rindeaua lemnul? Atunci ce a mai rămas din mine?

O apuc de umeri.

— Tot, zic eu. Dimpotrivă, oglinzile mai adaugă cîte ceva. Te fac să vezi acest ceva și-ți restituie tot — o bucată de spațiu, o parte strălucitoare din tine însăți.

— Din mine însămi? Îmi ține strîns mîna. Și dacă e altfel? Dacă a rămas îngropată peste tot în mii și mii de oglinzi? Cum ți-o poți lua înapoi? Ah, nu se poate lua niciodată înapoi! E pierdută. Pierdută. E șlefuită ca o statuie, care nu mai are față. Unde e fața mea? Unde e prima mea față? Aceea din toate oglinzile? Aceea dinainte de a începe să mă fure!

— Nu te-a furat nimeni, spun eu încurcat. Oglinzile nu fură. Ele oglindesc numai.

Isabelle respiră adînc. Fața îi e palidă. În ochii ei transparenți se reflectă raza roșie a lunii.

— Unde a rămas? Unde sîntem noi, Rudolf? Totul fuge și gonește și se scufundă, se scufundă. Ține-mă strîns. Nu-mi da drumul. Nu le vezi? Privește cu ochi ficși orizontul cețos. Uite-le, zboară. Toate imaginile moarte ale oglinzilor. Vin și vor sînge. Nu le auzi? Ce aripi cenușii! Fîlfîie ca liliecii. Nu le lăsa să se apropie.

Își sprijină capul de umărul meu și trupul îi tremură lipit de mine. O țin și privesc amurgul, care se adîncește din ce în ce. Atmosfera e liniștită, dar întunericul înaintează acum încet printre copacii aleii, ca o armată mută de umbre. Pare că ar vrea să ne împresoare și iese din ascunzătoare, pentru a ne tăia drumul.

— Vino, spun, să mergem. Dincolo, în spatele aleii, e mai bine. E mai multă lumină.

Se împotrivește și-și clatină capul. Îi sînt părul pe obrazul meu; e moale și mirosse a fîn. Și fața îi e moale, sînt oasele mici, bărbia și fruntea boltită. Deodată, sînt iarăși adînc uimit că în spatele acestui semicerc îngust trăiește o lume cu legi total diferite și că acest cap, pe care-l ocrotesc fără trudă cu mîinile mele, vede tot, fiecare copac, fiecare stea, fiecare legătură și chiar pe sine însuși, toate le vede altfel decît mine. Alt univers este închis în el, și cît ai clipi din ochi totul se învălmă-

şeşte şi nu mai ştiu care-e realitatea — ceea ce văd eu, ceea ce vede ea, sau ceea ce e prezent în sfera noastră şi nu putem recunoaşte niciodată. E la fel ca şi cu oglinzile, care sînt prezente, cînd sîntem în faţa lor şi care nu oglindesc întotdeauna altceva decît propria noastră imagine. Niciodată, niciodată nu ştim ce sînt, atunci cînd rămîn singure şi ce e în spatele lor. Nu sînt nimic, totuşi pot oglindi şi trebuie totuşi să fie ceva, dar niciodată nu-şi dezvăluie taina.

— Hai! Să mergem, Isabelle. Nimeni nu ştie ce e şi unde sau încotro se duce. Dar noi sîntem împreună. Asta e tot ce putem şti.

O trag după mine. „Poate, într-adevăr, cînd totul se prăbuşeşte, nu mai rămîne nimic", mă gîndesc eu, „decît acest scurt răstimp petrecut împreună, şi asta e tot numai o blîndă înşelare, căci atunci cînd unul are cu adevărat nevoie de celălalt, acesta nu-l poate urma şi nu-l poate ajuta. Este ceea ce am văzut adesea, cînd în timpul războiului am privit feţele moarte ale camarazilor mei. Fiecare are propria sa moarte, trebuie să o primească singur şi nimeni nu-i poate veni în ajutor."

— Aşa-i că nu mă laşi singură? îmi şopteşte ea.

— Nu te las singură.

— Jură-mi, spune Isabelle şi rămîne pe loc.

— Jur, răspund fără ezitare.

— Bine, Rudolf. Oftează, ca şi cînd totul ar fi acum mai uşor. Dar să nu uiţi. Tu uiţi foarte des.

— N-am să uit.

— Sărută-mă.

O iau în braţe. Mă simt uşor îngrozit, nu ştiu ce să fac şi o sărut cu buzele uscate şi strînse.

Isabelle ridică braţele şi-mi prinde capul în mîini. Deodată simt o muşcătură puternică şi o împing înapoi. Buza de jos îmi sîngerează. Mi-a muşcat-o. Îmi aţintesc privirea asupra ei. Zîmbeşte. Faţa îi e schimbată. E răutăcioasă şi vicleană.

— Sînge! spune încet şi triumfător. Iar ai vrut să mă înşeli, te cunosc eu. Dar acum nu mai poţi. Ţi-am pus pecetea. Nu mai poţi să pleci.

— Nu mai pot să plec, spun eu dezmeticit. Fie. Nu era însă nevoie să te repezi la mine ca o pisică. Uite cum curge sîngele. Ce să-i spun superioarei, cînd mă va vedea așa?

Isabelle rîde.

— Nimic, răspunde ea. De ce trebuie totdeauna să spui ceva? Nu mai fi atît de laș.

Sîngele mi se scurge cald în gură. Batista nu-mi ajută la nimic, rana trebuie să se închidă de la sine. În fața mea stă Geneviève. Deodată a devenit Jenny, gura ei e mică și urîtă, zîmbește cu viclenie și răutate. Apoi încep să sune clopotele pentru slujba închinată lunii mai. O îngrijitoare vine spre noi. Halatul ei alb licărește palid în amurg.

În timpul slujbei rana mi s-a închis. Am primit mia de mărci și stau cu vicarul Bodendieck la masă. Bodendieck și-a lăsat veșmintele de mătase în sacristia cea mică. Cu un sfert de oră în urmă era încă o apariție mistică — învăluit în fum de tămîie, îmbrăcat în brocarturi; în lumina lumînărilor, ridica potirul de aur, cu anafură din trupul lui Isus, peste capetele cucernicelor călugărițe și țestele nebunilor cărora le era îngăduit să asiste la slujbă. Acum, însă, în redingota neagră, uzată, cu gulerul alb închis la spate, în loc să fie închis în față, ușor transpirat, nu mai e decît un simplu agent al lui Dumnezeu, un om plăcut, zdravăn, cu obrajii rumeni și nasul roșu cu vinișoare plesnite, semn că e amator de vin. Nu știe — dar el mi-a fost duhovnic cîțiva ani de-a rîndul înainte de război, cînd din ordinul școlii eram obligați să ne spovedim și să ne împărtășim o dată pe lună. Cine era deștept, se ducea la Bodendieck. Era cam surd și deoarece la spovedanie se vorbește în șoaptă, nu înțelegea ce fel de păcate își recunoaște fiecare. De aceea dădea cele mai ușoare canoane. Spuneai de cîteva ori „Tatăl nostru" și erai iertat de păcate, așa că puteai juca fotbal sau puteai încerca să obții cărți interzise de la biblioteca de împrumut a orașului. Era cu totul altfel decît cu confesorul de la catedrală, la care am nimerit odată pentru că mă grăbeam și pentru că în fața confesionalului lui Bodendieck aștepta prea multă lume la rînd. Confesorul de la catedrală mi-a dat o penitență

vicleană. Urma să vin din nou peste o săptămînă la spovedanie şi cînd m-am conformat, m-a întrebat ce caut acolo. Dat fiind că la spovedanie nu e îngăduit să minţi, i-am spus adevărul. Drept izbăvire, mi-a dat să fac vreo cîteva duzini de mătănii, şi ordinul să mă prezint din nou săptămîna următoare. Asta a continuat fără întrerupere. Disperasem la gîndul să mă văd condamnat pe viaţă la spovedanii săptămînale în lanţul confesorului de la catedrală. Din fericire, în cea de a patra săptămînă, sfinţia-sa s-a îmbolnăvit de pojar şi a fost nevoit să stea la pat. Cînd mi-a venit ziua de spovedanie, m-am dus la Bodendieck şi i-am explicat cu voce tare situaţia, spunîndu-i că preotul m-a obligat să vin iarăşi la spovedit, dar că e bolnav. Ce trebuia, deci, să fac ? Să mă duc la el, nu se putea, pojarul fiind molipsitor. Bodendieck hotărî că s-ar putea, la fel de bine, să mă spovedească el : spovedania e spovedanie şi preotul, preot. Am făcut-o şi m-am eliberat. De atunci, însă, m-am ferit de confesorul catedralei ca de ciumă.

Stăm în cămăruţa din apropierea sălii mari, destinată bolnavilor care au voie să circule. De fapt nu e chiar o sufragerie. Sînt aici rafturi de cărţi, un ghiveci cu muşcate albe, cîteva scaune, un taburet şi o masă rotundă. Superioara ne-a trimis o sticlă de vin şi aşteptăm mîncarea. Cu zece ani în urmă, n-aş fi crezut că am să beau cîndva o sticlă de vin în tovărăşia duhovnicului meu. Dar pe atunci nu credeam nici că voi omorî vreodată oameni, fără să fiu spînzurat, dimpotrivă chiar decorat pentru această faptă — şi totuşi aşa s-a întîmplat.

Bodendieck gustă vinul.

— E din pivniţele castelului Reinhard, de pe domeniile prinţului Heinrich de Prusia, afirmă el cu evlavie. Superioara ne-a trimis ceva deosebit de bun. Te pricepi la vinuri ?

— Puţin, spun eu.

— Ar trebui să înveţi. Mîncarea şi băutura sînt daruri de la Dumnezeu. Trebuie preţuite şi înţelese.

— Moartea e desigur tot un dar de la Dumnezeu, răspund eu şi privesc pe fereastră grădina întunecată. S-a

stîrnit vînt şi coroanele negre ale copacilor se clatină. Şi pe asta trebuie s-o preţuim şi s-o înţelegem ?

Peste marginea paharului său de vin, Bodendieck mă priveşte amuzat.

— Pentru un creştin, moartea nu e o problemă. Nu trebuie neapărat s-o preţuiască, dar de înţeles o înţelege fără nici o îndoială. Moartea reprezintă intrarea în viaţa veşnică. Acolo nu-ţi mai e teamă de nimic. Şi pentru mulţi ea e o salvare.

— De ce ?

— O salvare de boală, durere, singurătate şi mizerie.

Bodendieck trage cu plăcere o duşcă, pe care, îndărătul fălcilor sale rumene, o plimbă mai multă vreme în gură.

— Ştiu, zic eu. Salvare de valea plîngerii pămînteşti. De ce oare a creat-o Dumnezeu ?

În momentul de faţă, Bodendieck nu are aerul să nu poată suporta valea plîngerii pămînteşti. E rotund şi plin şi şi-a ridicat pulpanele redingotei preoţeşti, ca să nu se mototolească sub fundul lui mare. Astfel şade cu paharul în mînă cunoscătorul lumii de apoi şi al vinului.

— De fapt, de ce a creat Dumnezeu valea plîngerii pămînteşti ? repet eu. Nu putea să ne aşeze direct în viaţa veşnică ?

Bodendieck ridică din umeri.

— Citeşte în „Biblie". Omul, raiul, căderea în păcat...

— Căderea în păcat, alungarea din rai, păcatul strămoşesc şi prin el, blestemul asupra sutelor de mii de generaţii. Dumnezeul celei mai nesfîrşite răzbunări din cîte au existat vreodată.

— Dumnezeul iertării, răspunde Bodendieck, ţinînd paharul în lumină. Dumnezeul dragostei şi al dreptăţii, care e întotdeauna gata să ierte şi care şi-a sacrificat propriul său fiu pentru izbăvirea omenirii.

— Domnule vicar Bodendieck, spun eu deodată furios. De ce oare acest Dumnezeu al dragostei şi al dreptăţii a creat oameni atît de diferiţi ? De ce unul e nenorocit şi bolnav, iar altul sănătos şi rău ?

— Cine e nefericit aici, o va duce bine pe lumea cealaltă. Dumnezeu e întruchiparea dreptăţii prin compensaţie.

— Nu sînt chiar atît de sigur, răspund eu. Am cunoscut o femeie care a suferit zece ani de cancer, care a fost operată de șase ori, a avut în permanență dureri și care, în cele din urmă, și-a pierdut încrederea în Dumnezeu, cînd i-au murit doi copii. Nu s-a mai dus la biserică, la spovedanie și la împărtășanie, și după legile bisericești s-a stins din viață săvîrșind păcatul de moarte. După aceleași legi arde astăzi pe veoie în focul iadului, pe care l-a creat Dumnezeul dragostei. Asta-i drept, nu-i așa ?

Bodendieck privește un timp în pahar.

— E vorba de mama dumitale ? întrcabă el apoi.

Îmi ațintesc privirea asupra lui.

— Ce legătură are una cu alta ?

— E mama dumitale, nu-i așa ?

Înghit în sec.

— Și dacă ar fi mama mea...

Tace.

— E destul o singură clipă să te împaci cu Dumnezeu, spune apoi cu grijă. O clipă înainte de a muri. Un singur gînd. Nu e nici măcar nevoie să fie exprimat.

— Asta i-am spus și eu acum cîteva zile unei femei disperate. Dar dacă acest gînd nu s-a ivit ?

Bodendieck se uită la mine.

— Biserica are legi. Are legi pentru a preveni și a educa. Dumnezeu nu are nici una. Dumnezeu e dragostea. Cine dintre noi poate ști, cum judecă ?

— El judecă ?

— Așa îi spunem noi. E o formă a dragostei.

— Dragoste, rostesc eu cu amărăciune. O dragoste plină de sadism. O dragoste care te chinuie și te nenorocește și care crede că poate face să dispară nedreptatea înfiorătoare de pe pămînt, făgăduind un cer imaginar.

Bodendieck zîmbește.

— Poate crezi că alți oameni, înaintea dumitale, n-au gîndit și ei la fel ?

— Da, nenumărați. Și mai deștepți decît mine.

— Așa cred și eu, răspunde Bodendieck liniștit.

— Asta însă nu înseamnă că nu pot s-o fac și eu.

— Bineînțeles că nu. Bodendieck își umple paharul.

Numai s-o faci temeinic. Îndoiala e cealaltă față a credinței.

Mă uit la el. Pare un turn al neclintirii, pe care nimeni nu-l poate doborî. În spatele capului său vînjos e noapte, noaptea neliniștită a Isabellei, noaptea care adie și bate în fereastră. E nesfîrșită și plină de întrebări fără răspuns. Bodendieck, însă, găsește răspuns la toate.

Ușa se deschide. Pe o tavă mare apare mîncarea în crătiți mici, puse una peste alta. E modul obișnuit de serviciu în spitale. Îngrijitoarea întinde o față de masă, pune cuțite, linguri, furculițe și dispare.

Bodendieck ia capacul de pe prima cratiță.

— Ce ne-o fi dînd astă seară ? Supă de carne, spune el delectîndu-se. Supă de carne cu găluște. Clasa întîi ! Și friptură înăbușită cu varză roșie. O revelație !

Umple farfuriile și începe să mănînce. Îmi pare rău că m-am contrazis cu el și simt că e mai tare decît mine, cu toate că aceasta nu are nici o legătură cu problema în sine. E mai tare, pentru că nu caută nimic. Știe. Dar ce știe ? Nu poate dovedi nimic. Totuși poate să se joace cu mine cum vrea.

Intră medicul. Nu-i directorul, ci medicul specialist.

— Mîncați cu noi ? întreabă Bodendieck. În cazul ăsta trebuie să vă așezați acum. De la noi nu rămîne nimic.

Medicul face semn că nu.

— N-am timp. Vine furtuna. În asemenea momente bolnavii sînt deosebit de neliniștiți.

— Nu arată a furtună.

— Încă nu. Dar va veni. Bolnavii o presimt. Cîțiva au și fost puși în baie. Va fi o noapte grea.

Bodendieck împarte friptura între noi. Își ia porția cea mai mare.

— Bine, doctore, zice el. Dar beți măcar un pahar de vin cu noi. Are cincisprezece ani vechime. Un dar de la Dumnezeu. Chiar și pentru tînărul nostru păgîn de aici.

Îmi face cu ochiul și mie tare mi-ar plăcea să-i torn sosul de la friptură în gulerul soios. Medicul se așază la masă și ia paharul. Călugărița cea palidă vîră capul pe ușă.

— Nu mănînc acum, soră, spune doctorul. Pune-mi cîteva sandvișuri și o sticlă de bere în cameră la mine.

E un bărbat de vreo treizeci și cinci de ani, brunet, cu fața slabă, ochii foarte apropiați și urechi mari, clăpăuge. Se numește Wernicke, Guido Wernicke, și își urăște prenumele, așa cum îl urăsc eu pe acela de „Rolf".

— Ce mai face domnișoara Terhoven? întreb eu.

— Terhoven? A, da... Nu prea bine, din păcate. N-ai observat nimic astăzi? Vreo schimbare?

— Nu. A fost ca întotdeauna. Poate ceva mai agitată dar spuneați că asta-i din pricina furtunii.

— Vom vedea. Nu se poate prevedea mai nimic aici la noi.

Bodendieck rîde.

— Asta, sigur nu. Aici nu.

Îl privesc. „Ce creștin lipsit de finețe", îmi spun eu. Dar îmi vine imediat în gînd că e un îngrijitor de suflete destul de priceput în meseria lui, ceea ce face întotdeauna ca o parte din simțăminte să se piardă pe seama cunoașterii. La fel ca și la medici, surori medicale și negustori de monumente funerare.

Îl ascult cum vorbește cu Wernicke. Deodată mi-a pierit pofta de mîncare, mă scol de la masă și mă duc la fereastră. În spatele agitatelor vîrfuri negre ale copacilor s-a ridicat un perete de nori cu marginile galben-cenușii. Mă uit țintă afară. Totul îmi pare dintr-o dată foarte străin. Dincolo de imaginea acestei grădini bine cunoscute parcă se vede alta mai sălbăticită, care, în tăcere, o alungă pe cealaltă ca pe o pungă goală. Îmi amintesc strigătul Isabellei: „Unde este prima mea față? Fața mea din toate oglinzile?" „Da, unde e prima față", îmi spun în gînd. Imaginea străveche înainte de a fi devenit imaginea percepției noastre despre parc și pădure, despre casă și om — unde e fața lui Bodendieck, dinainte de a deveni Bodendieck, unde e cea a lui Wernicke, dinainte de a corespunde numelui său? Mai știm ceva din toate acestea? Sau sîntem prinși într-o plasă de noțiuni și cuvinte, de logică și rațiune înșelătoare, dincolo de care sînt focurile preistorice care pîlpîie singuratice? Nu mai avem acces la ele, pentru că

le-am transformat în necesitate și căldură, în focuri de bucătărie și încălzire a locuinței, amăgire, certitudine, obiceiuri burgheze, ziduri și, în orice caz, într-o baie turcească cu aburi de filozofie și știință ? Unde sînt ? Mai stau tot nepătrunse, curate și inaccesibile în spatele vieții și al morții, înainte să fi devenit viață și moarte pentru noi ? Poate că aproape de ele sînt numai cei din casa asta. Cei care stau ghemuiți, se tîrăsc, privesc fix, în camerele lor cu gratii la ferestre și simt furtuna în sînge. Unde este granița, care desparte haosul de ordine și cine poate trece dincolo de ea, ca apoi să se întoarcă, și dacă reușește, ce mai știe din cele văzute acolo ? Oare amintirile nu se sting una pe alta ? Cine este cel tulburat, însemnat, alungat ? Să fim noi, cu granițele noastre, cu concepția noastră ordonată despre lume, sau ceilalți, pe care îi străbate și-i străpunge haosul și sînt lăsați în voia infinitului, ca odăile fără uși, fără acoperiș, încăperi cu trei pereți, în care fulgeră, tună, bate vîntul și plouă, în timp ce noi ne plimbăm mîndri în camerele noastre, închise cu uși și patru pereți și ne credem mai puternici, pentru că am scăpat de haos ? Dar ce e haosul ? Și ce e ordinea ? Și cine le are ? Și de ce ? Și cine scapă de ele vreodată ?

O scînteiere gălbuie zboară în sus peste marginea parcului și după multă vreme se aude un murmur slab. Ca o cabină învăluită în lumină pare că plutește în noapte camera noastră, care devine lugubră, de parcă deținuți uriași și-ar scutura lanțurile, pentru a se năpusti să ucidă neamul de pitici, încătușat de ei pentru scurt timp. O cabină luminată în întuneric. Cărți și trei minți sănătoase într-o casă, unde, ca în fagurele unui stup, este închisă neliniștea fantastică, învîrtindu-se prevestitoare de furtună, în mințile tulburate. Ce-ar fi, dacă într-o clipă, ca trăsniți, aceștia ar redobîndi conștiința de sine și s-ar aduna laolaltă într-o revoltă ? Dacă ar rupe lacătele, ar smulge gratiile și ar urca scara ca un val cenușiu, ar încercui camera luminată, ar cără cu ei această cabină a spiritului mărginit și puternic în noapte și în ceea ce nu poartă nume, dar există, cu mai multă forță, dincolo de noapte ?

Mă întorc. Omul credinței și cel al științei stau sub lampa care-i luminează. Lumea nu este pentru ei o neli-

niște nedesluşită şi tremurătoare; nu e un mormăit din adîncuri, nici o fulgerare în spaţiile eterice de gheaţă. Ei sînt bărbaţi ai credinţei şi ai ştiinţei; au sondă şi fir cu plumb, cîntar şi măsură, fiecare în felul lui, nu le pasă de nimic. Sînt siguri, au nume, pe care le pot lipi ca pe o etichetă oriunde; dorm bine, au un ţel şi aceasta le e de ajuns. Şi chiar groaza, perdeaua neagră în faţa sinuciderii, îşi are locul bine stabilit în existenţa lor. Are un nume, e clasificată, aşadar nu prezintă nici o primejdie. Numai anonimatul, sau ceea ce şi-a lepădat numele, ucide.

— Fulgeră, spun eu.

Doctorul priveşte în sus.

— Adevărat?

Expune caracteristica schizofrenici, boala Isabellei. Faţa sa întunecată s-a înroşit uşor de zelul cu care vorbeşte. Explică modul cum aceşti bolnavi sar într-o secundă, ca trăsnetul, de la o personalitate la alta. În timpurile străvechi erau consideraţi prezicători şi sfinţi, iar în alte vremuri ca posedaţi de diavol, cărora poporul superstiţios le purta respect. Argumentează filozofic şi mă uimeşte de unde ştie toate acestea şi de ce le califică drept boală. N-ar putea fi considerate oare ca o bogăţie deosebită? Fiecare om normal nu poartă şi el în sine o duzină de personalităţi? Şi deosebirea nu este oare doar aceea că cel sănătos le stăpîneşte, în timp ce bolnavul îşi dă frîu liber? Care dintre ei e bolnav?

Mă apropii de masă şi-mi golesc paharul. Bodendieck mă priveşte bănuitor, Wernicke, în schimb, ca pe un caz cu totul neinteresant. Abia acum simt vinul, simt că e bun, tare, vechi şi greu. „Nu mai are haos în el", îmi spun în gînd. „L-a preschimbat în armonie. Dar l-a preschimbat, nu l-a înlocuit. N-a dispărut cu totul." Deodată, fără motiv, timp de o secundă sînt nespus de fericit. „Va să zică se poate. Se poate preschimba. Nu trebuie neapărat să fie sau una, sau alta. Poate fi şi una datorită celeilalte."

Din nou o licărire palidă se aruncă în fereastră şi se stinge. Doctorul se ridică.

— Începe. Trebuie să mă duc la cei încarceraţi.

Încarceraţii sînt bolnavii care nu ies niciodată. Pînă la moarte stau închişi în camere cu mobile înşurubate, cu

gratii la ferestre și cu uși care nu se pot descuia decît dinafară. Stau în cuști, ca animalele de pradă și nimeni nu vorbește cu plăcere despre ei.

Wernicke se uită la mine.

— Ce ți s-a întîmplat la buză ?

— Nimic. M-am mușcat singur, în somn.

Bodendieck rîde. Ușa se deschide și sora cea mărunțică aduce altă sticlă de vin și trei pahare. Wernicke ne părăsește odată cu ea. Bodendieck apucă sticla și-și umple paharul. Acum înțeleg de ce l-a invitat pe Wernicke să bea cu noi. Acesta e motivul pentru care superioara a mai trimis o sticlă. Una singură n-ar fi fost de ajuns pentru trei bărbați. „Ce vulpoi", îmi spun în gînd. A repetat minunea cu ospătarea, săvîrșită la predica de pe munte. Dintr-un pahar pentru Wernicke și-a făcut rost de o sticlă pentru el.

— Ce, dumneata nu mai bei ? mă întreabă.

— Ba da, răspund eu și mă așez. I-am dat de gust. Datorită dumneavoastră. Vă mulțumesc din suflet.

Cu un surîs acru-dulceag, Bodendieck scoate iarăși sticla de la gheață. Înainte de a-mi turna un sfert de pahar, privește o clipă eticheta. Paharul său îl umple aproape pînă la margine. Îi iau liniștit sticla din mînă și-mi torn în pahar, pînă ce e la fel de plin ca al lui.

— Domnule vicar, zic eu, în unele privințe nu ne deosebim aproape deloc.

Bodendieck izbucnește în rîs. Fața i se deschide ca un bujor.

— Noroc ! spune el mieros.

Furtuna se tîrăște mîrîind de colo-colo. Fulgerele cad ca niște lovituri de sabie, fără zgomot. Stau la fereastra camerei mele. În fața mea toate scrisorile Ernei făcute ferfeniță zac în piciorul de elefant, pe care Hans Ledermann, fiul croitorului Ledermann, umblat în lumea întreagă, mi l-a dăruit cu un an în urmă, ca să-mi servească drept coș de hîrtii.

Am terminat cu Erna. Mi-am enumerat toate cusururile ei ; din punct de vedere emotiv și omenesc am desființat-o și, ca desert, am citit cîteva capitole din Schopen-

hauer şi Nietzsche. Totuşi aş prefera să am un smoching, o maşină şi un şofer şi cu cîteva sute de milioane în buzunar, însoţit de două-trei actriţe cunoscute, să apar acum la „Moara roşie", ca să-i dau viperei de acolo lovitura de graţie. Un timp visez cu ochii deschişi. Cum ar fi, dacă ar citi mîine în gazetă, că am cîştigat lozul cel mare sau că am fost rănit, în timp ce salvam copii din case incendiate ? Apoi văd lumină în cameră la Lisa.

Deschide fereastra şi face semne. La mine în cameră e întuneric. Nu mă poate vedea, aşadar nu mi se adresează mie. Spune ceva în şoaptă. Arată spre pieptul ei şi apoi spre casa noastră şi dă din cap. Între timp lumina se stinge.

Mă aplec cu băgare de seamă peste fereastră. E miezul nopţii şi toate ferestrele dimprejur sînt întunecate. Numai cea de la camera lui Georg Kroll e deschisă.

Aştept şi văd că poarta de la casa Lisei se mişcă. Iese, se uită repede în ambele părţi şi traversează strada. E îmbrăcată într-o rochie uşoară, colorată ; pantofii îi are în mînă, ca să nu facă nici un zgomot. Se duce desigur la Georg. Totodată aud cum la noi se deschide uşurel poarta. Trebuie să fie Georg. Poarta are sus un clopoţel şi pentru a o deschide fără zgomot, trebuie să te urci pe un scaun, să ţii clopoţelul cu mîna, să apeşi cu piciorul pe clanţă şi să deschizi. O acţiune acrobatică, pentru care trebuie să nu fi băut alcool. Ştiu bine că în seara asta Georg e treaz.

Se aude un murmur, tropăit de tocuri înalte. Lisa, bestia îngîmfată, şi-a pus din nou pantofii, ca să fie mai seducătoare. Uşa de la camera lui Georg scîrţîie uşor. Aşadar totuşi... ! Cine s-ar fi aşteptat la una ca asta ? Georg tace şi face ! Cînd i-o fi reuşit oare treaba asta ?

Furtuna reîncepe. Tunetul e mai puternic şi deodată, ca o ploaie de monede argintii, apa se năpusteşte pe pavaj. Sare apoi în sus ca din fîntîni arteziene şi răspîndeşte o răcoare înviorătoare. Stau aplecat la fereastră şi privesc şuvoiul. Apa năvăleşte repede prin burlane, fulgerele luminează în case. În scînteierea lor văd cum, din camera lui Georg, braţele goale ale Lisei se întind afară, în ploaie.

Apoi îi văd capul şi-i aud glasul răguşit. Capul chel al lui Georg nu se vede. Nu e un admirator al naturii.

Poarta curţii se deschide cu un brînci. Ud ciuciulete, intră împleticindu-se plutonierul-major Knopf. Pelerina îi e leoarcă. Slavă Domnului că pe o vreme ca asta nu e nevoie să torn o găleată de apă peste urmele porcăriilor lui! Dar Knopf mă dezamăgeşte. Nici nu se uită la obeliscul negru, victima sa. Înjurînd şi alungînd ploaia ca pe ţînţari, fuge în casă. Apa este marele său duşman.

Iau piciorul de elefant şi-i golesc conţinutul în stradă. Ploaia curăţă repede flecăreala de dragoste a Ernci. „Ca întotdeauna, banul a învins", îmi spun în gînd. Deşi nu are nici o valoare. Mă duc la cealaltă fereastră şi mă uit în grădină. Marea sărbătoare a ploii e aici în plină desfăşurare, orgie verde a fecundaţiei, nevinovată şi lipsită de pudoare. În scînteierea fulgerelor văd placa funerară a sinucigaşului. E pusă deoparte, inscripţia e cioplită şi străluceşte vopsită în auriu. Închid fereastra şi aprind lumina. Jos se aud şoaptele Lisei şi ale lui Georg. Camera mea mi se pare deodată îngrozitor de goală. Deschid din nou fereastra, ascult murmurul anonim şi mă hotărăsc să-i solicit librarului Bauer o carte despre yoga, resemnare şi sobrietate, drept onorariu pentru meditaţiile de săptămîna trecută. Se pare că s-au dobîndit rezultate minunate prin exerciţiile de respiraţie indicate în această carte.

Înainte de a mă culca, trec pe lîngă oglindă. Mă opresc şi mă uit în ea. Oare ce e adevărat aici? De unde vine perspectiva, care nu există, profunzimea, care e înşelătoare, spaţiul, care de fapt e suprafaţă? Şi cine e cel ce apare şi nu e prezent?

Îmi văd buzele umflate şi crăpate, le ating şi cineva din faţa mea atinge o buză de stafie, care nu e acolo. Rînjesc şi acel cineva rînjeşte. Clatin capul şi acel cineva, inexistent, îşi clatină capul inexistent. Care dintre noi este cineva? Şi cine sînt eu? Asta de aici sau carnea îmbrăcată din faţa mea? Sau mai este altceva, ceva în spatele amîndurora? Simt că mă cutremur de spaimă şi sting lumina.

VII

Riesenfeld s-a ţinut de cuvînt. Curtea e plină de monumente şi socluri. Cele lustruite pe de-a întregul sînt prinse în şipci şi învelite cu pînză de sac. Sînt cele mai delicate şi trebuie manevrate cu multă atenţie, ca marginile să nu fie vătămate.

Toţi angajaţii sînt în curte pentru a le privi şi a da ajutor. Chiar şi bătrîna doamnă Kroll se plimbă printre ele, examinează negrul şi fineţea granitului şi aruncă din cînd în cînd cîte o privire melancolică către obeliscul nostru de lîngă uşă — singurul rămas dintre achiziţiile făcute de răposatul ei soţ.

Kurt Bach dirijează un imens bloc de piatră spre atelierul său. Din acesta va lua naştere încă un leu în agonie. De data asta, însă, nu va sta încovoiat şi cu dureri de dinţi, ci urlînd cu ultimele puteri şi avînd înfiptă în coaste o spadă ruptă. E destinat monumentului de război al satului Wüstringen, unde fiinţează o asociaţie de foşti combatanţi, deosebit de energică, sub comanda maiorului rezervist Wolkenstein. Lui Wolkenstein, leul îndoliat i s-a părut prea molatic. Ar fi preferat să comande unul cu patru capete, din care să iasă flăcări.

Se despachetează, de asemenea, un transport livrat de uzinele de produse metalurgice din Würtenberg, care a sosit în acelaşi timp. Patru vulturi, cu aripile întinse, sînt aşezaţi pe jos unul lîngă altul, doi din bronz şi doi din fontă. Au fost aduşi pentru a încorona alte monumente de eroi şi ca să stîrnească elanul tineretului pentru un nou război. Deoarece, după cum explică în chip nespus de convingător maiorul în rezervă Wolkenstein, în cele din urmă, tot trebuie să cîştigăm odată, şi atunci vai şi amar de adversari! Deocamdată, vulturii seamănă, de fapt, cu nişte găini uriaşe, care stau gata să se ouă, dar acest aspect se va schimba, desigur, cînd vor tronа colo sus, în vîrful monumentelor. Fără uniformă, se întîmplă ca şi generalii să dea impresia unor dresori de scrumbii şi chiar Wol-

kenstein arată în civil numai ca un grăsan profesor de sport. Decorul și perspectiva sînt esențiale în patria noastră iubită.

Ca șef al serviciului de publicitate, supraveghez așezarea monumentelor. Nu trebuie să stea unele lîngă altele, fără legătură între ele, ci să formeze grupe asociate și să fie răspîndite artistic prin grădină. Heinrich Kroll e împotrivă. Preferă să vadă pietrele așezate în rînd, ca soldații; altfel totul îi pare moleșit. Din fericire, e dezaprobat. Și bătrîna doamnă Kroll i se împotrivește. De fapt, ea e întotdeauna împotriva lui. Nu știe nici astăzi de ce Heinrich este fiul ei și nu al maioresei Wolkenstein.

Ziua e senină și foarte frumoasă. Cerul se întinde deasupra orașului ca un cort uriaș de mătase. Răcoarea umedă a dimineții plutește încă pe coroanele copacilor. Păsările ciripesc, nevrînd să știe decît de începutul verii, de cuiburi și de viața nouă din ele. Nu le pasă că dolarul s-a umflat ca o ciupercă urîtă și spongioasă și a ajuns la cincizeci de mii de mărci. Nici că în ziarul de dimineață au fost anunțate trei sinucideri — toți fiind foști mici rentieri, toți sfîrșind în modul preferat al săracilor: asfixierea cu gaze. Pensionara Kubalke a fost găsită cu capul în cuptorul mașinii de gătit; pensionarul Hopf, fost consilier la Curtea de conturi, proaspăt bărbierit, îmbrăcat în singurul său costum, periat cu grijă, plin de cîrpituri, ținînd în mînă, în chip de bilete de intrare în cer, patru bancnote de cîte o mie de mărci fără valoare și cu ștampilă roșie; iar văduva Glas, pe podeaua din bucătărie, și lîngă ea, rupt în bucăți, carnetul de economii, care indica o depunere de cincizeci de mii de mărci. Bancnotele de o mie de mărci cu ștampilă roșie ale lui Hopf reprezentau ultimul stindard al nădejdii; de mult dăinuia credința că își vor redobîndi valoarea cîndva. De unde venise acest zvon, nu știa nimeni. Nu poartă nici o indicație că pot fi răscumpărate în aur. Chiar dacă ar purta vreo inscripție, statul, acest șarlatan imun, care el însuși defraudează bilioane, arestînd în schimb pe oricine îi falsifică o singură hîrtie de cinci mărci, ar găsi

o chichiță pentru a nu le plăti. Nu mai departe decît alaltăieri, a apărut în gazetă o lămurire prin care se făcea cunoscut că aceste bancnote nu vor beneficia de vreo excepție la schimb. Așa se explică azi prezența în același ziar a anunțului mortuar al lui Hopf.

Din atelierul tîmplarului Wilke se aud lovituri de ciocan, de parcă ar locui acolo o ciocănitoare uriașă și veselă. Comerțul lui Wilke e înfloritor ; în cele din urmă, oricine are nevoie de un sicriu, chiar și un sinucigaș — vremea gropilor comune sau a înmormîntărilor sub foi de cort a dispărut de la război încoace. Se putrezește iarăși, după starea socială, în lemn, care se degradează treptat, în cămașă de mort sau în frac fără spate și în rochie albă din crêpe de Chine. Brutarul Niebuhr a fost îngropat cu podoaba tuturor decorațiilor și însemnele asociațiilor din care a făcut parte ; aceasta a fost dorința soției sale. I-a pus și o copie a steagului asociației corale Concordia. A fost acolo tenor la vocea a doua. În fiecare duminică urla cîntecele : „Tăceri în pădure" și „Mîndru fîlfîie drapelul negru-alb-roșu", bea bere pînă era gata să plesnească și se întorcea apoi acasă, să-și snopească nevasta în bătăi. Un om dintr-o bucată, cum spunea pastorul la mormînt.

Din fericire, la ora zece, Heinrich Kroll, pe bicicletă și în pantaloni vărgați, dispare, să dea o raită pe la țară. Atîta granit proaspăt sosit îi neliniștește inima de negustor! Trebuie să plece, pentru a-l oferi urmașilor îndoliați.

Ne putem desfășura acum în voie. Mai întîi facem o pauză și doamna Kroll ne tratează cu sandvișuri cu unt și pastă de ficat și cu cafea. Lisa apare în poartă. E îmbrăcată într-o rochie de mătase roșie ca focul. Bătrîna doamnă Kroll o alungă cu privirea. Nu poate s-o sufere, cu toate că ea însăși nu e un stîlp de biserică.

— O tîrfă împuțită, afirmă ea fără ezitare.

Georg intervine imediat.

— Împuțită ? De ce spui că e împuțită ?

— Nu vezi că e împuțită. Nespălată, dar îmbrăcată în zdreanța asta de mătase.

Observ că Georg rămîne pe gînduri. Numai unui om decăzut îi place să aibă o iubită împuțită. În ochii mamei

lui apare pentru o clipă o scînteie de triumf, apoi schimbă tema. O privesc cu admirație. E un mareșal cu unități mobile — trece repede la atac și dacă adversarul se pregătește încet pentru apărare, a și ocupat altă poziție. Lisa poate că e neglijentă, dar, fără îndoială, nu dă impresia că ar fi murdară.

Cele trei fiice ale plutonierului-major Knopf ies în zbor din casă. Sînt mici de statură, rotunde și vioaie și se ocupă cu croitoria, ca și doamna Knopf. Mașinile lor zbîrnîie toată ziua. Pleacă ciripind, cu mîinile pline de pachete cu cămăși de mătase uimitor de scumpe, lucrate pentru speculanți. Knopf, bătrînul militar, nu dă nici un ban din pensia lui pentru întreținerea casei; cele patru femei să se descurce cum or ști.

Despachetăm cu grijă cele două monumente negre cu cruce. De fapt, pentru a realiza un efect mai puternic, ar trebui să le așezăm la intrare, și iarna chiar acolo ar fi fost puse. Dar sîntem în mai și oricît ar părea de ciudat, curtea noastră este acum un loc de întîlnire pentru pisici și îndrăgostiți. Încă din februarie, pisicile cățărate pe pietrele funerare mici țipă și apoi se fugăresc printre împrejmuirile de ciment ale monumentelor. De îndată ce se încălzește vremea, îndrăgostiții sînt gata să facă dragoste în aer liber. Oare cînd e prea frig pentru asta? Strada noastră e dosnică și liniștită, poarta curții noastre e ispititoare și grădina e veche și mare. Expoziția oarecum macabră nu stinghereste perechile de îndrăgostiți. Dimpotrivă, se pare că le predispune la și mai mare înfocare. N-au trecut nici două săptămîni de cînd un diacon din satul Halle, care ca toți slujitorii Domnului e obișnuit să se scoale odată cu găinile, a apărut la noi dimineața la șapte, să cumpere patru din cele mai mici pietre funerare, pentru mormintele cuvioasélor maici decedate de-a lungul anului. În timp ce eu, încă somnoros, îl însoțeam în grădină, abia am putut să ascund un pantalonaș de mătase roz, care fîlfîia ca un steag pe brațul drept al crucii de pe monumentul lustruit pe toate fețele. Pantalonașul fusese uitat acolo de către o pereche nocturnă înflăcărată. A semăna viață, pe unde trece moartea, are, desigur, în spirit larg poetic, o oarecare semnificație a împăcării. Cînd i-am po-

vestit această întîmplare, Otto Bambuss, învățătorul-poet al clubului nostru, a furat imediat ideea și a prelucrat-o în forma unei elegii cu umor cosmic — în general, însă, asemenea aspecte ar putea avea efecte supărătoare, îndeosebi, dacă prin apropierea mormintelor ar mai străluci în plin soare și o sticlă goală de rachiu.

Trec în revistă expoziția. Are un aspect plăcut, în măsura în care se poate vorbi așa despre pietre funerare. Ambele cruci, așezate pe soclurile lor, strălucesc în soarele dimineții. Sînt simboluri ale veșniciei, bucăți șlefuite din ceea ce a fost cîndva pămînt înfierbîntat, răcit, lustruit și acum gata să păstreze pentru posteritate numele vreunui om de afaceri sau speculant, deoarece nici unui pungaș nu-i place să dispară fără urmă de pe planeta aceasta.

— Georg, spun eu, trebuie să fim atenți ca fratele tău să nu vîndă cumva Golgotha noastră din Werdenbrück cîtorva țărani prăpădiți, care nu plătesc decît după recoltă. În ziua asta senină, în cîntec de păsărele și miros de cafea, să facem un sfînt jurămînt : ambele cruci nu vor fi vîndute decît cu bani-gheață.

Georg zîmbește.

— Nu e atît de primejdios. Polița noastră trebuie lichidată peste trei săptămîni. Dacă încasăm banii mai devreme, sîntem în cîștig.

— Ce cîștigăm ? răspund eu. O iluzie — pînă la următorul curs al dolarului.

— Uneori prea te gîndești numai la afaceri. Georg își aprinde jenat o țigară în valoare de cinci mii de mărci. În loc să te plîngi, ar trebui să consideri inflația ca pe un simbol inversat al vieții. Fiecare zi trăită înseamnă o zi mai puțin din viață. Trăim din capital, nu din dobînzi. În fiecare zi crește dolarul, dar în fiecare noapte cursul vieții tale scade cu o zi. Ce-ar fi să scrii un sonet pe tema asta ?

Îl observ pe vanitosul Socrate din Hakenstrasse. Ca perlele pe o rochie de culoare deschisă, la fel și capul lui chel e împodobit de o ușoară transpirație.

— E uimitor, cum se poate filozofa cînd n-ai dormit singur noaptea, zic eu.

Georg nici nu clipește.

— Bineînțeles, explică el liniștit. Pentru filozofie trebuie să fii bine dispus, nu chinuit. A o lega de speculațiuni metafizice este identic ca unirea dintre plăcerea sexuală și ceea ce membrii clubului vostru literar numesc dragoste ideală. Ar duce la un talmeș-balmeș insuportabil.

— Un talmeș-balmeș ? răspund eu oarecum jignit. Ia te uită, aventurierul de duzină ! Colecționar de fluturi, care vrea să prindă totul în ace. Nu știi că fără ceea ce numești talmeș-balmeș, ești un om mort ?

— Nici pomeneală. Nu știu să separ lucrurile. Georg îmi suflă în față fumul de țigară. Prefer să suport cu demnitate și tristețe filozofică caracterul trecător al vieții, decît să comit oroarea vulgară de a confunda și a lua drept taina plăcută a firii o oarecare Minna sau Anna și să consider sfîrșitul lumii, dacă Minna sau Anna ar acorda preferință unui alt Karl sau Joseph. Sau o Erna, unui sugar uriaș îmbrăcat în stofă englezească.

Georg rînjește. Mă uit cu răceală în ochii lui, care-l dau de gol.

— Aluzie ieftină, demnă de Heinrich, spun eu. Savurezi, fără alegere, tot ce-ți pică în mînă. Ai putea să-mi explici, de ce citești cu atîta pasiune ziarele, în care nu mișună decît sirene inaccesibile, scandaluri din înalta societate, femei din teatru și seducătoare din film ?

Georg îmi pufăie din nou în ochi fum de țigară în valoare de trei sute de mărci.

— Asta o fac pentru fantezia mea. N-ai auzit niciodată de dragoste divină și dragoste pămîntească ? Ai încercat doar de curînd, cu Erna, să le unești și ai tras învățăminte folositoare, tu, băcan cuminte al iubirii, căruia i-ar plăcea să aibă în prăvălie și varză acră și icre negre. Tot nu știi că nu se mănîncă niciodată varză acră după icre negre ; în schimb, icrele negre după varză acră au un gust delicios? Eu nu amestec una cu alta și la fel ar trebui să faci și tu. Viața e mai plăcută așa. Și acum, hai să-i facem în necaz lui Eduard Knobloch. Astăzi are friptură la tavă cu tăiței.

îl aprob și, fără nici un cuvînt, îmi iau pălăria. Involuntar, Georg m-a jignit tare de tot, dar să mă ia dracu dacă-l voi lăsa să observe.

La întoarcerea acasă o găsesc pe Gerda Schneider în birou. E îmbrăcată într-un pulover, fustă scurtă și poartă niște cercei mari, cu pietre false. Pe partea stîngă a puloverului și-a prins o floare din buchetul lui Riesenfeld, care fusese pesemne neobișnuit de rezistent. Îmi arată floarea și spune :

— *Merci !* Toți m-au invidiat. A fost un buchet ca pentru o primadonă.

O privesc și mă gîndesc că am în fața mea ceea ce Georg numește dragoste pămîntească — senină, sigură, tînără și fără vorbărie multă. I-am trimis flori și a venit. Asta-i tot. A înțeles din flori, ceea ce trebuia să înțeleagă un om rezonabil. În loc să facă mofturi, a sosit aici. A acceptat și acum nu mai e nimic de discutat.

— Ce faci azi după-amiază ? mă întreabă ea.

— Lucrez pînă la cinci. Apoi dau meditații unui tîmpit.

— La ce ? La tîmpenie ?

Rînjesc.

— Dacă stai să privești bine lucrurile, așa-i.

— Asta ține pînă la șase. Vino pe urmă la localul „Orașul vechi". Voi fi acolo la antrenament.

— Bine, răspund eu, fără să mă gîndesc.

Gerda se ridică.

— Așadar...

Îmi întinde obrazul. Rămîn surprins. Cînd i-am trimis florile, nu intenționasem să ajung atît de departe. Dar, în definitiv, de ce nu ? Georg are, probabil, dreptate. Suferința din dragoste nu se înlătură cu filozofie, ci cu o altă femeie. Din precauție, o sărut pe Gerda pe obraz.

— Prostule ! spune ea și mă sărută cu foc pe gură. Artiștii ambulanți nu au prea mult timp de mofturi. Peste două săptămîni plec mai departe. Deci, pe deseară.

Se ține dreaptă, scoțîndu-și în evidență picioarele vînjoase și musculoase și umerii puternici. Pe cap poartă o beretă roșie. Pare că-i plac culorile vii. Afară se oprește lîngă obelisc și se uită la Golgotha.

— Asta e depozitul nostru, spun eu.

Dă din cap.

— E rentabil ?

— Aşa şi aşa... pe timpurile astea...

— Şi tu eşti angajat aici ?

— Da. Ţi se pare comic, nu ?

— Nimic nu e comic, spune Gerda. Ce să mai zic eu, care la „Moara roşie" îmi dau capul pe spate şi mi-l scot printre picioare ? Crezi că asta a fost vrerea lui Dumnezeu, cînd m-a adus pe lume ? Atunci, la şase.

Bătrîna doamnă Kroll vine cu o stropitoare din grădină.

— Asta e o fată cumsecade, spune ea, privind-o pe Gerda din urmă. Cu ce se ocupă ?

— E acrobată.

— Aşa, acrobată ! spune surprinsă. Acrobaţii sînt de obicei oameni cumsecade. Nu e cîntăreaţă, aşa-i ?

— Nu. Acrobată adevărată. Execută salturi, se ţine în mîini şi face contorsiuni, ca un om-şarpe.

— Văd că o cunoşti foarte bine. Voia să cumpere ceva ?

— Încă nu.

Rîde. Ochelarii îi strălucesc.

— Dragă Ludwig, nici nu-ţi dai seama cît ţi se va părea de nebună viaţa dumitale de acum, cînd vei avea şaptezeci de ani, spune ea.

— Nu sînt chiar atît de sigur de asta, afirm eu. Mi se pare de pe acum destul de nebună. Ce părere aveţi despre dragoste ?

— Despre ce ?

— Despre dragoste, cea divină şi cea pămînteasc㠔?

Doamna Kroll rîde în hohote.

— Am uitat-o de mult, slavă Domnului !

Mă aflu în librăria lui Arthur Bauer. Astăzi este zi de plată pentru meditaţiile pe care le dau fiului său. Arthur-junior a folosit acest prilej ca să mă salute punîndu-mi pe scaun cîteva pioncze. I-aş fi băgat cu plăcere capul de berbec în acvariul cu peştişori, ornament al salonului cu scaune de pluş, dar am fost nevoit să mă

stăpînesc. Exista riscul ca Arthur-senior să nu-mi dea banii, fapt pe care Arthur-junior îl știa.

— Așadar, yoga, spune Arthur-senior jovial și-mi întinde un morman de cărți. Ți-am ales tot ce avem: yoga, budism, ascetism — vrei să te faci fachir?

Îl măsor cu dispreț. E mic de statură, poartă cioc și are ochi ageri. „Alt vînător, care țintește astăzi la inima mea rănită", îmi spun în gînd. „Dar, pe tine, te prind eu, mierloi de duzină. Tu nu ești Georg." Îl iau repede.

— Care e rostul vieții, domnule Bauer?

Arthur mă privește ca un cățel nerăbdător.

— Și?

— Ce și?

— Unde e poanta? Doar mi-ai spus o anecdotă — sau nu?

— Nu, îi răspund eu rece. Asta e o întrebare permanentă, pentru vindecarea sufletului meu tînăr. O pun multor oameni, în special celor care ar trebui să-mi poată răspunde.

Arthur se trage de barbă ca de strunele unei harfe.

— Doar nu m-oi fi întrebînd în serios o prostie ca asta, astăzi, luni dimineața, în orele de vîrf ale vînzării și să mai vrei și răspuns?

— Ba da, zic eu. Dar, recunoaște fără înconjur. Nici dumneata nu o știi. Cu toate cărțile dumitale.

Arthur lasă barba și începe să-și răsucească părul.

— Dumnezeule, ce griji mai au unii oameni! Ridică problema la clubul dumitale literar!

— La clubul literar nu există decît înfloriturі poetice în această privință. Eu, însă, vreau să aflu adevărul. Altfel de ce sînt om și nu vierme?

— Adevărul! Arthur behăie. Asta-i ceva pentru Pilat. Pe mine nu mă privește. Eu sînt librar, soț și tată. Asta mi-e de ajuns.

Mă uit la librarul care-i soț și tată. Are un neg în dreapta nasului.

— Așa, ți-e de ajuns, îi spun eu tăios.

— Mi-e de ajuns, răspunde Arthur hotărît. Uneori e chiar prea mult.

— Ţi-era de ajuns şi cînd aveai douăzeci de ani ?

Arthur îşi holbează cît cepele ochii albaştri.

— La douăzeci de ani ? Nu. Atunci abia voiam să devin ceea ce sînt acum.

— Ce ? îl întreb plin de speranţă. Un om ?

— Proprietar al acestei librării, soţ şi tată. Om sînt oricum. Fachir încă nu.

După această a doua lovitură nevinovată, se strecoară grăbit ca să întîmpine o doamnă cu pieptul mare şi lăsat, care cere un roman de Rudolf Herzog [1]. Răsfoiesc în grabă cărţile despre fericirea asceţilor şi le pun repede deoparte. Peste zi eşti mai puţin înclinat pentru asemenea lucruri, decît noaptea, cînd eşti singur şi nu ai ceva mai bun de făcut.

Mă uit la rafturile cu opere despre religie şi filozofie. Cărţile acestea sînt mîndria lui Arthur Bauer. Are aici aproape tot ce a conceput omenirea în cîteva mii de ani despre rostul vieţii. Ar fi deci posibil, ca în schimbul a cîteva sute de mii, de fapt chiar mai puţin, să zicem douăzeci-treizeci de mii de mărci, să te poţi informa în suficientă măsură asupra acestei probleme. Dacă s-ar cunoaşte însă rostul vieţii ar fi de ajuns şi o singură carte pentru lămurire. Dar unde este ? Mă uit în sus şi în jos la toate rîndurile. Compartimentul e foarte bogat. Deodată mă cuprinde nedumerirea. Cu adevărul despre rostul vieţii pare să fie la fel cum e cu loţiunile de păr — fiecare firmă o socoteşte pe a sa cea mai curativă. Georg Kroll, însă, care le-a încercat pe toate, a rămas totuşi chel şi asta trebuie s-o fi ştiut de la început. Dacă ar exista vreo loţiune care ar face părul să crească, nu s-ar mai folosi decît aceea şi celelalte firme de mult ar fi dat faliment.

Bauer se întoarce.

— Ei, ai găsit ceva ?

— Nu.

Se uită la cărţile puse deoparte.

— Aşadar, fachirul n-are nici un rost, nu-i aşa ?

[1] Rudolf Herzog (1869—1943), scriitor german, autor de romane distractive.

Nu respîng direct gluma lui subtilă.

— În general, cărțile n-au nici un rost, îi spun eu în schimb. Cînd vezi aici tot ce s-a scris și ce se petrece totuși în lume, n-ar trebui să mai citești decît lista de bucate de la „Walhalla" și știrile familiale din ziarul local.

— Cum așa ? întreabă speriat librarul, care-i totodată soț și tată. Oricine știe că lectura instruiește.

— Adevărat ?

— Bineînțeles. Altfel, ce s-ar alege de noi librarii ?

Arthur o șterge din nou. Un bărbat cu mustață mică cere cartea : „Neînvins pe front". Este marele succes de după război. Un general șomer dovedește în ea că, în război, armata germană a fost învingătoare pînă la urmă.

Arthur vinde ediția de lux, legată în piele și cu muchiile aurite. Se întoarce din nou la mine, încîntat de succesul său comercial.

— Cum ar fi cu ceva clasic ? Din anticariat desigur.

Clatin din cap, în semn că nu mă interesează, și fără nici o vorbă îi arăt cartea pe care, între timp, am găsit-o pe tejghea. Titlul e : „Omul de lume", un cod prescurtat al manierelor elegante în toate împrejurările vieții. Cu nerăbdare aștept inevitabilele glume anoste despre fachiri, cavaleri și altele asemănătoare. Dar Arthur nu glumește.

— Folositoare carte, afirmă el cu competență. Ar trebui să se tipărească în ediții de masă. Ei bine, atunci sîntem chit, da ?

— Încă nu. Mai am ceva de primit. Ridic un volum subțire : „Ospățul" de Platon. O iau și pe asta.

Arthur socotește în gînd.

— Nu e tocmai exact, dar fie. Să socotim „Ospățul" la preț de anticariat.

Îl pun să-mi împacheteze în hîrtie și să lege cu sfoară codul manierelor elegante. Pentru nimic în lume n-aș vrea să mă vadă cineva cu asemenea carte în mînă. Totuși, sînt hotărît să o studiez în seara asta. Puțină șlefuială nu strică nimănui și insultele Ernei îmi mai stau încă în gît. Războiul ne-a sălbăticit îndeajuns și astăzi îți poți

permite grosolănii numai dacă ai un portofel bine îndesat. Așa ceva însă nu am.

Mulțumit, ies în stradă. Odată ajuns afară, viața se năpustește gălăgioasă asupra mea. Într-o mașină roșie ca focul trece Willy în viteză pe lîngă mine, fără să mă vadă. Țin codul oamenilor de lume strîns sub braț. „Aruncă-te în viață!" îmi spun în gînd. „Trăiască dragostea! Jos cu visele! Jos cu stafiile!" Asta-i valabil atît pentru Erna, cît și pentru Isabelle. Pentru sufletul meu mi-a mai rămas Platon.

Hanul „Orașul vechi" este o cîrciumă frecventată de artiști ambulanți, țigani și cărăuși. La etajul întîi sînt douăsprezece camere de închiriat, iar în clădirea din spate se află o sală mare, cu un pian și cu cîteva aparate de gimnastică, unde artiștii își pot face repetițiile pentru spectacole. Cîștigul principal îl aduce însă cîrciuma. Nu e numai un loc de întîlnire pentru nomazii de la varieteu, e frecventată și de scursura orașului.

Deschid ușa sălii din spate. La pian se află Renée de la Tour, care exersează un duet. În fund, un bărbat dresează doi șpiți albi și un pudel. În dreapta, două femei voinice stau culcate pe o saltea și fumează. La trapez, cu picioarele între mîinile vîrîte pe sub stinghie și cu spatele întins pe deasupra stinghiei, Gerda se avîntă spre mine ca o statuie zburătoare, ce împodobește prora unei corăbii.

Cele două femei voinice sînt în costum de baie. Se întind și le joacă mușchii. Fără îndoială, sînt luptătoarele din programul localului. Renée îmi strigă cu o voce impunătoare de comandă un „bună seara" și vine spre mine. Dresorul fluieră. Cîinii fac salturi. Gerda zboară pe trapez cu mișcări egale, încolo și încoace, și-mi amintește de clipa cînd m-a privit la „Moara roșie", în timp ce-și executa numărul. Poartă un tricou negru și părul prins într-o basma roșie înnodată strîns.

— Face exerciții, îmi explică Renée. Vrea să se ducă înapoi la circ.

— La circ? Mă uit la Gerda cu alt interes. A mai fost vreodată la circ?

— Desigur. Acolo a fost trecută. Dar circul a dat faliment. N-a mai putut plăti carnea pentru lei.

— Ea lucra cu leii ?

Renée rîde ca un plutonier şi mă priveşte ironic.

— Ar fi fost excitant, poate ? Nu, era acrobată.

Gerda zboară iar deasupra noastră. Se uită la mine cu ochii holbaţi, de parcă ar vrea să mă hipnotizeze. Dar nu se gîndeşte la mine, ochii îi sînt holbaţi din pricina efortului.

— Spune-mi, Willy e chiar bogat ?

— Cred că da. Ce se numeşte în ziua de astăzi a fi bogat. Face afaceri şi are un morman de acţiuni, care cresc în fiecare zi. Dar de ce mă întrebi ?

— Îmi plac bărbaţii bogaţi. Rîde cu glasul ei de soprană. Ca tuturor femeilor ! urlă ea apoi ca în curtea cazărmii.

— Asta am observat, afirm eu cu amărăciune. Un speculant bogat e de preferat unui salariat cinstit şi sărac.

Renée se scutură de rîs.

— Bogat şi cinstit nu merg la un loc, puişorule ! În zilele noastre, nu. Probabil că nici înainte.

— Cel mult, dacă moşteneşti sau cîştigi lozul cel mare.

— Nici atunci. Nu ştii că banii îi strică omului caracterul ?

— Asta o ştiu. Dar dacă-i aşa, de ce îi preţuieşti atît de mult ?

— Pentru că nu mă interesează caracterul, ciripeşte Renée cu o voce plăpîndă de fată bătrînă. Mie îmi place confortul şi siguranţa.

Cu un salt perfect, Gerda se avîntă pe deasupra noastră. Se opreşte în picioare, ca la jumătate metru distanţă de mine, se leagănă de cîteva ori pe vîrful degetelor, încolo şi încoace, şi rîde.

— Renée minte, spune ea.

— Ai auzit ce mi-a îndrugat ?

— Toate femeile mint, zice Renée cu glas de înger. Şi dacă nu mint, nu fac nici două parale.

— Amin ! răspunde dresorul de cîini.

Gerda îşi dă părul peste cap.

— Eu sînt gata. Aşteaptă, pînă mă schimb.

Se îndreaptă către o uşă, pe care e atîrnată o plăcuţă cu inscripţia : „Garderobă". Renée o priveşte din urmă.

— E drăguţă, afirmă ea cu obiectivitate. Ia te uită cum se ţine. Are mers frumos, asta e principalul la o femeie. Cu fundul tras înăuntru, nu scos în afară. Asta învaţă acrobaţii.

— Am mai auzit aşa ceva o dată, zic eu. De la un cunoscător de femei şi de granit. Ce înseamnă un mers frumos ?

— Cînd ai senzaţia, că ţii strîns cu fundul o monedă de cinci mărci — şi apoi uiţi de ea.

Încerc să-mi imaginez situaţia. Nu reuşesc. De multă vreme n-am mai văzut o monedă de cinci mărci. Dar cunosc o femeie care poate să smulgă în felul acesta din perete un cui de mărime mijlocie. E vorba de madam Beckmann, ibovnica cizmarului Karl Brill. E o muiere puternică, tare ca fierul. Karl Brill a cîştigat multe pariuri datorită ei şi eu însumi i-am admirat arta. Se bate un cui în peretele atelierului, bineînţeles nu prea adînc, dar destul ca să fie nevoie de o mişcare abilă pentru a-l smulge cu mîna. Apoi o trezeşte pe madam Beckmann. Ea apare printre beţivii din atelier într-un capot uşor, serioasă, conştientă şi preocupată. Capul cuiului e înfăşurat în puţină vată, ca ea să nu se rănească. Apoi madam Beckmann se aşază după un paravan nu prea înalt, cu spatele la perete, puţin aplecată, cu capotul ridicat peste umeri şi mîinile pe marginea paravanului. Manevrează în aşa fel, ca să prindă cuiul între fese, apoi se înţepeneşte brusc, se îndreaptă, se relaxează şi cuiul cade pe podea. De obicei mai cade şi puţin var pe jos. Madam Beckmann, mută, fără să se arate triumfătoare, se întoarce şi dispare, urcînd scara, iar Karl Brill încasează prinsorile făcute cu popicarii uimiţi. Este o acţiune strict sportivă ; nimeni nu vede formele doamnei Beckmann altfel decît sub aspect profesional. Şi nimeni nu îndrăzneşte să scoată vreo vorbă despre asta. L-ar atinge cu o palmă de i-ar muta capul din loc. Are o putere uriaşă ; cele două luptătoare de circ sînt nişte copii anemici pe lîngă ea.

— Așadar, fă-o fericită pe Gerda, spune Renée laconic. Timp de două săptămîni. Simplu, nu ?

Mă simt jenat. Desigur, codul manierelor elegante nu prevede această situație. Din fericire, apare Willy. E îmbrăcat elegant, pe cap are o pălărie borsalino, ușoară, de culoare cenușie, pusă pe o parte, dar omul arată totuși ca un bloc de ciment, împodobit cu flori artificiale. Renée îi dă mîna ; el i-o sărută cu gesturi distinse, apoi scoate din buzunar o cutiuță :

— Pentru cea mai interesantă femeie din Werdenbrück, declară el cu o plecăciune.

Renée scoate un țipăt de soprană și-l privește neîncrezătoare pe Willy. Apoi deschide cutiuța. Un inel de aur cu un ametist îi strălucește în fața ochilor. Îl pune pe degetul mijlociu, îl privește încîntată și-l îmbrățișează pe Willy. Acesta zîmbește și e foarte mîndru. Ascultă trilurile și vocea de bas, pe care Renée, emoționată, le schimbă în fiecare clipă.

— Willy, ciripește și bubuie ea. Ce fericită sînt !

Gerda apare de la garderobă în halat de baie. A auzit țipetele și vrea să vadă ce s-a întîmplat.

— Îmbrăcați-vă, copii, spune Willy. Să plecăm de aici.

Ambele fete dispar.

— Nepricopsitule, nu puteai să-i dai inelul mai tîrziu, cînd veți fi singuri ? întreb eu. Acum ce fac cu Gerda ?

Willy, jovial, rîde în hohote.

— Ei, drăcie, la asta nu m-am gîndit ! Chiar, ce facem ? Veniți să mîncați cu noi.

— Ca să ne zgîim într-una toți patru la ametistul pe care-l poartă Renée în deget ? Imposibil.

— Ascultă, răspunde Willy. Treaba dintre Renée și mine e alta, decît a ta cu Gerda. Eu sînt serios. Dacă mă crezi sau nu, sînt nebun după Renée. Nebun de-a binelea. E colosală.

Ne așezăm la perete, pe două scaune vechi de paie. Cățelușii albi exersează acum mersul pe cele două labe din față.

— Închipuiește-ți, declară Willy, ce m-a înnebunit la ea e glasul. Noaptea, în special, e o chestie turbată. Parcă

ai avea două femei, cînd una delicată, cînd o precupeață. Ba chiar mai mult. Cînd e întuneric și dă deodată drumul glasului ei de comandă, mă trec fiori pe spinare. E nemaipomenit de ciudat. Nu sînt pervers, dar am senzația că violez un general sau pe dobitocul ăla, subofițerul Flümer, care pe timpul cînd eram recruți te chinuia și pe tine. Dar asta numai pentru o clipă. Pe urmă e iarăși totul în ordine. Înțelegi ce vreau să spun ?

— Oarecum.

— Ei bine, m-a cucerit. Aș dori să rămînă aici. I-aș aranja o mică locuință.

— Crezi că și-ar abandona meseria ?

— Nu-i nevoie. Din cînd în cînd poate să accepte un angajament. M-aș duce cu ea. Profesiunea mea nu e stabilă.

— De ce nu te însori cu ea ? Doar ai destui bani.

— Căsătoria e altceva, explică Willy. Cum să te însori cu o femeie care în orice clipă are posibilitatea să urle la tine ca un general ? Ne-a intrat în sînge să ne speriem de moarte, cînd ni se întîmplă una ca asta pe neașteptate. Nu, o să mă însor cîndva cu o grăsună mică, liniștită, care știe să gătească la perfecție. Renée, băiatule, este o amantă tipică.

Îl privesc cu uimire pe omul de lume. Zîmbește gînditor. Codul manierelor elegante e de prisos pentru el. Renunț la ironie. Ironia e prea fină pentru cineva care poate dărui inele cu ametist. Luptătoarele se ridică alene și se îneaieră puțin. Willy le privește atent.

— Astea muieri, nu glumă ! îmi șoptește. Parcă ar fi ofițeri activi dinainte de război.

— Ce v-a venit ? Ochii la dreapta ! Drepți ! urlă o voce groasă în spatele nostru.

Willy tresare. Renée, cu inelul în deget, zîmbește în spatele lui.

— Acum mă înțelegi ? întreabă Willy.

Înțeleg. Pleacă amîndoi. Afară așteaptă mașina lui Willy, limuzina roșie cu scaune roșii de piele. Îmi pare bine că Gerdei îi trebuie mai mult timp ca să se îmbrace. Măcar nu vede limuzina. Mă gîndesc, ce-aș putea să-i ofer astăzi. În afară de codul manierelor elegante, nu posed

decît tichetele de masă ale lui Eduard Knobloch şi aceleа, din păcate, nu sînt valabile seara. Mă hotărăsc să fac totuşi o încercare cu ele, minţindu-l pe Eduard că ar fi ultimele două.

Soseşte Gerda.

— Dragule, ştii ce aş dori ? spune ea înainte ca eu să deschid gura. Hai să mergem undeva la iarbă verde. Cu tramvaiul, pînă afară din oraş. Aş vrea să mă plimb.

O privesc uimit şi nu-mi vine să-mi cred urechilor. Plimbare la iarbă verde, tocmai asta mi-a reproşat cu cuvintele ei înveninate vipera de Erna. Oare i-a povestit ceva Gerdei ? Ar fi fost în stare.

— Mă gîndeam să ne ducem la „Walhalla", spun eu precaut şi bănuitor. Acolo se mănîncă foarte bine.

Gerda face un semn de refuz.

— De ce ? Vremea e prea frumoasă. Am pregătit astăzi după-amiază puţină salată de cartofi. Uite-o ! Îmi arată un pachet. O mîncăm acolo, afară. Mai cumpărăm şi nişte cîrnăciori şi bere. Bine ?

Fără nici o vorbă, mai suspicios decît înainte, mă declar de acord. Reproşul Ernei cu apa minerală, cîrnăciorii, berea şi vinul ieftin, fără certificat de vechime, toate mi-au rămas încă viu întipărite în minte.

— La nouă trebuie doar să fiu înapoi la „Moara roşie", taverna aia împuţită şi scîrboasă, declară Gerda.

Tavernă împuţită şi scîrboasă ! Îmi aţintesc din nou privirea asupra ei. Ochii ei sînt însă limpezi şi nevinovaţi, fără vreo umbră de ironie. Şi deodată înţeleg. Paradisul Ernei nu reprezintă pentru Gerda decît un loc de muncă. Urăşte taverna, care-i place Ernei. „Har Domnului, sînt salvat", îmi spun în gînd. „Moara roşie", cu preţurile ei exorbitante, se scufundă brusc, la fel ca Gaston Münch în trapa scenei, la Teatrul orăşenesc, în rolul stafiei lui Hamlet. Îmi apar în faţa ochilor încîntătoarele zile liniştite cu sandvişuri şi salată de cartofi, făcută acasă. Viaţă simplă ! Dragoste pămîntească ! Pace sufletească ! În sfîrşit ! Despre partea mea fie şi varză acră, dar varza acră poate fi ceva foarte bun. De pildă, fiartă în şampanie şi cu ananas. Ce e drept, n-am mîncat-o aşa niciodată ;

Eduard Knobloch susține, însă, că ar fi un fel de mîncare pentru regi încoronați și pentru poeți.

— Bine, Gerda, spun eu ponderat. Dacă îți cu tot dinadinsul, ne ducem la plimbare în pădure.

VIII

Satul Wüstringen e pavoazat cu steaguri în tot locul. Ne-am adunat cu toții, Georg și Heinrich Kroll, Kurt Bach și cu mine. Va fi dezvelit monumentul eroilor de război, cumpărat de la firma noastră.

Preoții ambelor culte au slujit de dimineață la biserică, fiecare pentru morții săi. Preotul catolic s-a bucurat de mai multă apreciere; biserica lui e mai mare, pictată în culori vii, are vitralii, tămîie, odăjdii de brocart, paracliseri îmbrăcați în alb și roșu. Cel protestant nu are decît o capelă, cu pereți prozaici, ferestre simple, și iată-l stînd acum, ca o rudă săracă, lîngă reprezentantul catolic al lui Dumnezeu. Preotul catolic poartă pe umeri o pelerină de dantelă și e înconjurat de băieții din cor; celălalt e îmbrăcat în redingotă neagră, acesta fiind singurul său lux. Ca specialist în publicitate, trebuie să recunosc că în această privință catolicismul l-a lăsat mult în urmă pe Luther. Se adresează fanteziei, nicidecum intelectului. Preoții săi sînt îmbrăcați ca vrăjitorii triburilor indigene și o slujbă catolică, prin coloritul, atmosfera, tămîia, practicile ei decorative, are o montare de neîntrecut. Protestantul simte aceasta; e slab și poartă ochelari. Catolicul e îmbujorat la față, plinuț și are păr alb, frumos.

Fiecare dintre ei a făcut pentru morții săi tot ce i-a stat în putință. Din păcate, printre cei căzuți sînt și doi evrei, fii ai negustorului de vite Levi. Pentru ei nu e prezentă nici o consolare spirituală. Cei doi adversari, reprezentanți ai lui Dumnezeu, și-au unit glasurile împotriva cooptării rabinului; li s-a alăturat și președintele asociației combatanților, maiorul în rezervă Wolkenstein,

un antisemit ferm convins că războiul a fost pierdut numai din pricina evreilor. Oricine îl întreabă de ce, este declarat de îndată trădător al poporului. S-a împotrivit, chiar, ca numele celor doi Levi să fie gravat pe placa aceea comemorativă. Susţine că ei au căzut, fără îndoială, departe în spatele frontului. În cele din urmă, însă, majoritatea i s-a opus. Influenţa primarului s-a făcut simţită. În 1918, fiul acestuia murise de gripă în lazaretul ofiţerilor de rezervă din Werdenbrück, fără să fi fost vreodată pe front. A ţinut să-l treacă şi pe el ca erou pe tabla comemorativă, explicînd că moartea e moarte şi soldatul soldat — şi astfel, le-au fost acordate şi celor doi Levi ultimele locuri pe spatele monumentului, acolo unde cîinii îşi vor face probabil nevoile.

Wolkenstein e îmbrăcat în uniforma imperială de paradă. Portul acesteia e de fapt interzis. Dar cine ia vreo măsură ? Transformarea ciudată, care a început curînd după armistiţiu, a continuat fără încetare. Războiul, pe care în 1918 îl urau aproape toţi soldaţii, a devenit cu încetul marea aventură a vieţii, pentru toţi cei care au scăpat teferi. Şi-au reluat viaţa cotidiană, considerată de ei ca un adevărat rai, atunci cînd zăceau în tranşee şi blestemau războiul. Raiul s-a transformat iarăşi în viaţă cotidiană, cu griji şi necazuri. Iată de ce, în general, războiul s-a ridicat spre orizont, s-a îndepărtat, a fost uitat. Fără voia şi fără contribuţia lor, a luat altă înfăţişare, a fost idealizat şi falsificat. Uciderea în masă a ajuns o aventură, din care unii au reuşit să scape. Disperarea a fost uitată, mizeria s-a transfigurat, iar moartea, pentru cel neatins, a rămas, aşa cum se întîmplă mai întotdeauna pentru cei vii, un fenomen abstract, dar nicidecum realitate. Realitatea este numai ce-ţi stă aproape, ceea ce vezi cu ochii. Asociaţia foştilor combatanţi, care s-a încolonat în faţa monumentului sub comanda lui Wolkenstein, era pacifistă în 1918 ; acum are un caracter vădit naţionalist. Wolkenstein şi-a transformat cu abilitate amintirile despre război şi simţul camaraderiei, prezent la aproape oricare pe atunci, într-un sentiment de mîndrie legat de război. Cine nu e naţionalist, pîngăreşte memoria eroilor căzuţi — a

acestor sărmani eroi irosiți, căzuți pe cîmpul de luptă, cărora le-ar fi plăcut să mai trăiască. Cum l-ar mai mătura pe Wolkenstein de pe estrada de unde își ține acum cuvîntarea, dacă ar mai fi în stare să o facă! Dar sînt lipsiți de apărare și au devenit proprietatea a mii de Wolkensteini, care îi folosesc în scopuri egoiste, ascunse sub cuvinte ca „patriotism" și „sentiment național". Patriotism! Noțiunea aceasta înseamnă pentru Wolkenstein a purta din nou uniformă, a deveni colonel și a trimite în continuare oameni la moarte.

Urlă vajnic de la tribună și a ajuns să vorbească și de mîrșăvia trădătorilor de țară, de lovitura de cuțit pe la spate, de neînfrînta armată germană și de slăvirea eroilor noștri morți, de cinstirea, de răzbunarea și de reînființarea armatei germane.

Heinrich Kroll ascultă cu evlavie; crede fiecare cuvînt. Kurt Bach, care a fost și el invitat, în calitate de creator al leului cu pieptul străpuns de o lance, stă visător, cu ochii ațintiți asupra monumentului acoperit. Georg are acrul că și-ar da viața pentru o țigară. Iar eu, în modestul meu costum de gală împrumutat, aș prefera să fi rămas acasă, culcat cu Gerda în camera ei înconjurată de viță, în timp ce orga de bîlci de la hanul „Orașul vechi" ar clămpăni în surdină marșul de schimbare a gărzii siameze.

Wolkenstein încheie strigînd de trei ori „ura!". Fanfara intonează cîntecul „Bunul camarad", corul îl cîntă pe două voci. Îl intonăm cu toții. E un cîntec inofensiv, fără substrat politic și fără tendință de răzbunare, pur și simplu tînguirea după un camarad mort.

Preoții trec în față. Pînza ce acoperă monumentul cade. Leul lui Kurt Bach zace ghemuit în vîrf. Patru vulturi înaripați de bronz sînt așezați pe trepte. Plăcile comemorative sînt din granit negru, celelalte pietre dăltuite în forme paralelipipedice. Este un monument foarte scump și urmează să fie achitat astăzi după-amiază. Așa ni s-a promis, de aceea sîntem aici. Dacă nu primim banii, sîntem în pragul falimentului. În ultima săptămînă dolarul a crescut aproape la dublu.

Preoții sfințesc monumentul : fiecare în legea lui. Pe cîmpul de luptă, cînd ni se ordona participarea la slujbe religioase, iar preoții de diferite confesiuni se rugau pentru victoria armatei germane, meditam adesea, că și preoții englezi, francezi, ruși, americani, italieni și japonezi se roagă pentru victoria armatelor lor. Și atunci, mi-l imaginam pe Dumnezeu ca un fel de președinte de asociație, grăbit și în mare încurcătură. Și asta, îndeosebi, atunci cînd se rugau două țări adversare, dar adepte ale aceleiași confesiuni. Pe care din două s-o apere ? Pe cea cu mai mulți locuitori ? Sau cealaltă cu ocle mai multe biserici ? Sau, unde era dreptatea lui, dacă ajută o țară să iasă învingătoare în detrimentul celeilalte, cu toate că și aceea îi adresase rugi stăruitoare ? Uneori mi-l închipuiam și ca pe un bătrîn împărat istovit, stăpînitor peste mai multe state, obligat într-una să apară la festivități și să schimbe mereu uniforme, ba catolică, ba protestantă, evanghelică, anglicană, episcopală, reformată, fiecare potrivită slujbei religioase care avea loc. Întocmai ca un împărat la parăzile husarilor, grenadierilor, artilerici și marinei.

Se depun coroanele. Avem și noi una printre ele, în numele firmei. Cu glasul lui strident, Wolkenstein începe să cînte : „Deutschland, Deutschland über alles". Cîntecul pare să nu fi fost cuprins în program. Muzica tace ; numai cîteva glasuri i se asociază. Wolkenstein se înroșește și se întoarce furios. La fanfară, trompetele și apoi cornul englez preiau melodia. Ambele acoperă vocea lui Wolkenstein, care acum gesticulează agitat. Celelalte instrumente intervin și aproape jumătate din cei prezenți cîntă laolaltă. Dar Wolkenstein a început cu un ton prea sus și totul sună aproape ca un guițat. Din fericire încep și doamnele să cînte. Ele stau mai în spate, dar salvează situația și duc în chip biruitor cîntecul pînă la capăt. Fără să știu de ce, îmi vine în gînd Renée de la Tour. Ea ar fi fost în stare să facă toate acestea singură.

După-amiază urmează partea plăcută a serbării. Trebuie să rămînem și noi, deoarece încă nu ne-am încasat banii. Din cauza discursului patriotic al lui Wolkenstein, n-am

putut afla cursul dolarului, anunțat la prînz — probabil o pierdere importantă. E cald și costumul de gală împrumutat îmi e prea strîmt pe piept. Pe cer sînt nori groși, albi, pe masă pahare pîntecoase cu rachiu Steinhäger și lîngă ele, căni cu bere. Capetele sînt roșii, fețele strălucesc de transpirație. Praznicul în cinstea morților a fost gras și bogat. Seara va avea loc un mare bal patriotic la Hanul saxon. În tot locul sînt atîrnate ghirlande din hîrtie, steaguri, bineînțeles roșu-alb-negru, și coroane din crengi de brad. Numai la ultima casă din sat, la fereastra podului, fîlfîie un drapel negru-roșu-auriu, steagul Republicii germane. Cele cu alb sînt ale vechiului imperiu. Sînt interzise, dar Wolkenstein a explicat că morții au căzut sub glorioasele vechi culori și oricine arborează steagul cu galben este considerat trădător. Așadar, tîmplarul Beste, care locuiește în acea casă, e un trădător. Ce e drept, în război a fost împușcat în plămîni, dar este un trădător. În patria noastră iubită nu e greu să fii declarat trădător. Numai cei ca Wolkenstein nu sînt niciodată. Ei reprezintă legea. Ei hotărăsc cine e trădător.

Cheful se încinge. Cei vîrstnici dispar. Parte din asociație, de asemenea. Îi cheamă munca la cîmp. Rămîne gruparea celor dîrji, cum o numește Wolkenstein. Fețele bisericești au plecat de mult. Gruparea celor dîrji îi cuprinde pe cei mai tineri. Wolkenstein, care disprețuiește republica, dar acceptă pensia acordată și o folosește pentru a atîța împotriva regimului, ține alt discurs, pe care-l începe cu expresia „camarazi". Asta-i prea mult pentru mine. Nici un Wolkenstein activ nu ne-a numit vreodată camarazi. Pe atunci eram rahat de muște, porc de cîine, idioți, și în cel mai bun caz, oameni. O singură dată, în seara dinaintea unui atac, ne-a numit camarazi, bruta de Helle, locotenentul nostru, care înainte fusese consilier silvic. Îi era teamă ca în dimineața următoare să nu-l lovească un glonte pe la spate.

Ne ducem la primar. Îl găsim acasă la el. Pe masă are cafea, prăjituri și țigări. Se codește să plătească. Bănuisem că va fi așa. Din fericire, Heinrich Kroll n-a venit cu noi; a rămas în admirația lui Wolkenstein. Kurt Bach a plecat

în lanul de grîu cu o fată frumoasă și voinică din sat, să se delecteze în sînul naturii. Georg și cu mine ne aflăm față în față cu primarul Döbbeling, asistat de Westhaus, secretarul cocoșat.

— Veniți săptămîna viitoare, ne spune Döbbeling liniștit și ne oferă țigări. Pînă atunci va fi totul calculat și vă vom plăti pe loc. În harababura de acum, nu ne-a fost posibil să terminăm.

Luăm țigările.

— Așa o fi, spune Georg, dar noi avem nevoie de bani astăzi, domnule Döbbeling.

Secretarul rîde.

— Oricine are nevoie de bani.

Döbbeling îi face cu ochiul. Toarnă rachiu.

— Să ciocnim un pahar !

El nu ne invitase la serbare. A fost inițiativa lui Wolkenstein, care nu ia în seamă infamii de bani. Döbbeling ar fi preferat să nu apară aici nici unul dintre noi, sau cel mult Heinrich Kroll. Cu el ar fi scos-o mai ușor la capăt.

— Fusese convenit să se facă plata la inaugurare, zice Georg.

Döbbeling, calm, ridică din umeri.

— E aproape același lucru, cînd spun săptămîna viitoare. Dacă primiți de peste tot banii cu atîta promptitudine...

— Îi primim, altfel nu vindem.

— Ei, de data asta ați vîndut. Noroc !

Nu refuzăm rachiul. Döbbeling îi face cu ochiul secretarului, rămas în admirația lui.

— Bun rachiu, spun eu.

— Încă unul ? întreabă secretarul.

— De ce nu ?

Secretarul umple paharele. Bem.

— Ei... bine, spune Döbbeling. Atunci, pe săptămîna viitoare.

— Ei bine, răspunde Georg. Astăzi ! Să văd banii.

Döbbeling e jignit. Am acceptat rachiu și țigări și tot nu ne-am potolit. Așa ceva nu se obișnuiește.

— Săptămîna viitoare, spune el. Mai beţi un păhărel înainte de plecare ?

— Cu plăcere !

Döbbeling şi contopistul se înviorează. Îşi închipuie că au cîştigat partida. Mă uit pe fereastră. Afară se vede, ca într-un tablou înrămat, priveliştea de după-amiază tîrzie — poarta, un stejar, iar în spatele acestora se întind covîrşitor de paşnic cîmpiile în nuanţe deschise şi luminoase de galben şi verde. „De ce ne tot certăm aici ?" îmi spun. „Oare nu cea de acolo e viaţa, aurie şi verde şi liniştită, în răsuflarea ritmică a anotimpurilor ? Ce am făcut din ea ?"

— Îmi pare rău, îl aud pe Georg spunînd. Sîntem obligaţi să insistăm. Ştiţi doar că săptămîna viitoare banii vor avea mai puţină valoare. Oricum sîntem în pierdere la comanda asta. A durat cu trei săptămîni mai mult decît ne aşteptasem.

Primarul îl priveşte cu şiretenie.

— Ei, încă o săptămînă nu mai contează !

Micul contopist behăie deodată.

— Ce veţi face, dacă nu veţi primi banii ? Doar n-o să vă luaţi monumentul înapoi ?

— Ba bine că nu ! răspund eu. Sîntem patru oameni şi unul dintre noi e sculptorul. Dacă trebuie, putem lua foarte uşor vulturii cu noi, ba chiar şi leul. Muncitorii noştri pot ajunge aici în două ore.

Contopistul zîmbeşte.

— Credeţi că aţi putea să demontaţi un monument, care a fost sfinţit ? Wüstringen are cîteva mii de locuitori.

— Şi pe maiorul Wolkenstein şi asociaţia foştilor combatanţi, adaugă primarul. Patrioţi înflăcăraţi.

— Dacă aţi încerca să faceţi una ca asta, ar fi greu să mai vindeţi vreodată aici o piatră funerară.

Acum contopistul rîde de-a binelea.

— Încă un rachiu ? întreabă Döbbeling, rîzînd şi el.

Ne-au prins în cursă. N-avem ce face.

În aceeaşi clipă, cineva vine alergînd prin curte.

— Domnule primar ! strigă prin fereastră. Trebuie să veniţi repede. S-a întîmplat ceva !

— Ce ?

— Beste ! Tîmplarul, l-au... Au vrut să-i dea jos steagul şi atunci...

— Ce ? Beste a tras ? Socialistul ăsta afurisit !

— Nu. Beste e... e rănit.

— Altcineva nu ?

— Nu. Numai Beste.

Faţa lui Döbbeling se înseninează.

— Bine. Dar pentru asta nu trebuie să zbieri aşa.

— Nu se poate soula. Îi curge sînge din gură.

— O fi încasat cîţiva pumni în botul ăla obraznic, explică micul contopist. El de ce îi aţîţă pe toţi ? Venim. Aveţi răbdare !

— Ne scuzaţi, ni se adresează Döbbeling cu demnitate. E o chestiune de serviciu. Trebuie să cercetez situaţia. Problema dumneavoastră sîntem nevoiţi s-o amînăm.

Crede că a încheiat definitiv discuţia cu noi şi îşi pune haina. Ieşim împreună cu el. Nu e prea grăbit. Ştim de ce. Cînd va ajunge acolo, nimeni nu-şi va mai aminti cine l-a bătut pe Beste. Poveste veche !

Beste zace pe coridorul îngust al casei sale. Steagul republicii, rupt ferfeniţă, e lîngă el. În faţa casei, e multă lume adunată. Din gruparea celor dîrji nu e nici unul de faţă.

— Ce s-a întîmplat ? îl întreabă Döbbeling pe jandarmul care stă în faţa uşii cu un carnet în mînă.

Jandarmul vrea să dea raportul

— Ai fost de faţă ? întreabă Döbbeling.

— Nu. Am fost chemat mai tîrziu.

— Bine. Atunci nu ştii nimic. Cine a fost aici ?

Nimeni nu răspunde.

— Nu trimiteţi după un medic ? întreabă Georg.

Döbbeling îl priveşte încruntat.

— E nevoie ? Puţină apă...

— E nevoie. Omul moare.

Döbbeling se întoarce repede şi se apleacă, uitîndu-se la Beste.

— Moare ?

— Moare. Are hemoragie mare. Poate are și fracturi. Pare să fi fost azvîrlit pe scară în jos.

Döbbeling îl măsoară îndelung pe Georg Kroll.

— Asta e deocamdată numai bănuiala dumitale, domnule Kroll, și nimic altceva. Constatarea o va face medicul de circumscripție.

— Nu-i aduceți omului un medic aici ?

— Asta e treaba mea. Deocamdată eu sînt capul satului, și nu dumneata. Să vină doctorul Bredius, ordonă Döbbeling către doi băieți cu biciclete. Spuneți-i că s-a întîmplat o nenorocire.

Așteptăm. Bredius sosește pe una din bicicletele celor doi băieți. Descalecă și intră în coridor.

— Omul e mort, spune el, după ce l-a examinat.

— Mort ?

— Da, mort. E Beste, nu-i așa ? Ăla împușcat în plămîn.

Primarul, jenat, aprobă, dînd din cap.

— E Beste. Despre împușcătura în plămîn, nu știu nimic. Dar poate sperietura l-a... O fi fost bolnav de inimă...

— Hemoragia nu vine de la așa ceva, afirmă sec Bredius. Ce s-a întîmplat ?

— Tocmai asta vrem să constatăm. Rog să rămînă aici numai acei care pot depune mărturie.

Se uită la Georg și la mine.

— Ne întoarcem mai tîrziu, zic eu.

Odată cu noi pleacă aproape toată lumea din jur. Vor fi puțini martori.

Ne așezăm la o masă la Hanul saxon. Georg e atît de înfuriat, cum nu l-am mai văzut de multă vreme. Apare un tînăr muncitor. Ia loc la masa noastră.

— Ai fost de față ? întreabă Georg.

— Eram aici, cînd Wolkenstein i-a îmboldit pe cîțiva să dea jos steagul. „Trebuie înlăturată rușinea asta", așa zicea.

— S-a dus și Wolkenstein cu ei ?

— Nu.

— Bineînțeles că nu. Și ceilalți ?

— O mulțime s-au năpustit acolo la Beste. Toți erau băuți.

— Și pe urmă ?

— Cred că Beste s-a apărat. N-au vrut, desigur, să-l omoare în bătăi. Da' așa s-a întîmplat. Beste ținea strîns de steag și ei l-au rostogolit cu steag cu tot, în jos, pe scări. Poate i-au dat și cîteva lovituri puternice în spate. La beție omul nu mai e stăpîn pe sine. Sigur că n-au vrut chiar să-l omoare.

— Voiau numai să-l învețe minte ?

— Da, chiar așa.

— Asta le-a spus Wolkenstein, nu ?

Muncitorul dă afirmativ din cap și apoi tresare.

— De unde știți ?

— Presupun. Așa a fost, sau nu ?

Muncitorul tace.

— Dacă știți, atunci știți, spune el în cele din urmă.

— Ar trebui să se stabilească exact. Uciderea e o treabă pentru procuratură. Și instigarea la fel.

Muncitorul dă înapoi.

— N-am nimic de-a face cu astea. Nu știu nimic.

— Știi o grămadă de lucruri. Și ca dumneata mai sînt mulți, care știu ce s-a întîmplat.

Muncitorul își golește paharul de bere.

— Eu n-am spus nimic, afirmă el hotărît. Și nu știu de nimic. Habar n-aveți ce mi s-ar întîmpla, dacă nu mi-aș ține gura. Nu, domnule, eu nu mă bag. Am soție și un copil și trebuie să trăiesc. Credeți că mi-aș mai găsi de lucru, dacă aș trăncăni ? Nu, domnule, căutați-vă altul. Eu nu mă bag !

Dispare.

— Așa va fi cu toți, spune Georg trist.

Așteptăm. Îl vedem pe Wolkenstein trecînd. Nu mai e în uniformă și are în mînă un geamantan.

— Unde s-o fi ducînd ? întreb eu.

— La gară. Nu mai locuiește în Wüstringen. S-a mutat la Werdenbrück, ca președinte de circumscripție al asocia-

ţiilor de foşti combatanţi. A venit încoace numai pentru dezvelirea monumentului. În geamantan are uniforma.

Kurt Bach apare cu fata lui. Au adus flori. Fata e neconsolată, cînd află ce s-a întîmplat.

— Cu siguranţă că balul n-o să se mai ţină.

— Ba da, zic eu.

— Nu, nu, sigur. Dacă e un mort nefngropat. Ce nenorocire!

Georg se ridică în picioare.

— Hai, îmi spune. N-avem încotro. Trebuie să ne ducem încă o dată la Döbbeling.

În sat s-a lăsat deodată liniştc. Soarele luminează dintr-o parte monumentul eroilor căzuţi în război. Leul de marmură al lui Kurt Bach străluceşte. Döbbeling nu mai are treburi oficiale.

— Acum, în faţa morţii cred că nu vreţi să vorbiţi iar despre bani? declară el de la început.

— Ba da, îi răspunde Georg. Asta ne e meseria. Noi ne aflăm întotdeauna în faţa morţii.

— Trebuie să aveţi răbdare. Acum n-am timp. Doar ştiţi ce s-a întîmplat.

— Ştim. Între timp am aflat şi completarea. Ne puteţi înscrie ca martori, domnule Döbbeling. Rămînem aici, pînă primim banii. Aşadar, pînă mîine dimineaţa stăm cu plăcere la dispoziţia poliţiei.

— Martori? Ce fel de martori? Nici n-aţi fost de faţă.

— Martori. Asta e treaba noastră. Ar trebui să vă intereseze tot ce se poate stabili în legătură cu uciderea tîmplarului Beste. Cu uciderea şi cu instigarea în acest scop.

Döbbeling îl fixează lung pe Georg. Apoi spune încet:

— Asta ce să fie, un şantaj?

Georg se ridică în picioare.

— Vreţi să-mi explicaţi, ce aţi vrut să spuneţi?

Döbbeling nu răspunde nimic. Îl priveşte în continuare pe Georg. Acesta rămîne neclintit. Döbbeling se duce apoi la casa de bani, o deschide şi pune cîteva pachete de bancnote pe masă.

— Numără-i şi dă-mi chitanţă.

Banii stău pe fața de masă cu pătrățele roșii, între pahare de rachiu goale și cești de cafea. Georg îi numără și scrie chitanța. Eu mă uit pe fereastră. Cîmpiile verzi și galbene licăresc încă, dar nu mai sînt armonia vieții; ele înseamnă și mai mult și mai puțin.

Döbbeling primește chitanța lui Georg și spune:

— V-ați lămurit, desigur, că nu veți mai monta nici o piatră funerară în cimitirul nostru.

Georg clatină din cap.

— Vă înșelați. Vom monta una chiar foarte curînd. Pentru tîmplarul Beste. Pe gratis. Și asta n-are nici o legătură cu politica. Dacă veți hotărî să gravați numele lui Beste pe monumentul eroilor, sîntem dispuși să facem și asta tot fără bani.

— Pînă acolo n-o să ajungem.

— Așa m-am gîndit și eu.

Ne ducem la gară.

— Pezevenchiul avea așadar banii la el, spun eu.

— Bineînțeles. Știam că-i are. Îi ține de două luni și i-a speculat. A cîștigat bine cu ei. Voia să mai facă încă vreo cîteva sute de mii. Nu ni i-ar fi dat nici săptămîna viitoare.

La gară, ne așteaptă Heinrich Kroll și Kurt Bach.

— Ați luat banii? întreabă Heinrich.

— Da.

— Mi-am închipuit. Aici, oamenii sînt foarte cumsecade. De încredere.

— Da. De încredere.

— Balul s-a suspendat, declară Kurt Bach, fiul naturii.

Heinrich își potrivește cravata.

— Tîmplarul și-a făcut-o cu mîna lui. Provocarea a fost prea deocheată.

— Care provocare? Că a arborat steagul oficial al țării?

— A fost o provocare. Știa cum gîndesc ceilalți. Trebuia să-și dea seama că o să se lase cu scandal. E logic.

— Da, Heinrich, e logic, îi spune Georg. Și acum, fă-mi plăcerea și ține-ți fleanca logică.

Heinrich Kroll se ridică ofensat. Vrea să spună ceva, renunță însă, cînd vede expresia feței lui Georg. Jenat,

își scutură cu mîna praful de pe haina de marengo. Apoi se uită pe furiș la Wolkenstein, care așteaptă și el trenul. Maiorul în rezervă șade pe o bancă mai la o parte și ar dori să ajungă cît mai curînd la Werdenbrück. Nu se bucură deloc cînd îl vede pe Heinrich apropiindu-se. Dar Heinrich se așază lîngă el.

— Ce o să iasă din afacerea asta ? îl întreb pe Georg.

— Nimic. Nici unul din făptași nu va fi descoperit.

— Și Wolkenstein ?

— Nici lui n-o să i se întîmple nimic. Numai tîmplarul ar fi fost pedepsit, dacă ar fi rămas în viață. Ceilalți nu. Dacă asasinatul politic este făptuit de dreapta, e socotit demn și se bucură de cele mai îngăduitoare circumstanțe atenuante. Avem republică, dar am preluat intacți judecătorii, slujbașii și ofițerii de pe vremuri. La ce ne putem aștepta de la ei ?

Privim cu ochii ațintiți amurgul. Trenul pufăie intrînd în gară, negru și trist ca un dric. „Ce ciudat", mă gîndesc, „toți am văzut în război atîția morți și știm că mai mult de două milioane dintre noi au căzut degeaba — de ce ne cuprinde acum atîta neliniște pentru unul singur, în timp ce pe cei mulți de atunci i-am și dat uitării ? Dar așa trebuie să fie, pentru că unul singur reprezintă întotdeauna moartea însăși — iar două milioane nu sînt decît o statistică."

IX

— Un mausoleu ! spune doamna Niebuhr. Un mausoleu și nimic altceva !

— Bine, îi răspund. Deci, un mausoleu.

Femeia mică și timidă s-a schimbat mult în timpul scurs de la moartea lui Niebuhr. A devenit dură, cicălitoare, certăreață, ba chiar, cum s-ar zice, o mică otravă.

De două săptămîni sînt în tratative cu ea pentru un monument destinat brutarului și în fiecare zi mă gîndesc

cu mai multă blîndeţe la cel dispărut. Unii oameni sînt buni şi cuminţi, cît timp le merge rău, şi devin insuportabili, cînd o duc mai bine. În special în patria noastră iubită, cei mai supuşi şi timizi recruţi au devenit adesea subofiţerii cei mai sălbatici.

— N-aveţi nici unul expus ? întreabă doamna Niebuhr cu glas ascuţit.

— Mausoleele nu se expun, îi explic eu. Se execută pe măsură, ca rochiile de bal pentru regine. Avem cîteva modele şi poate, pentru dumneavoastră, să facem unul special.

— Desigur. Trebuie să fie ceva cu totul deosebit, altfel mă duc la Hollmann şi Klotz.

— Sper că aţi şi fost pe acolo. Ne place cînd clienţii noştri se informează la concurenţă. Ce contează, în primul rînd, la un mausoleu, este calitatea.

Ştiu de mult că a fost acolo. Mi-a spus voiajorul Oskar-Lacrimă de la Hollmann şi Klotz. L-am întîlnit de curînd şi am încercat să-l atragem de partea noastră. Deocamdată şovăie, dar i-am oferit comision mai mare decît Hollmann şi Klotz, şi pînă la o hotărîre definitivă, pentru a se dovedi binevoitor, lucrează pentru noi ca spion.

— Arătaţi-mi modelele dumneavoastră, porunceşte doamna Niebuhr ca o contesă.

N-avem nici unul, dar îi aduc cîteva schiţe pentru monumente de eroi. Sînt impunătoare, înalte de un metru şi jumătate, desenate în cărbune şi cretă colorată şi ornamentate de un fundal cu atmosferă corespunzătoare.

— Un leu, spune doamna Niebuhr. El era ca un leu ! Dar ca un leu care sare, nu unul mort. S-ar potrivi unul în salt.

— Cum ar fi cu un cal în salt ? întreb eu. Cu unul ca ăsta, sculptorul nostru a cîştigat acum cîţiva ani trofeul la Berlin-Teplitz.

Nu e de acord.

— Un vultur, spune ea gînditoare.

— Un mausoleu adevărat ar trebui să fie un fel de capelă, explic eu. Cu ferestre colorate ca într-o biserică, un sarcofag de marmură, cu o cunună de lauri din bronz,

o bancă de marmură pentru odihna şi ruga dumneavoastră liniştită. De jur împrejur flori, chiparoşi, alei pietruite, un bazin pentru cîntăreţii noştri înaripaţi, o împrejmuire de mormînt din coloane scurte de granit, legate între ele cu lanţuri de bronz, o uşă grea de fier cu monogramă, stema familiei sau simbolul brutarilor...

Doamna Niebuhr ascultă, de parcă l-ar auzi pe Moritz Rosenthal cîntînd o nocturnă din Chopin.

— Foarte bine, spune ea apoi. Dar n-aveţi ceva original ?

O privesc supărat. Ea se uită la mine cu răceală — întruchiparea clientului cu bani.

— Există şi lucrări originale, răspund eu încet şi venin-os. Ca, de pildă, cele din Campo Santo, la Genova. Sculptorul nostru a lucrat ani de-a rîndul acolo. Una dintre cele mai frumoase lucrări e a lui — o femeie plîngînd, aplecată peste un sicriu, în spate mortul înviat, condus de un înger în direcţia cerului. Îngerul se uită înapoi şi cu mîna sa liberă o binecuvîntează pe văduva îndoliată. Toate acestea din marmură albă de Carrara, îngerul avînd aripile strînse sau desfăcute.

— Destul de drăguţ. Şi altceva ?

— Deseori se obişnuieşte a reprezenta meseria celor dispăruţi. De exemplu, s-ar putea sculpta un meşter brutar, frămîntînd pîine. În spatele lui stă moartea, care îl bate pe umăr. Moartea poate fi cu coasă sau fără, înfăşurată în giulgiu, sau nud, în cazul acesta ca un schelet, o lucrare sculptată, foarte greu de executat, îndeosebi la coaste, care trebuie dăltuite cu atenţie, fiecare în parte, ca să nu se rupă.

Doamna Niebuhr tace, ca şi cînd ar mai aştepta ceva.

— Desigur, familia poate fi de asemenea inclusă, spun în continuare. Fie stînd deoparte şi rugîndu-se, fie cu o expresie îngrozită, apărîndu-se de moarte. Acestea sînt însă obiecte a căror valoare se urcă la bilioane şi cer muncă de un an sau doi. Pentru execuţie ar fi necesar un avans important şi plăţi în rate pe parcurs.

Mă cuprinde deodată teama că ar putea accepta vreuna dintre propunerile mele. Kurt Bach poate în cel mai bun

caz să modeleze un înger strîmbat de vînt, dar mult mai departe nu-l duc posibilităţile sale artistice. Totuşi, la nevoie, am putea comanda lucrările de sculptură în altă parte.

— Şi altceva? întreabă doamna Niebuhr neînduplecată.

Mă gîndesc, dacă să-i vorbesc acestui diavol nemilos despre monumentul funerar în formă de sarcofag, al cărui capac e deplasat puţin, lăsînd să iasă în afară o mînă de schelet — dar renunţ. Poziţiile noastre sînt prea diferite; ea este cumpărătoarea, eu negustorul. Ea are dreptul să mă sîcîie, eu pe ea, însă, nu; poate tot cumpără ceva.

— Asta ar fi tot, deocamdată.

Doamna Niebuhr mai aşteaptă o clipă.

— Dacă nu mai aveţi altceva, trebuie să mă duc la Hollmann şi Klotz.

Mă priveşte cu ochii ei de gîndac. Şi-a ridicat voalul de doliu peste pălăria neagră. Aşteaptă să-i fac un circ serios. Eu, însă, nimic. Dimpotrivă, îi declar cu răceală:

— Ne va face plăcere. Principiul nostru este să înfruntăm concurenţa, pentru ca să se vadă cît de capabilă este firma noastră. La comenzile cu atît de multă sculptură depinde foarte mult de artistul căruia îi e încredinţată lucrarea, altminteri se poate întîmpla, cum s-a întîmplat nu demult la o lucrare executată de unul dintre concurenţii noştri, al cărui nume aş vrea să-l trec sub tăcere, să apară deodată un înger cu două picioare stîngi. S-a văzut şi cîte o Maica Domnului privind şaşiu sau un Christos cu unsprezece degete. Cînd s-a observat, era prea tîrziu.

Doamna Niebuhr îşi lasă din nou voalul în jos, ca o cortină.

— Voi fi atentă!

Sînt convins că aşa va face. Gustă doliul cu aviditate şi-l soarbe din plin. Va mai dura multă vreme, pînă să comande ceva; căci atîta timp cît nu s-a hotărît, poate să sîcîie toţi negustorii de monumente funerare; pe urmă, însă, numai pe acela la care l-a comandat. Acum, în do-

liul ei, pare oarecum un holtei sprințar — mai tîrziu va fi ca un bărbat căsătorit, obligat să fie fidel.

Tîmplarul Wilke iese din atelierul său. De mustață îi atîrnă talaș de la rindea. Ține în mînă o cutie cu hamsii apetisante și mănîncă din ele plescăind.

— Cum ți se pare viața ? îl întreb.

Se oprește.

— Dimineața altfel decît seara, iarna altfel decît vara, înainte de masă altfel decît după, și în tinerețe, probabil, altfel decît la bătrînețe.

— Așa-i. În sfîrșit, un răspuns la locul lui !

— Foarte bine, dar dacă știi, de ce mai întrebi ?

— Din întrebări se învață. Afară de asta, întreb dimineața altfel decît seara, iarna altfel decît vara și după ce am făcut dragoste, altfel decît înainte.

— După ce ai făcut dragoste, spune Wilke. Așa e, atunci toate le vezi altfel ! Asta uitasem de tot.

Îi fac o plecăciune, ca în fața unui abate.

— Te felicit pentru ascetism. Așadar, dumneata ai înfrînt chemarea cărnii ! Ar dori și alții să fi ajuns pînă acolo ! . . . . . .

— Prostii ! Nu sînt impotent. Dar femeile sînt ciudate, cînd aud că sînt tîmplar de sicrie, se îngrozesc. Dacă e un sicriu în atelier, nu vor să intre. Nici măcar dacă le pui masa cu cozonac și vin de Porto.

— Unde le pui masa ? întreb eu. Pe sicriul neisprăvit ? Desigur nu cînd e lustruit, că vinul de Porto pătează.

— Pe banca de la fereastră. Pe sicriu se poate ședea. Dealtfel nici nu e încă sicriu. Devine sicriu numai cînd e un mort înăuntru. Pînă atunci e numai o bucată de lemn prelucrată.

— Exact. Numai că e greu să faci întotdeauna această deosebire.

— Depinde. Odată, la Hamburg, am avut o femeie care nici nu s-a sinchisit. Ba îi făcea chiar plăcere. O aștița. Am umplut sicriul pe jumătate cu talaș de brad, moale și alb, din ăla care miroase întotdeauna romantic, a pădure. Totul a mers strună. Ne-am distrat de minune, pînă a vrut

să iasă de acolo. Undeva, într-un loc, pe fund, rămăsese puțin din blestematul ăla de clei, care nu se uscase, talașul se deplasase, părul femeii intrase în clei și se lipise. S-a zbătut de cîteva ori, apoi a început să țipe. Credea că morții o țin de păr. A țipat și a țipat pînă s-a adunat lume, chiar și meșterul meu. A fost scoasă de acolo și eu am fost dat afară din slujbă. Păcat, putea să fie o legătură frumoasă. Viața nu e ușoară pentru cei de seama noastră.

Wilke îmi aruncă o căutătură sălbatică, rînjește scurt și scormonește încîntat în cutiuță, fără să mi-o ofere și mie.

— Cunosc două cazuri de otrăvire cu hamsii, îi spun. E o moarte înfiorătoare, lungă.

Wilke nu se sinchisește.

— Astea sînt proaspăt afumate. Și foarte fragede. O delicatesă. Le împart cu dumneata, dacă-mi faci rost de o fată drăguță și fără mofturi — ca aia cu pulover care vine acum mai des să te ia.

Rămîn cu ochii ațintiți la el. Se gîndește desigur la Gerda. Gerda, pe care tocmai o aștept.

— Nu sînt proxenet, îi spun eu aspru. Dar vreau să-ți dau un sfat. Să-ți aduci femeile oriunde în altă parte, numai în atelierul dumitale nu.

— Atunci unde? Wilke își scobește oasele de pește, rămase între dinți. Aici e buclucul! La hotel, e prea scump. Unde mai pui teama de razii. În locuri publice? Iarăși poliția. Sau aici, în curte? Tot mai bine la mine în atelier.

— N-ai locuință?

— Camera mea n-are intrare separată. Gazda e un balaur. Cu ani în urmă, m-am ținut o vreme cu ea. De mare nevoie, mă înțelegi? Puțin timp — dar acum, după zece ani, afurisita tot mai e geloasă. Nu-mi rămîne decît atelierul. Ei, ia spune, vrei să-mi faci un serviciu prietenesc? Prezintă-mă doamnei cu pulover.

Fără vorbe, arăt spre cutiuța de hamsii golită. Wilke o aruncă în curte și se duce la cișmea să-și spele mîinile.

— Mai am sus o sticlă de vin de Porto, clasa întîi.

— Păstrează-ţi băutura pentru viitoarea dumitale cucerire.

— Pînă atunci, o să se facă cerneală. Dar mai există hamsii pe lume, în afară de cutia asta.

Mă bat cu degetul pe frunte şi mă duc în birou, să-mi iau un bloc şi un scaun pliant, ca să fac o schiţă de mausoleu pentru doamna Niebuhr. Mă aşez lîngă obelisc — în felul acesta pot auzi telefonul şi totodată să arunc cîte o privire în stradă şi în curte. Desenul monumentului îl voi ornamenta cu inscripţia : „Aici odihneşte, după o lungă şi grea suferinţă, colonelul în rezervă Wolkenstein, mort în mai 1923".

Una dintre fetele lui Knopf vine şi-mi admiră lucrarea. Este una dintre gemene, pe care cu greu le poţi deosebi. Mama lor reuşeşte după miros, lui Knopf îi e totuna, iar noi, ceilalţi, nu ştim niciodată exact care-i una şi care-i alta. Mă gîndesc cum ar fi, dacă te-ai însura cu o geamănă şi cealaltă ar locui în aceeaşi casă.

Gerda mă întrerupe. S-a oprit în poartă şi rîde. Las desenul deoparte. Geamăna dispare, Wilke încetează cu spălatul. În spatele Gerdei, tîmplarul îmi face semn spre cutiuţa de hamsii, pe care pisica o tîrăşte prin curte, apoi alt semn spre el şi ridică două degete, şoptind :

— Două.

Gerda e îmbrăcată astăzi într-un pulover cenuşiu, fustă cenuşie şi beretă neagră. Nu mai arată ca un papagal ; e drăguţă, are un aer sportiv şi e bine dispusă. O privesc cu alţi ochi. O femeie rîvnită de altul, fie el chiar şi un tîmplar de sicrie obsedat de dragoste, devine de îndată mai apreciată. Aşa e omul, preţuieşte mai mult valoarea relativă, decît cea absolută.

— Ai fost azi la „Moara roşie" ? o întreb eu.

Gerda clatină din cap.

— O tavernă împuţită ! Am făcut numai o probă acolo. Urăsc localurile astea înecate în fum de tutun.

O privesc cu înţelegere. În spatele ei, Wilke îşi încheie nasturii de la cămaşă, îşi scoate talajul din mustaţă şi adaugă la oferta sa încă trei degete. Cinci cutiuţe de hamsii ! Frumoasă ofertă, dar n-o iau în seamă. Am în perspec-

tivă o săptămînă fericită, o fericire limpede, curată, fără suferinţe — fericirea simplă a simţurilor şi a fanteziei domolite, scurta fericire datorită unui angajament de două săptămîni într-un local de noapte, o fericire care a şi trecut pe jumătate, care m-a eliberat de Erna şi care a făcut şi din Isabelle ceea ce trebuia să fie : o „fata morgana", care nu-ţi pricinuieşte suferinţă şi nu trezeşte dorinţe, ce nu pot fi împlinite.

— Hai, Gerda ! izbucnesc deodată, cuprins de o reală recunoştinţă. Astăzi mergem să mîncăm pe cinste. Ţi-e foame ?

— Da, foarte. Putem merge undeva...

— Astăzi să nu aud de salată de cartofi şi cîrnăciori ! O să mîncăm excepţional şi sărbătorim o aniversare : jumătate din viaţa noastră în comun. Acum o săptămînă ai fost pentru prima oară aici, peste altă săptămînă îmi vei face la gară semne de rămas bun. S-o sărbătorim pe prima şi să nu ne gîndim la a doua.

Gerda rîde.

— Nici n-am putut să fac salată de cartofi. Am avut prea mult de lucru. Circul e altceva decît un cabaret oarecare.

— Bine, atunci mergem astăzi la „Walhalla". Îţi place gulaş ?

— Îmi place, răspunde Gerda.

— Asta e ! Să rămînă aşa. Şi acum, la sărbătorirea marii jumătăţi a scurtei noastre convieţuiri.

Prin fereastra deschisă arunc blocul de desen pe birou. Plecînd mă mai uit o dată la mutra profund dezamăgită a lui Wilke. Cu o expresie lipsită de orice speranţă, ridică în sus ambele mîini : zece cutiuţe de hamsii, o avere !

— De ce nu ? spune culant Eduard Knobloch, spre mirarea mea.

Mă aşteptam la o împotrivire categorică. Tichetele de masă nu sînt valabile decît la prînz, dar după o privire aruncată Gerdei, nu numai că e gata să le accepte şi astă seară, ci se opreşte chiar în faţa mesei noastre :

— N-ai vrea, te rog, să mă prezinţi şi pe mine ?

Sînt în încurcătură. A acceptat tichetele de masă, așadar trebuie să-l accept și eu.

— Eduard Knobloch, proprietar de hotel, de restaurant, poet, bilionar și zgîrie-brînză, declar eu nepăsător. Domnișoara Gerda Schneider.

Eduard se înclină, pe de o parte măgulit, pe de alta supărat.

— Stimată domnișoară, vă rog să nu credeți nimic din tot ce v-a spus.

— Nici numele ? întreb eu.

Gerda zîmbește.

— Sînteți bilionar ? Ce interesant !

Eduard oftează.

— Nu sînt decît un om de afaceri, cu toate grijile unui om de afaceri. Nu vă potriviți la acest glumeț nechibzuit. Și dumneavoastră ? O făptură frumoasă, luminoasă, asemenea lui Dumnezeu, lipsită de griji ca o libelulă, plutind peste iazurile întunecate ale melancoliei...

Mi se pare că n-am auzit bine și rămîn cu ochii ațintiți la Eduard, de parcă ar fi scuipat aur. Gerda pare să aibă astăzi o putere de atracție magică.

— Eduard, lasă figurile de stil, ți spun. Doamna e ea însăși actriță. Să fiu eu iazul întunecat al melancoliei ? Ce s-aude cu gulașul ?

— Găsesc că domnul Knobloch vorbește foarte poetic. Gerda îl privește pe Eduard cu admirație nevinovată. Cînd mai aveți timp pentru poezie ? Cu o întreprindere atît de mare și cu atît de mulți chelneri. Trebuie să fiți un om fericit. Atît de bogat și talentat pe deasupra !

— Merge ! Merge ! Fața lui Eduard strălucește. Prin urmare, artistă și dumneavoastră...

Observ că brusc îl cuprinde o mare neîncredere. Fără îndoială, că Renée de la Tour, în chip de umbră, se strecoară pe lîngă el, ca un nor peste lună.

— Presupun, că artistă serioasă, spune el.

— Mai serioasă decît tine, intervin eu. Domnișoara Schneider nu e nici cîntăreață, cum credeai mai adineauri. Știe să fugărească lei prin cercuri și să călărească tigri. Și acum, uită de copoiul care se ascunde în tine, ca fiu demn al patriei noastre iubite, și dă-ne de mîncare.

— Aha, lei și tigri ! Eduard cască ochii mari. E adevărat ? o întreabă pe Gerda. Omul ăsta minte adesea.

Pe sub masă, o calc pe picior.

— Am fost la circ, răspunde Gerda, care nu înțelege de ce acest lucru prezintă atîta interes. Și mă voi reîntoarce acolo.

— Ce avem de mîncare, Eduard ? întreb cu nerăbdare. Sau trebuie mai întîi să depunem o autobiografie în patru exemplare ?

— Mă duc personal să văd, îi spune Eduard curtenitor Gerdei. Pentru asemenea oaspeți ! Vraja manejului ! Scuzați-l pe domnul Bodmer pentru comportarea sa împrăștiată. A crescut în război printre țărani și educația i-o datorează unui poștaș isteric.

Se îndepărtează în pas clătinat.

— Chipeș bărbat, afirmă Gerda. E însurat ?

— A fost. Nevasta l-a părăsit, pentru că e prea zgîrcit.

Gerda pipăie calitatea feței de masă.

— Trebuie să fi fost o proastă, spune ea visătoare. Mie îmi plac oamenii strîngători. Adună bani.

— Pe timp de inflație, asta e cea mai mare prostie.

— Bineînțeles că trebuie să-i plasezi bine. Gerda se uită la tacîmurile argintate. Cred că prietenul tău e priceput în privința asta, chiar dacă e poet.

O privesc oarecum surprins.

— Se poate, zic eu. Dar nimeni n-are nici un profit. Cel mai puțin soția lui. O pune să muncească din greu de dimineața pînă seara. A fi căsătorit cu Eduard, înseamnă să-l slugărești pe gratis.

Pe fața Gerdei se așterne un surîs șovăielnic ca al Mona Lisei.

— Fiecare sac își are peticul. Asta n-o știai pînă acum, puiule ?

Îmi ațintesc privirea asupra ei. „Ce s-a întîmplat ?" îmi spun în gînd. „Mai este oare aceeași persoană cu care am mîncat ieri la grădina «Priveliștea frumoasă» pîine cu unt și lapte bătut pentru modesta sumă de cinci mii de

mărci și cu care am stat de vorbă despre farmecul vieții simple?"

— Eduard e gras, murdar și un zgîrcit incurabil, declar eu hotărît. Și știu asta de mulți ani.

Riesenfeld, cel care se pricepe la femei, îmi spusese odată, că această îmbinare sperie orice femeie. Dar Gerda nu pare să fie o femeie obișnuită. Măsoară din ochi candelabrele mari, care atîrnă din tavan ca niște stalactite transparente, și rămîne în temă.

— Poate că are nevoie de cineva, care să-i poarte de grijă. Desigur, nu ca o cloșcă. Are aerul să aibă nevoie de cineva, care să-i aprecieze calitățile.

Acum sînt de-a dreptul alarmat. Oare se duce de rîpă fericirea mea pașnică de două săptămîni? De ce am cărat-o aici, unde lustrele sînt de cristal și tacîmurile de argint?

— Eduard nu are calități, spun.

Gerda surîde din nou.

— Fiecare om are unele. Trebuie numai să i le scoți la iveală.

În aceeași clipă apare, din fericire, chelnerul Freidank, aducînd ceremonios pe o tavă de argint un pateu de ficat.

— Ce e asta? întreb eu.

— Pateu de ficat de gîscă, îmi răspunde Freidank mîndru.

— Dar pe listă scrie supă de cartofi.

— Domnul Knobloch personal a hotărît meniul, spune Freidank, furierul de altădată, și taie două porții, una mai groasă pentru Gerda și una mai subțire pentru mine. Sau poate preferați obișnuita supă de cartofi? se interesează el amabil. Dacă doriți, se poate.

Gerda rîde. Supărat de încercarea ieftină a lui Eduard de a o capta cu mîncarea, sînt gata să cer supă de cartofi, cînd Gerda îmi face semn pe sub masă. Schimbă cu grație farfuriile și-mi dă mie bucata mai mare.

— Așa se cuvine, îi spune lui Freidank. Întotdeauna bărbatul trebuie să primească bucata cea mai mare. Nu?

— Așa e, se bîlbîie Freidank încurcat. Acasă, dar aici... Fostul furier nu știe ce să facă. A primit și a executat ordinul lui Knobloch, să-i dea Gerdei o bucată apreciabilă și mie o feliuță. Vede acum, că lucrurile au ieșit de-a-ndoaselea și e doborît, deoarece trebuie să preia deodată el însuși răspunderea pentru ceea ce are de făcut. În iubita noastră patrie, asemenea situații nu sînt prea îndrăgite. De veacuri ne-a intrat în sînge că ordinul se execută fără să crîcnești — dar a hotărî de capul tău e altă treabă. Freidank face singurul lucru pe care îl știe : aruncă o privire stăpînului său, cerînd ajutor, și speră că va primi alt ordin.

Eduard apare.

— Servește, Freidank, ce mai aștepți ?

Iau furculița și tai repede o bucată din ficatul pe care-l am în față, tocmai cînd Freidank, conform primului ordin primit, vrea să schimbe din nou farfuriile.

Freidank înlemnește. Gerda izbucnește în rîs. Eduard, stăpînit ca un comandant, își dă seama de situație, îl împinge pe Freidank deoparte, taie o altă bucată mare de ficat, o pune la repezeală în farfuria Gerdei și mă întreabă cu zîmbet înăcrit :

— E bun ?

— Merge, răspund eu. Păcat că nu e ficat de gîscă.

— Ba e ficat de gîscă.

— Are gust de ficat de vițel.

— Ai mîncat vreodată în viața ta ficat de gîscă ?

— Eduard, răspund eu. Mi-am vărsat și mațele de cît ficat de gîscă am mîncat.

Eduard pufnește în rîs.

— Unde ? întreabă disprețuitor.

— În Franța, cînd înaintam, în timpul educației mele de bărbat. Am cucerit pe atunci o prăvălie întreagă, plină cu ficat de gîscă. În vase de Strassburg, cu ciuperci negre din Périgord, care lipsesc de aici, dintr-al tău. Pe vremea aceea tu curățai cartofi la bucătărie.

Nu-i spun că mi s-a făcut rău și pentrû că o găsisem pe proprietăreasa prăvăliei, o bătrînă, făcută zob, lipită de resturile de pereți, cu capul cărunt smuls și înfipt în cîr-

ligul unui raft, ca într-o suliță, de către un trib barbar.

— Și dumneavoastră vă place ? întreabă Eduard cu tonul duios al unui broscoi, sărind cu ușurință pe lîngă lacurile întunecate ale tristeții omenești.

— E bun, răspunde Gerda și continuă să mănînce.

Eduard se înclină ca un om de lume și se îndepărtează ca un elefant, care dansează.

— Vezi, zice Gerda, privindu-mă cu ochi strălucitori. Nici nu e chiar atît de zgîrcit.

Las furculița din mînă.

— Ascultă, tu minune a circului, învăluită în rumeguș, îți răspund eu. Ai în fața ta un om, a cărui mîndrie este încă prea crunt lovită, ca să-ți vorbească în stilul lui Eduard. Și asta, pentru că o femeie l-a părăsit, schimbîndu-l cu un speculant. Vrei oare, copiind proza în stil baroc a lui Eduard, să-mi pun sare pe rănile încă nevindecate și să iau povestea de la început ?

Gerda rîde și mănîncă.

— Nu vorbi prostii, iubitule, declară ea cu gura plină. Și nu fi un caltaboș ofensat. Dacă asta te necăjește, îmbogățește-te mai mult decît ceilalți.

— Bun sfat. Dar cum ? Să fac vrăji ?

— Fă ca alții, care au reușit.

— Eduard a moștenit hotelul ăsta, spun eu amărît.

— Și Willy ?

— Willy e speculant.

— Ce e aia speculant ?

— Unul, care profită de împrejurări. Care comercializează tot, de la scrumbii pînă la acțiuni ale industriei de oțel. Care face afaceri unde poate, cum poate, chiar dacă riscă să ajungă și la zdup.

— Ei vezi, spune Gerda și ia restul de ficat.

— Crezi că ar fi bine să devin și eu speculant ?

Gerda mușcă dintr-o chiflă cu dinții ei sănătoși.

— Fă-te, sau nu. Dar nu te necăji, dacă alții sînt și tu nu vrei să fii. De înjurat, poate oricine să înjure, iubitule !

— Așa e, spun eu uimit și dezmeticit brusc. În mintea mea apar deodată o grămadă de baloane de săpun și încep

să plesnească. Mă uit la Gerda. Are un fel blestemat de realist de a privi lucrurile. Ai de fapt într-adevăr dreptate, adaug eu.

— Bineînțeles că am dreptate. Dar ia te uită ce mai vine ! Crezi că o fi tot pentru noi ?

E pentru noi. Un pui fript cu garnitură de sparanghel. O mîncare pentru fabricanți de muniții. Eduard însuși supraveghează serviciul. Îl pune pe Freidank să taie puiul.

— Pieptul e pentru doamna, ordonă el.

— Prefer o pulpă, spune Gerda.

— O pulpă și o bucată de piept pentru doamna, hotărăște Eduard galant.

— Nimic de zis, răspunde Gerda. Sînteți cavaler, domnule Knobloch. Știam eu.

Eduard zîmbește încîntat de sine. Nu înțeleg de ce face tot teatrul ăsta. Nu pot să cred că Gerda îi place într-atît, încît să se preteze la asemenea sacrificii : mai curînd aș crede că de înfuriat ce e din pricina tichetelor, încearcă astfel să mi le ia. Așadar un act de răzbunare săvîrșit din dorința de a restabili dreptatea.

— Freidank, zic eu, ia scheletul ăsta de pe farfuria mea. Nu mănînc oase. Dă-mi în schimb cealaltă pulpă. Sau puiul vostru o fi vreo victimă de război amputată ?

Freidank se uită ca un cîine ciobănesc la stăpînul său.

— Dar asta-i partea cea bună, explică Eduard. Oasele de la piept sînt delicioase de rontăit.

— Eu nu rontăi. Eu mănînc.

Eduard ridică din umerii săi grași și-mi dă a doua pulpă.

— N-ai prefera puțină salată ? întreabă el. Sparanghelul e foarte dăunător pentru beți.

— Dă-mi sparanghel. Sînt un om modern și țin foarte mult la autodistrugere.

Eduard se retrage ca un rinocer de cauciuc. Deodată îmi vine o idee.

— Knobloch ! strig în urma lui, cu ton de general, ca Renée de la Tour.

Se răsucește, de parcă i s-ar fi înfipt o suliță în spate.

— Ce-i asta ? mă întreabă înfuriat.

— Care ?

— Urletul ăsta.

— Cine urlă aici, în afară de tine? Sau e exagerat, dacă Miss Schneider doreşte puţină salată? Atunci, să nu-i mai ofer.

Eduard cască ochii cît cepele. Se vede cum creşte în el o bănuială îngrozitoare, care se transformă în certitudine.

— Dumneavoastră? o întreabă el pe Gerda. Dumneavoastră m-aţi strigat?

— Dacă aveţi salată, aş vrea puţină, declară Gerda, care nu-şi dă seama ce se întîmplă.

Eduard rămîne lîngă masa noastră. Acum' e ferm convins că Gerda e soră cu Renée de la Tour. Observ cît de rău îi pare de ficat, de pui şi de sparanghel. Are impresia că s-a păcălit îngrozitor.

— Domnul Bodmer a strigat, spune Freidank, care s-a apropiat tiptil. Am văzut eu.

Dar cuvintele lui Freidank nu-şi găsesc ecou.

— Chelner, răspunde numai cînd eşti întrebat, îi spun eu nepăsător. Asta trebuia s-o fi învăţat de la prusaci. Şi acum, du-te şi toarnă-le pe gît altor nepricepuţi zeamă de gulaş. Tu însă, Eduard, răspunde-mi, dacă la masa asta minunată am fost invitaţi sau dacă vrei să încasezi pentru ea tichetele noastre?

Eduard arată de parcă l-ar fi lovit damblaua.

— Dă tichetele încoace, porcule! spune el pe înfundate.

Rup tichetele din cotor şi le pun pe masă.

— Rămîne de văzut, care dintre noi doi e porcul, Don Juan respins ce eşti!

Eduard nu ia el însuşi tichetele în primire.

— Freidank, spune el de data asta, aproape fără glas de furios ce e. Aruncă zdrenţele astea la coş.

— Stai, zic eu, punînd mîna pe lista de bucate. Dacă tot plătim, mai avem dreptul şi la desert. Ce doreşti, Gerda? Budincă sau compot?

— Ce ne recomandaţi, domnule Knobloch? întreabă Gerda, care nu ştie ce dramă se petrece cu Eduard.

Restauratorul face un gest disperat şi pleacă.

— Deci, compot, strig eu în urma lui.

Tresare ușor și pleacă mai departe, călcînd ca pe ouă. Așteaptă în fiecare secundă, să audă glasul ca de cazarmă.

Mă gîndesc dacă să strig, dar consider ca o tactică mai eficace să renunț.

— Ce s-a întîmplat deodată aici ? întreabă neștiutoare Gerda.

— Nimic, răspund eu nevinovat și împart scheletul de pui între noi doi. Pur și simplu un mărunt exemplu pentru teza lui Clausewitz despre strategie : prinde adversarul, cînd e încredințat că a învins, și anume acolo unde se așteaptă mai puțin.

Gerda face din cap un semn de aprobare, fără să fi înțeles nimic și mănîncă apoi compotul, pe care Freidank, cu totul lipsit de respect, îl trînțește în fața noastră. Mă uit îngîndurat la ea și mă hotărăsc să n-o mai aduc niciodată la „Walhalla". Să urmez de aci înainte legea de fier a lui Georg : nu-i arăta unei femei nimic nou, în felul ăsta nu va fi atrasă într-acolo și nu va fugi de la tine.

E noapte. Stau sprijinit de pervazul ferestrei, în cămăruța mea. Luna strălucește, mirosul greu al liliacului răzbate din grădini și eu m-am întors de o oră de la hanul „Orașul vechi". O pereche de îndrăgostiți se strecoară pe trotuarul aflat în umbra lunii și dispare în grădina noastră. Nu mă împotrivesc ; cine e sătul, e pașnic, și nopțile sînt acum irezistibile. Pentru ca să nu se întîmple nimic, am atîrnat totuși acum o oră pe cele două monumente cu cruce mai scumpe o placă, purtînd inscripția : „Atenție ! Se pot răsturna. Zdrobesc degetele de la picioare !" Din anumite motive, cînd pămîntul e umed, amanții preferă crucile. Probabil pentru că se pot ține mai bine de ele, deși s-ar putea crede că pietrele mici, în formă de movilițe, ar prezenta aceleași avantaje. Mă gîndisem să atîrn încă o inscripție, cu o recomandare în acest sens, dar am renunțat. Doamna Kroll se scoală uneori devreme. Cu toată înțelegerea ei, m-ar pălmui totuși pentru frivolitate, pînă să-i pot afirma că înainte de război am fost pudic — o calitate pe care am pierdut-o apărînd patria noastră iubită.

Deodată, în lumina lunii, văd apropiindu-se o siluetă pătrată şi neagră. Rămîn înmărmurit. E parlagiul Watzek. Se întoarce acasă cu două ore mai devreme. Poate că astăzi n-a avut gloabe; carnea de cal a devenit un articol foarte căutat. Ţin sub observaţie ferestrele. Se luminează şi umbra lui Watzek se perindă peste tot. Mă gîndesc, dacă n-ar trebui să-l previn pe Georg Kroll; e o treabă ingrată să-i tulburi pe îndrăgostiţi şi, în afară de asta, s-ar putea ca Watzek să se culce, fără să bănuiască nimic. Pare-se, însă, că nu se întîmplă tocmai aşa. Măcelarul deschide fereastra şi se uită în dreapta şi în stînga, de-a lungul străzii. Îl aud gîfîind. Închide obloanele, apoi, după un timp, apare în faţa uşii, cu un scaun în mînă şi cuţitul de măcelar în carîmbul cizmei. Se aşază pe scaun şi pare că vrea să aştepte întoarcerea Lisei. Mă uit la ceas; e unsprezece şi jumătate. E o noapte călduroasă şi Watzek va rezista ore de-a rîndul afară. În schimb a trecut destul de multă vreme de cînd Lisa e la Georg; gîfîitul răguşit al dragostei a amuţit, şi cînd va alerga în braţele măcelarului, va găsi desigur o explicaţie verosimilă, pe care el, probabil, o va accepta — dar mai bine ar fi, totuşi, să nu se întîmple aşa.

Mă strecor jos şi bat în uşa lui Georg începutul marşului „Hohenfriedberg". Apare capul lui chel. Îi raportez ce s-a întîmplat.

— Drăcia dracului! spune el. Fă-i vînt de-acolo.

— La ora asta?

— Încearcă! Pune-ţi toate farmecele la bătaie.

Mă duc agale afară, casc, mă opresc şi apoi trec peste drum la Watzek.

— Frumoasă seară, zic eu.

— Frumoasă seară, rahat, răspunde Watzek.

— Aşa e, mă declar eu de acord.

— N-o să mai dureze mult, spune Watzek deodată aspru.

— Ce?

— Ce? Doar ştii prea bine. Porcăria. Ce altceva?

— Porcăria? îl întreb alarmat. Cum aşa?

— Ei, cum altminteri? Nu eşti de părerea mea?

Privesc cuțitul din cizmă și îl văd și pe Georg zăcînd cu beregata tăiată printre monumente. Lisa, bineînțeles, nu ; asta e o veche tîmpenie a soțului.

— Cum vrei s-o ici, spun eu cu diplomație.

Nu înțeleg prea bine de ce Watzek nu s-a cățărat de mult pe fereastra lui Georg. E la parter și e deschisă.

— Toate astea or să se schimbe curînd, declară Watzek morocănos. O să curgă sînge. Vinovații vor ispăși.

Mă uit la el. Are brațe lungi, trupul îndesat și pare deosebit de puternic. Aș putea să-l lovesc cu genunchiul în bărbie și apoi, dacă se ridică, să-i aplic încă o lovitură între picioare — sau, dacă fuge, pot să-i pun piedică și să-l dau bine de cîteva ori cu capul de pavaj. Pentru moment asta ar fi de-ajuns, dar pe urmă ?

— L-ai auzit ? întreabă Watzek.

— Pe cine ?

— Știi dumneata. Pe el. Pe cine altul ? Nu e decît unul singur.

Ascult. N-am auzit nimic. Pe stradă e liniște. Fereastra lui Georg este acum închisă, din prudență.

— Pe cine să fi auzit ? întreb eu cu voce tare, pentru a cîștiga din timp și a le da celorlalți un semn, ca Lisa să dispară în grădină.

— Omule, pe el ! Pe șef ! Pe Adolf Hitler !

— Pe Adolf Hitler ! repet eu ușurat. Ăla !

— Care ăla ? întreabă Watzek provocător. Nu ești pentru el ?

— Mai e vorbă ! Îndeosebi acum. Nici nu-ți închipui în ce măsură.

— Atunci de ce nu l-ai ascultat ?

— Doar n-a fost aici.

— A fost la radio. L-am auzit la abator. Aparat cu șase lămpi. O să schimbe totul. Minunat discurs ! Omul ăsta știe ce se întîmplă. Totul trebuie să fie altfel !

— Evident, spun eu. În această frază e cuprinsă întreaga recuzită a tuturor demagogilor din lume. Totul trebuie să fie altfel ! Ce-ar fi să bem o bere ?

— Bere ? Unde ?

— La Blume, după colț.

— O aștept pe nevastă-mea.

— Poți s-o aștepți și la Blume. Despre ce a vorbit Hitler? Aș vrea și eu să știu exact. Aparatul meu e stricat.

— Despre tot, spune măcelarul și se ridică. Omul ăsta știe de toate. Tot, ți-o spun eu, camarade!

Pune scaunul în coridor și ne îndreptăm în bună înțelegere spre grădina Blume, să bem bere de Dortmund.

X

În lumina blîndă a amurgului, omul de sticlă stă nemișcat în fața unui strat de trandafiri. Grigore al șaptelea se plimbă pe aleea de castani. O soră mai vîrstnică însoțește un bătrîn încovoiat, cu părul lung, care o ciupește într-una de fundul mare și de fiecare dată chicotește vesel. Lîngă mine, pe bancă, șed doi bărbați, care fără să se audă, își explică unul altuia de ce e nebun celălalt. Un grup de trei femei în rochii vărgate udă florile; alunecă tăcute cu stropitoarele prin lumina înserării.

Stau pe banca de lîngă stratul cu trandafiri. Totul aici e pașnic și autentic. Nimeni nu se sinchisește că dolarul a crescut cu douăzeci de mii de mărci într-o zi. Nimeni nu se spînzură din această cauză, cum s-a întîmplat ieri noapte cu doi soți bătrîni, găsiți azi-dimineață în dulapul de haine — spînzurați cu cîte o bucată de frînghie de rufe. În afară de cei doi, altceva nu mai era în dulap; totul fusese vîndut sau amanetat, chiar și patul și dulapul cu pricina. Cînd cumpărătorul venise să-și ridice mobila, a descoperit morții. Se strînseseră unul într-altul și-și scoseseră unul către celălalt limbile umflate și vinete. Erau foarte ușori și au putut fi cărați foarte repede. Amîndoi erau proaspăt spălați, cu părul pieptănat și cu haine curate și ireproșabil cîrpite. Cînd i-a văzut, cumpărătorului, un negustor de mobilă voinic, i-a venit să verse și a declarat că nu mai vrea să știe de dulap. Abia seara și-a schimbat părerea și a trimis să-l ia. La ora aceea morții zăceau pe pat și a fost nevoie să fie dați jos și de acolo,

deoarece și patul urma să fie luat. Vecinii au împrumutat cîteva mese și cei doi bătrîni au fost depuși pe ele, cu capetele înfășurate în foiță. Foița era singurul lucru din locuință care le mai aparținea. Lăsaseră o scrisoare, în care explicau că ar fi vrut de fapt să se sinucidă cu gaze, dar societatea de distribuirea gazelor le închisese, pentru că nu le plătiseră de prea multă vreme. De aceea se scuzau față de negustorul de mobilă, pentru încurcăturile pe care i le pricinuiseră.

Isabelle se apropie de mine. E îmbrăcată în pantaloni scurți, albaștri, care-i lasă genunchii liberi, o bluză galbenă, iar în jurul gîtului poartă un colier de chihlimbar.

— Unde ai fost ? întreabă ea gîfîind.

N-am văzut-o de cîteva zile. De fiecare dată, după slujbă, am șters-o din biserică și am plecat acasă. Nu mi-a fost ușor să renunț la cina copioasă și la vinul pe care-l beam cu Bodendieck și Wernicke, dar am preferat să-mi găsesc liniștea mîncînd sandvișuri cu unt și salată de cartofi, în compania Gerdei.

— Unde ai fost ? repetă Isabelle.

— Afară, spun eu rezervat. Acolo, unde banul are rolul cel mai important.

Se sprijină de spătarul băncii. Picioarele îi sînt bronzate, de parcă ar fi stat mult la soare. Cei doi bărbați de lîngă mine ne privesc nemulțumiți, apoi se ridică și pleacă. Isabelle alunecă pe bancă.

— De ce mor copii, Rudolf ? întreabă ea.

— Nu știu.

Nu mă uit la ea. Nu vreau să mă las iarăși prins în plasă. Mi-ajunge că stă aici, cu picioarele ei lungi și pantalonii de tenis, de parcă a intuit că de acum încolo vreau să trăiesc după prescripția lui Georg.

— De ce se mai nasc, dacă mor imediat ?

— Asta să-l întrebi pe vicarul Bodendieck. El susține că Dumnezeu ține socoteală de fiecare fir de păr care cade de pe capul oricui și că tot ce se întîmplă are un sens și o morală.

Isabelle rîde.

— Dumnezeu ţine socoteală ? De cine ? De el însuşi ? De ce ? El doar le ştie pe toate.

— Da, spun eu şi deodată sînt foarte necăjit, fără să ştiu de ce. E atotştiutor, preamilostiv faţă de toţi, drept şi adînc iubitor de oameni — şi totuşi mor copii şi mame, de care ei au nevoie, şi nimeni nu ştie de ce e atîta suferinţă pe lume.

Isabelle se întoarce către mine, trăgîndu-se mai aproape. Nu mai rîde.

— De ce nu sînt toţi oamenii pur şi simplu fericiţi, Rudolf ? îmi şopteşte ea.

— Nu ştiu. Poate pentru că altfel Dumnezeu s-ar plictisi.

— Nu, spune ea repede. Nu de aceea.

— Atunci de ce ?

— Pentru că îi e frică.

— Frică ? De ce ?

— Dacă toţi ar fi fericiţi, n-ar mai fi nevoie de Dumnezeu.

Mă uit acum la ea. Ochii îi sînt transparenţi şi faţa e mai închisă la culoare şi mai slabă ca înainte.

— Dumnezeu e bun numai la nenorocire, spune ea. Atunci e nevoie de el şi te rogi. De aceea ţi-o şi trimite.

— Există şi oameni care se roagă lui Dumnezeu şi cînd sînt fericiţi.

— Da ? Isabelle rîde neîncrezătoare. Atunci se roagă de teamă că nu vor rămîne aşa. Totul e teamă, Rudolf. Asta nu ştii ?

Trece pe lîngă noi bătrînul vesel, însoţit de sora cea voinică. Dintr-o fereastră a clădirii principale se aude bîzîitul puternic al unui aspirator. Mă uit într-acolo. Fereastra e deschisă, dar cu gratii — o gaură neagră, din care ţipă aspiratorul ca un suflet blestemat.

— Totul e teamă, repetă Isabelle. Ţie nu ţi-e teamă niciodată ?

— Nu ştiu, răspund eu tot prudent. Cred că da. În război mi-a fost adeseori teamă.

— Nu la asta m-am gîndit. Asta e o teamă îndreptăţită. Eu mă gîndeam la aceea nedefinită.

— Care ? Teama de viață ?

Clatină din cap.

— Nu. Cea dinainte.

— De moarte ?

Clatină din nou capul. Nu mai întreb nimic. Nu vreau să lungesc discuția. Rămînem un timp tăcuți, în lumina amurgului. Am iarăși senzația că Isabelle nu e bolnavă ; dar nu mă las prins. Dacă m-aș lăsa prins, tulburarea m-ar cuprinde din nou și n-aș vrea. Isabelle se mișcă, în sfîrșit.

— De ce nu spui nimic ?

— Ce reprezintă vorbele ?

— Mult, șoptește ea. Tot. Ți-e frică de ele ?

Chibzuiesc.

— Poate că tuturor ne e puțin teamă de vorbe mari. S-au spus prin ele îngrozitor de multe minciuni. Poate ne e teamă și de sentimentele noastre. Nu mai avem încredere în ele.

Isabelle își trage picioarele pe bancă.

— E însă nevoie de ele, dragule, murmură ea. Altfel cum se poate trăi ?

Bîzîitul aspiratorului a încetat. Deodată s-a așternut o mare liniște. De pe straturi se ridică răcoros aburul pămîntului umed. Printre castani se aude un ciripit de pasăre, mereu același. Seara pare deodată ca o balanță, care poartă pe ambele talere la fel de mult din univers. O simt de parcă s-ar legăna fără greutate pe pieptul meu. Îmi spun în gînd că nimic nu mi se poate întîmpla, atîta timp cît respir mai departe liniștit.

— De mine ți-e teamă ? mă întreabă în șoaptă Isabelle.

„Nu", gîndesc eu și dau din cap ; „tu ești singurul om, de care nu mi-e teamă. Nici să-ți vorbesc. Față de tine cuvintele nu sînt niciodată prea mari și niciodată ridicole. Le înțelegi întotdeauna, deoarece trăiești încă în lumea în care cuvintele și sentimentele, minciuna și viziunea sînt unul și același lucru."

— De ce nu spui nimic ? întreabă ea.

Ridic din umeri.

— Cîteodată nu se poate spune nimic, Isabellle. Şi adesea e greu să te eliberezi.

— Pe cine să eliberezi ?

— Pe tine însuţi. Întîmpini prea multe împotriviri.

— Un cuţit nu se poate tăia pe el însuşi, Rudolf. De ce ţi-e teamă ?

— Nu ştiu, Isabelle.

— Nu aştepta prea mult, dragule. Să nu fie prea tîrziu. E nevoie de cuvinte, murmură ea.

Nu răspund.

— Împotriva fricii, Rudolf, continuă ea. Cuvintele sînt ca lămpile. Ajută. Vezi, cît de cenuşiu e totul ? Acum nici sîngele nu mai e roşu. De ce nu mă ajuţi ?

Renunţ la împotrivirea mea.

— Tu, inimă dulce, ciudată şi iubită, zic eu. Ce bine ar fi, dacă te-aş putea ajuta.

Se apleacă şi-mi înconjoară umerii cu braţele.

— Vino cu mine. Ajută-mă ! Auzi, cum strigă !

— Cine strigă ?

— Nu le auzi ? Glasurile. Strigă într-una !

— Nimeni nu strigă, Isabelle. Numai inima ta. Dar ce strigă ?

Îi simt răsuflarea adiind pe faţa mea.

— Iubeşte-mă şi n-o să mai strige, spune ea.

— Te iubesc !

Se lasă încetişor să cadă lîngă mine. Ochii îi sînt acum închişi. Întunericul se aşterne tot mai mult. Omul de sticlă trece iarăşi încet pe lîngă noi. O soră adună cîţiva bătrîni, care şezuseră încovoiaţi şi nemişcaţi pe bănci, ca nişte traiste negre şi părăsite.

— E timpul, spune ea adresîndu-mi-se.

Dau din cap şi rămîn pe banică.

— Strigă, şopteşte Isabelle. Niciodată nu pot fi găsite vocile astea. Cine are atîtea lacrimi ?

— Nimeni, spun eu. Nimeni pe lume, inimioară dragă.

Nu răspunde. Respiră lîngă mine ca un copil obosit. Apoi o ridic şi o duc în braţe pe alee, înapoi la pavilionul în care locuieşte.

Cînd o cobor de pe braţe, se împiedică şi se ţine strîns de mine. Murmură ceva, nu înţeleg ce, şi se lasă dusă înăuntru. Intrarea este bine luminată de o lumină neumbrită şi lăptoasă. O aşez pe un scaun de paie din hol. Zace aici cu ochii închişi, de parcă ar fi coborîtă de pe o cruce nevăzută. Două maici în veşminte negre trec pe lîngă noi. Se duc spre capelă. O clipă pare că ar vrea s-o ia pe Isabelle şi s-o înmormînteze. Apoi vine supraveghetoarea îmbrăcată în alb şi o duce cu dînsa.

Superioara ne-a dat a doua sticlă de vin de Mosela. Spre surprinderea mea, Bodendieck a dispărut totuşi imediat după-masă. Wernicke a rămas cu mine. Vremea este stabilă şi bolnavii sînt atît de liniştiţi, cît pot să fie.

— De ce nu sînt ucişi cei pentru care nu mai există nici o speranţă ? întreb eu.

— Dumneata i-ai ucide ? îmi întoarce Wernicke întrebarea.

— Nu ştiu. Aceeaşi întrebare se poate pune şi pentru un muribund, care se stinge încet şi fără speranţe de însănătoşire şi despre care se ştie că nu-l mai aşteaptă decît dureri. I-ai face o injecţie, ca să sufere cîteva zile mai puţin ?

Wernicke tace.

— Din fericire, Bodendieck nu e aici, spun eu. Ne putem aşadar împărtăşi părerile asupra moralei şi religiei. Am avut un camarad, căruia îi fusese despicată burta ca într-o măcelărie. Ne implora să-l împuşcăm. L-au dus la lazaret. A ţipat acolo încă trei zile şi apoi a murit. Trei zile înseamnă mult, cînd urli de durere. Am văzut mulţi oameni crăpînd. Nu murind — crăpînd. Tuturor li s-ar fi putut veni în ajutor cu o injecţie. Şi mamei mele la fel.

Wernicke tace.

— Bine, zic eu. Ştiu : a opri viaţa unei fiinţe este totuna cu uciderea. De cînd am fost în război, mi-e greu să omor măcar o muscă. Totuşi viţelul care a fost omorît, ca să-l mîncăm noi, mi-a plăcut foarte mult. Astea sînt paradoxuri vechi şi concluzii stînjenitoare. Viaţa e o minune, chiar pentru un viţel sau o muscă. Îndeosebi pentru o

muscă — această acrobată cu ochii ei în mii de fațete. E veșnic o minune. Dar e veșnic ucisă. De ce în timp de pace ucidem un cîine bolnav, dar un om care geme nu? În schimb omorîm milioane în războaie nefolositoare?

Wernicke tot nu-mi dă nici un răspuns. Un bondar bîzîie în jurul lămpii. Se lovește de bec, cade, se ridică pe picioruțe, zboară din nou și se rotește iar în jurul luminii. Nu-i folosește experiența.

— Bodendieck, slujitorul bisericii, are, bineînțeles, cîte un răspuns la toate, zic eu. Animalele n-au suflet, oamenii au. Dar unde mai e bucata de suflet, dacă s-a vătămat o cută a creierului? Unde e sufletul, dacă cineva și-a pierdut mintea? Să fi ajuns în cer? Sau așteaptă undeva restul diform, care mai îngăduie corpului omenesc să mai salivez, să mănînce și să mai aibă secreții. Am văzut cîteva cazuri din secția cu acces interzis — animalele sînt dumnezei pe lîngă acești monștri. Unde a rămas sufletul celor ce și-au pierdut mintea? Se poate împărți în două? Sau atîrnă ca un balon invizibil de bietele cranii mormăitoare?

Wernicke face o mișcare de parcă ar alunga o insectă.

— Bine, continui eu. Asta e o întrebare pentru Bodendieck, care o va rezolva cu ușurință. Bodendieck poate rezolva totul cu marele Dumnezeu necunoscut, cu cerul și iadul, răsplata celor în suferință și pedeapsa pentru cei răi. Nimeni n-a avut vreodată o dovadă despre acestea. După Bodendieck, numai credința te face fericit. Atunci de ce ne-a mai fost dată rațiunea, critica și nevoia de dovezi? Ca să nu le folosim? Ciudat joc pentru marele necunoscut. Și ce este veneratia adresată vieții? Teama de moarte? Teamă, numai teamă! De ce? Și de ce putem întreba, dacă nu există răspuns?

— Ai terminat? întreabă Wernicke.

— Nu — dar nu te mai întreb nimic.

— Bine. Nici nu-ți pot răspunde. Cel puțin atîta știi și dumneata. Sau nu?

— Bineînțeles. De ce s-o poți face dumneata, dacă toate bibliotecile din lume n-au ca răspuns decît speculații?

La al doilea raid, bondarul a căzut. Se tîrăște iarăși pe picioare și începe al treilea. Aripile lui sînt ca oțelul al-

bastru lustruit. E o mașinărie utilă, frumoasă, pusă la punct; dar în fața luminii e ca un alcoolic dinaintea unei sticle de rachiu.

Wernicke toarnă restul de vin în pahare.

— Cît timp ai fost pe front?

— Trei ani.

— Ciudat!

Nu răspund. Știu cam ce gîndește și nu am chef să înghit încă o dată discuții pe tema aceasta.

— Crezi că rațiunea ține de suflet? întreabă el în altă ordine de idei.

— Nu știu. Dar dumneata crezi că aceste animale inferioare, care se murdăresc și se tîrăsc în secția izolaților, mai au suflet?

Wernicke își ia paharul.

— Pentru mine toate acestea sînt simple, zice el. Sînt om de știință. Nu cred nimic. Observ numai. Bodendieck, în schimb, crede apriori! Dumneata te zbați nesigur între noi. Vezi bondarul de colo?

Bondarul este la al cincilea asalt. Pînă la moarte va continua tot așa. Wernicke stinge lampa.

— Așa, pe ăsta l-am salvat!

Noaptea pătrunde mare și albastră pe ferestrele deschise. Intră cu miros de pămînt, flori și cu sclipirea stelelor. Tot ce am spus, mi se pare acum înfiorător de ridicol. Bondarul face încă un raid zgomotos și cîrmește apoi în zbor sigur afară pe fereastră.

— Haos, spune Wernicke. Haosul există într-adevăr? Sau este numai o închipuire a noastră? Ai meditat vreodată, cum ar fi lumea, dacă am avea un simț în plus?

— Nu.

— Dar unul mai puțin?

Mă gîndesc.

— A fi orb, ori surd; sau fără simțul gustului. Ar fi o mare deosebire.

— Și cu un simț mai mult? De ce să fim totdeauna restrînși numai la cinci simțuri? De ce să nu putem desfășura într-o zi șase? Sau opt? Sau douăsprezece? Lumea n-ar arăta atunci cu totul altfel? Poate că, la apariția ce-

lui de al şaselea, ar dispărea noţiunea de timp. Sau cea a spaţiului. Sau aceea a morţii. Sau a durerii. Sau a moralei. În orice caz, aceea a concepţiei de viaţă de astăzi. Rătăcim prin existenţa noastră cu un număr destul de redus de organe. Un cîine aude mai bine decît oricare om. Un liliac îşi simte orbeşte drumul prin toate obstacolele. Un fluture poartă în el un post de radiorecepţie şi zboară cu acesta, străbătînd nenumăraţi kilometri, direct la femeiuşca sa. Păsările călătoare ne sînt superioare în privinţa orientării. Şerpii aud prin piele. Ştiinţele naturii cunosc sute de asemenea exemple. Cum putem şti măcar ceva cu certitudine ? E destul să se perfecţioneze un organ sau să se dezvolte unul nou şi lumea se schimbă, iar concepţia despre Dumnezeu se schimbă şi ea. Noroc !

Ridic paharul şi beau. Vinul e aspru şi tare.

— Aşadar e mai bine să aşteptăm, pînă vom avea un al şaselea simţ ? întreb eu.

— Nu e nevoie. Poţi să faci ce vrei. Dar e bine să ştii că un simţ în plus ar da totul peste cap. Temeinicia animalică dispare în aceste condiţii. Cum e vinul ?

— Bun. Cum îi merge domnişoarei Terhoven ? Mai bine ?

— Mai rău. Maică-sa a fost aici — şi n-a recunoscut-o.

— Poate n-a vrut.

— E aproape totuna. N-a recunoscut-o. A ţipat la ea, să plece. Caz tipic !

— De ce ?

— Vrei să auzi o prelegere lungă despre schizofrenie, complexul părintesc, fuga de sine însuşi şi reacţia de şoc ?

— Da, răspund eu. Astăzi da.

— N-o să auzi aşa ceva. Numai ce e absolut necesar. Scindarea personalităţii este de obicei fuga de sine însuşi.

— Ce înseamnă sine însuşi ?

Wernicke se uită la mine.

— Să lăsăm asta acum. Fuga într-o altă personalitate. Sau în mai multe. Cele mai frecvente sînt cazurile în care pacientul se întoarce între timp mereu, pentru mai multă sau mai puţină vreme, în propria sa personalitate. Gene-

viève, nu. De mult timp nu mai face aşa. Dumneata, de pildă, nici n-o cunoşti cum e în realitate.

— Aşa cum e acum, reacţionează foarte raţional, spun eu fără convingere.

Wernicke rîde.

— Ce e raţiunea ? Gîndire logică ?

Mă gîndesc la cele două noi simţuri viitoare şi nu răspund.

— E foarte bolnavă ? întreb eu.

— După accepţiunile noastre, da. Există însă vindecări rapide şi adesea surprinzătoare.

— Vindecări... de ce ?

— De boala ei.

Wernicke îşi aprinde o ţigară.

— Adeseori e foarte fericită. De ce n-o lăsaţi aşa cum e ?

— Pentru că mama îi plăteşte tratamentul, declară sec Wernicke. Afară de asta, nu e fericită.

— Crezi că ar fi mai fericită, dacă s-ar însănătoşi ?

— Probabil că nu. E sensibilă, inteligentă, pare să aibă multă fantezie şi o ereditate încărcată. Însuşiri care nu te fac neapărat fericit. Dacă ar fi fost fericită, probabil că n-ar fi încercat să fugă de propriu-i eu.

— Atunci de ce nu e lăsată în pace ?

— Da. De ce nu ? spune Wernicke. Şi eu îmi pun deseori această întrebare. De ce se operează bolnavi, la care se ştie dinainte că operaţia nu va folosi la nimic ? Vrei să întocmim o listă a „de ce"-urilor ? Ar fi foarte lungă. Unul dintre „de ce"-uri ar fi : de ce nu-ţi bei vinul şi nu-ţi ţii, în sfîrşit, gura ? Şi decît să-ţi scormoneşti creierul îmbîcsit, de ce nu vrei să simţi frumuseţea nopţii. De ce vorbeşti despre viaţă, în loc s-o laşi să se împlinească ?

Se ridică în picioare şi se întinde.

— Trebuie să-mi fac vizita de noapte la cei izolaţi. Nu vrei să vii cu mine ?

— Da.

— Pune-ţi un halat alb. Te iau cu mine într-o secţie specială. După aceea sau verşi, sau te simţi în stare să te delectezi cu vinul acesta, în adîncă mulţumire.

— Sticla e goală.

— Mai am una în cămăruța mea. S-ar putea să avem nevoie de ea. Știi ce e ciudat? Că la cei douăzeci și cinci de ani ai dumitale, ai și văzut imens de multă moarte, suferință și idioție omenească — și totuși nu ai aerul să fi învățat din toate acestea altceva decît să pui cele mai tîmpite întrebări pe care și le poate imagina cineva. Dar ăsta este, probabil, mersul firesc al lumii — cînd într-adevăr am învățat, în sfîrșit, ceva, sîntem prea bătrîni, pentru a-l pune în aplicare — și merge așa mai departe, val după val, generație după generație. Nici una nu învață de la cealaltă, nici cel mai mic lucru. Să mergem!

Sîntem la cafeneaua „Central" — Georg, Willy și cu mine. N-am vrut să rămîn astăzi singur acasă. Wernicke mi-a arătat o secție a ospiciului pe care n-o cunoșteam încă: secția răniților de război, a celor împușcați în cap, a celor scoși de sub dărîmături și a celor cu șocuri. În noaptea blîndă de vară, această secție arată ca un adăpost subteran întunecat, înconjurat de cîntecul privighetorilor. Războiul, care acuma a fost uitat aproape peste tot, continuă fără încetare în aceste încăperi. Exploziile grenadelor răsună încă în aceste biete urechi, ochii oglindesc aceeași groază înspăimîntătoare ca acum cinci ani, baionete se înfig necontenit în burțile moi, tancuri zdrobesc și lipesc de pămînt răniți urlînd, bubuitul luptei, pocnetul grenadelor de mînă, capete sfărîmate, urletul minelor, sufocarea sub adăposturi subterane distruse, toate au rămas aici intacte datorită unei îngrozitoare magii negre și se zbuciumă acum în tăcere în mijlocul trandafirilor și verii, în acest pavilion. Se dau ordine, și ordine abia rostite sînt ascultate, paturile sînt tranșee și adăposturi subterane sînt într-una dărîmate și aruncate în aer. Oamenii mor, sînt uciși, sugrumați și asfixiați. Gazul pătrunde în încăperi, agonii de teamă își găsesc expresia în urlete și furișări, horcăieli îngrozite și plînsete, și adesea numai în tăcere, retragerea într-un colț și ghemuirea cît de strîns posibil, cu fața lipită de perete.

— Drepți ! urlă deodată cîteva glasuri tinere în spatele nostru.

Un număr de oaspeți de la mese se ridică iute în picioare. Orchestra cîntă : „Deutschland, Deutschland über alles". A patra oară în seara asta. Nici orchestra cafenelei, nici proprietarul nu sînt atît de naționaliști. Cîțiva tineri zurbagii vor să-și dea importanță. La fiecare jumătate de oră, unul dintre ei se duce la orchestră și cere să se cînte imnul național. Se duce într-acolo, ca și cînd ar pleca la luptă. Orchestra nu îndrăznește să se opună și astfel se intonează cîntecul despre Germania, în locul uverturii la opereta „Poet și țăran".

— Drepți ! răsună de fiecare dată din toate părțile.

La auzul imnului național toată lumea se ridică în picioare, mai cu seamă pentru că acesta a atras după sine două milioane de morți, un război pierdut și inflația.

— Drepți ! strigă către mine un golan de vreo șaptesprezece ani, care la sfîrșitul războiului nu putea să fi avut mai mult de doisprezece ani.

— Pupă-mă undeva ! răspund eu. Și vezi-ți de treabă.

— Bolșevic ! strigă tînărul, care, fără îndoială, nici nu știe încă ce înseamnă asta. Camarazi, aici sînt bolșevici.

Scopul bădăranilor ăstora este să facă scandal. Cer într-una să se cînte imnul național și mereu un număr de oameni nu se ridică în picioare, pentru că s-au plictisit. Cu ochii înflăcărați, scandalagiii se năpustesc atunci asupra lor și caută ceartă. Pe undeva stau cîțiva ofițeri deblocați, îi dirijează și se simt patrioți.

Vreo doisprezece înconjoară acum masa noastră.

— Drepți, sau se întîmplă ceva.

— Ce ? întreabă Willy.

— O să vedeți acuși, lașilor ! Trădători de patrie ! Sus !

— Luați-o din loc, spune Georg liniștit. Credeți că primim ordine de la minori ?

Un ins de vreo treizeci de ani își face loc printre ei.

— Nu respectați imnul național ?

— În cafenea nu, mai ales dacă e folosit ca să provoace scandal, răspunde Georg. Și acum, lăsați-ne în pace cu prostiile.

— Prostii ? Numești prostii cele mai sfinte sentimente ale unui german ? Vei fi tras la răspundere. Unde ai fost în timpul războiului, dumneata învîrtitule ?

— În tranșee, răspunde Georg. Din păcate.

— Asta poate s-o spună oricine. Dovezi !

Willy se ridică în picioare. E un uriaș. Muzica se oprește.

— Dovezi ? zice el. Uite ! Ridică puțin un picior, întoarce ușor fundul către cel care întreabă și dă drumul unui zgomot asemănător cu o bubuitură de tun mijlociu. Asta-i tot ce am învățat de la prusaci, spune Willy concludent. Înainte aveam maniere mai elegante.

Fără să vrea, șeful bandei s-a dat înapoi.

— Nu dumneata vorbeai de lași ? întreabă Willy și rînjește. Pari să fii cam sperios ?

Proprietarul cu trei chelneri voinici se apropie.

— Liniște, domnilor. Vă rog foarte mult. Fără încăierări în local.

Orchestra cîntă acum : „Fata din Pădurea Neagră". Apărătorii imnului național se retrag cu amenințări sumbre. S-ar putea să ne atace cînd vom pleca. Îi știm ce sînt în stare ; pîndesc în apropierea ușii. Sînt vreo douăzeci. Lupta va fi destul de lipsită de perspective pentru noi.

Deodată, ne sosește ajutor neașteptat. Un bărbat mic de statură, uscățiv, vine la masa noastră. E Bodo Ledderhose, un negustor de piei și fier vechi. Ne-a fost camarad de arme în Franța.

— Frații lor ! zice el. Am văzut ce s-a întîmplat. Sînt aici cu asociația mea. Colo, în spatele stîlpului. Mai bine de doisprezece oameni. În cazul cînd căcănarii ăștia vor ceva, vă venim în ajutor. S-a făcut ?

— S-a făcut, Bodo. Dumnezeu te-a adus încoace.

— Nu-i chiar așa. Aici, însă, nu e un loc pentru oameni cumsecade. Am intrat numai să bem un pahar de bere. Din păcate, proprietarul localului are cea mai bună bere din tot orașul. Dar caracter n-are nici de doi bani.

Mi se pare că Bodo exagerează, cerînd în aceste timpuri caracter. În perioade îndoielnice, se impun pretențiile cele mai exigente, zice el.

— Plecăm curînd, adaugă Bodo. Și voi ?

— Imediat.

Plătim și ne ridicăm. Înainte de a ajunge la ușă, apărătorii imnului național au și ieșit. S-au înarmat ca prin minune cu ciomege, pietre și boxuri de fier. S-au așezat în semicerc în fața intrării.

Bodo se află deodată printre noi. Ne dă la o parte și cu doisprezece oameni de-ai săi iese înaintea noastră pe ușă. Se opresc afară.

— Doriți ceva, mucoșilor ? întreabă el.

Apărătorii imperiului își ațintesc ochii asupra noastră.

— Lașilor ! strigă în cele din urmă comandantul, care voia să se năpustească asupra noastră cu cei douăzeci de oameni. Mai punem noi mîna pe voi !

— Sigur, zice Willy. De-aia am zăcut cîțiva ani în tranșee. S-aveți însă grijă să fiți întotdeauna de trei sau patru ori mai mulți. Superioritatea numerică le dă naționaliștilor încredere.

O luăm pe Strada Mare, însoțiți de asociația lui Bodo. Cerul e înstelat. În prăvălii arde lumina. Uneori, cînd ești împreună cu camarazi de război, ți se pare mai ciudat, mai grozav, mai fermecător și mai de necrezut că te poți plimba, că ești liber și că trăiești. Înțelegi deodată la ce s-a gîndit Wernicke, cînd vorbea de recunoștință. E recunoștința care nu se referă la cineva anume, pur și simplu aceea de a fi scăpat pentru ceva mai multă vreme, căci, bineînțeles, cu adevărat nu scapă nimeni.

— Trebuie să vă duceți la altă cafenea, spune Bodo. Ce-ar fi, să veniți la a noastră ? Acolo nu sînt asemenea maimuțe urlătoare. Haideți cu noi, să vedeți.

Ne ducem cu ei. Jos se servește cafea, apă minerală, bere și înghețată ; sus, sînt sălile pentru întruniri. Asociația lui Bodo e o asociație corală. Orașul mișună de asociații, care au fiecare întrunirile lor serale, statutele și programele lor și care își dau mare importanță și se iau în serios. Asociația lui Bodo își ține adunările în fiecare joi la etajul întîi.

— Avem un cor bărbătesc frumos, pe patru voci, zice el. Numai în ce privește tenorul întîi sîntem ceva mai slabi.

Curios, au căzut desigur mulți tenori în război. Și urmașii lor sînt abia la vîrsta schimbării de voce.

— Willy e tenor, declar eu.

— Adevărat? Bodo îl privește cu interes. Cîntă după mine, Willy.

Bodo fluieră ca un sturz. Willy îl imită.

— Bun material, spune Bodo. Acum, altceva!

Willy reușește și a doua oară.

— Te facem membru, izbucnește Bodo acum. Dacă nu-ți convine, poți renunța oricînd.

Willy se codește oarecum, dar, spre mirarea noastră, acceptă. E numit de îndată vistiernicul clubului. Pentru asta ne plătește un rînd dublu de bere și rachiu, la care se mai adaugă supă de mazăre și ciolan de porc pentru toți. Din punct de vedere politic, asociația lui Bodo este neutră. Numai la tenorul întîi au un negustor de jucării conservator și un cizmar pe jumătate comunist; tenori sînt însă prea puțini și n-ai de unde alege. La al treilea rînd de băutură, Willy povestește că știe o doamnă care poate să cînte pe loc de tenor întîi și chiar de bas. Membrii asociației tac, mănîncă și nu prea dau crezare celor spuse de Willy. Georg și cu mine confirmăm că Renée de la Tour are această dublă însușire. Willy jură că din născare glasul ei este de tenor și nicidecum de bas. Drept răspuns, urmează o acceptare unanimă. În absență, Renée de la Tour e cooptată membră și în clipa următoare e numită chiar membră de onoare. Willy plătește încă un rînd și pentru asta. Bodo visează la misterioasele interludii de soprană, datorită cărora la serbările corale, alte asociații vor înnebuni, crezînd că în clubul lui Bodo este și un eunuc. Bineînțeles, Renée va trebui să apară în îmbrăcăminte bărbătească, altfel asociația ar putea avea clasificarea de cor mixt.

— Îi vor comunica încă în seara asta, afirmă Willy. Mamă, ce-o să mai rîdă. Pe toate vocile!

Georg și cu mine plecăm, în sfîrșit. De la etajul întîi Willy cercetează locul. Ca vechi soldat, se așteaptă la încă o cursă din partea apărătorilor imnului național. Dar nu se întîmplă nimic. Piața e liniștită sub lumina stelelor. De

jur împrejur, ferestrele cîrciumilor sînt deschise. Din localul asociației lui Bodo răsună puternic : „Cine te-a așezat, frumoasă pădure, acolo sus ?"

— Spune-mi Georg, întreb eu, cînd cotim pe strada noastră. De fapt, tu ești fericit?

Georg Kroll își flutură pălăria către ceva nevăzut în noapte.

— Altă întrebare ! spune el. Cît timp se poate ședea pe vîrful unui ac ?

XI

Plouă torențial. În schimb, din grădină se ridică ceața. Vara s-a înecat, e frig și dolarul a ajuns la o sută douăzeci de mii de mărci. O bucată din jgheabul acoperișului se prăbușește cu zgomot puternic și apa cade în fața ferestrei noastre ca o cascadă cenușie de sticlă. Vînd doi îngeri de porțelan și o coroană de imortele unei doamne distinse, căreia i-au murit amîndoi copiii de gripă. Alături, Georg zace în pat și tușește. Și el are gripă. I-am dat să bea o cană de vin fiert pentru întărire. Afară de asta, are în jurul său o jumătate duzină de ziare și folosește acest prilej pentru a se informa asupra căsătoriilor, divorțurilor și scandalurilor din lumea bună de la Cannes, Berlin, Londra și Paris. Intră Heinrich Kroll, indestructibil în pantalonii săi vărgați, cu clame de bicicletă și manta de ploaie neagră, aleasă potrivit cu vremea.

— Vă supără, dacă vă dictez cîteva comenzi ? întreabă el cu un sarcasm de neîntrecut.

— În nici un caz. Dă-i drumul.

Îmi comunică niște contracte. E vorba de cîteva pietre mijlocii din sienit roșu, o placă de marmură, cîteva împrejmuiri de morminte — cotidianul morții, nimic deosebit. După aceeea se mai foiește nehotărît cîtva timp, își încălzește fundul la soba rece, se uită la cele cîteva mostre

de pietre, care zac de douăzeci de ani pe rafturile din birou și, în sfîrșit, izbucnește.

— Cînd i se fac cuiva atîtea greutăți, nu e de mirare, dacă în curînd o să dăm faliment.

Pentru a-l necăji, nu răspund.

— Faliment am spus, explică el. Și știu ce vorbesc.

— Adevărat? Îl privesc prietenos. Atunci de ce e nevoie să te aperi? Te credem toți.

— Să mă apăr? Eu n-am nevoie să mă apăr. Dar ce s-a întîmplat acolo, la Wüstringen...

— Asasinii tîmplarului au fost prinși?

— Asasini? Ce ne pasă nouă? Și cine spune în asemenea cazuri că-i vorba de asasinat? A fost un accident. Omul și-a făcut-o cu mîna lui. Eu mă refeream la felul cum v-ați purtat voi cu primarul Döbbeling. Și i-ați mai dat și văduvei tîmplarului o piatră de mormînt pe gratis!

Mă întorc spre fereastră și mă uit la ploaie. Heinrich Kroll se numără printre oamenii care n-au niciodată vreo îndoială în privința părerilor lor. Asta nu-i face numai plicticoși, dar și primejdioși. Ei reprezintă masa îndîrjită a patriei noastre iubite, care ne poate tîrî oricînd într-un nou război. Nimic nu le e de învățătură, s-au născut cu mîinile gata să facă drepți și sînt mîndri să moară tot așa. Nu știu dacă acest soi există și în alte țări — desigur însă nu în asemenea cantități.

După un timp, ascult din nou ce vorbește micul încăpățînat. A avut așadar cu primarul o ședință lungă și a lămurit problema. Și asta numai mulțumită personalității sale. Vom putea livra iarăși pietre funerare la Wüstringen.

— Ce să facem acum? întreb eu. Să le cădem în genunchi?

Îmi aruncă o privire otrăvită.

— Bagă de seamă să nu ajungi o dată prea departe!

— Cît de departe?

— Prea departe. Nu uita că ești angajat aici.

— Uit tot timpul. Altfel ar trebui să-mi plătiți salariul întreit — ca desenator, ca șef de birou și ca responsabil cu publicitatea. Dealtfel, nu sîntem în relații militare unul față de altul. Dacă am fi, ar trebui să stai drept

în fața mea. Și dacă vrei, n-am decît să dau un telefon la concurență, Hollmann și Klotz mă angajează imediat.

Se deschide ușa și Georg apare într-o pijama cărămizie.

— Vorbești de Wüstringen, Heinrich ?

— Desigur.

— Atunci du-te în pivniță, ca să te ascunzi de rușine. La Wüstringen a fost ucis un om. A pierit o viață. Fiecare și-a văzut distrusă o lume. Fiecare ucidere, fiecare lovitură mortală este prima lovitură mortală dată lumii. Iarăși și iarăși Cain și Abel ! Dacă tu și camarazii tăi ați înțelege asta, n-ar fi atît de multe urlete de război pe acest pămînt binecuvîntat.

— N-ar exista atunci decît sclavi și slugi. Viermi în fața neomenosului tratat de la Versailles.

— Tratatul de la Versailles ? Bineînțeles ! Georg înaintează un pas. Mirosul de vin fiert plutește în jurul lui. Dacă noi am fi cîștigat războiul, i-am fi copleșit pe adversarii noștri cu dragostea și darurile, nu ? Ai uitat, ce voiați să anexați, tu și cei de o seamă cu tine ? Ucraina, Brie, Longwy și întregul bazin carbonifer și minier al Franței. Nouă ni s-a luat Ruhrul ? Nu, îl mai avem ! Vrei poate să susții că tratatul nostru de pace n-ar fi fost de zece ori mai aspru, dacă am fi avut dreptul să impunem unul ? Nu ți-am auzit eu însumi încă din 1917 botul tău ăla mare cum vorbea despre asta ? Franța trebuia să devină un stat de mîna a treia, bucăți uriașe din Rusia urmau să fie anexate și toți adversarii să predea avuții și să plătească la sînge. Asta ai fost, Heinrich ! Acum însă urli în cor cu toți despre nedreptatea care ni s-a făcut. Mi-e greață de autocompătimirea și de strigătele voastre de răzbunare ! Întotdeauna altul e de vină. Puțiți de îngîmfare, voi fariseilor ! Nu știți că principalul semn pentru a te dovedi bărbat constă în a-ți recunoaște faptele ? Voi, însă, n-ați fost decît victimele celei mai mari nedreptăți și vă deosebiți numai într-o privință de Dumnezeu — Dumnezeu știe tot, dar voi le știți pe toate, mai bine decît el.

Georg se uită împrejur, de parcă s-ar fi trezit din somn. Fața lui e acum la fel de roșie ca pijamaua, pînă și chelia

i s-a înroșit. Heinrich, speriat, s-a dat înapoi. Georg se duce după el. E furios. Heinrich se trage și mai mult îndărăt.

— Să nu mă molipsești ! strigă el. Îmi sufli bacilii tăi în obraz. Unde o să ajungem, dacă ne îmbolnăvim amîndoi de gripă ?

— Nimeni n-ar mai trebui să moară, spun eu.

Este o imagine frumoasă să-i vezi pe frați luptîndu-se, Georg în pijamaua roșie de saten, transpirînd de mînie, iar Heinrich în costum de gală, ferindu-se să nu ia gripă. În afară de mine, scena mai e observată de Lisa, care, în ciuda vremii, stă aplecată peste fereastră, îmbrăcată într-un capot imprimat cu corăbii cu pînze. La casa lui Knopf ușa e deschisă. În fața ei, ploaia cade ca o perdea din mărgele de sticlă. E atît de întuneric înăuntru, încît fetele au și aprins lumina. S-ar putea crede că plutesc acolo ca fiicele Rinului din opera lui Wagner. Sub o umbrelă uriașă, tîmplarul Wilke străbate curtea ca o ciupercă neagră. Heinrich Kroll dispare, fiind literalmente dat afară de către Georg.

— Fă-ți gargară cu sare de lămîie ! strig eu în urma lui. La oameni de teapa voastră, gripa e mortală.

Georg rămîne pe loc și rîde.

— Ce idiot sînt, zice el. Parcă ăsta ar fi soi să învețe vreodată ceva din ce-i spui.

— De unde ai pijamaua asta ? întreb eu. Ai intrat în partidul comunist ?

De peste drum se aud aplauze. Lisa îl copleșește pe Georg cu ovațiile — o probă evidentă de lipsă de loialitate față de Watzek, neclintitul naționalist și viitor director al abatorului. Georg se înclină cu mîna la piept.

— Bagă-te în pat, spun eu. Transpiri într-una, de parcă ai fi o fîntînă arteziană.

— E sănătos să transpiri ! Uită-te la ploaie ! Colo transpiră cerul. Și dincolo, frîntura de viață, în capotul ei deschis, cu dinții albi și hohotind de rîs. Noi ce facem aici ? De ce nu plesnim ca un foc de artificii ? Dacă am ști odată cu adevărat ce este viața, am crăpa. De ce vînd eu monumente ? De ce nu sînt o stea căzătoare ? Sau un

grifon[1] care să zboare peste Hollywood și să fure cele mai frumoase fete din bazinele de înot ? De ce trebuie să trăim în Werdenbrück și să ne luptăm la cafeneaua „Central", în loc să organizăm o caravană spre Tombuctu și cu cărăuși de culoarea mahonului, să plecăm în îndepărtata dimineață africană ? De ce nu avem un bordel în Yokohama ? Răspunde ! E important să aflu asta imediat. De ce nu ne luăm la întrecere, în înot, cu peștii ca purpura, în serile trandafirii din Tahiti ? Răspunde !

Ia sticla de rachiu de secară în mînă.

— Stai, spun eu. Mai este vin. Îl încălzesc imediat pe lampa de spirt. Nu bea rachiu acum. Ai febră. Vin roșu cald, fiert cu ingrediente din India și din insulele Sunda.

— Bine ! Încălzește-l ! Dar de ce nu sîntem noi înșine pe Insulele speranței, ca să ne culcăm cu femei care miros a scorțișoară și ai căror ochi se înălbesc, cînd ne împreunăm cu ele sub crucea sudului, și scot țipete de papagali și tigri ? Răspunde !

Flacăra lămpii de spirt arde ca lumina albastră a amurgului și a semiîntunericului din birou. Ploaia murmură ca marea.

— Sîntem pe drum, căpitane, zic eu și trag o dușcă zdravănă de rachiu, ca să-l ajung pe Georg din urmă. Caravela trece acum prin Santa Cruz, Lisabona și Coasta de Aur. Sclavele arabului Mohamed Ben Hassan Ben Watzek ne privesc și ne fac semne din cabina comandantului. Iată și narghileaua dumneavoastră !

Îi dau lui Georg o țigară din cutia rezervată celor mai destoinici agenți. O aprinde și suflă cîțiva colaci de fum. Pe pijamaua lui se văd cîteva pete întunecate de transpirație.

— Pe drum, spune el. De ce n-am ajuns încă ?

— Am ajuns. Întotdeauna ești acolo unde dorești. Timpul nu-i decît o prejudecată. Asta e taina vieții. Numai că n-o cunoști. Totdeauna te străduiești să ajungi undeva !

— De ce nu cunoaștem această taină ? întreabă Georg.

[1] Condor, vultur (mitol.).

— Timpul, spațiul și legea cauzalității constituie vălul Maiei[1], care împiedică vederea liberă.

— De ce ?

— Sînt biciuștile cu care Dumnezeu ne împiedică să-i fim asemenea. Ne gonește cu ele printr-o panoramă de iluzii și prin tragedia dualității.

— Care dualitate ?

— Aceea a eului și a lumii. A firii și a vieții. Obiect și subiect nu mai sînt totuna. Nașterea și moartea sînt urmările. Lanțul zăngăne. Cine-l rupe, rupe și nașterea și moartea. Să încercăm și noi, rabi Kroll.

Vinul aburește. Miroase a cuișoare și a lămîie. Îi pun zahăr și-l bem. Răsună aplauze din cabina corăbiei cu sclavi a lui Mohamed Ben Hassan Ben Iussuf Ben Watzek, din partea cealaltă a golfului. Facem o plecăciune și punem paharele pe masă.

— Așadar, sîntem nemuritori ? întreabă Georg scurt și nerăbdător.

— Numai ipotetic, răspund eu. În teorie... căci nemuritor înseamnă antipodul muritorului, deci o jumătate a dualității. Abia cînd vălul Maiei se rupe de tot, se duce dracului dualitatea. Atunci abia ești tu însuți, nu mai ești obiect și subiect, ci amîndouă la un loc și toate întrebările pier.

— Asta nu-i de ajuns !

— Atunci ce-i ?

— Exiști. Punct.

— Și asta e o parte a unei perechi : exiști, nu exiști. Tot dualitate căpitane. Trebuie să scăpăm de ea !

— Cum ? Numai cît deschidem gura, că una din părțile altei perechi ne vine pe cap. Așa nu se mai poate. Să trecem muți prin viață ?

— Asta-i antipodul lui vorbăreț.

— Blestemăție ! Altă cursă. Ce facem, cîrmaciule ?

Tac și ridic paharul. Vinul reflectă o lumină roșie. Arăt spre ploaie și ridic o bucată de granit din mostrele de pietre. Apoi fac semn spre Lisa, spre reflexul din pahar, cel mai efemer din lume, spre granit, cel mai solid pe lume,

[1] Personaj din mitologia greacă, fiica lui Hercule.

pun paharul și granitul deoparte și închid ochii. Tot acest hocus-pocus îmi pricinuiește o senzație de groază, care mă furnică de-a lungul spinării. Să fi găsit oare pe nesimțite vreo urmă? Să fi descoperit prin băutură cheia magică? Unde e deodată camera? A plecat în univers? Unde e lumea? Trece acum prin Pleiade? Și unde e reflexul roșu al inimii? Reprezintă el oare steaua polară, axul și centrul pămîntului laolaltă?

Aplauze frenetice de peste drum. Deschid ochii. O clipă îmi lipsește orice perspectivă. Totul e plat, îndepărtat și apropiat și rotund totodată și nu poartă nici un nume. Apoi se învîrtejează la loc și stă liniștit și e din nou cum a fost. Cînd a mai fost așa? A mai fost cîndva! Știu de undeva. dar nu-mi aduc aminte de unde.

Lisa flutură la fereastră o sticlă de lichior de cacao. În aceeași clipă se aude clopoțelul de la ușă, îi facem semne disperate Lisei și închidem fereastra. Înainte ca Georg să poată dispărea, se deschide ușa biroului și intră Liebermann, paznicul de la cimitirul comunal. Observă dintr-o privire lampa de spirt, vinul fiert și pijamaua lui Georg și mîrîie:

— Onomastică?

— Gripă, răspunde Georg.

— Felicitări!

— Felicitări, pentru ce?

— Gripa prinde bine în afaceri. Văd eu la cimitir. Sînt mult mai mulți morți.

— Domnule Liebermann, îi spun eu bătrînului vînjos de optzeci de ani. Nu ne arde de afaceri. Domnul Kroll are o formă foarte grea de gripă cosmică, pe care tocmai încercam s-o înfrîngem eroic. Vrei și dumneata un pahar de doctorie?

— Eu sînt băutor de rachiu. Vinul nu face decît să mă trezească.

— Avem și rachiu.

Îi torn rachiu într-un pahar mare, cu vîrf. Trage o dușcă bună, pune apoi rucsacul jos și scoate din el patru păstrăvi, înveliți în frunze mari verzi. Se simte miros de rîu, de ploaie și de pește.

— Un dar, zice Liebermann.

Păstrăvii, cu ochii stinși, zac pe masă. Pielea verde-cenușie le e plină de pete roșii. Ne ațintim privirile asupra lor. Deodată moartea s-a strecurat iar lin în cameră, unde pînă nu de mult plutea încă nemurirea — li- și pe tăcute, cu reproșul creaturii împotriva ucigașului și a omului nesătul, care vorbește de pace și dragoste, taie gîtlejul mieilor și omoară pești, pentru a avea destulă putere ca să slăvească în continuare pacea și dragostea — Bodendieck, omul lui Dumnezeu, căruia îi curg balele după carne, nefăcînd nici el excepție.

— O să fie o cină strașnică, spune Liebermann. Îndeosebi pentru dumneavoastră, domnule Kroll. E o mîncare ușoară, pentru bolnavi.

Duc peștii morți în bucătărie și-i predau doamnei Kroll, care-i privește cu pricepere de cunoscător.

— Cu unt proaspăt, cartofi fierți și salată, declară ea.

Privesc împrejur. Bucătăria strălucește de curățenie, oalele reflectă lumina focului, într-o tigaie sfîrîie ceva și miroase bine. Bucătăriile sînt întotdeauna o consolare. Reproșul dispare din ochii păstrăvilor. Creaturile moarte devin dintr-o dată hrană, care se poate pregăti în diferite feluri. Aproape ți se pare că numai în acest scop s-au născut. Mă gîndesc ce trădători sîntem totuși față de sentimentele noastre cele mai nobile.

Liebermann a adus cîteva adrese. Într-adevăr, gripa a început să-și dea roadele. Foamea din timpul războiului i-a slăbit oricum pe oameni. Mă hotărăsc brusc să-mi caut altă meserie. Moartea m-a obosit. Georg și-a pus halatul de baie. Șade ca un Budha transpirat. Halatul de baie e de un verde țipător. În casă, lui Georg îi plac culorile tari. Acum, deodată, îmi dau seama ce mi-a amintit conversația noastră dinainte. Ceva ce-mi spusese Isabelle acum cîtva timp. Nu-mi amintesc exact despre ce era vorba — dar era în legătură cu iluzia datorată obiectelor. Era oare vorba, în ce ne privește, într-adevăr de iluzii? Sau pentru o clipă ne apropiasem cu un centimetru mai mult de Dumnezeu.

Chilia poeților la „Walhalla" este o încăpere mică, îmbrăcată în lemn. Un bust al lui Goethe stă pe un raft cu cărți și peste tot sînt atîrnate fotografii și gravuri ale clasicilor, romanticilor și ale cîtorva scriitori moderni germani. Cămăruța este locul de întîlnire pentru membrii cenaclului de poezie și elita spirituală a orașului. În fiecare săptămînă se ține aici o ședință. Redactorul ziarului local apare și el din cînd în cînd și e primit pe față cu lingușeli, iar pe ascuns cu ură, în funcție de faptul dacă a acceptat sau a respins articole. Lui puțin îi pasă. Ca un unchi blînd, plutește prin fumul de tutun, defăimat, ataeat sau disprețuit — într-o singură privință sînt cu toții de acord asupra lui: n-are habar de literatura modernă. După Theodor Storm, Eduard Mörike și Gottfried Keller începe pentru el marele pustiu.

În afară de redactor mai vin aici cîțiva judecători de provincie și funcționari ieșiți la pensie, iubitori de literatură; Arthur Bauer și unii dintre colegii săi; poeții orașului, cîțiva pictori și muzicieni și, uneori, ca musafir, cîte un amator. Arthur este tocmai în acest moment impresionat de atenția lingăului Matthias Grund, care speră că Arthur îi va edita „Cartea despre moarte în șapte capitole". Apare și Eduard Knobloch, fondatorul cenaclului. Aruncă o scurtă privire prin încăpere și se înveselește. Cîțiva dintre criticii și dușmanii săi nu sînt prezenți. Spre marea mea mirare, se așază lîngă mine. După seara cu friptura de pasăre, nu mă așteptam la una ca asta.

— Ce faci? mă întreabă apoi foarte omenește, nu pe tonul din restaurant.

— Admirabil, răspund eu, știind că asta îl supără.

— Am în plan o nouă serie de sonete, declară el, fără prea multă convingere. Sper că nu ai nimic împotrivă.

— Ce să am împotrivă? Sper să rimeze.

Îi sînt superior lui Eduard, pentru că eu am publicat pînă acum în cotidianul nostru două sonete, el, însă, numai două poezii didactice.

— E un ciclu, spune el, spre surprinderea mea, ușor jenat. Totul e că vreau să-l intitulez: „Gerda".

— Intitulează-l cum vrei... Mă întrerup. Gerda, ziceai?

De ce Gerda ? Gerda Schneider ?

— Prostii ! Pur și simplu : Gerda.

Îl privesc cu suspiciune pe uriașul cel gras.

— Ce să însemne asta ?

Eduard rîde prefăcut.

— Nimic. Numai o licență poetică. Sonetele sînt pe tema circului. Pe departe, bineînțeles. După cum știi, circul dă aripi fanteziei, chiar dacă fantezia — fie și numai teoretic — este concret fixată.

— Lasă moșturile, răspund. Zi-i pe nume ! Ce înseamnă asta, trișorule ?

— Trișor ? răspunde Eduard cu prefăcută indignare. Așa ceva se poate susține mai curînd despre tine. N-ai vrut să mă duci, spunîndu-mi că e cîntăreață, ca prietena aia scîrboasă a lui Willy ?

— Niciodată. Tu ai crezut așa.

— Ei bine, declară Eduard. Treaba asta nu mi-a dat pace... Am urmărit-o. Și-am descoperit că ai mințit. Nu e cîntăreață.

— Am afirmat eu asta ? Nu-ți spusesem că e de la circ ?

— Ba da. Dar ai îmbrăcat adevărul în atîta minciună, încît nu l-am mai crezut. Și apoi ai imitat-o pe femeia cealaltă.

— Cum ai descoperit toate acestea ?

— Am întîlnit-o întîmplător pe stradă pe *Mademoiselle* Schneider și am întrebat-o. Asta doar oi fi avînd voie, nu ?

— Și dacă te-a tras pe sfoară ?

Pe fața de prunc a lui Eduard se așterne deodată un surîs de înfumurare și nu răspunde.

— Ascultă, spun eu alarmat și de aceea foarte calm. Femeia asta nu poate fi cucerită cu sonete.

Eduard nu reacționează. Arată în continuare superioritatea unui poet, care în afară de poezii e și proprietarul unui restaurant de lux, și mi-am dat seama că Gerda e o muritoare de rînd.

— Mă, canalie ! strig eu furios. Toate astea nu-ți ajută la nimic. Femeia pleacă peste cîteva zile.

— Nu pleacă, răspunde Eduard. Şi pentru prima oară de cînd îl cunosc, îşi descoperă proteza dentară. Contractul i-a fost prelungit astăzi.

Îmi aţintesc privirea asupra lui. Puşlamaua ştie mai mult decît mine.

— Va să zică ai întîlnit-o şi astăzi ?

Eduard începe să se bîlbîie.

— Întîmplător astăzi — asta era ! Numai astăzi.

Minciuna e scrisă cu litere de o şchioapă pe obrajii lui umflaţi.

— Aşa, şi imediat ţi-a venit şi inspiraţia cu dedicaţia, remarc eu. Aşa îţi manifeşti recunoştinţa faţă de clientela ta credincioasă ? Cu o lovitură sub centură, mă rîndaşule ?

— Voi, clientela asta blestemată, puteţi să mă...

— Nu cumva i-ai şi trimis sonetele, păun impotent ce eşti ? îl întrerup eu. Lasă, nu e nevoie să negi. Oricum, le văd eu astăzi, proxenetule !

— Ce ? Cum ?

— Sonetele tale, ucigaşule ! Nu de la mine ai învăţat să le scrii ? Frumoasă mulţumire ! Dacă ai fi avut măcar bunul-simţ să-i trimiţi ritornele sau ode. Dar nu, loveşti cu propriile mele arme. Gerda îmi va arăta rahatul ăsta, ca să i-l traduc.

— Asta ar fi... se bîlbîie Eduard, pentru prima oară scos din sărite.

— N-ar fi nimic, răspund eu. Femeile fac d-astea. Ştiu eu. Dar pentru că te preţuiesc ca proprietar de restaurant, o să-ţi mai dezvălui încă ceva. Gerda are un frate ca un Hercule, care îşi ocroteşte familia. Pînă acum a snopit în bătaie doi dintre curtezanii ei. Îi place îndeosebi să facă bucăţi picioarele cu platfus. Şi ale tale parcă aşa şi sînt.

— Palavre ! spune Eduard, dar văd că rămîne totuşi foarte îngîndurat.

O afirmaţie poate fi oricît de neverosimilă — dacă o susţii însă cu insistenţă, ceva tot se prinde, asta am învăţat-o din idealul politic al lui Watzek.

Poetul Hans Hungermann se apropie de canapeaua noastră. El este autorul romanului netipărit: „Sfîrșitul lui Wotan" și al dramelor „Saul", „Baldur" și „Mohamed".

— Ce face arta, prieteni? întreabă el. Ați citit gunoiul lui Otto Bambuss, apărut ieri în ziarul local din Tecklenburg? Zer și scuipat. Cum de publică Bauer tot ce scrie spurcatul ăsta?

Otto Bambuss este poetul cu cel mai mare succes din oraș. Toți îl invidiem. Scrie versuri de duh despre locuri pline de atmosferă, sate apropiate, colțuri de stradă în faptul serii și sufletul său îndurerat. A editat la Arthur Bauer două cărțulii de poezie, broșate — una dintre ele chiar în două ediții. Hungermann, vînjos poet runic, îl urăște, dar încearcă totuși să se folosească de relațiile lui. Matthias Grund îl disprețuiește. Eu, în schimb, sînt confidentul lui Otto. Acesta ar vrea să meargă o dată la un bordel, dar nu îndrăznește. Așteaptă de acolo un avînt mai puternic, care să-i anime lirica sa cam anemică. De îndată ce mă zărește, se repede la mine.

— Am auzit că tu cunoști o femeie de la circ. Circul, asta ar fi ceva. Asta ar da culoare. O cunoști într-adevăr?

— Nu, Otto. Eduard a făcut pe grozavul. Cunosc numai pe una care, acum trei ani, vindea bilete la circ.

— Bilete... e totuna, era pe acolo! Trebuie să fi păstrat ceva din atmosfera acea. Mirosul animalelor de pradă, manejul. N-ai putea să-mi faci și mie cunoștință cu ea?

Gerda are într-adevăr noroc la literatură! Mă uit la Bambuss. E înalt, palid, n-are bărbie, n-are față și poartă ochelari.

— A fost la circul de purici, zic eu.

— Păcat! Dă înapoi dezamăgit. Trebuie să fac ceva, murmură el apoi. Știu ce-mi lipsește — seva.

—Otto, spun eu. Trebuie neapărat să fie una de la circ? O fiță nostimă oarecare nu ți-ar face același serviciu?

Își clatină capul mic.

— Nu e chiar atît de simplu, Ludwig. Despre dragoste știu tot. Vorbesc de dragostea sufletească. De asta nu mai am nevoie. Ce-mi lipsește este pasiunea, pasiunea brutală, sălbatică. Uitare înșfăcerată, rapidă, delir!

Aproape că scrîşneşte din dinţii lui mărunţi. E învăţător într-un sat prăpădit, din apropierea oraşului, şi acolo, bineînţeles, nu găseşte ce vrea. Acolo fiecare îşi doreşte să se căsătorească sau crede că Otto ar trebui să se însoare cu o fată cuminte, care ştie să gătească şi are zestre frumoasă. Otto însă nu asta doreşte. E de părere că un poet trebuie să-şi trăiască viaţa.

— Greu e că nu le pot avea pe amîndouă la un loc, afirmă el trist. Dragostea cerească şi cea pămîntească. Dragostea devine pentru mine de îndată calmă, plină de dăruire, sacrificii şi bunătate. Dorinţa sexuală se manifestă atunci şi ea calm şi casnic. În fiecare sîmbătă, mă înţelegi, pentru ca duminica să poţi dormi pe săturate. Am nevoie însă de ceva care să fie numai instinct sexual, ceva care să mă facă să-mi clocotească sîngele în vine. Păcat, auzisem, că tu cunoşti o artistă de trapez.

Îl privesc pe Bambuss cu alţi ochi. Va să zică ştie şi el ceva despre dragostea cerească şi cea pămîntească. Boala asta pare să fie mai răspîndită decît îmi închipuiam. Otto îşi bea paharul cu limonadă şi mă priveşte cu ochii săi inexpresivi. S-a aşteptat probabil ca eu să renunţ imediat la Gerda, pentru ca arta lui să aibă un caracter senzual.

— Cînd ne ducem odată la un lupanar? mă întreabă trist. Mi-ai promis mai demult.

— Curînd. Dar să ştii, Otto, că acolo nu găseşti mocirla împurpurată a păcatului.

— Mai am vacanţă numai două săptămîni. Pe urmă, trebuie să mă întorc la mine în sat şi s-a isprăvit.

— O să mergem înainte să pleci. Hungermann vrea şi el să meargă acolo. Are nevoie pentru noua lui dramă: „Casanova". Cum ar fi, dacă am face această excursie împreună?

— Pentru Dumnezeu! Eu nu trebuie să fiu văzut acolo. În profesia mea!

— Tocmai de aceea. Excursia e inofensivă. În încăperile de jos ale bordelului este şi un fel de cîrciumă. Acolo intră oricine.

— Bineînțeles că ne ducem, spune Hungermann în spatele meu. Toți împreună. Facem o expediție documentară, exclusiv științifică. Și Eduard vrea să ne însoțească.

Mă întorc spre Eduard, pentru a-l scălda în sos sarcastic pe bucătarul-poet atît de plin de sine, dar nici măcar nu mai e necesar. Eduard arată brusc ca și cînd i-ar fi ieșit un șarpe în cale. Un bărbat slab îl bate pe umăr.

— Eduard, vechiul meu camarad, spune acesta prietenos. Ce mai faci ? Îți pare bine că mai trăiești, nu ?

Eduard rămîne cu ochii holbați la bărbatul slab.

— Astăzi ? izbucnește el.

A pălit. Obrajii rotofei îi atîrnă, umerii, buzele, părul ondulat, chiar și burta, toate îi atîrnă. Într-o clipă a devenit o salcie plîngătoare grasă.

Omul care a pricinuit toate acestea se numește Valentin Busch. Împreună cu Georg și cu mine este cea de a treia ciumă a vieții lui Eduard și nu numai atît, ciumă, holeră și tifos, toate laolaltă.

— Arăți admirabil, băiete, declară Valentin cu convingere.

Eduard rîde sec.

— N-are importanță cum arăți. Te mănîncă impozitele, dobînzile și hoții...

Minte. Impozitele și dobînzile nu reprezintă absolut nimic în era inflației ; se plătesc după un an, ceea ce e, de fapt, egal cu zero. La scadență sînt de mult devalorizate. Iar singurul hoț pe care-l cunoaște Eduard nu e altul decît el însuși.

— Din tine măcar au ce mînca, spune Valentin zîmbind și fără nici o milă. Așa gîndeau și viermii din Flandra, cînd veniseră să te ia.

Eduard se posucește.

— Ce dorești, Valentin? întreabă el. O bere? Berea e lucrul cel mai bun împotriva căldurii.

— Mie nu mi-e prea cald. Dar cel mai bine și cel mai potrivit ar fi să te sărbătorim pentru faptul că mai trăiești, aici ai dreptate. Eduard, dă-mi o sticlă de Johannisberger Langenberg, pivnițele Mumm.

— Ala s-a vîndut.

— Nu s-a vîndut. M-am interesat la pivnicerul tău. Mai ai peste o sută de sticle. Ce noroc pe mine! E marca mea preferată.

Rîd.

—De ce rîzi? strigă Eduard furios. Tu n-ai nici un motiv să rîzi, lipitoare! Toți sînteți lipitori! Mă sugeți la sînge. Tu, negustorul tău de pietre funerare cel chefliu și cu tine, Valentin! Mă sugeți la sînge. Un mănunchi de paraziți...

Valentin îmi face cu ochiul și rămîne serios.

— Așa va să zică, asta e mulțumirea, Eduard! Și așa îți ții cuvîntul. Dacă aș fi știut...

Își suflecă mîneca și privește la o cicatrice lungă și ramificată. În timpul războiului, în 1917, i-a salvat viața lui Eduard. Acesta îndeplinea funcția de subofițer-bucătar. Fusese pe atunci degradat pe neașteptate și trimis pe front. Încă din primele zile, în timpul unei patrulări prin țara nimănui, l-a nimerit pe elefant un glonte în pulpă și imediat un al doilea, din pricina cărora a pierdut mult sînge. Valentin l-a găsit, l-a pansat și l-a cărat înapoi în tranșee. Între timp s-a ales și cu o schijă în braț. Dar îi salvase viața lui Eduard, care altfel s-ar fi prăpădit din pricina hemoragiei. Eduard, cu nemărginită recunoștință, i-a oferit atunci lui Valentin să mănînce și să bea la „Walhalla" toată viața, orice poftește. Valentin a bătut palma cu stînga, nevătămată. Georg Kroll și cu mine am fost de față.

Toate acestea în 1917 păreau încă inofensive. Werdenbrück era departe, războiul aproape și cine știa dacă Valentin și Eduard se vor mai întoarce vreodată la „Walhalla". S-au întors; Valentin după ce mai fusese rănit de două ori, Eduard gras și voinic, ca bucătar reintegrat. La început, Eduard s-a arătat într-adevăr recunoscător și cînd Valentin venea să-l viziteze, dădea de băut, uneori chiar șampanie germană răsuflată. Dar anii au început să treacă. Valentin s-a stabilit definitiv în Werdenbrück. Mai înainte trăise în alt oraș: acum se mutase într-o cămăruță, în apropiere de „Walhalla" și apărea punctual la micul dejun, la masa de prînz și la cină la Eduard, care curînd începu să regrete făgăduiala sa ușuratică. Valentin mînca bine,

mai cu seamă pentru că nu mai avea griji. Eduard poate că s-ar fi consolat oarecum în privința hranei ; dar lui Valentin îi plăcea să și bea și de obicei se manifesta ca un cunoscător cu gust ales pentru vinuri. Înainte bea bere, acum nu mai bea decît vinuri scumpe și în felul acesta îl adusese, firește, pe Eduard și mai rău la disperare, decît noi cu sărăcăcioasele noastre tichete de masă.

— Ei bine, zice Eduard dezolat, cînd Valentin îi pune sub nas cicatricea. Dar mîncare și băutură, înseamnă băutură la mîncare, nu tot timpul. N-am promis să-ți dau băutură și între mese.

—Ia te uită la nenorocitul ăsta meschin, răspunde Valentin și mă izbește cu cotul. În 1917 nu gîndea așa. Pe atunci îmi spunea : Valentin, iubite Valentin, salvează-mă. Îți dau tot ce am !

— Asta nu-i adevărat ! N-am spus așa ! strigă Eduard cu glas ascuțit.

— De unde știi ? Erai doar înnebunit de frică și aproape mort din pricina hemoragiei, cînd te-am cărat înapoi.

— N-aș fi putut să spun așa ceva ! Asta nu ! Chiar dacă aș fi fost la un pas de moarte. Nu-mi stă în caracter.

— Asta-i drept, zic eu. Zgîrie-brînză cum e, mai bine ar fi crăpat.

— Întocmai ce-am vrut să spun, afirmă Eduard, răsuflînd ușurat, că i-a sărit cineva într-ajutor. Își șterge fruntea. Cîrlionții îi sînt uzi, atît de mult l-a speriat ultima amenințare a lui Valentin. Îi venise în minte chiar un proces, avînd ca obiect „Walhalla". Ei, treacă de la mine de data asta, spune el repede, ca să scape de amenințări. Chelner, o jumătate sticlă de vin de Mosela.

—Johannisberger Langenberg, o sticlă întreagă, corectează Valentin, apoi mi se adresează mie. Îmi dai voie, să te invit la un pahar ?

— Mai e vorbă ? răspund eu.

—Stai ! zice Eduard. Nu așa ne-a fost înțelegerea. Nu era vorba decît de Valentin. Ludwig mă costă și așa bani grei în fiecare zi, vampirul cu tichete de masă devalorizate.

— Fii liniştit, tu, carè nu faci altceva decît să otrăveşti oamenii ! ripostez eu. Asta e o înlănţuire Karma[1]. Tu mă împuşti cu sonete, în schimb eu îmi spăl rănile în vinul tău de Rin. Vrei poate să-i trimit unei anumite doamne un sonet de douăsprezece versuri în stilul lui Aretino[2], în care să-i arăt adevărata ta faţă. Cămătar ordinar faţă de acel care ţi-a salvat viaţa !

Eduard se îneacă.

— Aer, am nevoie de aer, mormăie furios. Şantajişti ! Proxeneţi ! Niciodată n-o să vă fie ruşine obrazului ?

— Avem noi altele de care să ne fie ruşine, parvenitule !

Ciocnesc paharul cu Valentin. Vinul e nemaipomenit.

— Cum e cu vizita la casa păcatelor ? întreabă Otto Bambuss timid, schimbînd vorba.

—Ne vom duce, Otto. Fără îndoială. Sîntem obligaţi faţă de artă să ne ducem.

— De ce se bea de preferinţă cînd plouă ? întreabă Valentin şi umple din nou paharele. Ar trebui să fie tocmai invers.

— Vrei mereu explicaţii pentru toate ?

— Bineînţeles că nu. Care ar mai fi atunci plăcerea ? Mi-a venit numai aşa, un gînd.

— O fi spiritul de turmă, Valentin. Lichidul atrage lichid.

— Se poate. Dar şi eu urinez mai des în zilele cînd plouă. Asta pare destul de ciudat.

— Urinezi mai mult, pentru că bei mai mult. Ce ţi se pare ciudat ?

— Ai dreptate. Valentin aprobă uşurat. La asta nu m-am gîndit. Şi războaiele se înmulţesc, pentru că se nasc tot mai mulţi oameni ?

[1] În credinţa budistă, o lege universală în virtutea căreia soarta oamenilor ar fi determinată de acţiunile lor din cursul „încarnărilor" anterioare.

[2] Pietro Aretino (1492—1556) pamfletar italian plin de vervă şi umor.

Bodendieck trece ca o cioară mare și neagră prin ceață.

— Ei? mă întreabă jovial. Tot mai cauți să îndrepți lumea?

— O observ, răspund eu.

— Aha! Filozoful! Și ce descoperi?

Mă uit la fața lui veselă, care strălucește roșie și udă de ploaie de sub pălăria moale, cu boruri mari.

— Observ că, în două mii de ani, creștinismul n-a ajutat lumea să evoluеze în chip esențial.

O clipă, mutra lui binevoitoare și plină de superioritate se schimbă, apoi își revine.

— Nu crezi că ești cam prea tînăr pentru asemenea păreri?

— Da — dar nu găsiți că este un argument dezolant să-i reproșezi cuiva tinerețea? Altul n-aveți?

— Am o grămadă. Dar nu pentru asemenea stupizenii. Nu știi că orice generalizare este un semn de superficialitate?

— Da, răspund eu obosit. Astea toate le-am spus numai pentru că plouă. Dealtfel, ceva este adevărat în afirmațiile mele. De cîteva săptămîni studiez istoria, cînd nu pot să dorm.

— De ce? Tot pentru că plouă din cînd în cînd?

Nu iau în seamă atacul lui inofensiv.

— Pentru că vreau să mă apăr de cinismul prematur și de disperarea locală. Nu e treaba fiecărui om, care crede cu simplitate în Sfînta Treime, să observe că sîntem pe cale să pregătim un nou război, după ce nu demult am pierdut unul, acela pe care dumneavoastră și domnii colegi ai dumneavoastră din diferitele secte protestante l-ați binecuvîntat și miruit în numele lui Dumnezeu și al iubirii de aproape? Recunosc că dumneavoastră ați făcut-o mai pe tăcute și mai pe ocolite, în schimb colegii dumneavoastră cu atît mai activ, în uniformă, zornăind cu crucea în mînă și vestind sforăitor victoria.

Bodendieck își scutură de ploaie pălăria neagră.

—Pare-mi-se, ai uitat cu totul că noi le-am dăruit muribunzilor pe front ultima alinare.

— N-ar fi trebuit să lăsați lucrurile să ajungă până acolo! De ce nu v-ați pus în grevă? De ce nu le-ați interzis credincioșilor dumneavoastră războiul? Asta ar fi fost datoria dumneavoastră. Dar vremea martirilor a trecut. O știu de când am fost obligat să asist la slujbele religioase pe câmpul de luptă și am auzit destul de des rugăciunile pentru victoria armatelor noastre. Credeți că Isus s-ar fi rugat pentru victoria galileenilor împotriva filistenilor?

— Ploaia pare a avea darul să te facă deosebit de emotiv și demagog, răspunde Bodendieck măsurat. Ai aerul a ști foarte bine că, în mod abil, prin omisiuni, răstălmăciri și explicație unilaterală, se poate ataca sau face atacabil orice pe lume.

— Asta o știu. De aceea studiez istoria. Ni s-a povestit întotdeauna la școală și la învățământul religios despre timpurile întunecate, primitive și înfiorătoare dinainte de Christos. Recitesc toate acestea și găsesc că nu sîntem mai buni, abstracție făcînd de succesele tehnicii și ale științei. Pe acestea, însă, le folosim în mare parte tot numai pentru a putea omorî mai mulți oameni.

— Cine ține cu tot dinadinsul să demonstreze ceva, poate demonstra orice, dragă prietene. Contrariul de asemenea. Pentru orice părere preconceputa se pot aduce dovezi.

— Și asta o știu, spun eu. Biserica a făcut-o în mod strălucit cînd i-a desființat pe gnostici.

— Pe gnostici? Ce știi dumneata despre ei? întreabă Bodendieck cu un ton de mirare jignitoare.

— Destul pentru a avea bănuiala că ei au constituit aripa mai tolerantă a creștinismului. Și tot ce am învățat pînă acum în viața mea, este să prețuiesc toleranța.

— Toleranta... spune Bodendieck.

— Toleranța, repet eu. Atenția față de celălalt. Înțelegere pentru celălalt. Să-l lași pe fiecare să trăiască în felul său. Toleranță, care în scumpa noastră patrie e un cuvînt necunoscut.

— Într-un cuvînt, anarhie, răspunde Bodendieck încet și deodată foarte sever.

Sîntem în faţa capelei. Lumînările sînt aprinse şi vitraliile strălucesc consolator în bătaia ploii. Prin uşa deschisă răzbate un uşor miros de tămîie.

— Toleranţă, domnule vicar. Nu anarhie, şi dumneavoastră cunoaşteţi deosebirea. Dar nu o admiteţi, pentru că biserica dumneavoastră n-o cunoaşte. Dumneavoastră sînteţi singurii mîntuitori! Nimeni nu deţine cerul, în afară de dumneavoastră! Nimeni nu poate ierta, în afară de dumneavoastră! Dumneavoastră aveţi monopolul. Nu există altă religie, decît a dumneavoastră! Sînteţi o dictatură! Cum aţi putea fi totodată şi tolerant?

— N-avem nevoie să fim. Noi deţinem adevărul.

— Fără îndoială, spun eu şi arăt spre ferestrele luminate. Iată, acolo! Mîngîiere pentru teama de viaţă! Nu mai gîndi; eu ştiu totul şi pentru tine! Făgăduiala că vei dobîndi cerul şi ameninţarea cu iadul — jocuri cu cele mai simple emoţii — ce au acestea de-a face cu adevărul, această Fata Morgana a creierului nostru?

— Frumoase cuvinte, declară Bodendieck, de mult iarăşi paşnic, plin de superioritate şi puţin batjocoritor.

— Da, asta e tot ce avem — cuvinte frumoase, răspund eu, înciudat pe mine însumi. Şi nici dumneavoastră n-aveţi nimic altceva — decît cuvinte frumoase.

Bodendieck intră în capelă.

— Noi avem sfintele taine.

— Da...

— Şi credinţa, care le pare prostie şi fugă de viaţă numai imbecililor, cărora puţina minte ce o au le face digestia anevoioasă. Află, dumneata, rîmă inofensivă de pe ogorul trivialităţii!

— Bravo! exclam eu. În sfîrşit deveniţi şi dumneavoastră poetic. Ce e drept, cam nepotrivit cu timpurile noastre.

Pe Bodendieck îl pufneşte rîsul.

— Dragă Bodmer, îmi spune. În cei aproape două mii de ani de cînd fiinţează biserica, s-a mai întîmplat uneori ca un Saul să se transforme în Paul. Şi în tot acest timp, noi am văzut şi am opus rezistenţă unor pitici mai mari ca dumneata. Tîrăşte-te voios în continuare. La capătul oricărui drum, stă Dumnezeu şi te aşteaptă.

Dispare cu umbrela sa în paraclis, un bărbat bine hrănit, în haină neagră. Peste o jumătate de oră, îmbrăcat mai fantastic decît un general de husari, va apărea din nou și va fi unul dintre reprezentanții lui Dumnezeu. „Uniforma face totul, numai uniforma", obișnuia să spună Valentin Busch, după a doua sticlă de Johannisberg, în timp ce Eduard Knobloch cădea în melancolie și gînduri ucigașe. „Scoate-le costumele, și nu mai există nici un om care să vrea să fie soldat."

După slujbă, mă duc să mă plimb cu Isabelle pe alee. Aici plouă mai puțin continuu — de parcă printre copaci ar sălta umbre, care s-ar stropi cu apă. Isabelle poartă un impermeabil de culoare închisă, încheiat pînă în gît, și o mică glugă, care-i acoperă părul. Nu i se vede decît fața, strălucind în întuneric ca o fîșie de lună. Vremea e rece și bate vîntul, iar în grădină nu mai e nimeni în afară de noi. Am uitat cu totul de Bodendieck și de necazul amar, care cîteodată țîșnește din sufletul meu, fără motiv, ca o fîntînă murdară. Isabelle merge foarte aproape de mine, îi aud pașii prin ploaie, îi simt mișcările și căldura și îmi pare că e singura căldură care a mai rămas pe lume.

Deodată se oprește. Fața îi e palidă și hotărîtă, iar ochii ei par să fie aproape negri.

— Nu mă iubești destul, izbucnește ea.

O privesc cu surprindere.

— Atît cît pot, îi spun.

Un timp rămîne tăcută.

— Nu e destul, murmură apoi. Niciodată, destul. Nu e niciodată destul!

— Da, răspund eu. Probabil că niciodată nu e destul. Niciodată în viață, niciodată, cu nimenea. Probabil că întotdeauna e prea puțin, și asta e nenorocirea lumii.

— Nu e destul, repetă Isabelle, ca și cînd nu m-ar fi auzit. Altfel n-am mai fi doi.

— Vrei să spui, că altfel am fi doar unul?

Face un semn de aprobare din cap.

Mă gîndesc la convorbirea cu Georg, în timp ce beam vinul fiert.

— Va trebui să rămînem întotdeauna doi, Isabelle, spun eu cu băgare de seamă. Dar ne putem iubi şi putem crede că nu mai sîntem doi.

— Tu crezi că am fost vreodată unul singur ?

— Asta nu ştiu. Nimeni nu poate şti aşa ceva. N-ar mai exista amintire.

Mă priveşte fix din întuneric.

— Asta e, Rudolf, şopteşte ea. Nu există nici o amintire. Despre nimic. De ce nu există ? Cauţi, cauţi, cauţi într-una. De ce a dispărut tot ? Au fost doar atît de multe ! Numai asta se mai ştie ! Dar nimic altceva. De ce nu se mai ştie nimic ? Tu şi eu, n-a mai fost aşa cîndva ? Spune, spune-mi odată ! Unde e acum, Rudolf ?

O rafală de vînt cu ploaie ne izbeşte în faţă. Mă gîndesc că multe sînt aşa, de parcă ar mai fi fost cîndva. Adesea revin foarte aproape în faţa ta şi ştii că au mai fost cîndva, întocmai, o clipă ştii chiar ce trebuie să urmeze, dar, cînd vrei să le opreşti, dispar ca fumul sau ca o amintire moartă.

— Nu ne putem aminti niciodată, Isabelle, spun eu. E ca şi cu ploaia. Şi ea e ceva, care a luat naştere din două gaze, hidrogen şi oxigen, dar acum nu mai ştiu că au fost cîndva gaze. Acum sînt numai ploaie şi nu-şi mai amintesc ce-a fost înainte.

— Sau ca lacrimile, spune Isabelle. Dar lacrimile sînt pline de amintiri.

Ne continuăm un timp drumul în tăcere. Mă gîndesc la ciudatele clipe, cînd, pe neaşteptate, unuia i se pare că priveşte reeditarea unei amintiri iluzorii despre multe vieţi. Pietrişul scîrţîie sub pantofii noştri. În spatele zidului grădinii se aude claxonul prelung al unui automobil. Parcă aşteaptă pe cineva, care vrea să evadeze.

— Atunci, e ca moartea, spune Isabelle în cele din urmă.

— Ce ?

— Dragostea. Dragostea desăvîrşită.

— Cine ştie asta, Isabelle ? Cred că nimeni nu va şti niciodată. Recunoaştem întotdeauna ceva, numai atîta timp cît fiecare dintre noi mai este un singur *eu*. Dacă *eurile*

noastre s-ar contopi unul într-altul, s-ar întîmpla ca şi cu ploaia. Am deveni un nou *eu* şi nu ne-am mai putea aminti de diferitele *euri* de dinainte. Am deveni altceva — diferiţi, ca ploaia şi ca aerul, nicidecum un *eu* potenţat — datorită unui *tu*.

— Şi dacă dragostea ar fi desăvîrşită şi ne-am contopi, atunci ar fi ca moartea ?

— Poate, spun eu şovăitor. Dar nu ca distrugerea. Ce este moartea, nu ştie nimeni, Isabelle. De aceea n-o putem compara cu nimic. Dar, desigur, nu ne-am mai simţi noi înşine. Am deveni numai din nou un alt *eu* solitar.

— Atunci dragostea nu trebuie să fie niciodată desăvîrşită ?

— Ba e desăvîrşită îndeajuns, spun eu şi mă blestem că pedantismul spiritului meu pedagogic m-a purtat iarăşi atît de departe în discuţia cu ea.

Isabelle clatină din cap.

— Nu ocoli adevărul, Rudolf. Îmi dau seama acum că nu trebuie să fie desăvîrşită. Dacă ar fi, ar interveni un trăsnet, şi ar dispărea tot.

— Ceva tot ar rămîne, dar dincolo de cunoaşterea noastră.

— Aşa, ca moartea ?

O privesc.

— Cine ştie ? spun eu prudent, ca să n-o mai stîrnesc. Poate că moartea poartă un nume fals. O vedem întotdeauna numai dintr-un singur unghi. Poate că ea este dragostea desăvîrşită dintre Dumnezeu şi noi.

Vîntul aruncă o rafală de ploaie printre frunzele copacilor, care cu mîini de nălucă o alungă mai departe. Isabelle tace un timp.

— De aceea e dragostea atît de tristă ? mă întreabă într-un tîrziu.

— Nu e tristă. Te întristează numai, pentru că nu poate fi împlinită şi ţinută în loc.

Isabelle se opreşte.

— De ce, Rudolf ? întreabă deodată răstit şi bate din picioare. De ce trebuie să fie aşa ?

Privesc la faţa ei palidă şi crispată.

— Asta-i fericirea, rostesc eu.

Ea se uită țintă la mine.

— Asta-i fericirea ?

Dau din cap.

— Nu se poate ! Asta nu-i altceva decît nefericire !

Se aruncă în brațele mele și eu o țin strîns. Simt cum hohotul de plîns îi scutură umerii.

— Nu plînge, îi spun. Ce s-ar întîmpla dacă am mai plînge și pentru așa ceva ?

— Dar pentru ce altceva ?

„Da, pentru ce altceva ?" gîndesc în sinea mea. „Pentru toate celelalte, pentru mizeria de pe această planetă blestemată, dar nici pentru asta."

— Nu e nefericirea, Isabelle, spun eu. E fericirea. Numai că îi dăm calificative nechibzuite ca : „desăvîrșit" și „nedesăvîrșit".

— Nu, nu !

Își clatină puternic capul și nu se lasă mîngîiată. Plînge, se agață de mine, o țin în brațe și simt că nu eu am dreptate, ci ea, că ea e aceea care nu cunoaște compromisuri. În ea arde încă primul, unicul „de ce", care a fost prezent înaintea îngropării sub mortar a existenței, prima întrebare a ființei trezită la viață.

— Nu e nefericire, spun eu totuși. Nefericire e cu totul altceva, Isabelle.

— Ce ?

— Nefericirea nu constă într-aceea că nu ne vom putea contopi niciodată într-un singur *eu*. Nefericirea constă în faptul că trebuie să ne părăsim mereu unul pe celălalt, în fiecare zi, în fiecare ceas. Știm asta și n-o putem opri, ne scapă printre degete și e bunul cel mai de preț din tot ce există, și totuși nu-l putem păstra. Întotdeauna unul moare primul. Întotdeauna unul rămîne în urmă.

Ridică ochii.

— Cum poți părăsi ceva ce nu ai ?

— Poți, răspund cu amărăciune. Strașnic mai poți ! Există multe trepte ale rămînerii în părăsire și ale părăsirii și fiecare e dureroasă, și multe sînt la fel ca moartea.

Lacrimile Isabellei au încetat.

— De unde știi toate astea ? întreabă ea. Doar ești încă tînăr.

„Sînt destul de bătrîn", gîndesc eu. „O parte din mine a îmbătrînit, cînd m-am întors din război."

— Știu din experiență, îi răspund.

„Din experiență", îmi spun în gînd. „De cîte ori am fost silit să părăsesc ceasul și viața și pomul în lumina dimineții și mîinile și gîndurile mele. De fiecare dată pentru totdeauna. Și de cîte ori m-am întors, am fost altul. Omul poate părăsi multe și e nevoit să lase mereu totul în urma sa, dacă trebuie să întîmpine moartea. În fața ei e întotdeauna gol și dacă se întoarce, trebuie să cucerească din nou tot ce a lăsat în urmă."

Obrazul Isabellei strălucește în fața mea în această noapte ploioasă, și deodată mă năpădește duioșia. Simt iar în ce singurătate trăiește, fără frică, singură cu imaginile ei, amenințată de ele și dăruită lor, fără adăpost unde să se poată refugia, fără destindere și fără distragere, expusă tuturor furtunilor inimii ei, fără ajutorul nimănui, fără vaietele și mila de sine însăși. „Tu, inimă dulce, fără teamă, neînfrînată", îmi spun în gînd, „ții singură direct spre realitate, chiar dacă nu o atingi și te rătăcești — dar cine nu s-a rătăcit ? Și n-au renunțat aproape toți de mult ? Unde începe rătăcirea, nebunia, lașitatea, unde înțelepciunea și unde ultimul curaj ?"

Bate un clopot. Isabelle se sperie.

— E timpul, zic eu. Trebuie să intri în casă. Te așteaptă.

— Vii cu mine ?

— Da.

Ne îndreptăm spre pavilion. Cînd ieșim de pe alee, ne întîmpină o ploaie deasă, pe care vîntul o răsucește în rafale scurte, ca pe un văl ud. Isabelle se strînge lîngă mine. Privesc dealul, care coboară spre oraș. Nu se vede nimic. Ceața și ploaia ne-au izolat. Nicăieri nu se mai vede vreo lumină, sîntem absolut singuri. Isabelle merge lîngă mine, ca și cînd ar fi a mea pentru totdeauna, ca și cînd n-ar mai avea nici o pondere și din nou am senzația că într-adevăr e imaterială, și că se aseamănă cu figurile din legende și visuri, care țin de alte legi decît cele ale vieții de toate zilele.

Ajungem în fața ușii.

— Vino, spune ea.

Mă împotrivesc.

— Nu pot. Astăzi, nu.

Tace și mă privește drept în față, senină, fără repros și fără dezamăgire, dar ceva pare că s-a stins brusc în ea. Îmi plec ochii. Mă simt de parcă aș fi bătut un copil sau aș fi omorît o rîndunică.

— Astăzi nu, spun eu. Mai tîrziu. Mîine.

Se întoarce tăcută și intră în sală. O văd pe soră urcînd scara cu ea împreună și am brusc senzația că am pierdut definitiv ceva, ce nu poți găsi decît o singură dată în viață.

Rămîn pe loc, zăpăcit. Oare ce aș fi putut face ? Cum am nimerit iarăși în toate astea ? Doar n-am vrut. Blestemata asta de ploaie !

Încet, mă îndrept spre pavilionul principal. Wernicke iese de acolo în halat alb și cu umbrelă.

— Ai predat-o pe domnișoara Terhoven ?

— Da.

— Bine. Continuă să te ocupi puțin de ea. Cînd ai timp, mai du-te s-o vezi și peste zi.

— De ce ?

— Întrebarea asta va rămîne fără răspuns, îmi spune Wernicke. Dar, după ce a fost împreună cu dumneata, e liniștită. Îi face bine. Asta e de ajuns.

— Mă ia drept altcineva.

— N-are importanță. Pe mine nu mă interesezi dumneata, ci bolnavii mei. Printre stropii de ploaie, Wernicke îmi face semn cu ochiul. Bodendieck te lăuda în seara asta.

— Cum ?... Zău că n-ar fi avut nici un motiv.

— Susține că te-ai fi convertit. La spovedanie și la împărtășanie.

— Nemaipomenit ! declar eu, cu totul dezarmat.

— Nu tăgădui înțelepciunea bisericii ! Este singura dictatură care de două mii de ani încoace n-a putut fi răsturnată.

Cobor în oraș. Ceața își fîlfîie steagurile cenușii prin ploaie. Isabelle plutește în gîndurile mele ca o nălucă. Am

părăsit-o ; știu, la asta se gîndește acum. Îmi spun că n-ar mai fi trebuit să mă duc la ea. Nu face decît să mă tulbure, și oricum sînt destul de tulburat. Dar, dacă n-ar mai fi acolo, ce s-ar întîmpla ? N-ar fi ca și cînd mi-ar lipsi tot ce e mai important, ceea ce niciodată nu se poate învechi, uza și banaliza, pentru că nu-ți aparține niciodată ?

Ajung la casa meșterului cizmar Karl Brill. Din atelier se aude sunetul unui gramofon. Sînt invitat în seara asta aici, la o întrunire între bărbați. Este una din renumitele seri, cînd madam Beckmann își prezintă cu cea mai mare măiestrie arta acrobatică. Ezit o clipă — într-adevăr nu prea sînt dispus pentru așa ceva, apoi intru totuși. Tocmai pentru că nu am chef.

Mă întîmpină un val de fum de țigară și miros de bere. Karl Brill se ridică în picioare și mă îmbrățișează, legănîndu-se ușor. Capul lui e la fel de chel ca al lui Georg Kroll, în schimb tot părul și-l poartă adunat sub nas, într-o mustață stufoasă ca a unei morse.

— Ai sosit tocmai la timp, declară. Banii de pariu au fost încasați. Ne trebuie numai muzică mai bună, în locul gramofonului ăstuia tîmpit. Ce-ar fi să ascultăm valsul „Valurile Dunării" ?

— S-a făcut !

Pianul a și fost așezat în atelier. E pus în fața mașinilor. În partea din față a încăperii au fost împinși la o parte pantofii și pielea, și în tot locul, pe unde s-a putut, au fost răspîndite scaune și cîteva taburete. S-a pregătit un butoi de bere și cîteva sticle de rachiu au și fost golite. O a doua baterie e pusă pe tejghea. Pe masă, lîngă un ciocan greu de cizmar, mai e și un cui mare, învelit în vată.

Clămpănesc ușor „Valurile Dunării". Camarazii lui Karl Brill se învîrtesc plutind prin fum. S-au și îmbătat. Karl pune un pahar de bere și o porție dublă de rachiu pe pian.

— Klara se pregătește, zice el. Am adunat mai bine de trei milioane pentru pariu. Sper să fie în forma ei cea mai bună, altfel m-am dus pe copcă.

Îmi face cu ochiul.

— Cînd va începe reprezentația să cînți o melodie mai avîntată. Asta o stimulează. E nebună după muzică.

— O să-i cînt „Marșul gladiatorilor". Dar ce-ar fi să mi aranjezi și mie un pariu separat ?

Karl se uită la mine și tresare.

— Dragă domnule Bodmer, spune el jignit. Doar nu vei fi vrînd să pontezi contra Klarei ? În cazul ăsta, n-o să mai poți cînta cu convingere.

— Nu pariez contra ei, ci cu ea. Un pariu separat.

— Cît ? întreabă repede Karl.

— O nimica toată : optzeci de mii, răspund eu. Asta e toată averea mea.

Karl se gîndește o clipă, apoi se întoarce către ceilalți.

— Mai e cineva care ar vrea să pună încă optzeci de mii ? Contra pianistului nostru.

— Eu ! Un bărbat gras se apropie, scoate bani dintr-un geamantan mic și-i răspîndește pe tejghea.

Pun banii mei alături.

— Dumnezeul hoților să mă aibă în pază, rostesc eu. Altfel, va trebui să mă mulțumesc mîine doar cu masa de prînz.

— Și-acum, să-i dăm drumul ! spune Karl Brill.

Cuiul este arătat tuturor. Apoi cizmarul se duce la perete, îl potrivește la înălțimea șezutului unui om și-l bate pînă la o treime din lungime. Îl bate mai puțin adînc decît s-ar presupune după gesturile sale.

— E bine înfipt, spune el și se preface că zgîlțîie puternic cuiul.

— Asta o să vedem.

Grasul, care a pariat contra mea, vine în față. Trage de cui și rînjește.

— Karl, zice el, rîzînd ironic. Pe ăsta pot să-l suflu din perete. Ia dă ciocanul încoace.

— Mai întîi suflă-l, dacă poți.

Grasul nu suflă. Trage cu putere, și cuiul iese.

— Cu mîna, pot să bat un cui care să treacă prin tăblia mesei, zice Karl Brill. Cu fundul, nu. Dacă puneți asemenea condiții, mai bine ne lăsăm păgubași.

Grasul nu răspunde. Ia cuiul și-l bate într-altă parte a peretelui.

— Poftim, așa e bine ?

Karl Brill cercetează. Vreo șase sau șapte centimetri din cui sînt în afara peretelui.

— Prea adînc. Așa nu se poate smulge nici cu mîna.

— Sau... sau... declară grasul.

Karl mai controlează o dată. Grasul pune ciocanul pe tejghea și nu observă că de fiecare dată cînd încearcă adîncimea cuiului, Karl îl mai scoate cîte puțin în afară.

— În situația asta, nu pot să accept pariul cu unu la unu, spune cizmarul în cele din urmă. Numai doi la unu, și așa tot cred că sînt în pierdere.

Cad la învoială cu șase la patru. O grămadă de bani e adunată pe tejghea. Supărat, Karl a mai încercat cuiul de două ori, pentru a arăta cît de dificil e pariul. Acum încep să cînt „Marșul gladiatorilor", și după scurt timp madam Beckmann intră foșnind în atelier, îmbrăcată într-un chimono chinezesc subțire, de culoare cărămizie, brodat pe spate cu păuni și o pasăre Phönix.

E o figură impunătoare, cu cap de buldog, dar de buldog mai curînd frumușel. Are părul negru, des și creț și ochi rotunzi, strălucitori — restul e ca la buldogi, îndeosebi bărbia. Trupul femeii e puternic, parcă ar fi de fier. O pereche de sîni ca de piatră se zăresc țepeni ca un bastion, apoi se vede o talie proporțional destul de subțire, urmată de renumitul șezut, pus acum la bătaie. E mare și de asemenea ca de piatră. Chiar și unui fierar i-ar fi imposibil să-l ciupească, dacă madam Beckmann și-ar strînge mușchii ; mai curînd și-ar rupe degetele. Karl Brill a mai cîștigat și în felul ăsta pariuri, ce e drept numai în cerc intim de prieteni. Astă seară, cînd e de față și grasul se va face numai exercițiul celălalt, și anume : scoaterea cu șezutul a cuiului din perete.

Totul se desfășoară în chip sportiv și cavaleresc. Madam Beckmann salută, altminteri este rezervată și aproape nepăsătoare. Nu ia în seamă decît aspectul sportiv și comercial al problemei. Liniștită, se așază cu spatele la perete, după un mic paravan, face cîteva mișcări de profesionist și apoi cu bărbia ridicată în sus, tăcută și serioasă, așteaptă, pregătită ca pentru o mare competiție sportivă.

Întrerup marşul şi încep două triluri de bas. care trebuie să sune la fel ca tobele în momentul saltului mortal de la circul Busch. Madam Beckmann se încordează şi se destinde. Se încordează încă o dată. Karl Brill e tot mai nervos. Madam Beckmann se încruntă din nou, cu ochii îndreptaţi spre tavan, cu dinţii strînşi. Se aude apoi un zgomot şi femeia se îndepărtează de la perete. Cuiul zace pe podea.

Cînt acum „Rugăciunea unei fecioare", una dintre melodiile ei preferate. Cu o plecăciune graţioasă a trupului voinic mulţumeşte asistenţei, urînd un plăcut „noapte bună tuturor", îşi strînge pe trup chimonoul şi dispare.

Karl Brill îşi încasează pariurile. Îmi întinde banii mei. Grasul inspectează cuiul şi peretele.

— Admirabil ! zice el.

Cînt „Lumină de amurg în Alpi" şi „Cîntecul fluviului Weser", alte două arii îndrăgite de madam Beckmann. Le poate auzi de sus. Karl, mîndru, îmi face cu ochiul ; în definitiv, el este posesorul acestui cleşte impunător. Vinul, berea şi rachiul curg valuri. Beau şi eu cîteva pahare şi cînt în continuare. Nu-mi convine că nu sînt singur acum. Aş vrea să mă las pradă gîndurilor şi totuşi să nu cad în nici un caz pe gînduri. Mîinile îmi sînt pline de o duioşie necunoscută ; ceva se zbate şi pare să se ţină strîns de mine, atelierul dispare, răsare iarăşi ploaia, ceaţa, Isabelle şi întunericul. „Nu e bolnavă", îmi spun şi ştiu totuşi că este — dar dacă ea e bolnavă, atunci noi toţi sîntem şi mai bolnavi...

O ceartă gălăgioasă mă trezeşte la realitate. Grasul n-a putut uita formele doamnei Beckmann. Înfierbîntat de cîteva rachiuri, i-a făcut cizmarului o triplă propunere : cinci milioane pentru o după-masă, la ceai, cu madam Beckmann — un milion pentru o scurtă convorbire acum, cu care ocazie probabil ar vrea să o invite la o cină onorabilă fără Karl Brill — şi două milioane pentru cîteva ciupituri zdravene în partea atît de preţioasă din anatomia doamnei Beckmann, acţiune care să se desfăşoare aici, în atelier, de faţă cu prieteni, în societate veselă, aşadar cu tot respectul cuvenit.

In împrejurarea aceasta se arată caracterul lui Karl. Dacă grasul ar fi fost interesat numai din punct de vedere sportiv, poate i-ar fi fost acceptate ciupiturile, chiar și pentru un pariu de nimica toată, ca o sută de mii de mărci — dar în condițiile unei pofte încăpățînate, însuși gîndul la o asemenea ciupitură este considerat de către Karl drept o grea jignire.

— Ce porcărie! urlă el. Credeam că sînt înconjurat numai de cavaleri.

— Eu sînt cavaler, bolborosește grasul. De aceea am și făcut oferta.

— Ești un porc.

— Așa e! Altfel n-aș fi cavaler. Ar trebui să fii mîndru cu asemenea femeie. Parcă n-ai avea inimă în piept! Ce să fac, dacă îmi răscolește sîngele în vine? De ce te simți jignit? Doar nu ești căsătorit cu ea!

Îl văd pe Karl Brill tresărind, ca atins de un glonte. Trăiește în concubinaj cu madam Beckmann, care este, de fapt, menajera lui. De ce nu se căsătorește cu ea, nu știe nimeni. Cauza poate să fie cel mult aceeași îndărătnicie a firii sale, datorită căreia iarna face o gaură în gheață, pentru ca să poată înota. Totuși acesta e punctul său slab.

— Asemenea bijuterie! bîiguie grasul. Eu aș purta-o numai pe brațe și aș îmbrăca-o numai în catifea și mătase. Mătase, mătase roșie...

Plînge aproape cu sughițuri și schițează în aer forme pline. Sticla de lîngă el e goală. E un caz tragic de iubire la prima vedere. Mă întorc la pian și cînt în continuare. Ideea că grasul ar putea s-o poarte pe madam Beckmann în brațe mă copleșește.

— Ieși afară! declară Karl Brill. Destul. Nu-mi place să dau oaspeții afară, dar...

Un țipăt înfiorător răsună din fundul atelierului. Sărim cu toții în picioare. Acolo, un bărbat mic de statură se zbate cumplit. Karl se repede la el, ia o foarfecă și oprește o mașină. Mărunțelul cade leșinat la pămînt.

— Drăcia dracului! Cine să-și închipuie că, beat turtă cum e, se joacă la mașina de tălpuit! înjură Karl.

Ne uităm la mîna omului. Din ea, atîrnă cîteva fire de ață. Din fericire, și-a prins carnea moale dintre arătător și degetul mare. Karl toarnă rachiu peste rană și mărunțelul își revine.

— Amputată ? întreabă el îngrozit, cînd își vede mîna în labele lui Karl.

— Prostii, brațul a rămas la locul lui.

Omul suspină ușurat, cînd Karl îi scutură brațul prin fața ochilor.

— Infecție, așa-i ? întreabă el.

— Nu. Dar mașina o să ruginească de la sîngele tău. O să-ți spălăm mîna cu spirt, o s-o ungem cu iod și o s-o legăm.

— Iod ? Asta nu doare ?

— Pișcă o secundă. Așa, ca și cînd mîna ta ar bea un rachiu tare.

Mărunțelul își trage mîna.

— Mai bine beau eu rachiul.

Scoate o batistă destul de murdară, o înfășoară în jurul labei și întinde mîna spre sticlă. Karl rînjește. Apoi se uită împrejur și începe să se agite.

— Unde e grasul ?

Nimeni nu știe.

— Poate că a tulit-o, spune careva și e gata să-l înece rîsul de gluma făcută.

Se deschide ușa. Apare grasul ; aplecat în față la orizontală, intră aproape tîrîndu-se, urmat de madam Beckmann în chimonoul roșu-aprins. I-a răsucit la spate mîinile ridicate în sus și-l împinge în atelier. Cu un brînci puternic îi dă drumul. Grasul se prăbușește pînă dincolo, în secția pentru pantofi de damă. Madam Beckmann face o mișcare, ca și cînd și-ar scutura mîinile de praf, și dispare. Karl Brill se repede cu un salt uriaș. Îl smucește pe gras în sus.

— Brațele mele ! se vaită amorezul respins. Mi le-a întors pe dos. Și burta. Ah, burta mea ! Ce izbitură !

Nu e nevoie de nici o explicație. Madam Beckmann este un adversar la fel de temut chiar și pentru Karl Brill, înotătorul la vreme de iarnă și neîntrecutul gimnast ; în

două rînduri i-a rupt și lui cîte un braț, fără să mai vorbim ce e în stare să realizeze cu un vas sau cu vătraiul. N-au trecut nici șase luni de cînd doi spărgători au fost surprinși de ea noaptea în atelier. Amîndoi au zăcut săptămîni de-a rîndul după aceea în spital. Unul dintre ei nu s-a mai vindecat niciodată de lovitura primită în cap cu un calapod de fier, cu care ocazie și-a pierdut și o ureche. De atunci vorbește aiurea.

Karl îl tîrăște pe gras la lumină. E alb de mînie, dar nu mai are ce să-i facă — grasul e terminat. Ar fi ca și cînd ar vrea să zdrobească în bătăi pe unul bolnav de tifos. Grasul trebuie să fi primit o lovitură puternică tocmai în organele cu care a vrut să păcătuiască. Nu e în stare să umble. Karl nu poate nici măcar să-l azvîrle afară. Îl culcăm în fundul atelierului, pe resturile de piele.

— Ce plăcut e întotdeauna aici, la Karl, spune unul, care încearcă să toarne bere în pian.

Mă duc spre casă pe Strada Mare. Capul îmi vîjîie; am băut prea mult, dar asta am și vrut. Ceața înaintează peste luminile izolate, care mai ard în galantare și țese văluri aurite în jurul felinarelor. În vitrina unei măcelării, alături de un purcel de lapte cu o lămîie înfiptă în rîtul palid, se află un rododendron în floare. De jur împrejur sînt aranjați îmbietor cîrnații. Totul e ca un tablou de atmosferă, care îmbină în chip armonios frumosul cu utilul. Mă opresc un timp să privesc și apoi plec mai departe.

În curtea întunecoasă mă izbesc în ceață de o umbră. E bătrînul Knopf, care stă iarăși în fața obeliscului negru. Mă năpustesc înfuriat asupra lui. Se clatină și îmbrățișează obeliscul cu amîndouă brațele, de parcă ar vrea să se cațăre pe el.

— Îmi pare rău că te-am lovit, zic eu. Dar ce cauți aici? Într-adevăr nu-ți poți face nevoile la dumneata acasă? Sau, dacă ești amator de aer liber, de ce nu le rezolvi la un colț de stradă?

Knopf își dă drumul de pe obelisc.

— Ei, drăcie, acum s-a dus în pantaloni, murmură el.

— Nu face nimic. Despre partea mea, acum n-ai decît să-ţi laşi şi restul aici.

— Prea tîrziu.

Knopf se tîrîie pînă la uşa casei sale. Urc scara şi mă hotărăsc să-i trimit mîine Isabellei un buchet de flori, din banii cîştigaţi la Karl Brill. De obicei aşa ceva îmi poartă ghinion, dar acum nu-mi mai pasă de nimic. Un timp mai stau la fereastră şi privesc afară, în noapte, şi apoi, oarecum ruşinat şi foarte încet, încep să şoptesc cuvinte şi fraze, pe care le-aş spune cu plăcere odată cuiva — dar n-am pe nimeni, în afară poate de Isabelle — ea, însă, nici măcar nu ştie cine sînt. Dar oare cine ştie asta despre vreun altul ?

XIII

Voiajorul Oskar Fuchs, poreclit Oskar-Lacrimă, se află la noi în birou.

— Ce mai nou, domnule Fuchs ? întreb eu. Cum mai e cu gripa la sate ?

— Destul de bine. Ţăranii au cu ce se hrăni. La oraş e altfel. Am două cazuri, la care Hollmann şi Klotz sînt pe cale să încheie contractul. Un granit roşu, lustruit pe o parte, o piatră mică, două socluri lucrate în relief, unul de un metru şi jumătate, în valoare de două milioane şi două sute de mii de mărci — şi altul mai mic, de un metru şi zece, pentru un milion trei sute de mii. Preţuri bune ! Dacă le executaţi cu o sută de mii mai puţin, le preluaţi dumneavoastră. Comisionul meu e de douăzeci la sută.

— Cincisprezece ! răspund eu automat.

— Douăzeci, ripostează Oskar-Lacrimă. Cincisprezece îmi dă la Hollmann şi Klotz. Atunci de ce i-aş părăsi ?

Minte. Hollmann şi Klotz, al căror voiajor este, îi plătesc zece la sută, plus cheltuielile. Astea le primeşte în orice caz ; aşadar cu noi face afacerea cu zece la sută mai mult.

— Bani peşin ?

— Vă daţi seama. Oamenii sînt bine căptuşiţi.

— Domnule Fuchs, zic eu. De ce nu vii cu totul la noi ? Plătim mai bine decît Hollmann şi Klotz şi avem nevoie de un voiajor de mîna întîi.

Fuchs face cu ochiul.

— Aşa îmi place mai mult. Sînt un om sensibil. Dacă bătrînul Hollmann mă supără, drept răzbunare, vă împing dumneavoastră un contract. Dacă aş lucra pentru dumneavoastră, m-aţi supăra dumneavoastră.

— E ceva şi asta, răspund.

— Aşa cred şi eu. Atunci aţi fi dumneavoastră cei înşelaţi. Călătoriile pentru pietre funerare sînt plicticoase ; trebuie să ţi le faci într-un fel mai plăcute.

— Plicticoase ? Pentru dumneata ? Care de fiecare dată dai cîte o reprezentaţie artistică ?

Fuchs zîmbeşte ca Gaston Münch la Teatrul orăşenesc, după ce a jucat rolul lui Karl-Heinz în „Heidelbergul de altădată".

— Fac ce pot, declară el cu falsă modestie.

— Se pare că ai obţinut rezultate minunate. Fără ajutoare. Numai intuitiv. E adevărat ?

Oskar, care pe vremuri, înainte de a intra în case îndoliate, se folosea de felii de ceapă crudă, susţine acum că poate fabrica lacrimi cu uşurinţă, la fel ca un mare actor. E, bineînţeles, un progres uriaş. Acum nu mai trebuie să apară plîngînd în casă, ca la tehnica practicată cu ceapa, sistem la care, dacă tratativele durează mai mult, lacrimile se usucă, feliile de ceapă neputînd fi utilizate de faţă cu cei întristaţi — dimpotrivă, acum poate intra cu ochii uscaţi şi abia în timpul discuţiei despre cel dispărut să izbucnească într-un plîns natural, ceea ce, se-nţelege, are cu totul alt efect. Deosebirea este ca aceea dintre perlele veritabile şi cele false. Oskar susţine că reuşeşte să fie atît de convingător, încît adesea rudele mortului se simt obligate să-l consoleze şi să-l mîngîie.

Georg Kroll vine din camera sa. Sub nas îi fumegă o ţigară de foi, şi pare să întruchipeze mulţumirea însăşi. Fără înconjur, ţinteşte direct.

— Domnule Fuchs! E adevărat că poți plînge la comandă sau asta e numai propagandă mîrșavă, lansată de concurența noastră ca să ne sperie?

În loc de răspuns, Oskar rămîne cu ochii holbați la el.

— Ei? întreabă Georg. Ce e? Nu te simți bine?

— O clipă! Trebuie să intru în atmosferă.

Oskar închide ochii. Cînd ridică din nou pleoapele, se vede că au și început să se umezească. Privește în continuare fix la Georg și, după un timp, lacrimi grele apar într-adevăr în ochii lui albaștri. Încă un minut și încep să i se rostogolească pe obraji. Oskar scoate din buzunar o batistă și le șterge.

— Cum a fost? întreabă el și se uită la ceas. Exact două minute. Cîteodată reușesc și într-un minut, dacă e un cadavru în casă.

— Fantastic!

Georg toarnă în pahare din coniacul pentru clienți.

— Ar trebui să te faci actor, domnule Fuchs.

— M-am gîndit și eu la asta, dar sînt prea puține roluri în care să se ceară lacrimi de bărbați. Desigur Othello, dar în rest...

— Dar cum reușești? Ai vreun truc?

— Imaginație, răspunde Fuchs simplu. Forță de închipuire, adîncă, plastică.

— Și acum ce ți-ai închipuit?

Oskar își golește paharul.

— Ca să fiu sincer, pe dumneavoastră domnule Kroll. Cu picioarele și brațele sfărîmate în bucăți și un cîrd de șobolani, care vă mușcau încet de obraz, în timp ce dumneavoastră, încă în viață, nu vă puteați apăra de rozătoare din pricina brațelor rupte. Iertați-mă, dar pentru o reprezentație atît de rapidă, am avut nevoie de o imagine foarte puternică.

Georg își trece mîna peste față. E încă întreagă.

— Îți imaginezi asemenea lucruri și despre Hollmann și Klotz, cînd lucrezi pentru ei? îl întreb eu.

Fuchs dă din cap în semn că nu.

— La ăia îmi închipui că trăiesc o sută de ani, bogați și sănătoși, pînă să moară în somn, de un atac de inimă. Și atunci, de furie, lacrimile încep să-mi curgă șiroaie.

Georg îi plătește comisionul pentru ultimele două afaceri în care și-a trădat patronii.

— Deunăzi am încercat și un sughiț imaginar, spune Oskar. Foarte convingător. Urgentează hotărîrea. Oamenii se simt vinovați, deoarece cred că ar fi o urmare a participării la durerea lor.

— Domnule Fuchs! spun eu impulsiv. Vino la noi. Locul dumitale este într-o întreprindere condusă cu simț artistic, nu la niște speculanți prăpădiți.

Oskar-Lacrimă surîde binevoitor, clatină iarăși din cap și își ia rămas bun.

— Nu pot. Fără puțină înșelătorie n-aș fi altceva decît o cîrpă plîngăreață. Înșelătoria îmi dă avînt. Mă înțelegeți?

— Înțelegem, spune Georg. Cu profunde regrete, dar noi respectăm personalitatea mai mult ca orice.

Notez pe o hîrtie adresele pentru cele două monumente și i-o dau lui Heinrich Kroll, care-și umflă în curte cauciucurile de la bicicletă. Privește disprețuitor biletul. Ca vechi nibelung, îl consideră pe Oskar un pungaș ordinar, cu toate că, tot ca vechi nibelung, îi place să profite de pe urma lui.

— Înainte n-aveam nevoie de așa ceva, declară el. Bine că n-a mai trăit tata să vadă una ca asta!

— După cîte am auzit despre acest pionier al comerțului cu pietre funerare, tatăl dumitale ar fi fost fericit să le joace asemenea festă concurenților săi, îi răspund eu. A fost un luptător prin excelență — nu ca dumneata pe cîmpul de onoare, ci în tranșeele vieții comerciale, care nu ține seama de nimic. Și, ia spune-mi, primim oare curînd restul de bani pentru monumentul cu cruce lustruit pe toate părțile, pe care l-ai vîndut în aprilie? Alea două sute de mii de mărci restante. Ai idee ce valoare mai au acum? Nici cît un soclu.

Heinrich mormăie ceva și pune biletul în buzunar. Mă întorc, mulțumit că l-am potolit nițel. În fața casei, zace

bucata de jgheab de la acoperiș, care s-a rupt după ultima ploaie. Meseriașii tocmai și-au terminat treaba, au înlocuit bucata ruptă.

— Ce facem cu burlanul vechi? întreabă meșterul. Nu se mai poate folosi. Putem să-l luăm noi?

— Desigur, zice Georg.

Jgheabul e sprijinit de obelisc, vespasiana lui Knopf în aer liber. Are cîțiva metri lungime și la capăt e îndoit în unghi drept. Îmi vine brusc o idee.

— Lăsați-l aici, zic eu. Mai avem nevoie de el.

— Pentru ce? întreabă Georg.

— Pentru astă seară. O să vezi. Vom avea o reprezentație interesantă.

Heinrich Kroll pleacă pe bicicletă. Georg și cu mine rămînem în fața ușii și bem cîte un pahar de bere, oferit de doamna Kroll prin fereastra bucătărici. E foarte cald. Tîmplarul Wilke se strecoară pe lîngă noi. Are cu el cîteva sticle și își va face somnul de prînz într-un sicriu căptușit cu talaș. Fluturii se joacă printre monumentele cu cruce. Pisica bălțată a familiei Knopf e însărcinată.

— Cum stă dolarul? întreb eu. Ai vorbit la telefon?

— Cu cincisprezece mii de mărci mai mult decît azidimineață. Dacă merge așa mai departe, putem plăti polița lui Riesenfeld cu contravaloarea unei pietre mici.

— Admirabil. Păcat că n-am păstrat nici una. Parcă simți că-ți piere întrucîtva entuziasmul necesar, nu?

Georg rîde.

— Și din seriozitatea afacerilor. Bineînțeles, abstracție făcînd de Heinrich. Ce planuri ai pentru astă-seară?

— Mă duc sus, la Wernicke. Acolo măcar nu mai știi nimic de seriozitatea și ridicolul vieții de afaceri. La sanatoriu, nu contează decît viața însăși. Mereu numai întreaga ființă, existența în totalitatea ei, viața și nimic altceva decît viața. Încolo nu mai e nimic. Dacă am trăi mai multă vreme acolo, cîrtiala noastră naivă pentru nimicuri ni s-ar părea o nebunie.

— Bravo, răspunde Georg. Pentru prostia asta meriți încă un pahar de bere rece. Ia paharele și le pune pe fereastra bucătăriei. Stimată doamnă, vă rugăm să repetați.

Doamna Kroll scoate capul cărunt pe fereastră.

— Vreți o scrumbie marinată și un castravete la bere?

— Neapărat! Și o bucată de pîine. Gustarea adecvată pentru orice fel de melancolie, răspunde Georg și-mi întinde paharul. Simți vreuna?

— La vîrsta mea, orice om cumsecade e întotdeauna melancolic, răspund eu ferm. E dreptul tinereții.

— Credeam că tinerețea ți-a fost răpită de militărie.

— Exact. O caut într-una, dar n-o mai găsesc. De aceea încerc o dublă melancolie. Cum simți la un picior amputat o durere de două ori mai mare.

Berea e minunat de rece. Soarele arde deasupra capetelor noastre și deodată, în ciuda oricărei melancolii, sosește din nou clipa cînd rămîi cu privirea adînc ațintită în ochii verzi-aurii ai vieții. Mă reculeg și-mi beau berea. Toate vinele mele par să se fi scăldat deodată în soare.

— Uităm tot mereu că sîntem numai pentru scurtă vreme locuitorii acestei planete, rostesc eu. Iată de ce avem o concepție cu totul eronată despre lume. Aceea a nemuritorilor. Ai observat acest lucru?

— Mai întrebi? Asta e greșeala de bază a omenirii. Așa se face că oameni foarte cumsecade în fond lasă moștenire unor rude îngrozitoare milioane de dolari, în loc să-i folosească ei înșiși.

— Bine! Cum ai proceda tu, dacă ai ști că mîine trebuie să mori?

— N-am idee.

— Nu? Bine, o zi e poate un timp prea scurt. Cum ai proceda, știind că dispari peste o săptămînă?

— Tot n-am idee.

— Ceva tot ar trebui să întreprinzi. Cum ai proceda, dacă ai avea timp o lună?

— Aș trăi probabil la fel ca acum, spune Georg. Altfel, cît ar ține luna aceea nefericită aș avea senzația că toată viața de pînă atunci am trăit-o greșit.

— Ai avea timp o lună întreagă să te îndrepți.

Georg face cu capul un gest de negație.

— Aș avea timp o lună să regret.

— Ai putea să vinzi depozitul nostru firmei Hollmann și Klotz, să pleci la Berlin și să duci vreme de o lună o viață destrăbălată cu actrițe, artiști și cocote elegante.

— Gologanii nu mi-ar ajunge nici pentru opt zile. Și femeile n-ar fi decît dame de bar. Mai bine citesc despre toate acestea. Fantezia nu decepționează niciodată. Dar, cum stau lucrurile cu tine? Ce ai face tu dacă ai ști că mori peste patru săptămîni?

— Eu? spun surprins.

— Da, tu.

Privesc de jur împrejur. Colo e grădina, verde și toridă, în toate culorile miezului de vară, colo plutesc rîndunelele, dincolo e nesfîrșitul albastru al cerului, iar sus, de la fereastra sa, abia trezit din aburul beției, bătrînul Knopf, în cămașă cadrilată, și cu bretele, se uită la noi.

— Trebuie să mă gîndesc, spun eu. Așa, pe loc, nu pot să răspund. E prea mult. Acum n-am decît senzația că aș exploda, dacă aș ști că-mi pare suficient.

— Nu te gîndi prea mult. Altfel trebuie să te ducem la Wernicke, dar nu ca să cînți la orgă.

— Asta așa e, recunosc eu. Într-adevăr, așa e! Dacă ne-am da bine seama de toate, am înnebuni.

— Încă un pahar de bere? întreabă doamna Kroll pe fereastra bucătăriei. Am și compot proaspăt de zmeură.

— Sînt salvat! exclam eu. În clipa asta m-ați salvat, stimată doamnă. Eram ca o săgeată în drum spre soare și spre Wernicke. Slavă Domnului, toate sînt încă la locul lor. Nimic n-a ars! Viața dulce se mai joacă încă în jurul nostru cu fluturi și muște, nu s-a prefăcut în cenușă, e aici, își are încă toate legile ei, chiar și cele pe care i le-am impus noi, cum ai impune unui pur-sînge hamuri. Totuși, fără compot de zmeură la bere, vă rog! În schimb o bucată de brînză moale din Harz. Bună dimineața, domnule Knopf! Frumoasă zi! Ce părere ai despre viață?

Knopf holbează ochii la mine. Fața îi e cenușie și are pungi la ochi. După un timp, își exprimă supărat dezaprobarea și închide fereastra.

Parcă mai voiai ceva de la el ? întreabă Georg.

— Da. Dar abia deseară.

Intrăm la Eduard Knobloch.

— Ia te uită ! exclam eu și rămîn locului, ca și cînd m-aș fi ciocnit de un copac. Se pare că viața își face jocul ! Trebuia să-mi închipui.

În cramă, Gerda șade la o masă, pe care se află un buchet de crini. E singură și își taie o bucată dintr-o friptură de căprioară, care e aproape atît de mare cît masa.

— Ce spui de asta ? îl întreb pe Georg. Nu miroase a trădare ?

— Era ceva de trădat ? mă întreabă Georg la rîndul lui.

— Nu. Dar dacă i-am zice abuz de încredere ?

— A fost vreun motiv pentru abuz de încredere ?

— Lasă astea, Socrate ! răspund eu. Nu vezi că aici au intrat în joc labele groase ale lui Eduard ?

— Asta văd. Dar cine te-a înșelat ? Eduard sau Gerda ?

— Gerda ! Cine alta ? Bărbatul nu poate fi niciodată acuzat de așa ceva.

— Nici femeia.

— Atunci cine ?

— Tu. Cine altul ?

— Bine, spun eu. Ție ți-e ușor să vorbești. Pe tine nu te înșală nimeni. Numai tu ești cel care înșală.

Georg dă din cap satisfăcut.

— Dragostea e o problemă de sentiment, nu de morală, decretează el. Sentimentul însă nu cunoaște trădare. Crește, dispare sau se schimbă — unde e aici trădarea ? Nu există un contract. Nu i-ai împuiat capul Gerdei cu suferința pricinuită de Erna ?

— Numai la început. A fost doar de față la scandalul de la „Moara roșie".

— Atunci nu te plînge. Renunță sau acționează.

Lîngă noi se eliberează o masă. Ne așezăm. Chelnerul Freidank strînge vesela.

— Unde e domnul Knobloch ? întreb eu.

Freidank se uită împrejur.

— Nu știu — a fost tot timpul la masă cu doamna de colo.

— Simplu, nu ? îi spun lui Georg. Iată pînă unde au ajuns lucrurile. Sînt o jertfă firească a inflației. Iarăși. Întîi Erna, acum Gerda. Sînt oare sortit din naștere să port coarne ? Ție nu ți se întîmplă una ca asta.

— Luptă ! îmi răspunde Georg. Încă n-ai pierdut nimic. Du-te la ea !

— Cu ce să lupt ? Cu pietre funerare ? Eduard îi dă friptură de căprioară și îi dedică versuri. La poezii, ea nu știe să facă deosebirea de calitate — la mîncare, din păcate, da. Și măgarul de mine, sînt singurul vinovat. Eu am adus-o aici și i-am trezit pofta de mîncare. Exact așa !

— Atunci renunță, spune Georg. De ce să lupți ? Pentru sentimente oricum nu se poate lupta.

— Nu ? De ce îmi spuneai cu un minut mai înainte să lupt ?

— Pentru că astăzi e marți. Uite, vine Knobloch — în haine de duminică și cu un boboc de trandafir la butonieră. Ești la pămînt.

Eduard șovăie, cînd ne vede. Trage cu coada ochiului spre Gerda și ne salută apoi cu condescendența învingătorului.

— Domnule Knobloch, spune Georg. Fidelitatea este sau nu chintesența onoarei, cum propovăduia iubitul nostru feldmareșal ?

— Depinde, răspunde Eduard prudent. Astăzi avem perișoare cu sos de sardele și cartofi. O mîncare delicioasă !

— Un soldat are dreptul să atace pe la spate un camarad ? Un frate pe alt frate ? continuă să întrebe impasibil Georg. Un poet pe alt poet ?

— Poeții se atacă mereu între ei. Din asta trăiesc.

— Trăiesc din lupta deschisă, nu din lovituri de pumnal în burtă, declar eu.

Eduard zîmbește.

— Victoria e a învingătorului, dragă Ludwig. *Catch as catch can.*[1] Eu mă vait, cînd veniți cu tichete de masă care nu mai valorează nici cît o nucă găunoasă?

— Da, răspund eu. Ba bine că nu!

În aceeași clipă cineva îl împinge pe Eduard la o parte.

— Dragii mei, iată-vă, spune Gerda prietenos. Să mîncăm împreună. Mă așteptam să veniți!

— Tu stai în cramă, spun eu furios. Noi bem bere.

— Și eu prefer să beau bere. Mă așez la masa voastră.

— Permiți, Eduard? întreb eu. *Catch as catch can.*

— Ce să permită Eduard? întreabă Gerda. Se bucură doar, dacă mănînc cu prietenii lui. Nu-i așa, Eduard?

Vipera a și început să-i spună pe nume. Eduard se bîlbîie.

— Bineînțeles, n-am nimic împotrivă. E o plăcere...

Ne oferă o imagine frumoasă, roșu, furios și surîzînd acru.

— Ce drăguț boboc de trandafir ai la butonieră, spun eu. Te pregătești pentru vreo petitorie? Sau ți l-ai pus, pur și simplu, din dragoste pentru natură?

— Eduard e foarte sensibil la frumos, răspunde Gerda.

— Asta așa e, confirm eu. Ai mîncat prînzul obișnuit? Perișoare de carne, cu un fel de sos nemțesc fără nici un gust?

Gerda rîde.

— Eduard, arată-le că ești cavaler. Lasă-mă să-i invit la masă pe acești doi prieteni ai tăi. Susțin într-una că ai fi îngrozitor de zgîrcit. Hai să le dovedim contrariul. Avem...

— Perișoare cu sos de sardele, o întrerupe Eduard. Bine, să-i invităm la perișoare. O să am grijă să fie dintre cele mai bune.

— Spată de căprioară, spune Gerda.

Eduard scamănă cu o mașină cu aburi defectă.

— Ăștia nu-mi sînt prieteni, declară el.

— Cum?

[1] Apucă de unde poți (engl.).

— Sîntem prieteni juraţi, ca Valentin, zic eu. Îţi mai aminteşti ultima noastră discuţie la clubul literar ? S-o repet cu voce tare ? Ce fel de versuri scrii acum ?

— Despre ce aţi vorbit ? se interesează Gerda.

— Despre nimic, ripostează Eduard repede. Aştia doi nu spun niciodată un cuvînt adevărat ! Glumeţi, glumeţi incurabili, asta sînt ! Nu ştiu să ia viaţa în serios.

— Aş vrea să-mi răspunzi, în afară de gropari şi de tîmplarii de sicrie, cine ştie să ia viaţa mai în serios ca noi ? spun eu.

— Ah, voi ! Voi nu ştiţi decît de ridicolul morţii, declară Gerda deodată ca din senin. De aceea nu luaţi viaţa în serios.

Ne uităm la ea cu gura căscată. A şi adoptat, evident, stilul lui Eduard ! Simt că lupt pe terén pierdut, totuşi nu renunţ.

— Pe asta de unde ai mai scos-o ? o întreb eu. Tu, Sibilă peste hieleşteiele întunecate ale tristeţii !

Gerda rîde.

— Pentru voi viaţa se reduce la piatra funerară. Alţii nu se grăbesc chiar aşa. Eduard, spre exemplu, e o privighetoare !

Eduard arată înfloritor cu obrajii săi grăsuni.

— Ce se aude cu friptura de căprioară ? îl întreabă Gerda.

— Ei, bine, în definitiv, de ce nu ?

Eduard dispare. Mă uit la Gerda.

— Bravo ! Ai lucrat clasa întîi. Ce să înţelegem din toate astea ?

— Nu fă mutra asta de soţ, răspunde ea. Bucură-te fără mofturi de viaţă, asta-i tot.

— Ce e viaţa ?

— Ceea ce se întîmplă acum.

— Bravo ! spune Georg. Şi-ţi mulţumesc din suflet pentru invitaţie. Noi îl iubim foarte mult pe Eduard, numai că el nu ne înţelege.

— Şi tu îl iubeşti ? o întreb eu pe Gerda.

Rîde.

— Ce copilăros e, îi spune lui Georg. Nu puteți să-i deschideți puțin ochii, să nu se creadă întotdeauna stăpîn peste toate? Mai cu seamă, dacă nu se străduiește deloc pentru asta?

— Încerc întruna să-l lămuresc, răspunde Georg. Poartă însă în el o seamă de obstacole, pe care le numește idealuri. De abia cînd va observa că ăsta e un egoism eufemistic, atunci se va îndrepta.

— Ce e egoismul eufemistic?

— Înfumurare tinerească.

Gerda rîde atît de tare, încît se zguduie și masa.

— Asta nu-mi displace, explică ea. Dar fără schimbare, e obositor. În cele din urmă, faptele sînt fapte.

Mă feresc să întreb, dacă faptele sînt într-adevăr fapte. Gerda șade alături de noi, onestă și hotărîtă, și așteaptă, cu cuțitul în mînă, cea de a doua porție de friptură de căprioară. Fața ei e mai rotundă ca înainte; de cînd mănîncă la Eduard s-a mai îngrășat. Mă privește radioasă și nu-i cîtuși de puțin stînjenită. Și de ce ar fi? De fapt, ce drepturi am eu asupra ei? Și, în clipa asta, care pe care îl înșală?

— E adevărat, spun eu. Atavismele egoiste sînt legate de mine ca mușchiul de stîncă. *Mea culpa!* [1]

— Așa e, dragule, răspunde Gerda. Bucură-te de viață și gîndește numai cînd e nevoie.

— Cînd e nevoie?

— Cînd trebuie să cîștigi bani, sau cînd vrei să progresezi.

— Bravo! spune Georg din nou.

În același moment apare friptura de căprioară și discuția se curmă. Eduard ne păzește, cum își păzește o cloșcă puii. E pentru prima oară că ne lasă să ne tihnească mîncarea. Are un zîmbet nou, pe care nu-l înțeleg. E unsuros și plin de superioritate și și-l îndreaptă din cînd în cînd în taină către Gerda, cum strecoară un criminal în închisoare un bilet secret. Dar Gerda își păstrează

[1] Îmi cer iertare! (Lat.)

vechiul surîs de o mare sinceritate și cînd Eduard se uită în altă parte, îl îndreaptă spre mine, ca un copil nevinovat la împărtășanie. E mai tînără decît mine, dar îmi face impresia că are cel puțin cu patruzeci de ani mai multă experiență.

— Mănîncă, puișor, îmi spune ea.

Mănînc cu conștiința încărcată și cu mare neîncredere, și friptura de căprioară, o delicatesă dintre cele mai alese, încetează brusc să-mi placă.

— Încă o bucățică? mă întreabă Eduard. Sau încă puțin sos de măceș?

Mă uit fix la el. Am o senzație, ca și cînd fostul meu subofițer mi-ar propune să-l sărut. Și Georg e alarmat. Știu că mai tîrziu va motiva culanța de necrezut a lui Eduard spunînd că acesta s-a și culcat cu Gerda — eu, însă, știu mai bine cum stau lucrurile. Friptură de căprioară nu capătă Gerda de la Eduard decît dacă n-a făcut-o încă. După ce a pus mîna pe ea, nu-i mai dă decît perișoare cu sos nemțesc. Și sînt convins că Gerda știe și ea acest lucru.

Totuși, hotărăsc să plec după-masă împreună cu ea. E drept că încrederea e încredere, dar Eduard are prea multe feluri de lichioruri la bar.

Calmă și înstelată se așterne noaptea peste oraș. Stau la fereastra camerei mele și îl aștept pe Knopf, pentru care am pregătit burlanul. Ajunge pînă la fereastră și de aici pornește peste poartă pînă la casa lui Knopf. Acolo, bucata scurtă face o cotitură în unghi drept spre curte, de unde însă burlanul nu poate fi văzut.

Aștept și citesc ziarul. Cursul dolarului s-a mai cățărat cu încă zece mii de mărci. Ieri n-a fost decît un singur caz de sinucidere, în schimb au avut loc două greve. După multe negocieri, funcționarii au obținut, în sfîrșit, o mărire de salariu, care între timp s-a devalorizat într-atît, încît abia dacă-și mai pot cumpăra din aceasta un litru de lapte pe săptămînă. Și peste cîteva zile, numai o cutie de chibrituri, probabil. Numărul șomerilor a crescut cu încă o sută cincizeci de mii. Neliniștea sporește în toată

țara. Se recomandă noi rețete pentru valorificarea resturilor la bucătărie. Epidemia de gripă e în creștere. Mărirea pensiilor de bătrînețe și invaliditate a fost remisă spre studiere unui comitet. Se așteaptă peste cîteva luni un raport în legătură cu această problemă. Pensionarii și invalizii încearcă, între timp, să se apere împotriva foametei, fie prin cerșit, fie cu sprijinul cunoscuților și rudelor.

Afară se aud pași ușori. Pîndesc prevăzător la fereastră. Nu e Knopf, ci o pereche de îndrăgostiți, care se strecoară în vîrful picioarelor, prin curte, în grădină. Sezonul se desfășoară în plin și greutățile celor ce se iubesc sînt mai mari ca oricînd. Wilke are dreptate: unde să se ducă, fără să fie stingheriți? Dacă încearcă să se strecoare în camerele lor mobilate, proprietăreasa, ca un înger cu spada în mînă, îi pîndește, pentru a-i da afară în numele moralei și al invidiei — în locurile publice și în grădini sînt admonestați și arestați de către polițiști — pentru cameră la hotel nu au bani — așadar, unde să se ducă? În curtea noastră nu-i tulbură nimeni. Monumentele mai mari le oferă adăpost față de alte perechi; nimeni nu-i vede, se pot sprijini de ele, ca să-și vorbească în șoaptă și să se îmbrățișeze în umbra lor, iar monumentele mari, cu cruce, sînt bune înainte și după, pentru îndrăgostiții focoși, în zilele umede, cînd nu se pot culca pe jos; fetele se țin strîns de ele și curtezanii lor le înghesuie, ploaia le bate fețele înfierbîntate, ceața plutește, respirația zboară în salturi, iar capetele, al căror păr iubitul l-a prins în pumni, sînt ridicate în sus ca la cai cînd nechează. Tăblițele atîrnate deunăzi pe monumente n-au servit la nimic. Cine se mai gîndește la degetele de la picioare, cînd întreaga-i fire e în flăcări?

Deodată aud pe stradă pașii lui Knopf. Mă uit la ceas. E două și jumătate; tartorul multor generații nenorocite de recruți trebuie așadar să fie beat mort. Sting lumina. Knopf cîrmește imediat și cu precizie către obeliscul negru. Apuc capătul burlanului, care ajunge pînă la fereastra mea, pun gura cît mai aproape de deschizătură și strig:

— Knopf !

La capătul celălalt, în spatele plutonierului-major, glasul meu răsună înfundat prin burlan, de parcă ar veni dintr-un mormînt. Knopf privește în jurul lui ; nu știe de unde se-aude vocea.

— Knopf ! repet eu. Măgarule ! Nu ți-e rușine ? De accea te-am creat, ca să bei și să-ți lași udul pe pietre funerare, mă porcule ?

Knopf se uită iar împrejur.

— Ce ? urlă el. Cine e acolo ?

— Scîrbă ! zic eu cu glas înfiorător, ca de pe altă lume. Mai și întrebi ? Îndrăznești să pui întrebări unui superior ? Stai drepți, cînd îți vorbesc !

Knopf privește spre casa lui, de unde vine și vocea. Toate ferestrele sînt întunecate și închise. Și ușa e închisă. Nu vede burlanul de pe zid.

— Stai drepți, pușlama de plutonier, care ți-ai uitat datoria ! spun eu. De aia te-am învestit cu trese la guler și cu o sabie lungă, ca să murdărești pietre, hărăzite lui Dumnezeu ? Apoi mai tare, izbucnind pe ton de comandă : Drepți, nedemn pîngăritor de pietre funerare !

Comanda are efect. Knopf stă drepți, cu mîinile lipite de cusătura pantalonilor. Luna se oglindește în ochii lui holbați.

— Knopf ! strig eu, cu glas de stafie. Dacă te mai prind o dată, te degradez ca soldat de rînd ! Mă, pată rușinoasă pe onoarea soldatului german și a asociației plutonierilor activi în retragere !

Knopf ascultă, cu capul ușor ridicat într-o parte, ca un cîine lunatic.

— Împăratul ? șoptește el.

— Încheie-ți pantalonii și ia-o din loc ! șoptesc și eu prin burlan. Și ține minte : mai riscă o dată să faci porcăria asta, că vei fi degradat și castrat ! Și castrat ! Și-acum cară-te, civil dezgustător, marș, marș !

Knopf, speriat, aleargă împleticindu-se în casă. Imediat după aceea, cei doi îndrăgostiți apar din grădină ca două căprioare hăituite și o iau la goană pe stradă. Asta, bineînțeles, că n-aș fi vrut.

XIV

Clubul literar s-a întrunit la Eduard. Excursia la bordel a fost hotărîtă. Otto Bambuss speră să imprime astfel o mai mare vigoare liricii sale; Hans Hungermann vrea să-şi găsească pilde pentru romanul său „Casanova" şi pentru un ciclu în versuri albe: „Femeia demon". Matthias Grund, autorul cărţii despre moarte, crede şi el că va putea înhăţa cîteva detalii frivole pentru ultimul delir al unui paranoic.

— Tu de ce nu mergi cu noi, Eduard ? întreb eu.

— Nu simt nevoia, declară el cu superioritate. Am tot ce-mi trebuie.

— Da ? Ai ?

Ştiu ce vrea să insinueze şi mai ştiu şi că minte.

— Se culcă, desigur, cu toate servitoarele din hotelul lui, explică Hans Hungermann. Dacă-l refuză, le dă afară. E ceea ce se cheamă un adevărat prieten al poporului.

— Servitoare ! Aşa ai face *tu* ! Versuri libere, dragoste liberă ! Eu, nu ! Niciodată n-am asemenea combinaţii în propria mea casă. E o deviză veche !

— Nici cu cliente ?

— Cliente ! Îşi îndreaptă ochii spre cer. Se întîmplă, bineînţeles, uneori, să n-ai încotro. Cu baroana de Bell-Armin, de pildă...

— Ce, de pildă ? îl întreb eu, văzînd că tace.

Eduard face pe modestul.

— Un cavaler e discret.

Pe Hungermann îl apucă o criză de tuse.

— Frumoasă discreţie ! Ce vîrstă avea ? Optzeci ?

Eduard surîde dispreţuitor — dar, în clipa următoare, surîsul îi piere ca o mască ale cărei noduri s-au rupt; a intrat Valentin Busch. Ce-i drept, el nu e literat, dar s-a hotărît totuşi să ia parte la expediţie. Vrea să fie de faţă, cînd Otto Bambuss îşi va pierde fecioria.

— Ce mai faci, Eduard ? întreabă. E bine că mai eşti în viaţă, nu-i aşa ? Altfel n-ai fi avut ocazia să te bucuri de istoria cu baroana.

— De unde știi că e adevărat ? îl întreb eu foarte surprins.

— Am auzit abia adineauri, pe cînd veneam. Vorbiți destul de tare. Pare-se că ați și băut de toate. Oricum, mă bucur din suflet pentru Eduard că a avut parte de baroană. Îmi pare bine că eu am fost acela care am izbutit să-l salvez pentru asta.

— Povestea s-a întîmplat cu mult înainte de război, se grăbește Eduard să declare.

Adulmecă un nou atentat la pivnița lui de vinuri.

— Bine, bine, răspunde Valentin îngăduitor. Și după război ai mai avut ocazii să te arăți bărbat și ai avut viață frumoasă.

— Pe timpurile astea ?

— Tocmai pe timpurile astea ! La disperare omul e mai curînd apt pentru aventuri. Și tocmai baroanele, prințesele și ducesele sînt în anii ăștia foarte disperate. Inflație, republică, armată imperială ioc, astea pot să frîngă o inimă aristocratică. Ce-ar fi să dai o sticlă de vin bun, Eduard ?

— Acum n-am timp, răspunde acesta cu prezență de spirit. Îmi pare rău, Valentin, dar astăzi nu se poate. Facem o excursie cu tot clubul.

— Mergi și tu ? întreb eu.

— Bineînțeles. Ca vistiernic ! Trebuie ! Nu mă gîndisem la asta ! Datoria e datorie !

Rîd. Valentin îmi face cu ochiul și nu spune că merge și el cu noi. Eduard zîmbește, închipuindu-și că a economisit astfel o sticlă. Totul, așadar, se desfășoară în cea mai perfectă armonie.

Plecăm. E o seară splendidă. Ne ducem în Bahnstrasse 12. Orașul are două bordeluri, dar cel din Bahnstrasse e mai elegant. Se află în afara orașului, într-o casă mică, înconjurată de plopi. Cunosc bine locul ; mi-am petrecut acolo o bună parte a copilăriei, fără să știu ce se întîmplă. În după-amiezile cînd n-aveam școală, obișnuiam să prindem salamandre și pești în pîraiele și heleșteiele din afara orașului și fluturi și gîngănii pe cîmpii. Într-una din zilele foarte calde, căutînd un birt ca să bem o limonadă, am nimerit în Bahnstrasse 12. Sala mare de la parter arăta

ca oricare altă sală de birt. Era răcoroasă, şi cînd am cerut apă minerală, am fost serviţi la masă. După un timp, au apărut cîteva femei, îmbrăcate în capoate şi rochii înflorate. Ne-au întrebat ce facem şi în ce clasă sîntem. Am plătit apa minerală, iar în următoarea zi călduroasă ne-am dus din nou, de astă dată cu cărţile, pe care le luasem cu noi, ca să ne învăţăm lecţiile la pîrîu, în aer liber. Femeile prietenoase erau iar acolo şi s-au interesat cu grijă maternă de noi. Ni s-a părut răcoare şi plăcut, şi deoarece după-amiaza nu venea nimeni, am rămas acolo şi am început să ne facem lecţiile. Femeile ne urmăreau şi ne ajutau, ca şi cînd ar fi fost profesorii noştri. Aveau grijă să ne scrim temele, ne controlau notele, ne ascultau cînd aveam de învăţat pe dinafară şi ne dădeau ciocolată, cînd răspundeam bine, sau, eventual, cîte o palmă, cînd greşeam. Nu înţelegeam nimic din toate acestea, eram încă la vîrsta fericită, cînd femeile nu însemnau nimic pentru noi. În scurtă vreme, doamnele mirosind a parfum de violete şi trandafiri luaseră pentru noi locul mamelor şi educatoarelor; îşi făceau pe deplin datoria şi de cum apăream pe uşă, se întîmpla ca niste zeiţe, îmbrăcate în mătase şi cu pantofi de lac, să ne întrebe emoţionate: „Cum a fost teza la geografie: Bună sau proastă?" Mama mea a zăcut încă de pe atunci foarte mult în spital, şi asta-i pricina că o parte din educaţie mi-am făcut-o la bordelul din Werdenbrück. Nu pot să spun decît că a fost mai severă decît ar fi fost cea de acasă. Ne-am dus acolo două veri la rînd, apoi au început drumeţiile şi aveam timp mai puţin, iar familia mea s-a mutat în altă parte a oraşului.

În timpul războiului, am mai fost o dată în Bahnstrasse. Asta s-a petrecut cu o zi înainte de plecarea pe front. Aveam pe atunci optsprezece ani, alţii chiar mai puţin, şi majoritatea dintre noi nu avusese încă de-a face cu vreo femeie. Dar n-am fi vrut să fim împuşcaţi, fără să cunoaştem ceva şi în privinţa asta şi de aceea ne-am dus cinci prieteni în Bahnstrasse, pe care o cunoşteam încă dinainte. Activitatea era în toi şi ne-am primit rachiul şi berea ce ni se cuveneau. După ce am prins destul curaj,

am vrut să ne încercăm norocul. Willy, cel mai îndrăzneț dintre noi, a fost primul. A agățat-o pe Fritzi, cea mai seducătoare dintre toate damele prezente.

„Drăguțo, ce-ar fi...?"

„Sigur", a răspuns Fritzi prin larmă și fum, fără să se uite bine la el. „Ai bani?"

„Mai mult decît e nevoie." Willy i-a arătat solda și banii pe care îi primise de la maică-sa, pentru o slujbă la biserică, întru salvarea lui fericită din război.

„Ei, bravo! Trăiască patria!" a spus Fritzi destul de absentă, privind în direcția berăriei. „Vino sus!"

Willy s-a ridicat în picioare și și-a scos șapca. Fritzi a tresărit și s-a uitat la părul lui roșu ca focul. Culoarea avea o intensitate unică și chiar după șapte ani, bineînțeles că ea a recunoscut-o. „O clipă", a spus. „Nu te cheamă Willy?"

„Chiar așa!" a declarat Willy radios.

„Și nu-ți făceai cîndva lecțiile aici?"

„Exact!"

„Așa — și acum vrei să mergi cu mine la odaie?"

„Desigur. Doar ne cunoaștem."

Willy a rînjit cu toată fața. În clipa următoare a primit o palmă.

„Mă purcelule!" i-a strigat Fritzi. „Vrei la pat cu mine? Asta e culmea obrăzniciei!"

„Cum?" s-a bîlbîit Willy. „Toți cei de-aici..."

„Oricare! Ce-mi pasă mie de alții? I-am ascultat pe alții spunînd «Tatăl nostru»? Le-am făcut compunerea? Am avut grijă de ei să nu răcească, mucos blestemat?"

„Dar acum am șaptesprezece ani și jumătate..."

„Ține-ți fleanca! Asta ar fi, ca și cînd ai silui-o pe maică-ta. Ieși afară, mă bădăran minor ce ești!"

„Pleacă mîine la război", i-am spus eu. „N-ai simț patriotic?" M-a cuprins cu privirea.

„Nu ești tu ăla care ai dat drumul aici la vipere? A trebuit să ținem trei zile localul închis, pînă am găsit bestiile alea!"

„Nu eu le-am dat drumul", m-am apărat. „Mi-au scăpat." Înainte de a mai adăuga ceva, am încasat și eu o palmă.

„Puștamale ! Afară cu voi !"

Intrigată de gălăgie, a sosit și patroana. Cu indignare, Fritzi i-a explicat despre ce era vorba. Și ea l-a recunoscut imediat pe Willy. „Roșcovanul !" a spus gîfîind. Cîntărea o sută douăzeci de kilograme și a început să se zguduie de rîs, ca un munte de piftie cînd e cutremur.

„Și pe tine ? Nu te cheamă Ludwig ?"

„Da, a spus Willy, dar acum sîntem soldați și ne este îngăduit să avem relații sexuale."

„Așa, vă e îngăduit !" Patroana s-a scuturat din nou de rîs. „Ți-aduci aminte, Fritzi, ce frică îi era să nu afle tată-său că în ora de religie a dat drumul la bombe sufocante. Acum are dreptul la relații sexuale. Ha, ha, ha !"

Fritzi n-a făcut deloc haz de umorul situației. Era sincer furioasă și jignită. „Ca și cînd propriul meu fiu..."

Doi bărbați au fost nevoiți s-o sprijine pe patroană. Lacrimile îi curgeau șiroaie pe față. În colțurile gurii făcuse bășici de salivă. Își ținea cu amîndouă mîinile burta, care-i atîrna.

„Limonadă", a răcnit, „limonadă ! Asta era băutura voastră preferată ?" rîdea ea tușind și înecîndu-se.

„Acum bem rachiu și bere", am răspuns eu. „Fiecare ajunge odată matur."

„Matur !"

Patroana a făcut un nou acces de sufocare, urmat de lătratul celor doi buldogi, care-i aparțineau și credeau că a fost atacată. Ne-am retras prudenți. „Ieșiți afară, porci nerecunoscători ce sînteți !" a strigat Fritzi supărată foc.

„Bine", a spus Willy din ușă. „Atunci o să ne ducem pe Rollstrasse."

Ne-am trezit afară, în uniforme, cu armele noastre ucigătoare, după ce încasasem palmele. Dar n-am ajuns pe Rollstrasse, la celălalt bordel din Werdenbrück. Era un drum de mai bine de două ore pînă în partea cealaltă a orașului, așa că în loc să ne ducem acolo, am preferat să ne bărbierim. Treaba asta o făceam tot pentru prima oară

în viață și deoarece nu știam ce înseamnă să te culci cu o femeie, diferența nu ni s-a părut atît de mare ca mai tîrziu, dat fiind că și bărbierul ne-a jignit, spunînd că pentru bărbile noastre e de-ajuns și o gumă. După aceea am mai întîlnit și alți cunoscuți și curînd ne-am apucat să bem și am uitat tot. Așa s-a întîmplat că am ajuns virgini pe front, unde șaptesprezece dintre ai noștri au căzut, fără să fi știut vreodată ce înseamnă o femeie. Willy și cu mine ne-am pierdut fecioria mai tîrziu, într-o tavernă, la Houthoulst, în Flandra. Willy s-a ales cu o blenoragie, a intrat în lazaret și a scăpat astfel de bătălia din Flandra, unde au căzut cei șaptesprezece virgini. Am constatat încă de atunci că virtutea nu e întotdeauna răsplătită.

Umblăm alene în noaptea călduță de vară. Otto Bambuss se ține de mine, fiind singurul care declar fățiș că am fost la bordelul acesta. Ceilalți îl cunosc și ei, fac însă pe nevinovații, iar singurul care susține că-i e oaspete zilnic, dramaturgul, creator al operei unicat „Adam", Paul Schneeweiss, minte. N-a fost niciodată acolo.

Mîinile lui Otto sînt transpirate. Așteaptă să le vadă pe preotesele plăcerii, bacante și păsări de pradă demonice, și nu e absolut sigur că nu va fi transportat înapoi în automobilul lui Eduard cel puțin cu ficatul scos. Îl liniștesc.

— Răniri intervin cel mult o dată sau de două ori pe săptămînă, Otto. Și chiar dacă se ivesc, sînt întotdeauna mai puțin grave decît îți închipui. Alaltăieri, unui client venit la Fritzi i-a fost smulsă o ureche. Dar, după cîte știu, urechile se pot coase la loc, sau pot fi înlocuite cu altele din celuloid, perfect asemănătoare cu cele veritabile.

— O ureche ?

Otto se oprește.

— Sînt și dame care nu le rup, răspund eu. Dar tu, desigur, nu vrei să faci cunoștință cu astea. Cred că vrei să posezi femeia primitivă, în toată splendoarea ei.

— O ureche e un sacrificiu destul de mare, declară Otto, slăbănogul transpirat, ștergîndu-și sticlele aburite ale ochelarilor.

— Poezia impune sacrificii. Cu o ureche ruptă, ai deveni, în cel mai adevărat sens al cuvîntului, un liric înfocat. Hai!

— Da, dar o ureche! Ceva care se remarcă atît de uşor.

— Ca să fiu sincer, dacă aş avea de ales, eu aş prefera să mi se smulgă o ureche decît să fiu castrat, zice Hans Hungermann.

— Ce? Otto se opreşte din nou. Glumiţi! Aşa ceva doar nu e posibil!

— Se întîmplă, afirmă Hungermann. Pasiunea e în stare de orice. Dar, linişteşte-te, Otto: castrarea se pedepseşte prin lege. Femeia în cauză se alege cu cel puţin şase luni de închisoare pentru una ca asta — aşadar eşti răzbunat.

— Prostii! bîiguie Bambuss. Faceţi glume proaste cu mine!

— De ce să glumim? spun eu. Ar fi urît din partea noastră. Tocmai de aceea ţi-o recomand pe Fritzi. Fetişul ei sînt urechile. Cînd e copleşită de pasiune, se apucă strîns de ambele urechi ale partenerului. În felul ăsta, eşti absolut sigur că nu te avariază în altă parte. N-are trei mîini!

— În schimb, încă două picioare, declară Hungermann. Cu picioarele fac uneori adevărate minuni. Îşi lasă unghiile să crească şi le ascut bine.

— Mă păcăliţi, spune Otto chinuit. Terminaţi cu prostiile!

— Ascultă! răspund eu. N-aş vrea să te mutileze. Ce e drept, din punct de vedere emotiv, ai fi în cîştig. Sufleteşte, însă, ai pierde foarte mult şi lirica ta ar avea de suferit. Uite, am o pilă de unghii, mică, uşor de mînuit, făcută special pentru omul de viaţă, bine pus la punct şi elegant. Ascunde-o în buzunar. Ţine-o strîns în mînă, sau vîr-o sub saltea, înainte de a începe. Cînd observi că se apropie pericolul, e destul s-o împungi uşor cu ea pe Fritzi în fund. Nu e nevoie să curgă sînge. Orice om, cînd e înţepat, chiar de un ţînţar, lasă orice şi pune mîna la locul înţepăturii, asta e o lege a firii. Între timp, tu o iei din loc.

Scot din buzunar un toc roşu de piele, în care se află un pieptene şi o pilă de unghii. Este unul dintre darurile primite de la Erna, trădătoarea. Pieptenele e o imitaţie de baga. Mă cuprinde un val de mînie întîrziată, cînd îl simt în mînă.

— Dă-mi şi pieptenele, îmi spune Otto.

— Cu pieptenele nu poţi s-o loveşti, satir nevinovat! se pronunţă Hungermann. Asta nu e o armă pentru luptă între sexe. Se rupe în carnea de bacantă, umflată ca o minge.

— Nu vreau să lovesc cu el. Vreau numai să mă pieptăn după...

Hungermann şi cu mine ne uităm unul la altul. Bambuss pare că nu ne mai crede.

— Ai la tine ceva pachetele cu pansament? mă întreabă Hungermann.

— N-avem nevoie. Patroana are o farmacie întreagă.

Bambuss iar se opreşte.

— Toate astea sînt prostii. Dar, ia spuneţi-mi, cum e cu bolile venerice?

— E sîmbătă. Toate damele au fost examinate chiar astăzi. Nu e nici o primejdie, Otto.

— Toate le ştiţi, aşa-i?

— Ştim tot ce e necesar în viaţă, răspunde Hungermann. Şi asta-i, de obicei, cu totul altceva, decît cele ce se învaţă în şcoli şi institute. De aceea eşti tu un caz unic, Otto.

— Am fost educat într-un spirit prea evlavios, oftează Bambuss. Am crescut cu frica de iad şi de sifilis. În condiţiile astea, cum se poate da viaţă unei lirici care să stea în picioare?

— Ar trebui să te însori.

— Acesta este cel de-al treilea complex al meu. Teama de căsnicie. Mama l-a dat gata pe tata. Prin nimic altceva decît prin plîns. Nu e ciudat?

— Nu, spunem Hungermann şi cu mine la unison şi ne strîngem în acelaşi timp mîinile.

Asta înseamnă încă șapte ani de viață de aci încolo. Bună sau rea, viața e viață — e o realitate, de care îți dai seama numai cînd ești obligat să ți-o riști.

Înainte de a păși pragul casei, care-ți dă impresia de mister, datorită plopilor, felinarului roșu și muștelor înflorite din ferestre, ne întărim cu cîteva înghițituri de rachiu. Am luat cu noi o sticlă și o trecem din mînă în mînă. Bea și Eduard, care a plecat înainte cu Opelul său și ne-a așteptat; lui i se întîmplă rar să capete ceva pe gratis, așa încît bea cu plăcere. Aceeași înghițitură, pe care o bem acum la prețul de vreo zece mii de mărci paharul, peste o secundă, la bordel, va costa patruzeci de mii. De aceea am luat o sticlă cu noi. Pînă trecem pragul facem economii — pe urmă, sîntem la cheremul patroanei.

La început, Otto e profund decepționat. În locul salonului, se așteptase la un decor oriental, cu piei de leoparzi, luminație de moschee și parfum pătrunzător; în loc de toate acestea, pensionarele sînt, ce e drept, destul de sumar îmbrăcate, dar au mai mult aerul de servitorele. Mă întreabă încet, dacă nu există și negrese sau creole. Îi arăt una cu părul aspru și negru.

— Aia de colo are sînge de creolă. A venit de curînd din închisoare. Și-a ucis bărbatul.

Otto nu are aerul să mă creadă. Se înveselește abia la intrarea Calului de fier. E o apariție impunătoare, cu cizme înalte, legate cu șireturi, lenjerie neagră, o uniformă ca de îmblînzitor de lei, o capă de astrahan cenușiu și o gură plină cu dinți de aur. Generații de tineri poeți și redactori și-au trecut examenul vieții cu ea și prin hotărîrea comitetului tot ea i-a fost hărăzită și lui Otto. Ea sau Fritzi. Am insistat să apară cu mare fast — și ne-a împlinit voia. Cînd i-l prezentăm pe Otto, tresare. Crezuse, poate, că i se oferă unul mai proaspăt, mai tînăr. Bambuss are o față ca hîrtia, e palid, subțire, are coșuri, mustăcioară rară și a împlinit de curînd douăzeci și șase de ani. În afară de toate, acum e leoarcă de transpirație și arată ca o ridiche muiată în sare. Calul de fier

arborează pe botul de aur un rînjet binevoitor şi-i cară îngrozitului Bambuss un pumn în coastă.

— Hai, dă un coniac, îi spune ea paşnic.

— Cît costă un coniac ? o întreabă Otto pe chelneriţă.

— Şaizeci de mii.

— Cît ? ! exclamă Hungermann alarmat. Patruzeci de mii. Nici un ban mai mult !

— Ban ? zice patroana. Cuvîntul ăsta nu l-am mai auzit de mult.

— Patruzeci de mii a fost ieri, drăguţule, îl lămureşte Calul de fier.

— Patruzeci de mii a fost azi-dimineaţă. Am fost aici dimineaţă, în numele comitetului.

— Care comitet ?

— Comitetul pentru împrospătarea poeziei prin experienţă directă.

— Drăguţule, spune Calul de fier, asta a fost înainte de a se anunţa cursul dolarului.

— După cursul dolarului de la ora unsprezece.

— Înainte de cursul de după-amiază, afirmă patroana. Nu fiţi atît de zgîrciţi !

— Şaizeci de mii e calculat după cursul dolarului de poimîine, spun eu.

— După cel de mîine. Cu fiecare oră ce trece, te apropii tot mai mult de el. Linişteşte-te. Cursul dolarului e ca moartea. Nu poţi scăpa de ea. Nu te cheamă Ludwig ?

— Rolf, răspund eu. Ludwig nu s-a mai întors din război.

Deodată, Hungermann e cuprins de o presimţire rea.

— Şi taxa ? întreabă el. Cît e ? Ne înţelesesem la două milioane. Inclusiv dezbrăcarea şi o jumătate de oră de conversaţie după aceea. Conversaţia e foarte importantă pentru candidatul nostru.

— Trei, răspunde flegmatic Calul de fier. Şi să ştii că e ieftin.

— Camarazi, am fost traşi pe sfoară, spune cu glas tunător Hungermann.

— Ştii cît costă astăzi o pereche de cizme care ajung pînă la fund ? întreabă Calul de fier.

— Două milioane. Niti o centimă mai mult. Dacă nici aici înțelegerile nu mai sînt valabile, ce se va alege din toată lumea asta ?

— Înțelegeri ? Ce valoare au înțelegerile, cînd cursul se clatină de parcă s-a îmbătat ?

Matthias Grund, care, ca autor al cărții despre moarte, tăcuse pînă acum, se ridică în picioare.

— Acesta e primul bordel care s-a molipsit de național-socialism, declară el furios. Acordurile sînt bucăți de hîrtie, nu ?

— Acordurile și banii, răspunde Calul de fier cu totală indiferență. Dar cizme înalte sînt cizme înalte și lenjerie neagră excitantă e lenjerie neagră excitantă. Și anume, neînchipuit de scumpe. De ce nu alegeți pentru începătorii voștri localuri de categoria a doua ? Așa ca la înmormîntări — și acolo există alegere, cu fast și fără fast. Pentru ăsta e destul și clasa a doua !

În condițiile astea, nu mai e nimic de spus. Discuția a ajuns la un punct mort. Deodată, Hungermann descoperă că Bambuss a băut pe tăcute nu numai coniacul său, dar și cel al Calului de fier.

— Sîntem pierduți, zice el. Trebuie să plătim cît ne cer scorpiile astea. N-ar fi trebuit să ne faci una ca asta, Otto ! Acum intrarea ta în viață urmează să se desfășoare mai simplu. Fără fast, numai cu un cal din fontă.

Din fericire, în acest moment sosește Willy. Pe el îl interesează din pură curiozitate metamorfozarea lui Otto în bărbat și plătește diferența, fără să clintească. Apoi comandă rachiu pentru toți și afirmă că a cîștigat astăzi douăzeci și cinci de milioane cu acțiunile sale. O parte din acești bani vrea să-i bea.

— Ei, hai, cară-te, băiete, îi spune lui Otto. Și întoarce-te bărbat !

Otto dispare.

Mă așez lîngă Fritzi. Vechile neînțelegeri au fost uitate de mult ; de cînd fiul ei a căzut pe front, nu ne mai consideră copii. Era subofițer și a fost împușcat cu trei zile înainte de armistițiu. Vorbim despre timpurile dinainte de război. Îmi istorisește că fiul ei a studiat muzica la

Leipzig. Dorea să se facă oboist. Lîngă noi, patroana cea voinică îl învață pe unul din câini să stea sluj. Deodată, de sus, răsună un strigăt. Urmează un muget și Otto apare în izmene, urmărit de Calul de fier în plină furie, lovindu-l în cap cu un lighean de tinichea. Otto aleargă cu stil, se năpustește pe ușă afară, iar noi trei oprim Calul de fier.

— Neisprăvitul ăsta afurisit! zice ea gîfîit. M-a împuns cu un cuțit.

— Nu era cuțit, spun eu, știind despre ce e vorba.

— Ce e?

Calul de fier se întoarce cu spatele și arată o pată roșie pe lenjeria neagră.

— Nu sîngerează. Nu era decît o pilă de unghii.

— O pilă de unghii? Calul se uită la mine. Așa ceva n-am mai pomenit! În loc să-l împung eu, nefericitul ăsta cu mutră jalnică mă împunge el pe mine. Degeaba mi-am pus cizme înalte? Colecția mea de biciuști la ce servește? Am vrut să fiu cumsecade. Să-i dau numai o probă ușoară de sadism. I-am tras doar așa, în joacă, o lovitură slabă în pulpele slăbănoage, și prefăcutul ăsta de șarpe cu ochelari s-a repezit la mine cu o pilă de unghii. Un sadic! De sadici am eu nevoie? Eu, visul masochiștilor? Ce jignire!

O liniștim cu o porție dublă de rachiu de chimion. Apoi ne ducem să-l căutăm pe Bambuss. E ascuns în spatele unui tufiș de liliac și își pipăie capul.

— Hai, Otto, primejdia a trecut! strigă Hungermann.

Bambuss se codește. Ne cere să-i aruncăm afară hainele.

— Asta nu se poate, explică Hungermann. Trei milioane sînt trei milioane! Noi am plătit pentru tine.

— Cereți banii înapoi! Nu mă las bătut.

— Un cavaler nu cere niciodată banii înapoi de la o femeie. Și noi vom face din tine un cavaler, chiar dacă va trebui să-ți spargem capul. Figura cu plesnitul a fost o amabilitate. Calul de fier e o sadică.

— Ce?

— E o rafinată activă. Uitasem să te prevenim. Dar ar trebui să fii bucuros că ai nimerit una ca asta. E ceva deosebit pentru orașele de provincie.

— Nu mă bucur deloc. Aruncați-mi lucrurile încoace.

După ce s-a îmbrăcat în spatele liliacului, reușim să-l readucem înăuntru. Îi dăm ceva de băut, dar nu e chip să-l facem să se miște de la masă. Susține că i-a trecut pofta. În cele din urmă, Hungermann cade la înțelegere cu Calul de fier și cu patroana. Bambuss să aibă dreptul de a reveni în timpul săptămînii, fără să mai plătească.

Continuăm să bem. După cîtva timp, constat că Otto, în ciuda celor întîmplate, pare totuși să se fi aprins. Se uită din cînd în cînd pe furiș la Calul de fier și nu se preocupă de niei o altă femeie. Willy cere să se aducă încă un rînd de rachiu. După un timp observăm lipsa lui Eduard. După o jumătate de oră, apare transpirat și susține că s-ar fi dus să se plimbe. Rachiul își face efectul asupra tuturor.

Deodată, Otto Bambuss scoate o hîrtie și ia notițe pe furiș. Mă uit peste umărul lui să văd ce scrie. „Tigroaica", sună titlul.

— N-ai vrea să mai aștepți puțin cu versurile tale albe și imnurile ? îl întreb eu.

Îmi răspunde prin semne că nu.

— Cea mai importantă este prima impresie.

— Dar altceva nu ți-a mai făcut, decît că ți-a tras una la fund și vreo cîteva lovituri cu ligheanul în țeastă. De ce ți-a dat impresia de tigroaică ?

— Asta mă privește ! Bambuss bea un rachiu, care-i curge prin mustața în chip de franjuri. Acum vine forța fanteziei ! Versurile mi se învălmășesc în minte ca bobocii într-un tufiș de trandafiri ! Un tufiș de trandafiri e puțin zis ! Ca o orhidee în junglă !

— Crezi că ai dobîndit destulă experiență ?

Otto aruncă o privire plină de poftă și groază către Calul de fier.

— Asta nu știu. Pentru un volumaș cartonat, aproape sigur că da.

— Pronunță-te ! S-au investit pentru tine trei milioane. Dacă nu te folosești de ele, mai bine să bem în contul lor.

— Mai bine să bem.

Bambuss mai dă duşcă încă un rachiu. E pentru prima oară că-l vedem aşa. Pînă acum se ferea de alcool ca de ciumă, şi mai cu seamă de rachiu. Lirica lui prindea viaţă cu cafea şi cu vin de coacăze.

— Ce spui de Otto? îl întreb pe Hungermann. I-au prins bine loviturile cu ligheanul în cap.

— Nu mi-au prins deloc bine, spune Otto răcnind.

A mai tras între timp o porţie dublă de rachiu şi o ciupeşte de fund pe Calul de fier, în clipa cînd trece pe lîngă el. Ca lovită de trăsnet, femeia se opreşte. Apoi se întoarce încet şi-l priveşte pe Otto ca pe o insectă rară. Noi întindem braţele, ca să amortizăm lovitura la care ne aşteptam. Pentru dame cu cizme înalte, o ciupitură de felul ăsta este o ofensă obscenă. Otto se ridică împleticindu-se, surîde vag cu ochii săi miopi, se învîrteşte în jurul femeii şi-i mai arde, pe neaşteptate, o lovitură puternică peste lenjeria neagră şi excitantă.

Se face linişte. Fiecare se aşteaptă să-l ucidă. Dar Otto se aşază nepăsător la loc, îşi pune capul pe braţe şi adoarme instantaneu.

— Să nu ucizi niciodată pe unul care doarme, o imploră Hungermann pe femeie. E a unsprezecea poruncă a Domnului!

Calul de fier îşi deschide gura imensă într-un rînjet mut. Toate coroanele de aur îi strălucesc. Apoi mîngîie părul subţire şi moale al lui Otto.

— Doamne, ce n-aş da să mai fiu o dată atît de tînără şi de naivă!

Plecăm. Pe Hungermann şi Bambuss îi duce Eduard cu maşina înapoi în oraş. Plopii susură. Cîinii latră. Calul de fier stă la fereastră, la primul etaj, şi ne face semne de adio cu căciula căzăcească. În spatele bordelului pluteşte palidă luna. Matthias Grund, autorul cărţii despre moarte, se ridică deodată în faţă noastră dintr-un şanţ. Crezuse că ar putea trece peste el ca Isus peste lacul Ghenisaret. Se înşelase. Willy merge lîngă mine.

— Ce viaţă! spune el visător. Şi cînd te gîndeşti că într-adevăr îţi poţi cîştiga banii dormind. Mîine dolarul va

fi mai ridicat şi acţiunile se vor căţăra în urma lui ca nişte maimuţe vesele !

— Nu ne strica seara. Unde ţi-e maşina ? Puieşte şi ca ca acţiunile tale ?

— E la Renée. Face impresie bună în faţă la „Moara roşie". Între reprezentaţii, Renée îşi plimbă colegii cu ea. Crapă de invidie !

— Vă căsătoriţi ?

— Sîntem logodiţi, declară Willy. Dacă ştii ce înseamnă asta.

— Îmi închipui.

— Ciudat ! spune Willy. Renée îmi aminteşte acum adesea şi foarte intens de locotenentul nostru Helle, tiranul ăla blestemat, care ne-a chinuit atît de rău, înainte de a ni se îngădui o moarte eroică. E exact la fel, pe întuneric. E o satisfacţie înfiorătoare să-l ţii pe Helle de ceafă şi să-l batjocoreşti. N-aş fi crezut niciodată, că aşa ceva mi-ar putea face plăcere, crede-mă !

— Te cred !

Trecem prin grădinile întunecate şi înflorite. Ne împresoară miros de flori necunoscute.

— Ce blîndă doarme lumina lunii pe dealuri, spune careva şi se ridică de jos ca o stafie.

E Hungermann. Şi e ud ca Matthias Grund.

— Ce s-a întîmplat ?

— La noi n-a plouat !

— Eduard ne-a lăsat în drum. Cîntam prea tare pentru el. Respectabilul hotelier ! Cînd am vrut apoi să-l răcoresc puţin pe Otto, am căzut amîndoi în pîrîu.

— Şi voi ? Unde e Otto ? Îl caută pe Matthias Grund ?

— Pescuieşte.

— Ce ?

— Drăcia dracului ! spune Hungermann. Să sperăm că n-a căzut în apă. Nu ştie să înoate.

— Prostii ! Pîrîul nu e mai adînc de un metru.

— Otto s-ar putea îneca şi într-o băltoacă. Îşi iubeşte patria.

Îl găsim pe Bambuss ţinîndu-se de o punte peste pîrîu şi stînd de vorbă cu peştii.

— Ţi-e rău, Franziskus ? întreabă Hungermann.

— Da, răspunde Bambuss şi rîde înfundat, ca şi cînd totul ar fi fost nemaipomenit de comic. Apoi clănţăne din dinţi. Frig, bîiguie el. Nu sînt făcut pentru natură.

Willy scoate o sticlă de rachiu din buzunar.

— Cine vă salvează iarăşi ? Unchiul Willy, grijuliul. Vă salvează de pneumonie şi moarte rece.

— Păcat că nu e şi Eduard cu noi, spune Hungermann. L-ai putea salva şi pe el şi să deschizi o prăvălie în tovărăşie cu domnul Valentin Busch. Salvatorii lui Eduard ! Asta l-ar ucide.

— Lasă-te de glume proaste, zice Valentin, care se află în spatele lui. Capitalul ar trebui să fie sfînt pentru dumneata. Sau eşti comunist ? Eu nu împart cu nimeni. Eduard îmi aparţine.

Bem cu toţii.

Rachiul străluceşte ca un diamant galben în lumina lunii.

— Voiai să mai mergi undeva ? îl întreb pe Willy.

— La asociaţia corală a lui Bodo Ledderhose. Veniţi cu mine. Acolo o să vă puteţi usca.

— Straşnic, spune Hungermann.

Nici unuia nu-i trece prin minte că ar fi mai simplu să mergem fiecare acasă. Nici măcar poetului morţii. Lichidul pare să aibă în seara asta o mare putere de atracţie.

Ne continuăm drumul pe malul pîrîului. Luna se oglindeşte în apă. Se poate bea... Oare cine a spus cîndva acest lucru ?

XV

Vara tîrzie se aşterne apăsătoare deasupra oraşului. Dolarul s-a urcat cu încă două sute de mii de mărci, foametea e şi mai mare, preţurile s-au ridicat şi totul la un loc e foarte simplu : preţurile cresc mai repede decît le-

furile. Aşadar, acea parte a poporului care trăieşte din lefuri, salarii, venituri, pensii, se scufundă tot mai mult într-o sărăcie fără scăpare. Cealaltă parte, în schimb, se sufocă într-o bogăţie incertă. Guvernul e spectator la toate acestea. Inflaţia îl ajută să scape de datorii; că în acelaşi timp poporul se duce de rîpă, nu vede nimeni.

Mausoleul comandat de doamna Niebuhr e gata. E oribil — un cavou de piatră, cu geamuri colorate, lanţuri de bronz şi alei pietruite — deşi n-a fost executată nici una dintre lucrările de sculptură pe care i le prezentasem; acum însă deodată nu mai vrea să preia monumentul. Stă în curte, în mînă cu o umbrelă de soare multicoloră; pe cap poartă o pălărie de pai, avînd drept garnitură cireşe lăcuite, iar la gît, un colier de perle false. E însoţită de un individ îmbrăcat într-un costum cadrilat, cam strîmt şi cu ghetre peste pantofi. A căzut trăsnetul, s-a terminat cu doliul, doamna Niebuhr s-a logodit. Dintr-o dată Niebuhr i-a devenit cu totul indiferent. Individul se numeşte Ralph Lehmann şi îşi spune consilier industrial. Pentru prenumele elegant şi pentru ocupaţia lui, costumul este destul de uzat. Cravata e nouă, la fel şi ciorapii de culoare portocalie — probabil că sînt primele daruri făcute de fericita logodnică.

Discuţia e contradictorie. Doamna Niebuhr începe prin a susţine că nici n-a comandat mausoleul.

— Aveţi ceva scris? întreabă ea triumfătoare.

N-avem nimic scris. Georg explică blînd că, în meseria noastră, asta nu e necesar. În faţa morţii, corectitudinea şi încrederea încă mai sînt valabile. Dealtfel, avem şi o duzină de martori. Doamna Niebuhr ne-a înnebunit destul cu pretenţiile ei, atît pe noi, cît şi pe pietrari şi pe sculptorul nostru. În afară de toate, a dat şi un avans.

— Tocmai asta este, declară doamna Niebuhr cu o logică perfectă. Vrem să ne restituiţi avansul.

— Aşadar, aţi comandat mausoleul?

— Nu l-am comandat. Am dat numai avansul.

— Ce părere aveţi despre această declaraţie, domnule Lehmann? spun eu. Vă întreb în calitatea dumneavoastră de consilier industrial.

— Se întîmplă, răspunde Ralph, situîndu-se pe postură de cavaler și vrînd să ne explice deosebirea.

Georg îl întrerupe. El declară că nici în legătură cu avansul nu există nici o dovadă scrisă.

— Cee ? Ralph se adresează doamnei Niebuhr. Emilie ! N-ai nici o chitanță ?

— Nu știu, se bîlbîie doamna Niebuhr. Cine putea să știe că ăștia o să susțină deodată că n-am plătit nimic. Ce pungași !

— Asemenea tîmpenie nu s-a mai auzit !

Emilie se face tot mai mică. Ralph o privește furios. Brusc i-a pierit cavalerismul. „Doamne Dumnezeule", îmi spun eu, „la început am crezut că a pus mîna pe o balenă — acum îmi dau seama că n-a prins decît un rechin."

— Nimeni nu susține că n-ați plătit nimic, zice Georg. Am spus numai că nu există dovadă scrisă, nici în legătură cu plata, nici cu comanda.

Ralph își revine.

— Așa da !

— Dealtfel, declară Georg, sîntem dispuși să oprim monumentul, în cazul că nu-l mai doriți.

— Așa da ! repetă Ralph.

Doamna Niebuhr aprobă satisfăcută. Îl privesc uimit pe Georg. Mausoleul va deveni al doilea paznic al depozitului, un frate al obeliscului.

— Și avansul ? întrebă Ralph.

— Bineînțeles, avansul se prescrie, zic eu. Așa e întotdeauna.

— Cum ? Ralph își scoate vesta și se înfoaie. Observ că și pantalonii îi sînt prea scurți și prea înguști. Asta ar mai fi una ! zice el. Așa ceva nu se prinde la noi.

— Nici la noi. De obicei, avem clienți care preiau comenzile.

— Dar n-am comandat nimic, se amestecă Emilie, prinzînd curaj. Cireșele se zbat pe pălăria ei. În afară de asta, prețul a fost mult prea mare.

— Taci, Emilie ! țipă Ralph. Femeia se supune, speriată și încîntată de atîta bărbăție. Există și judecată, mai adaugă Ralph amenințător.

— Să sperăm.

— După ce vă căsătoriți, o să mai țineți brutăria ? o întreabă Georg pe Emilie.

E atît de speriată, încît se uită mută la logodnicul ei.

— Desigur, răspunde Ralph. Pe lîngă afacerile în industrie, bineînțeles. De ce ?

— Chiflele și prăjiturile erau întotdeauna deosebit de bune.

— Mulțumesc, spune Emilie flatată. Și cum rămîne cu avansul ?

— Vă fac o propunere, declară Georg, punîndu-și deodată în joc farmecul. Livrați-ne timp de o lună, în fiecare dimineață, douăsprezece chifle și în fiecare după-amiază șase bucăți de prăjitură cu fructe pe gratis — și la sfîrșitul lunii, vă restituim avansul, iar mausoleul nu trebuie să-l luați.

— S-a făcut, spune doamna Niebuhr imediat.

— Taci, Emilie ! Ralph îi dă un pumn în coaste. V-ar conveni, îi spune el supărat lui Georg. Să plătiți peste o lună. Și ce valoare mai au atunci banii ?

— Luați monumentul, răspund cu. N-avem nimic împotrivă.

Tocmeala se prelungește încă un sfert de oră. Apoi ajungem la un compromis. Noi restituim pe loc jumătate din avans. Restul, peste două săptămîni. Livrarea în natură rămîne fermă. Ralph nu ni se poate împotrivi. De data asta inflația e de partea noastră. În fața judecății, plățile tot plăți sînt, indiferent de ceea ce reprezintă. Dacă el ne-ar fi dat în judecată pentru restituire, Emilie și-ar fi primit banii poate peste un an — și anume, aceeași sumă, dar cu totul devalorizată. Acum îl înțeleg pe Georg — noi ieșim bine din afacerea asta. Avansul nu mai are, oricum, decît o părticică din valoarea pe care o avea cînd l-am primit.

— Ce facem însă cu mausoleul ? îl întreb după ce au plecat logodnicii. O să-l folosim drept capelă particulară ?

— Îi vom schimba puțin acoperișul. Kurt Bach poate să pună deasupra un leu îndoliat sau un soldat în marș, la nevoie și un înger sau Germania înlăcrimată — scoatem

două geamuri și le înlocuim cu plăci de marmură, pe care să se poată înscrie nume — și astfel mausoleul devine...

Se oprește.

— Un monument pentru eroi mai mic, completez eu. Dar Kurt Bach nu se pricepe să modeleze îngeri de sine stătători — nici soldați și nici o Germanie. Nu știe să lucreze decît în relief. Trebuie să ne mulțumim cu vechiul nostru leu. Pentru asta acoperișul e prea îngust. Mai potrivit ar fi un vultur.

— De ce ? Leului poate să-i atîrne o labă în afara postamentului. Atunci încape.

— Ce-ar fi să facem un leu din bronz ? Fabricile de produse metalurgice livrează animale din bronz de toate mărimile.

— Un tun, zice Georg inspirat. Un tun sfărîmat ar fi ceva cu totul nou.

— Numai pentru un sat în care n-au căzut decît artileriști.

— Ascultă, spune Georg. Puneți fantezia la contribuție. Fă cîteva desene, cît se poate de mari și în culori. Pe urmă, vom vedea !

— Ce-ar fi să introducem și obeliscul în acest aranjament. În felul ăsta am împușca doi iepuri dintr-o dată.

Georg rîde.

— Dacă duci la capăt treaba asta, drept gratificație, o să comand pentru tine o ladă plină de Reinhardt 1921. Un vin de vis.

— Ar fi mai bine să mi-l dai ca avans, tot cîte o sticlă. În felul ăsta, inspirația îmi va veni mai ușor.

— Bine, să începem cu una. Mergem la Eduard.

Ca de obicei, Eduard se întunecă la apariția noastră.

— Bucură-te, domnule Knobloch, zice Georg și scoate un pumn de bancnote din buzunar. Astăzi îți zîmbesc bani peșin !

Eduard se luminează la față.

— Într-adevăr ! Ei, odată tot trebuia să se întîmple și asta. Vreți un loc la fereastră ?

În cramă se află iarăși Gerda.

— Ești client permanent aici ? o întreb cu acru.

Rîde degajat.

— Am venit cu treburi.

— Treburi ?

— Treburi, domnule judecător de instrucție !

— De data asta ne îngădui să te invităm noi la masă ? o întreabă Georg și-mi dă una cu cotul, ca să nu mă port ca un catîr.

Gerda se uită la noi.

— Încă o dată sigur că n-o să reușesc să vă invit eu pe voi, ce ziceți ?

— Sigur nu, spun și nu mă pot stăpîni să adaug : Eduard ar fi în stare să strice logodna pentru așa ceva.

Rîde și nu răspunde nimic în privința asta. E îmbrăcată într-o rochie foarte drăguță de mătase naturală, în culoarea tutunului. „Ce măgar am fost", mă gîndesc. „Viața în carne și oase e lîngă mine și eu, cu îngîmfarea mea confuză, n-am intuit-o."

Apare Eduard și cînd ne vede cu Gerda, se întunecă iarăși. Observ ce calcule își face. Crede că am mințit și că vrem să-l tragem din nou pe sfoară.

— Am invitat-o pe domnișoara Schneider la masă, spune Georg. Sărbătorim confirmarea lui Ludwig. Cu încetul, a început să se maturizeze. Nu mai crede că lumea e făcută numai de dragul lui.

Georg are mai multă autoritate decît mine. Eduard se luminează din nou.

— Avem pui delicioși !

Își țuguie buzele, ca și cînd ar vrea să fluiere.

— Servește-ne masa de prînz obișnuită, zic eu. La tine, toate sînt întotdeauna foarte gustoase. Și adu-ne și o sticlă de Castel Reinhardt 1921 !

Gerda tresare.

— Vin, la prînz ? Ați cîștigat la loterie ? Atunci de ce nu mai veniți deloc la „Moara roșie" ?

— N-am cîștigat lozul cel mare, răspund eu. Mai ești acolo în reprezentație ?

— Nu știai ? Să-ți fie rușine. Eduard știe. Ce e drept, am lipsit două săptămîni. Dar la întîi încep un nou angajament.

— Atunci o să venim, declară Georg. Chiar dacă ne costă un mausoleu.

— Și prietena ta a fost ieri seară acolo, îmi spune Gerda.

— Erna ? Nu e prietena mea. Cu cine era ?

Gerda rîde.

— Dacă nu mai e prietena ta, ce te interesează ?

— Foarte mult, îi răspund eu. Durează vreme îndelungată pînă încetezi să mai tresari, chiar dacă n-ai rămas decît cu un reflex mecanic, așa cum se întîmplă cu picioarele broaștelor și curentul galvanic. Abia după ce te-ai despărțit de-a binelea, te interesează într-adevăr tot ce-l privește pe celălalt. E unul dintre paradoxurile iubirii.

— Gîndești prea mult. Asta nu-ți face bine.

— Nu gîndește cum trebuie, spune Georg. Intelectul, la el, în loc să o ia înainte, este o frînă pentru emoțiile lui.

— Mamă, ce deștepți sînteți ! afirmă Gerda. Vi se întîmplă cîteodată să gustați și vreo plăcere în viață ?

Georg și cu mine ne uităm unul la altul. Georg rîde. Aluzia mi-a fost adresată mie.

— Plăcerea noastră e să gîndim, spun eu și sînt conștient că mint.

— Bieții de voi ! Atunci măcar să mîncați pe săturate.

Din nou vinul marca Reinhardt ne scoate din încurcătură. Eduard destupă el însuși sticla și îl degustă. Vrea să arate că e cunoscător și că încearcă dacă vinul nu miroase a dop. De aceea își umple un pahar mijlociu.

— Excelent ! exclamă cu accent franțuzesc, îl gargarisește și clipește din ochi.

— Adevărații cunoscători, ca să încerce vinul, n-au nevoie decît de cîteva picături, îi spun.

— Eu nu. La un vin ca ăsta, nu e destul. Vreau doar să vă servesc cu tot ce e mai bun.

Nu răspundem nimic, ne păstrăm în tăcere atuul. Vom plăti masa, și pentru Gerda și pentru noi, cu inepuizabilele noastre tichete.

Eduard umple paharele.

— Nu mă invitați și pe mine la un păhărel ? întreabă el obraznic.

— Mai încolo, răspund eu. N-o să bem numai o sticlă. La masă, însă, ne deranjezi, pentru că ne numeri îmbucăturile ca un câine de pază.

— Numai când veneați ca paraziții cu tichetele voastre.

Eduard se învîrtește, dansînd în jurul Gerdei, ca un profesor de liceu care învață să valseze.

Gerda își stăpînește un hohot de rîs. I-am făcut semn cu piciorul pe sub masă și a înțeles imediat ce îi rezervăm lui Eduard.

— Knobloch ! urlă deodată un glas puternic pe un ton de comandă.

Eduard sare în sus, de parcă ar fi primit un picior în fund. De data asta, în spatele lui se află Renée de la Tour în persoană, surîzînd nevinovată. Hotelierul își stăpînește o înjurătură.

— Cum de cad de fiecare dată în cursă ?

— Nu te necăji, spun eu. Asta e din pricina sîngelui tău german credincios. Cea mai nobilă moștenire a comportării tale supuse.

Doamnele se salută ca doi polițiști zîmbitori.

— Ce drăguță rochie, Gerda, gîngurește Renée. Păcat că eu nu pot purta așa ceva ! Sînt prea slabă.

— N-are importanță, răspunde Gerda. Moda de anul trecut mi s-a părut și mie mai elegantă. Mai cu seamă adorabilii pantofi de broască țestoasă, ca ai tăi. În fiecare an îmi plac tot mai mult.

Mă uit sub masă. Renée poartă într-adevăr pantofi din piele de broască țestoasă. Cum de i-a văzut Gerda, care ședea pe scaun, asta ține de eternele taine ale femeii. E de neînțeles că aceste însușiri ale sexului frumos n-au fost niciodată folosite în scopuri mai practice — pentru observarea dușmanului din balon captiv la artilerie, sau pentru scopuri culturale asemănătoare.

Willy întrerupe hărțuiala. Este o apariție în gris-deschis. Costum, cămașă, cravată, ciorapi, mănuși de anti-

lopă — şi peste toate, ca o erupţie a Vezuviului, părul său roşu.

— Vin ! se miră el. Groparii plătesc ! Beau pe seama durerii unei familii. Sînt invitat şi eu ?

— Nu ne-am cîştigat vinul la bursă, mă parazit al avuţiei poporului ! răspund eu. Totuşi îl împărţim cu plăcere cu *Mademoiselle* de la Tour. Oricine îl poate speria pe Eduard, e binevenit pentru noi.

Aceste cuvinte stîrnesc la Gerda o explozie de veselie. Îmi face din nou semne pe sub masă. Simt că genunchiul ei rămîne lipit de al meu. Un val de căldură mi se urcă pînă la ceafă. Deodată, şedem aici ca nişte conspiratori.

— Astăzi, desigur o să-l speriaţi iarăşi pe Eduard, zice Gerda. Cînd va veni la plată. Simt asta. Am darul previziunii.

Ca prin minune, ceea ce spune acum, sună cu totul altfel. „Ce s-a întîmplat", mă întreb eu. „Să fie dragostea, care-mi pulsează înfiorător prin vine, sau e vechea mea plăcere de a pune la cale ceva împotriva altuia ?" Deodată, sala restaurantului nu mai e o încăpere cu miros de mîncare — e ceva care, cu o repeziciune de nedescris, zboară ca un leagăn prin univers. Mă uit pe fereastră şi mă mir, văzînd Casa de economii a oraşului rămasă la locul ei. Chiar fără genunchiul Gerdei, trebuia oricum să fi dispărut, măturată de inflaţie. Dar betonul întrece în durată o mulţime de realizări ale oamenilor şi chiar viaţa omenească.

— Admirabil vin, spun eu. Ce o să fie ăsta peste cinci ani !

— Mai vechi, declară Willy, care nu se pricepe la vinuri. Încă două sticle, Eduard.

— De ce două ? Lasă, să bem una cîte una.

— Bine ! Beţi-o voi pe a voastră ! Pentru mine, Eduard, adu cît de repede poţi o sticlă de şampanie.

Eduard o ia din loc ca din puşcă.

— Ce s-a întîmplat, Willy ? întreabă Renée. Crezi că dacă mă îmbeţi scapi de haina de blană ?

— Haina de blană o s-o capeţi. Ce fac eu acum are un scop mult mai important. Educativ ! Nu-l vezi, Ludwig ?

— Nu. Mie îmi place vinul mai mult decît şampania.

— Într-adevăr nu-l vezi? Trei mese mai încolo. În spatele coloanei. Capul de porc zburlit, cu ochi vicleni de hienă şi cu pieptul scos în afară ca o găină? E ucigaşul tinereţii noastre.

Caut această ciudăţenie zoologică şi o găsesc imediat. Este directorul gimnaziului nostru, mai bătrîn şi mai jerpelit, dar el e. Cu şapte ani în urmă, îi mai explica lui Willy că va ajunge la spînzurătoare, iar că mie îmi este asigurată închisoarea pe viaţă. Şi el ne-a observat. Ochii lui roşii clipesc spre noi. Acum ştiu de ce a comandat Willy şampanic.

— Eduard, lasă dopul să pocnească, dar cît se poate de tare! ordonă Willy.

— Nu e distins.

— Şampania nu se bea ca să fii distins; se bea ca să-ţi dai importanţă.

Willy îi ia lui Eduard sticla din mînă şi o scutură. Dopul pocneşte ca un foc de revolver. O clipă, în local se aşterne tăcere. Capul de porc ţepos se ridică în sus. Willy se învîrteşte mîndru în jurul mesei, cu sticla în mîna dreaptă şi umple pahar după pahar. Şampania face spumă, părul lui Willy scînteiază şi faţa îi străluceşte. E cu ochii aţintiţi la Schimmel, directorul nostru, şi Schimmel, ca hipnotizat, nu-şi ia privirile de la noi.

— Merge treaba, şopteşte Willy. Credeam că n-o să ne bage în seamă.

— E belfer înveterat, răspund eu. Nu ne poate ignora. Pentru el tot elevi rămînem, chiar de-am avea şaizeci de ani. Ia te uită, ce face cu nasul!

— Nu vă purtaţi ca puştii de doisprezece ani, spune Renée.

— De ce nu? întreabă Willy. Avem destul timp să îmbătrînim.

Renée, resemnată, ridică în sus mîinile cu inelul de ametist.

— Uite cine a apărat patria!

— A crezut că apără patria, spun eu. Pînă a descoperit că apără numai acea parte a patriei care se duce dra-

cului, fără nici o pierdere, și în care își avea locul și porcul naționalist de colo.

Renée rîde.

— Nu uitați că voi ați apărat țara poeților și a gînditorilor.

— Țara poeților și a gînditorilor n-are niciodată nevoie de apărare. Cel mult împotriva porcului de colo și a semenilor săi, care-i țin pe poeți și pe gînditori toată viața în închisoare, și cînd mor, se împăunează cu ei.

Gerda ridică și ea capul.

— Astăzi se joacă tare, așa-i ?

Îmi face iarăși semne pe sub masă. Cobor de la tribună și mă așez imediat din nou în leagănul care zboară deasupra pămîntului. Restaurantul pare o parte din cosmos și chiar Eduard, care bea șampanie ca apa, pentru a-și mări deverul, poartă o aureolă prăfuită în jurul capului.

— Mergi cu mine pe urmă ? îmi șoptește Gerda.

Îi fac semn afirmativ din cap.

— Vine ! murmură Willy încîntat. Știam eu.

Mistrețul n-a putut răbda. S-a ridicat în picioare și se apropie clipind de masa noastră.

— Hohmeyer, nu-i așa ? zice.

Între timp, Willy se așezase. Nu se ridică în picioare.

— Poftim ? întreabă el.

Schimmel e enervat.

— Ești fostul elev Hohmeyer !

Precaut, Willy pune sticla pe masă.

— Scuzați-mă, doamnă baroană, se adresează el către Renée. Cred că domnul de colo are treabă cu mine. Se îndreaptă către Schimmel. Cu ce-și pot fi de folos ? Ce dorești, stimate domn ?

Schimmel rămîne o clipă perplex. N-a știut nici el exact ce voia să spună. O indignare clocotitoare, firească, l-a adus pe acest pedant integru la masa noastră.

— Un pahar de șampanie ? întreabă Willy reverențios. Vrei să guști, ca să vezi cum trăiește partea adversă ?

— Ce-ți trece prin gînd ? Nu sînt desfrînat.

— Păcat, declară Willy. Dar atunci ce cauți aici ? Nu vezi că ne deranjezi ?

Schimmel îi aruncă o privire furioasă.

— E absolut necesar ca foști elevi ai gimnaziului meu să facă orgii, ziua în amiaza mare ? croncăne el.

— Orgii ? Willy îl privește mirat. Încă o dată vă rog să mă scuzați, doamnă baroană, spune el apoi către Renée. Acest individ lipsit de maniere — un anume domn Schimmel, abia acum îl recunosc, face el elegant prezentările — baroana de la Tour — Renée își pleacă grațios capul buclat — e de părere că ne dedăm la orgii, pentru că bem un pahar de șampanie la ziua dumneavoastră de naștere...

Pe cît e posibil la el, Schimmel pare cam derutat.

— Zi de naștere ? scrîșnește el. Ei bine... totuși, ăsta e un oraș mic. Ca foști elevi ați putea...

Are aerul că, împotriva principiilor lui, ar vrea totuși să ne ierte de păcatul săvîrșit. Baroneasa de la Tour și-a făcut efectul asupra acestui idolatru al castelor. Willy intervine repede.

— Ca foști elevi ai dumitale, ar fi trebuit să bem încă de dimineață, la cafea, un rachiu sau două, rostește el, ca să știm și noi o dată ce înseamnă cuvîntul : plăcere. Ăsta n-a fost niciodată cuprins în planul dumitale de lucru, ucigaș al timpului ce ești ! Dumneata, bătrîn țap moralist, ne-ai otrăvit viața în așa fel, încît ne-ai făcut să credem că prusacii reprezintă eliberarea. Nenorocit plutonier al frazelor ! Numai datorită dumitale, am devenit desfrînați ! Numai dumneata porți răspunderea pentru toate ! Și acum, ieși afară, subofițer al plictiselii !

— Asta-i... bîiguie Schimmel.

I s-a urcat sîngele la cap.

— Du-te acasă și fă o dată o baie, spurcăciune a vieții ce ești !

Schimmel își pierde răsuflarea.

— Poliția ! mormăie el. Jigniri grosolane — o să vă arăt eu...

— N-o să ne arăți nimic, afirmă Willy. Încă mai crezi că-ți sîntem sclavi pe viață ? Tot ce mai ai de făcut, e să

preiei, în fața Judecății-de-apoi, răspunderea că ai învățat nenumărate generații de oameni tineri să-l urască pe Dumnezeu și tot ce e bun și frumos pe lume! La învierea morților, n-aș vrea să fiu în pielea dumitale, Schimmel! Numai clasa noastră ce-o să te mai calce în picioare! Și apoi, vor urma, fără îndoială, smoala și focul iadului. Cît de bine te pricepi să descrii toate astea!

Schimmel se îneacă.

— O să mai auziți de mine! izbucnește el și se întoarce ca o corvetă în furtună.

— Schimmel! urlă în spatele lui o voce puternică, pe un ton de comandă.

Renée reușește ca întotdeauna. Sunetul familiar al comenzii îl doboară pe Schimmel.

— Ce? Cum, vă rog? Cine?

Cercetează cu ochii mesele apropiate.

— Sînteți rudă cu Schimmel, care s-a sinucis? ciripește Renée.

— S-a sinucis? Ce înseamnă asta? Cine m-a strigat?

— Conștiința dumitale, Schimmel, zic eu.

— Asta-i...

Abia aștept ca directorul să facă spume la gură. E o plăcere să-l vezi, în sfîrșit, redus la tăcere pe acest maestru a nenumărate acuzații. Willy ridică paharul.

— În sănătatea dumitale, hienă neînfricată a catedrei! Și să nu te mai duci la mesele altora în control. Mai cu seamă cînd sînt și doamne cu ei...

Schimmel dispare, scoțînd un sunet deosebit de zgomotos — ca și cum ar fi pocnit în el dopul unei sticle de apă minerală și nu al uneia de șampanie.

— Știam eu că n-o să se lase, zice Willy fericit.

— Ai fost grozav, spun eu. Cum ți-a venit deodată ideea asta?

Willy rînjește.

— Discursul ăsta l-am ținut cel puțin de o sută de ori. Din păcate, întotdeauna singur, fără Schimmel. De aceea îl știu pe dinafară. Noroc, copii!

— Nu pot. Eduard se clatină. Spurcăciune a vieții! Imaginea e prea înfiorătoare. Șampania îmi amorțește parcă deodată picioarele.

— Şi înainte era tot aşa, spun eu cu prezenţă de spirit.

— Ce copii sînteţi ! exclamă Renée, clătinînd din cap.

— Aşa vrem să rămînem. Să îmbătrînim, e simplu. Willy rînjeşte. Eduard, plata !

Eduard aduce notele de plată. Una pentru Willy, alta pentru noi.

Pe faţa Gerdei se citeşte curiozitatea. Aşteaptă astăzi încă o explozie. Tăcuţi, Georg şi cu mine ne scoatem tichetele şi le punem pe masă. Dar Eduard nu explodează — zîmbeşte.

— Nu face nimic, zice el. Faţă de atîta consum de vin !

Sîntem dezamăgiţi. Femeile se ridică şi se scutură uşor, ca găinile care ies dintr-o groapă cu nisip. Willy îl bate pe Eduard pe umăr.

— Eşti cavaler ! Alţi proprietari de restaurante s-ar fi văitat că le-am alungat un client.

— Eu, nu. Eduard zîmbeşte. Belferul ăsta bătăios n-a făcut niciodată aici un chef pe banii lui. Bea numai pe socoteala altora.

— Să mergem ! îmi şopteşte Gerda.

Rochia de culoare cafenie zace pe undeva. Pantofii maro din piele de căprioară sînt sub scaun. Unul e răsturnat cu tocul în sus. Fereastra e deschisă. Viţa atîrnă în cameră. De jos, de la birtul „Oraşul vechi" pătrund tonurile înăbuşite ale pianului electric. Cîntă valsul : „Patinatorii". Muzica e întreruptă din cînd în cînd de zgomotul înfundat al unei căzături ; luptătoarele se antrenează.

Lîngă pat se află două sticle de bere de la gheaţă. Deschid una şi i-o dau Gerdei.

— Cum de eşti aşa bronzată ? întreb.

— De la soare. De luni de zile arde. N-ai observat ?

— Ba da. Dar în birou nu te poţi bronza.

Gerda rîde.

— Cînd lucrezi într-un local de noapte, e mai simplu. Eşti liber peste zi. Unde ai fost toată vremea asta ?

— Undeva, spun eu şi mă gîndesc că şi Isabelle mă întreabă mereu acelaşi lucru. Credeam că te ţii cu Eduard ?

— Asta e un motiv să nu mai dai pe aici ?

— Crezi că nu ?

— Nu, prostule, spune Gerda. Sînt două lucruri diferite.

— Îmi vine greu, ripostez.

Gerda nu răspunde. Se întinde și ia o înghițitură de bere. Privesc în jur.

— E frumos aici, constat eu. Parcă am fi la etajul de sus al unei cîrciumi la Marea Sudului. Și ești atît de neagră ca o indigenă.

— În cazul ăsta tu ești negustorul alb cu pînzeturi, mărgele de sticlă, biblii și rachiu ?

— Exact, răspund surprins. E tocmai ce visam întotdeauna, cînd aveam șaisprezece ani.

— Pe urmă n-ai mai visat ?

— Pe urmă n-am mai visat.

Stau culcat lîngă ea, liniștit și destins. La fereastră, lumina albastră a după-amiezii tîrzii pătrunde printre coamele acoperișurilor. Nu mă gîndesc la nimic, nu vreau nimic și mă feresc să pun vreo întrebare. Pacea cărnii înblînzite e prezentă, viața e simplă, timpul stă pe loc și noi sîntem în apropierea unui dumnezeu oarecare, și bem bere rece aromată.

Gerda îmi dă înapoi paharul.

— Crezi că Renée va căpăta haina de blană ? mă întreabă ea leneșă.

— De ce nu ? Willy e bilionar acum.

— Trebuia s-o întreb ce blană vrea. Probabil, bizam sau biber.

— Vulpe, spun eu indiferent. Sau leopard, despre partea mea.

— Leopardul e prea subțire pentru iarnă. Lutrul e prea bătrînesc. Iar vulpea argintie îngrașă. Visul e, bineînțeles, nurca.

— Da ?

— Sigur. Durează o viață întreagă. Dar e foarte scumpă. Nemaipomenit de scumpă !

Pun sticla pe jos. Conversația începe să fie cam neplăcută.

— Astea toate mă depășesc, spun. Eu nu pot cumpăra nici măcar un guler de iepure.

— Tu ? spune Gerda surprinsă. Cine vorbește de tine ?

— Eu. Într-o situație ca a noastră, orice bărbat cu puțin bun-simț raportează conversația la el. Și eu am deosebit de mult bun-simț pentru viața din vremea noastră.

— Crezi tu asta, drăguțule ? Dar eu într-adevăr nu vorbesc de tine.

— Dar de cine ?

— De Eduard. De cine altul ?

Mă ridic în sus.

— Te gîndești să primești în dar de la Eduard o haină de blană ?

— Fără îndoială, puișor. Numai de aș reuși să-l momesc. Poate, însă, dacă Renée capătă una... Bărbații așa sînt...

— Și asta mi-o spui mie aici, cînd sîntem unul lîngă altul în pat ?

— De ce nu ? În special atunci îmi vin întotdeauna gînduri bune.

Nu răspund nimic. Sînt uluit. Gerda întoarce capul către mine.

— Te simți jignit ?

— Am rămas trăsnit.

— De ce ? Ar trebui, să te simți jignit, numai dacă ți-aș cere ție o haină de blană.

— Să fiu mîndru că vrei s-o obții de la Eduard ?

— Desigur. Asta îți dovedește că tu nu ești fraier.

Nu cunosc expresia.

— Ce sînt fraierii ? întreb.

— Oameni cu bani. Cei care pot să te întrețină. Alde Eduard.

— Willy e și el fraier ?

Gerda rîde.

— Pe jumătate. Pentru Renée.

Tac și mă consider oarecum un prost.

— N-am dreptate ? întreabă Gerda.

— Dreptate ? Ce amestec are aici dreptatea ?

Gerda rîde iarăşi.

— Mi se pare că te simţi cu adevărat ofensat. Ce copil eşti totuşi !

— În problemele astea mi-aş dori să rămîn aşa, răspund. Altfel...

— Altfel ? întreabă Gerda.

— Altfel... Cad pe gînduri. Nu-mi dau prea bine seama ce aş vrea să spun, totuşi încerc. Altfel m-aş considera oarecum proxenet.

Gerda rîde acum în hohote.

— Pentru asta îţi lipsesc încă multe, micuţule !

— Sper că aşa şi este.

Gerda îşi îndreaptă faţa către mine. Paharul plin se află între sînii ei. Îl ţine strîns cu mîna şi-i place să-i simtă răceala pe piept.

— Bietul meu micuţ, spune ea tot rîzînd, cu o milă fatală, aproape maternă. Vei mai fi deseori înşelat.

„Ce blestemăţie !" gîndesc eu, „unde e pacea insulei tropicale ?" Mă imaginez deodată gol, lovit de maimuţe cu cactuşi ţepoşi. Cui îi place oare să audă că este un viitor încornorat ?

— Asta se va vedea, spun eu.

— Crezi că e atît de simplu să fii proxenet ?

— Nu ştiu. Desigur, însă, că nici o situaţie deosebit de onorabilă nu e.

Gerda explodează într-un şuierat scurt şi ascuţit.

— Onoare ? Şi mai ce ? Ce, sîntem la militărie ? Vorbim despre femei. Micuţule, onoarea în cazul ăsta e foarte plicticoasă.

Ia din nou o înghiţitură de bere. Privesc cum îi trece lichidul prin beregata umflată. Dacă îmi mai spune o dată „micuţule", îi torn în cap, fără nici un cuvînt, sticla mea de bere, pentru a-i dovedi că şi eu ştiu să mă port ca unul care o întreţine — sau cel puţin aşa cum îmi închipui că ar acţiona el.

— Frumoasă conversaţie, spun. Tocmai acum.

Pare-se că aş avea însuşiri umoristice ascunse. Gerda rîde din nou.

— Toate conversațiile sînt la fel, zice ea. Cînd stai așa în pat, unul lîngă celălalt, e totuna despre ce vorbești. Spui ce-ți vine în minte. Sau există și aici legi, mic...

Apuc sticla de bere și aștept să spună „micuțule", dar Gerda are un al șaptelea simț — bea încă o înghițitură și tace.

— Poate nu trebuie să vorbim tocmai despre haine de blană, proxeneți și încornorați, spun eu. În asemenea clipe, mai există și alte teme.

— Sigur, se declară Gerda de acord. Dar noi nici nu vorbim despre toate astea.

— Despre ce ?

— Despre haine de blană, proxeneți și încornorați !

— Nu ? Dar despre ce vorbim ?

Gerda iar începe să rîdă.

— Despre dragoste, scumpul meu. Așa cum vorbesc despre ea oamenii cuminți. Ce-ai vrea ? Să-mi reciți poezii ?

Greu lovit, apuc sticla de bere. Înainte de a o ridica, Gerda mă sărută. O sărutare umezită de bere, dar atît de viguros sănătoasă, încît insula de la tropice este iarăși prezentă. Indigenii doar beau și ei bere.

— Știi, asta îmi place mie la tine, îmi explică Gerda. Că ești un nătîng plin de prejudecăți ! De unde oi fi învățat toate prostiile astea ? Tu întîmpini dragostea ca un student înarmat dintr-o corporație, care crede că pornește la duel, în loc de dans. Se scutură de rîs. Măi, neamț sadea ! spune ea drăgăstos.

— Asta e iar o jignire ? întreb eu.

— Nu, o constatare. Numai idioții cred că o națiune e mai bună decît alta.

— Tu nu ești nemțoaică sadea ?

— Mama mea a fost cehă, asta îmi ușurează oarecum soarta.

Mă uit la făptura goală și fără griji de lîngă mine și simt deodată dorința să fi avut și eu cel puțin una sau două bunici cehe.

— Scumpule, continuă Gerda. Dragostea nu știe ce e aia demnitate. Dar mi-e teamă că tu n-ai putea nici măcar să-ți faci nevoile, fără o concepție despre lume.

Iau o țigară. „Cum poate o femeie să se exprime așa", îmi spun eu în gînd. Gerda m-a observat.

— Cum poate o femeie să se exprime așa, nu? mă întreabă ea.

Ridic din umeri. Se întinde și-mi face cu ochiul. Apoi închide încet un ochi. În fața celuilalt, larg deschis și ațintit asupra mea, îmi par deodată ca un director de școală de provincie. Are dreptate. De ce trebuie întotdeauna să încarci totul numai cu principii? De ce să nu iei lucrurile așa cum sînt? Ce-mi pasă mie de Eduard? Ce înseamnă un cuvînt? Ce e o haină de nurci? Și cine înșală pe cine? Eduard pe mine, sau eu pe el, sau Gerda pe noi doi, sau noi doi pe Gerda, sau nimeni pe nici unul? Numai Gerda e naturală, noi însă sîntem înfumurați și repetăm ca papagalii fraze răsuflate.

— Crezi că n-aș fi bun de proxenet? o întreb.

Face cu capul semn că nu.

— Femeile nu se culcă de dragul tău cu altul, ca să-ți aducă ție bani. Dar asta nu te interesează; principalul e că se culcă cu tine.

Din prudență, aș vrea ca lucrurile să rămînă așa, totuși o întreb:

— Și Eduard?

— Ce-ți pasă de Eduard? Asta ți-am explicat mai adineauri.

— Ce?

— Că e un fraier. Un bărbat cu bani. Tu n-ai. Mie, însă, îmi trebuie niscaiva bani. Ai înțeles.

— Nu.

— Nici nu e nevoie, puiule. Și liniștește-te — încă nu s-a întîmplat nimic și multă vreme nu se va întîmpla. O să-ți spun eu, cînd o fi cazul. Nu face dramă din toate astea. Viața e altfel decît ți-o închipui tu. Ține minte numai un singur lucru: drepturi are întotdeauna ăla, care stă în pat cu o femeie. Știi ce-aș vrea eu acum?

— Ce ?

— Să mai dorm o oră — şi pe urmă să gătesc o tocană de berbec cu usturoi, cu mult usturoi...

— Poţi s-o faci aici ?

Gerda arată spre o lampă de gătit, care se află pe dulap.

— Pe lampa asta, îţi gătesc o cină pentru şase persoane, dacă e nevoie. Ceheşte ! O să rămîi uimit ! La tocană luăm bere din butoi, de jos, de la cîrciumă. Spune-mi, se potrivesc toate astea cu iluziile tale despre dragoste ? Sau gîndul la usturoi distruge în tine ceva de valoare ?

— Nimic, răspund eu şi mă las corupt, dar atît de uşor, cum nu s-a mai întîmplat de mult.

XVI

— Ce surpriză ! exclam eu. Şi încă duminică de dimineaţă.

Crezusem că am auzit un hoţ, cotrobăind în întuneric. Dar cînd ajung jos, la cinci dimineaţa, îl văd şezînd acolo pe Riesenfeld de la atelierele de granit din Odenwald.

— Probabil că v-aţi înşelat, afirm eu. Astăzi e ziua Domnului. Nu lucrează nici bursa. Cu atît mai puţin noi, nevinovaţi atei. Arde undeva ? Aveţi nevoie de bani pentru „Moara roşie" ?

Riesenfeld face un semn negativ din cap.

— Simplă vizită de prietenie. Am o zi liberă între Löhne şi Hanovra. Am sosit chiar acum. De ce să mă mai duc la hotel ? Cafea aveţi şi voi. Ce face fermecătoarea doamnă de peste drum ? Se scoală devreme ?

— Aha ! zic eu. Pofta v-a adus încoace ! Vă felicit pentru atîta tinereţe. Dar aveţi ghinion. Duminica, soţul ei e acasă. Un atlet şi aruncător de cuţite.

— Sînt campion mondial la aruncarea cu cuţitele, răspunde Riesenfeld nepăsător. Mai cu seamă, dacă la cafea am mîncat puţină slănină şi am băut şi un rachiu.

— Veniți cu mine sus. În camera mea mai e încă dezordine, dar pot să vă fac cafeaua acolo. Pînă fierbe apa, puteți cînta la pian, dacă doriți.

Riesenfeld refuză.

— Rămîn aici. Amestecul de plină vară cu zorii dimineții și cu monumentele îmi place. Îți trezește foamea și pofta de viață. Afară de asta, aici e și rachiul.

— Am sus ceva mai bun.

— Mie mi-ajunge ăsta.

— Bine, domnule Riesenfeld, cum vreți !

— De ce strigi așa ? întreabă Riesenfeld. N-am surzit între timp.

— De bucurie că vă văd, domnule Riesenfeld, îi răspund eu mai tare și cu un rîs tremurat.

Nu pot să-i explic că prin strigătul meu aș vrea să-l trezesc pe Georg și să-l fac să-și dea seama ce s-a întîmplat. După cîte știu eu, măcelarul Watzek a plecat aseară la un congres al național-socialiștilor și Lisa a folosit această ocazie pentru a veni încoace, să petreacă o noapte întreagă în brațele iubitului ei. Fără să știe nimic, Riesenfeld șade ca un paznic, chiar la ușa dormitorului. Lisa n-ar putea să iasă decît pe fereastră.

— Bine, atunci aduc cafeaua jos, zic eu.

Urc repede scara, iau „Critica rațiunii pure", o înfășor cu o sfoară, îi dau drumul pe fereastră și o flutur în fața geamului lui Georg. Apoi scriu cu creionul colorat pe o foaie de hîrtie alarma : „Riesenfeld e în birou". Găuresc biletul și-i dau drumul să fluture pe sfoara cu volumul lui Kant. Cartea ciocănește în geam de cîteva ori, apoi apare capul chel al lui Georg. Îmi face semne. Urmează o scurtă pantomimă între noi. Îi arăt cu mîinile că nu pot scăpa de Riesenfeld. Nu-l pot da afară ; e prea important pentru pîinea noastră cea de toate zilele.

Trag „Critica rațiunii pure" din nou în sus și trimit jos sticla mea de rachiu. Un braț frumos, rotund o ia înăuntru, înainte ca Georg s-o poată apuca. Cine știe cînd pleacă Riesenfeld ? După o noapte de veghe, îndrăgostiții ar putea fi între timp sleiți de foame. De aceea mai trimit jos untul meu, pîinea și o bucată de lebărvurșt. Sfoara mi se întoarce

mînjită la capăt cu roșu de buze. Aud sunetul ca un oftat al dopului scos din sticlă. Romeo și Julieta au fost pentru moment salvați.

Cînd îi aduc lui Riesenfeld cafeaua, îl văd pe Heinrich Kroll străbătînd curtea. Pe lîngă celelalte trăsături de caracter reprobabile, omul de afaceri naționalist o mai are și pe aceea de a se scula cu noaptea în cap. Numește asta: a-și oferi pieptul naturii create de Dumnezeu. Pentru el, „Dumnezeu" nu este desigur o făptură de legendă, blîndă și cu barbă lungă, ci un mareșal prusac.

Cu aerul său integru, îi strînge mîna lui Riesenfeld. Acesta nu pare prea încîntat.

— Nu vă deranjați pentru mine. Eu îmi beau aici numai cafeaua și moțăi puțin, pînă îmi vine vremea să plec.

— Vai, se poate? Un musafir atît de rar! Heinrich mi se adresează mie. N-avem chifle proaspete pentru domnul Riesenfeld?

— Asta s-o întrebi pe văduva brutarului Niebuhr sau pe mama dumitale, îi răspund. Pe cît se pare, în republică, nu se coace pîine duminica. O neglijență nemaipomenită! În Germania imperială era cu totul altfel.

Heinrich îmi aruncă o privire mînioasă.

— Unde e Georg? întreabă el scurt.

— Nu sînt păzitorul fratelui dumitale, domnule Kroll, îi răspund răspicat și categoric, pentru a-l informa pe Georg de noua primejdie.

— Nu, dar ești angajatul firmei mele. Te poftesc să răspunzi cum se cuvine.

— Azi e duminică. Duminica nu sînt salariat. Astăzi sînt numai voluntar, din dragoste nețărmurită pentru meseria mea și din stimă amicală pentru stăpînul granitului din Odenwald, sosit în zorii zilei. Nebărbierit, după cum poate că observi, domnule Kroll.

— Poftim, vedeți? îi spune înfuriat lui Riesenfeld. De aceea am pierdut războiul. Vina o poartă dezordinea provocată de intelectuali și evrei.

— Și bicicliștii, completează Riesenfeld.

— De ce bicicliștii? întreabă Heinrich mirat.

— De ce evreii ? îi întoarce Riesenfeld întrebarea.

— Așa, spune Heinrich plictisit. O glumă. O să-l trezesc pe Georg.

— Eu n-aș face asta, declar cu voce tare.

— Te rog foarte mult să nu-mi dai sfaturi.

Heinrich se apropie de ușă. Nu-l opresc. Georg ar trebui să fie surd, dacă nu s-a descurcat între timp.

— Lasă-l să doarmă, spune Riesenfeld. N-am poftă de discuții atît de devreme.

Heinrich se oprește.

— De ce nu faci o mică plimbare cu domnul Riesenfeld în sînul naturii lui Dumnezeu ? întreb eu. Pînă cînd vă întoarceți, s-a trezit toată casa. Slănina cu ouăle or să sfîrîie în tigaie și or să fie coapte chifle special pentru voi. Un buchet de gladiole atunci culese va împodobi simbolurile întunecate ale morții, iar Georg va fi prezent, proaspăt bărbierit și parfumat cu apă de colonie.

— Să mă ferească Dumnezeu, mormăie Riesenfeld. Rămîn aici să dorm.

Ridic descumpănit din umeri. Nu reușesc să-l scot din birou.

— Despre partea mea, zic. Atunci eu mă duc în vremea asta să-l slăvesc pe Dumnezeu.

Riesenfeld cască.

— Nu știam că religia se bucură de atîta respect la voi. Pînă acum îl zvîrleați pe Dumnezeu încolo și încoace ca pietrișul.

— Asta e nenorocirea ! Am devenit toți prea intimi cu el. Dumnezeu a fost întotdeauna prieten la toartă cu toți împărații, generalii și politicienii. Ar trebui, deci, să ne ferim de a-i pomeni numele. Dar eu nu mă duc să mă rog, ci numai să cînt la orgă. Veniți cu mine !

Riesenfeld îmi face semn că nu acceptă. Nu mai am încotro. Georg trebuie să se descurce singur. Nu pot decît să plec — poate că așa pleacă și ceilalți doi. De Heinrich n-am nici o grijă ; Riesenfeld va reuși să scape de el.

Orașul e acoperit de rouă. Sînt mai bine de două ore pînă la începerea slujbei. Străbat alene străzile. E o sen-

zație neobișnuită. Vîntul adie ușor și atît de blînd, de parcă dolarul nu s-ar fi ridicat ci ar fi scăzut ieri cu două sute cincizeci de mii de mărci. Un timp rămîn cu ochii aținți la rîul pașnic; apoi la vitrina firmei Bock și Fiii, care fabrică muștar și îl expune în butoiașe mici.

O bătaie pe umăr mă trezește la realitate. În spatele meu e un bărbat înalt și slab, cu ochii holbați. E ciuma de Herbert Scherz. Îl privesc fără nici o plăcere.

— Bună dimineața, sau bună seara? îl întreb. Ești înainte sau după somn?

Herbert rîgîie zgomotos. Aburul iute aproape mă face să lăcrimez.

— Bine, așadar înainte de somn, spun eu. Nu ți-e rușine? Care a fost motivul? Glumă, ceva serios, ironie sau simplă disperare?

— Sărbătorire! zice Herbert.

Nu mă prea amuză jocurile de cuvinte [1], dar lui Herbert asta îi face plăcere.

— Să lăsăm gluma la o parte! spun eu.

— Sărbătorire! repetă Herbert încîntat. Primirea mea ca membru într-o asociație. A trebuit să fac cinste comitetului. Mă fixează un răstimp, apoi izbucnește triumfător: Asociația foștilor infanteriști. Mă înțelegi?

Înțeleg. Herbert Scherz e colecționar de asociații. Alții colecționează timbre sau amintiri de război, Herbert colecționează asociații. Pînă acum e membru în mai bine de o duzină — nu pentru că are nevoie de atîta distracție, ci pentru că este un adept al morții și al fastului legat de ea. Și-a exprimat capriciul că ar dori să aibă cîndva cea mai pompoasă înmormîntare din oraș. Deoarece nu poate lăsa destui bani în urma sa și nu se va găsi nimeni altul care să i-o plătească, a ajuns la ideea să se înscrie în toate asociațiile posibile. Știe că la decesul unui membru, asociația depune o coroană cu panglică, și la asta năzuiește în primul rînd. Mai știe și că sicriul e urmat întotdeauna de o delegație cu drapelul asociației, și pe asta contează de asemenea.

[1] Joc de cuvinte intraductibil. „Scherz" însemnînd, în germană, glumă.

Şi-a făcut socotelile că în calitate de membru la diferite asociaţii poate conta pe două camioane cu coroane, şi asta încă nu e tot. Abia a împlinit şaizeci de ani, aşa că mai are încă destul timp să se înscrie şi în alte asociaţii. Bineînţeles că face parte din asociaţia corală a lui Bodo Ledderhose, fără să fi cîntat vreodată măcar o notă. Acolo e membru simpatizant, inactiv, la fel ca la clubul de şah Springerheil, la clubul de popice „Toate nouă" şi în asociaţia deţinătorilor de acvarii şi terrarii „Pterophyllum scalare". La clubul deţinătorilor de acvarii eu l-am introdus, crezînd că drept răsplată îşi va comanda dinainte la noi monumentul funerar. Dar nu s-a întîmplat aşa. Acum deci, a reuşit să intre şi într-o asociaţie a infanteriştilor.

— Ai fost vreodată soldat? întreb eu.

— De ce aş fi fost? Sînt membru. Asta mi-ajunge. Am dat lovitura, nu? Dacă află Schwarzkopf lucrul ăsta, îl loveşte damblaua de necaz.

Schwarzkopf este concurentul lui Herbert. Acum vreo doi ani a aflat de pasiunea lui Herbert şi a declarat, în glumă, că vrea să-i fie concurent. Scherz i-a luat atunci declaraţia în serios şi Schwarzkopf a intrat într-adevăr cu mare plăcere în cîteva asociaţii, ca să vadă reacţia lui Herbert. Cu timpul, însă, a căzut în propria sa plasă. Ideea a început să-i facă plăcere şi acum a devenit el însuşi un colecţionar — nu acţionează însă pe faţă, ca Scherz, ci în taină şi pe ocolite, un fel de concurenţă murdară, care-l îngrijorează pe Scherz.

— Pe Schwarzkopf nu-l loveşte atît de uşor damblaua, zic eu, ca să-l aţîţ pe Herbert.

— Trebuie! De data asta nu e vorba numai de coroană şi drapelul asociaţiei — sînt şi confraţii în uniformă...

— Uniformele sînt interzise, spun eu calm. Am pierdut războiul, domnule Scherz, ai uitat acest lucru? Trebuie să intri într-o asociaţie de poliţişti, numai acolo mai sînt permise uniformele.

Observ că lui Scherz i-a intrat în cap ideea cu poliţiştii şi nu voi fi surprins, dacă peste cîteva luni va apărea ca membru simpatizant în clubul sergenţilor „La căţuşa

credincioasă". Pentru moment îmi alungă însă îndoielile.

— Pînă să mor eu, portul uniformei va fi de multă vreme iarăşi îngăduit. Cum ar rămîne altfel cu interesele patriotice? Nu putem fi condamnaţi pe veci la sclavie!

Mă uit la faţa lui umflată şi cu vinişoare plesnite. Ciudat, cît sînt de deosebite ideile despre sclavie! Eu sînt de părere că am simţit-o mai de aproape ca recrut în uniformă.

— Afară de asta, spun eu, la moartea unui civil, fără îndoială că nu se poate veni în ţinută de gală, cu săbii, coif şi prezervativ. Aşa ceva se potriveşte numai pentru armăsarii armatei.

— Şi pentru mine! Mi s-a promis textual, chiar în noaptea asta. De către preşedinte în persoană.

— Promis! Cîte nu se mai promit, cînd eşti beat!

Herbert pare că nu m-a auzit.

— Nu numai asta, şopteşte el într-un triumf diavolesc. Se mai adaugă ceva şi mai măreţ: salva de onoare la mormînt!

Pufnesc în rîs drept în faţa lui întunecată.

— O salvă? Cu ce? Cu sticle de apă minerală? Şi armele sînt interzise în patria noastră iubită. Vezi tratatul de la Versailles, domnule Scherz. Salva de onoare e o iluzie, pe care poţi s-o îngropi de pe acum.

Dar Herbert rămîne neclintit. Dă din cap cu viclenie.

— Habar n-ai! Avem de multă vreme o armată secretă! Reichswehr-ul clandestin. Rîde înfundat. O să se tragă o salvă în onoarea mea. Peste cîţiva ani, o să avem iar toate astea. Serviciu militar obligatoriu şi armată. Altfel cum am putea trăi?

Vîntul aduce un miros puternic de muştar de după colţ şi rîul aruncă deodată stropi argintii pe şosea. Soarele a răsărit. Scherz strănută.

— Schwarzkopf e definitiv învins, spune el satisfăcut. Preşedintele mi-a promis că nu va fi niciodată primit în asociaţie.

— Poate să intre într-o asociaţie a combatanţilor din artileria grea, o întorc eu. În cazul ăsta, la mormîntul lui se va trage cu tunul.

Enervat, Scherz clipește un moment din ochiul drept. Apoi îmi face un semn negativ cu mîna.

— Astea sînt glume. Nu există decît Asociația foștilor infanteriști în orașul nostru. Nu, Schwarzkopf e la pămînt. Trec eu mîine iar pe la dumneata să văd monumente. Trebuie, totuși, să mă hotărăsc.

De cînd lucrez în branșa asta, se tot hotărăște. De aici i se trage și porecla de ciumă. E un fel de veșnică doamna Niebuhr și se plimbă de la noi la Hollmann și de acolo mai departe la Steinmeyer, pretutindeni cere să i se arate totul, se tocmește și tot nu cumpără nimic. Sîntem obișnuiți cu asemenea figuri ; există desigur oameni, în majoritate femei, cărora le face o plăcere deosebită să-și comande, cît sînt încă în viață, sicriul, cămașa mortuară, mormîntul și piatra funerară. Herbert, însă, a ajuns campion în această treabă. Locul de veci și l-a cumpărat, în sfîrșit, acum șase luni. E pe un teren nisipos, uscat, așezat pe deal și cu o priveliște frumoasă. Herbert va putrezi acolo mai încet și ceva mai temeinic decît în partea joasă și umedă a cimitirului, și e mîndru de asta. În fiecare duminică după-amiază își petrece acolo ore plăcute, cu un termos de cafea, un scăunel pliant și un pachet de brioșe, privind cum crește iedera. Comanda pentru monument o lasă însă să se legene încă dinaintea negustorilor de pietre funerare, la fel cum procedează călărețul cu un morcov pe care-l vîntură pe la botul măgarului său. Tragem la galop, dar nu putem pune mîna pe ea. Herbert nu se poate hotărî. Îi e frică să nu scape cine știe ce invenție minunată ca : sonerie electrică la sicriu, telefon sau altele de genul ăsta.

Mă uit la el cu repulsie. Îmi plătește repede gluma cu tunul.

— Ați mai primit ceva nou ? întreabă el condescendent.

— Nimic ce te-ar putea interesa — în afară de — dar ăsta e ca și vîndut, răspund eu cu prezența de spirit născută din dorința de răzbunare și cu simțul subit aprins al omului de afaceri.

Herbert cade în cursă.

— Ce ?

— Nu e pentru dumneata. Ceva cu totul deosebit. De altfel, e ca și vîndut.

— Ce ?

— Un mausoleu. Un obiect de artă foarte important. Pe Schwarzkopf îl interesează în mod special...

Scherz rîde.

— Alt truc mai vechi ca să-ți vinzi marfa n-ai în depozit ?

— Nu. Pentru o asemenea piesă, nu-i nevoie. E un fel de lăcaș de întîlnire post-mortem. Schwarzkopf se gîndește să lase prin testament, ca în fiecare an, de ziua morții, să se facă acolo o mică festivitate intimă. În felul ăsta, ar avea de fiecare dată ca o nouă înmormîntare. Interiorul mausoleului, cu bănci și geamuri colorate, creează atmosfera pentru așa ceva. La fiecare festivitate se pot oferi și mici gustări. E greu de găsit ceva care să-l întreacă, nu ? O comemorare veșnică, în timpul căreia nimeni nu se mai poate uita la vechile morminte !

Scherz continuă să rîdă, dar cufundat în gînduri. Îl las să rîdă. Dinspre rîu, soarele aruncă între noi ușoare și palide raze argintii. Scherz încetează cu rîsul.

— Așa, aveți un asemenea mausoleu ? întreabă el, frămîntat de pe acum de ușoara îngrijorare a colecționarului autentic, care se teme că ar putea pierde o mare ocazie.

— Nu te mai gîndi ! E ca și cumpărat de Schwarzkopf. Să ne uităm mai bine la rațele de pe rîu ! Ce culori !

— Nu-mi plac rațele. Au gust de stătut. Ei, o să vin odată, să-ți văd mausoleul.

— Nu te grăbi. Mai bine să-i vezi efectul în decor natural — cînd și-l va monta Schwarzkopf.

Scherz rîde iarăși, de data asta destul de sec. Rîd și eu. Nici unul nu-l crede pe celălalt ; dar pe fiecare ne rîcîie ceva. Pe el, Schwarzkopf, iar pe mine, faptul că de data asta cred totuși că îl voi prinde în cursă.

Plec mai departe. De la birtul „Orașul vechi" vine miros de tutun și bere trezită. Intru pe poartă și mă duc pînă în curtea dosnică a cîrciumii. Aici ochiului i se oferă o imagine pașnică. Victimele rachiului de sîmbătă seara zac ca niște cadavre în lumina soarelui de dimineață. În res-

piraţia horcăitoare a băutorilor de rachiu de cireşe, de ienupăr şi secărică, asemănătoare cu adierea înmiresmată a alizeului de pe Insulele mirodeniilor, bîzîie muşte, păianjeni coboară pe pînzele lor agăţate de viţa sălbatică, plimbîndu-se încolo şi încoace pe feţele adormite, la fel ca acrobaţii la trapez. Pe mustaţa unui ţigan, un gîndac face gimnastică, de parcă ar fi într-o pădurice de bambus. Mă gîndesc că aici, măcar în somn, este paradisul pierdut, marea înfrăţire !

Mă uit în sus la fereastra Gerdei. Fereastra e deschisă.

— Ajutor ! strigă deodată una dintre făpturile de pe jos.

O spune liniştit, încet şi resemnat — nu ţipă ; şi tocmai de aceea îmi dă senzaţia unei lovituri venită din eter de la o fiinţă imaterială. E o lovitură imponderabilă, direct în piept, care trece prin piept ca razele X, dar care îmi nimereşte însă răsuflarea în aşa fel, încît se opreşte. „Ajutor !" îmi spun eu. „Ce alta strigăm noi într-una, fie că se aude, fie că nu ?"

Slujba religioasă a luat sfîrşit. Superioara îmi predă onorariul. N-ar merita să-l pun în buzunar, dar nu pot să-l restitui, s-ar necăji.

— V-am trimis o sticlă de vin pentru micul dejun, îmi spune. Altceva nu avem să vă dăm. Dar ne rugăm pentru dumneavoastră.

— Mulţumesc, răspund eu. De unde aveţi aceste vinuri minunate. Şi ele costă bani.

Un surîs se aşterne pe faţa ei brăzdată, de culoarea ivoriului, cu pielea străvezie a celor ce trăiesc în mînăstiri, închisori, a bolnavilor şi minerilor.

— Le primim în dar. Există în oraş un negustor de vinuri evlavios. Soţia sa a stat multă vreme aici. De atunci ne trimite în fiecare an cîteva lăzi.

Nu întreb de ce le trimite. Îmi amintesc că Bodendieck, campionul lui Dumnezeu, îşi ia şi el micul dejun după slujbă şi o pornesc repede, pentru a mai salva ceva.

Sticla, bineînţeles, e golită pe jumătate. E şi Wernicke aici ; dar el nu bea decît cafea.

— Sfinția-voastră, îi spun eu lui Bodendieck, sticla din care vă înfruptați, mi-a fost trimisă mie personal de către superioară, ca un supliment de onorariu.

— Știu, răspunde vicarul. Dar nu ești oare apostolul toleranței, dumneata, ateul voios? Lasă-i pe prietenii dumitale să se bucure și ei de cîte o picătură. O sticlă întreagă la micul dejun ar fi foarte nesănătos pentru dumneata.

Nu răspund. Omul bisericii ia tăcerea mea drept slăbiciune și trece imediat la atac.

— Ce mai face teama de viață? întreabă el și trage o înghițitură bună.

— Ce?

— Teama de viață, care-ți străbate toate oasele ca...

— Ca ectoplasma, completează Wernicke, venindu-i în ajutor.

— Ca nădușeala, spune Bodendieck, care nu are încredere în omul de știință.

— Dacă mi-ar fi teamă de viață, aș fi catolic credincios, declar eu și trag sticla spre mine.

— Prostii! Dacă ai fi catolic credincios, nu ți-ar fi teamă de viață.

— Asta înseamnă despicarea firului de păr în patru în concepția părinților bisericii.

Bodendieck rîde.

— Ce știi dumneata despre spiritualitatea aleasă a părinților bisericii noastre, tinere păgîn?

— Destul, pentru a fi numai urechi la vechea dispută ce a durat ani de zile, a acestor părinți ai bisericii, spre a stabili dacă Adam și Eva au avut buric sau nu.

Wernicke rînjește. Bodendieck face o mutră dezgustată.

— Ignoranța cea mai ieftină, unită strîns, ca întotdeauna, cu materialismul plat, spune el către Wernicke și către mine.

— N-ar trebui să vă puneți pe poziție de superioritate față de știință, spun eu. Ce v-ați face, dacă ați avea un apendice în stare gravă de infecție și n-ați avea la îndemînă, pentru a vă veni în ajutor, decît un singur chirurg, foarte priceput, dar ateu? V-ați ruga lui Dumnezeu, sau v-ați lăsa operat de un necredincios păgîn?

— Le-aș face pe amîndouă, începătorule în dialectică — ar fi un prilej pentru medicul necredincios să-și cucerească merite în fața lui Dumnezeu.

— N-ar trebui deloc să vă lăsați tratat de un medic, spun eu. Dacă ar fi vrerea Domnului, ar trebui să muriți și nicidecum să încercați a-i abate hotărîrea.

Bodendieck își exprimă dezaprobarea.

— Acum urmează neîntîrziat și problema cu liberul-arbitru și atotputernicia lui Dumnezeu. Liceenii isteți cred că astfel combat întreaga învățătură bisericească.

Se ridică binevoitor. Capul îi strălucește de sănătate. Wernicke și cu mine arătăm ca niște hămesiți în fața acestui mîndru reprezentant al credinței.

— Să ne fie de bine! adaugă el. Trebuie să mă duc și pe la ceilalți enoriași.

Nimeni nu răspunde la cuvîntul „ceilalți". Pleacă repede.

— Ai observat că, de obicei, preoții și generalii trăiesc pînă la adînci bătrînețe? îl întreb pe Wernicke. Colții disperării și ai grijilor nu mușcă din ei. Stau mult timp în aer liber, sînt angajați pe viață și n-au nevoie să gîndească. Primii au catehismul, ceilalți regulamentul de instrucție. Asta te menține tînăr. În plus, ambele categorii se bucură de mare vază. Unul e binevăzut de Dumnezeu, celălalt de împărat. Wernicke își aprinde o țigară de foi. Ai observat și dumneata cu cîtă pătimire luptă vicarul? spun. Noi sîntem datori să-i respectăm credința, el însă n-are aceeași obligație față de lipsa noastră de credință.

Wernicke suflă fumul țigării spre mine.

— Bodendieck te înfurie — dumneata pe el nu.

— Tocmai asta e! zic eu. De aceea mă și scoate din fire.

— Știe. Asta îi dă toată siguranța de sine.

Îmi torn în pahar restul de vin. Abia dacă îl mai pot umple pe jumătate — l-a băut campionul lui Dumnezeu aproape tot — un vin recolta 1915, din via iezuiților — care n-ar trebui să se bea decît seara, împreună cu o femeie.

— Și dumneata? întreb eu.

— Pe mine toate astea nu mă privesc, spune Wernicke. Eu sînt un fel de agent de circulație al vieții sufletești.

Încerc s-o dirijez cumva la această întretăiere — dar nu sînt răspunzător de circulație.

— Eu mă simt într-una răspunzător pentru tot ce există pe lume. Oare sînt un psihopat ?

Wernicke izbucnește într-un rîs jignitor.

— Ai vrea dumneata să fie așa ! Dar nu e chiar atît de simplu ! Nu ești absolut deloc interesant. Ești un tînăr oarecare, cu totul și cu totul normal !

Ajung pe Strada Mare. Dinspre piață înaintează încet un convoi de demonstranți. Ca pescărușii în fața unui nor întunecat, cîțiva excursioniști de duminică, îmbrăcați în haine de culori deschise, cu copii, cu pachete de mîncare, biciclete și tot soiul de lucruri felurite trec grăbiți înaintea lui — apoi urmează convoiul și blochează strada.

E o coloană de mutilați de război, care protestează împotriva pensiilor mici. În față, într-un cărucior, se află un trunchi omenesc cu cap, dar fără brațe și fără picioare. Nu-ți mai poți da seama, dacă trunchiul a fost al unui bărbat înalt sau scund. Nici după umeri nu se poate judeca, deoarece brațele i-au fost amputate atît de sus, încît n-a mai rămas loc pentru aplicarea unor proteze. Capul îi e rotund, omul are ochi căprui, vioi, și o mică mustață. Cineva îi poartă, probabil, de grijă zilnic — e proaspăt bărbierit, părul și mustața tunse. Căruciorul, care de fapt nu-i decît o scîndură pe roți, e tras de un bărbat ciung. Amputatul șade drept și atent în cărucior. După el urmează cărucioarele celor cu picioarele amputate ; înaintează cîte trei, unul lîngă altul. Sînt cărucioare cu roți mari de cauciuc, care se propulsează cu mîinile. Șorțurile de piele, care acoperă locurile unde ar trebui să fie picioarele și care de obicei stau îmbinate, astăzi sînt desfăcute. Se văd cioturile. Pantalonii sînt sumeși cu grijă în jurul lor.

Următorii sînt amputații cu cîrje. Siluete ciudat de strîmbe, atît de des întîlnite — acele cîrje drepte și între ele un corp, atîrnînd pieziș. Vin apoi orbii și cei cu cîte un singur ochi. Se aud bastoanele albe lovind în caldarîm, iar pe brațe se văd banderolele galbene cu cele trei puncte. Cei fără vedere sînt însemnați cu cele trei rotocoale negre ale circulației interzise, la fel cum se marchează accesul

oprit pe străzile cu sens unic sau în fundături. Mulți dintre mutilați poartă tăbliță cu inscripții. Și orbii poartă unele, chiar dacă nu le vor mai citi niciodată. Pe una stă scris: „Aceasta e recunoștința patriei?" Pe altele: „Murim de foame!"

Omului din căruciorul cel mic i s-a vîrît în haină, la piept, un băț cu un bilet. Pe acesta stă scris: „Pensia mea pe o lună valorează cît o marcă-aur". Între alte două cărucioare flutură un steag alb: „Copiii noștri nu au lapte, nici carne, nici unt. Pentru asta am luptat?"

Ei sînt cele mai triste victime ale inflației. Pensiile lor sînt într-atît devalorizate, încît abia dacă mai pot cumpăra ceva cu ele. Din cînd în cînd, guvernul le sporește veniturile — prea tîrziu, însă, deoarece chiar în ziua sporirii sînt iarăși cu mult mai mici. Dolarul a devenit prea sălbatic; acum nu mai sare zilnic cu miile și cu zecile de mii, ci cu sutele de mii. Alaltăieri făcea un milion două sute de mii — ieri un milion patru sute de mii. Mîine ne așteptăm să ajungă la două milioane — iar la sfîrșitul lunii, la zece. Muncitorii primesc astăzi bani de două ori pe zi — dimineața și după-amiază — și de fiecare dată li se dă o pauză de jumătate de oră, ca să fugă la cumpărături; dacă ar aștepta pînă după-amiază cu banii, ar risca să piardă atîta, încît să nu-și poată sătura nici măcar pe jumătate copiii. Sătui — dar nu bine hrăniți. Sătui cu tot ce se poate băga în burtă — nu cu cele necesare corpului.

Convoiul merge mult mai încet decît oricare alt convoi de demonstranți. În urma lui, se înghesuie automobilele excursioniștilor. Un contrast ciudat — masa cenușie, aproape anonimă a victimelor războiului, care se tîrăște tăcută, și în spate, îmbulzeala de automobile ale îmbogățiților de război, scrîșnind, pufăind nerăbdătoare, aproape trecînd peste picioarele văduvelor de război care, slabe, înfometate, amărîte și speriate, încheie, împreună cu copiii lor, convoiul. În automobile se lăfăie culorile verii, olandă, mătase, obraji plini, brațe rotunde și fețe stînjenite că au nimerit în această situație neplăcută. Pietonii de pe trotuare sînt avantajați; trec fără să se uite și își tîrîie după ei copiii, care ar vrea să se oprească și să li se explice ce e cu mutilații. Cine poate, dispare prin străzile laterale.

Soarele e deasupra capului, s-a făcut cald și rănițiii încep să năduşească. E acea sudoare brînzită, nesănătoasă a anemicilor, care le curge pe față. Deodată, în spatele lor bubăie un claxon ; cineva și-a pierdut răbdarea, vrea să cîştige cîteva minute și încearcă să se strecoare pe lîngă convoi, urcînd mașina pe jumătate și pe trotuar. Toți mutilații se întorc. Nici unul nu spune nimic, dar se despart unii de alții și blochează strada. Dacă ar vrea să înainteze, automobilul ar trebui să-i calce. În mașină e un tînăr în costum de culoare deschisă, cu pălărie de pai, iar lîngă el o fată. Face cîteva gesturi stupid-jenate și-și aprinde o țigară. Fiecare dintre mutilații care trec pe lîngă el îl privește. Nu ca un reproș — se uită la țigara, al cărei miros aromat se răspîndește pe stradă. E o țigară foarte bună și îndeobște, nici unul dintre invalizi nu-și poate permite prea des luxul să mai și fumeze. Inhalează măcar, cît se poate.

Merg și eu cu convoiul pînă la biserica Sfînta Maria. Acolo se află doi național-socialiști în uniformă. Poartă și ei o inscripție mare : „Veniți la noi, camarazi ! Adolf Hitler vă va ajuta !" Convoiul ocolește biserica.

Sîntem la „Moara Roșie". Avem pe masă, în fața noastră, o sticlă de șampanie. Costă două milioane de mărci — tot atît cît primește drept pensie pe două luni un invalid cu picioarele amputate, care are și familie. Riosenfeld a comandat șampania.

S-a așezat în așa fel, ca să poată vedea tot riugul de dans.

— Știam eu de la început, afirmă el. Am vrut numai să văd cum aveți de gînd să mă trageți pe sfoară. Doamne din aristocrație nu locuiesc peste drum de mici ateliere de pietre funerare și nici în asemenea case !

— Asta e o concluzie surprinzătoare pentru un om de lume ca dumneavoastră, răspund eu. Ar trebui să știți că aproape toate aristocratele locuiesc numai așa. Inflația a avut grijă de asta. S-a terminat cu palatele, domnule Riesenfeld. Și dacă mai are careva vreunul, închiriază camere. Banii moșteniți au dispărut. Altețe regale locuiesc

în camere mobilate, colonei care își zăngăneau sabia au devenit, scrîșnind din dinți, agenți de asigurare, contese...

— Destul! mă întrerupe Riesenfeld. Îmi dau lacrimile! Nu mai e nevoie de alte explicații. Dar chestia cu doamna Watzek am știut-o de la început. M-a amuzat numai să mă uit la voi și la încercarea voastră stîngace de a mă păcăli.

Se uită la Lisa, care dansează un foxtrot cu Georg. Mă abțin să-i amintesc lui Casanova din Odenwald că o calificase pe Lisa drept franțuzoaică și că are un mers de panteră mlădioasă — asta ar însemna imediata întrerupere a relațiilor noastre și avem neapărată nevoie de un nou transport de granit.

— Dealtfel, în totul, asta nu-i dăunează cu nimic, declară Riesenfeld împăciuitor. Dimpotrivă, e și mai de prețuit! Atîta rasă la o femeie din popor! Ia te uită, cum dansează! Ca o — ca o...

— O panteră mlădioasă, completez eu.

Riesenfeld se uită strîmb la mine.

— Cîteodată te pricepi un picușor la femei, mormăie el.

— Am învățat — de la dumneavoastră!

Măgulit, ridică paharul către mine, fără să înțeleagă ironia.

— Tare mult mi-aș dori să aflu ceva de la dumneavoastră, zic eu. Am impresia că acasă, la Odenwald, sînteți un cetățean pașnic și un tată de familie desăvîrșit. Dealminteri, ne-ați și arătat nu demult fotografiile celor trei copii și ale casei, înconjurată de trandafiri, la a cărei construcție n-ați folosit, din principiu, nici o bucată de granit. Și astea toate sînt lucruri, pe care eu, ca poet ratat, le prețuiesc foarte mult la dumneavoastră — de ce însă, cînd plecați de acolo, vă transformați într-un asemenea rege al localurilor de noapte?

— Pentru a fi cu și mai mare satisfacție acasă cetățean și tată de familie, răspunde Riesenfeld prompt.

— Motivul e întemeiat. Dar de ce mai întîi atîta ocol?

Riesenfeld rînjește.

— Demonul din mine. A doua natură a omului. N-ai auzit niciodată de asta?

— Eu să nu-ți auzit ? Sînt un viu exemplu în această privință.

Riesenfeld rîde jignitor, cam la fel ca Wernicke de dimineață.

— Dumneata ?

— Asemenea tipuri se găsesc și într-un mediu mai intelectual, îi explic eu.

Riesenfeld bea o înghițitură și oftează.

— Realitate și fantezie ! Eterna goană, eternul conflict ! Sau — adaugă el cu ironie, revenindu-și — în cazul dumitale, cel al unui poet, bineînțeles, dorință și împlinire, Dumnezeu și carne, cosmos și ceea ce-i terestru...

Din fericire, trompetele intră din nou în acțiune. Georg cu Lisa se întorc de la ringul de dans. Lisa e o apariție, îmbrăcată în mătase de culoarea caisei. După ce s-a lămurit asupra obîrșiei ei plebeice, drept ispășire, Riesenfeld ne-a invitat pe toți la „Moara roșie". Se înclină acum în fața Lisei.

— Un tango, stimată doamnă, mi-ar...

Lisa e cu un cap mai înaltă decît Riesenfeld și ne așteptăm la o reprezentație interesantă. Dar, spre surprinderea noastră, împăratul granitului se dovedește un excelent maestru al tangoului. Îl știe deopotrivă de bine nu numai pe cel argentinian, dar și pe cel brazilian și, pe cît se pare, încă alte cîteva variante. Ca la patinajul artistic, o învîrtește în piruete de jur împrejurul parchetului pe Lisa, care e uluită.

— Cum te simți ? îl întreb pe Georg. Nu te întrista. Averea în luptă cu sentimentul ! Cu cîteva zile în urmă, am căpătat și eu o lecție în privința asta. În chip picant, chiar de la tine. Cum a dispărut Lisa azi-dimineață din cămăruța ta ?

— A fost greu. Riesenfeld a vrut să preia biroul drept post de observație. Voia să-i pîndească fereastra. Am crezut că aș putea să-l alung, dacă-i voi destăinui cine e Lisa. N-a folosit la nimic. Ca orice bărbat, nu s-a lăsat impresionat. Am reușit în cele din urmă să-l car în bucătărie, la cafea. Lisa a profitat de acest moment. Cînd Riesenfeld

s-a întors în birou, ca să-și continue urmărirea, zîmbea plină de farmec de la fereastra ei.

— În capotul cu barze?

— Altul, cu mori de vînt.

Mă uit la el. Face un semn afirmativ din cap.

— În schimbul unei pietre funerare mici. Era necesar. Oricum, Riesenfeld, făcînd plecăciuni, i-a strigat peste drum că o invită pentru astă seară.

— Pe cînd o mai chema „de la Tour", n-ar fi îndrăznit.

— A invitat-o respectuos. Lisa a acceptat. S-a gîndit să ne fie de ajutor în afaceri.

— Și tu o crezi?

— Da, răspunde Georg vesel.

Riesenfeld cu Lisa se întorc de la ringul de dans. Riesenfeld e transpirat. Lisa e rece ca un crin de mînăstire. Spre imensa mea surprindere, văd deodată că în fundul barului, printre baloane, a mai apărut cineva. E Otto Bambuss. Pare cam dezorientat în învălmășeală și se potrivește aici cam la fel cum s-ar potrivi Bodendieck. Lîngă el se ivește și capul roșu al lui Willy și de undeva o aud pe Renée de la Tour, cu vocea ei de comandă:

— Bodmer, pe loc repaus!

Tresar.

— Otto, spun cu către Bambuss, cine te-a adus aici?

— Eu, răspunde Willy. Vreau să fac ceva pentru lirica germană. Otto trebuie să se reîntoarcă în curînd în satul lui. Acolo, o să aibă timp să ticluiască poezii despre lumea păcătoasă. Deocamdată s-o mai vadă puțin.

Otto zîmbește blînd. Clipește din ochii săi miopi. Fruntea îi e ușor transpirată. Willy se așază cu Renée și cu el la masa de lîngă noi. Între Lisa și Renée a avut loc un scurt și tăios schimb de priviri. Amîndouă se întorc apoi bine dispuse, vioaie și zîmbind către mesele lor.

Otto își apropie scaunul de mine.

— Am terminat ciclul „Tigroaica". Ieri noapte a fost gata. Încep acum o nouă serie: „Femeia stacojie". Poate o s-o intitulez și „Marea fiară a apocalipsului" și o s-o lucrez în versuri albe. E colosal. Mi-a năpădit inspirația.

— Bine, dar atunci ce mai cauți aici?

— Tot, răspunde Otto radiind. Întotdeauna aștept tot. Asta e frumusețea cînd nu cunoști încă nimic. Dealtfel, tu cunoști o femeie de la circ.

— Femeile pe care le cunosc eu nu sînt pentru antrenamentul începătorilor, îi răspund. Se pare, într-adevăr, că tu nu știi încă nimic, viței neiv, altminteri n-ai fi atît de obraznic! Totuși, bagă la cap legea numărul unu: Jos labia de pe femeile altora — nu ești destul de voinic pentru așa ceva!

Otto tușește ușor.

— Aha, face el apoi, prejudecăți burgheze! Doar nu mă refer la femei măritate.

— Nici eu, dobitocule! La femeile măritate, legile nu sînt atît de severe. De ce trebuie eu tot dinadinsul să cunosc o femeie de la circ? Ți-am mai spus odată că era vînzătoare de bilete la un circ de purici.

— Willy susține că nu-i adevărat. Că ar fi acrobată la circ.

— Așa, Willy! Mă uit la capul roșu, care se leagănă ca un dovleac pe ringul de dans. Ascultă, Otto, spun eu. Lucrurile stau cu totul altfel. Prietena lui Willy e de la circ. Aia cu pălărie albastră. Și ei îi place literatura. Acolo îți e norocul. Înfige-te cu nădejde. Bambus mă privește neîncrezător. Ți-o spun cu toată sinceritatea, mă idealiso tîmpit ce ești! adaug eu.

Riesenfeld iar a plecat cu Lisa.

— Ce-i cu noi, Georg? îl întreb Colo, un prieten de afaceri încearcă să-ți sufle ție prietena, iar mie mi s-a făcut chiar acum oferta s-o împrumut pe Gerda, în interesul liniștii germane. Să fim noi niște blegi sau prietenele noastre sînt atît de rîvnite?

— Și, și. În afară de asta, femeia altuia e întotdeauna de cinci ori mai rîvnită decît una liberă. O veche lege morală! Pe Lisa, însă, o va apuca peste cîteva minute o cruntă durere de cap, și se va duce pentru o clipă la garderobă să ia o aspirină. Apoi ne va trimite vorbă printr-un chelner, că a fost nevoită să plece acasă. Cît despre noi, să ne distrăm în continuare.

— O lovitură pentru Riesenfeld. Mîine n-o să ne mai vîndă nimic.

— O să ne vîndă mai mult. Ar trebui să știi lucrul ăsta. Tocmai de aceea. Unde-i Gerda ?

— Angajamentul ei începe abia peste trei zile. Sper că e la hanul „Orașul vechi". Dar mi-e teamă să nu fie la „Walhalla" cu Eduard. Ea spune că în felul ăsta face economie de o cină. Nu pot să mă împotrivesc. Are motive atît de temeinice, încît trebuie să mai îmbătrînesc cu treizeci de ani ca să-i pot răspunde. Mai bine fii tu atent la Lisa. Poate că n-o apucă durerea de cap, ca să ne fie în continuare de ajutor în afaceri !

Otto Bambuss se apleacă din nou cu scaunul către mine. Prin sticlele ochelarilor i se văd ochii, ca ai unei scrumbii speriate.

— „Manej" ar fi un titlu adecvat pentru un ciclu de poezii despre circ, nu ? Cu reproduceri după picturile lui Toulouse-Lautrec.

— De ce nu ale lui Rembrandt, Dürer sau Michelangelo ?

— Aștia au desene despre circ ? întreabă Otto serios interesat.

Îl las în pace.

— Bea, băiatule, îi spun părinteste. Și bucură-te de scurta-ți viață, căci odată și-odată ai să fii desigur ucis. Din gelozie, neispravitule !

Măgulit, își ridică paharul către mine, apoi se uită visător la Renée, care-și clatină pălăriuța albastră pe buclișoarele-i blonde și arată ca o dresoare în zi de duminică.

Lisa și Riesenfeld se întorc.

— Nu știu ce s-a întîmplat, spune Lisa. M-a apucat deodată o durere de cap. Mă duc să iau o aspirină.

Înainte ca Riesenfeld să sară în sus, a și plecat de la masă. Georg mă privește cu mare satisfacție și scoate o țigară.

XVII

— Ce lumină blîndă, spune Isabelle. De ce e tot mai slabă ? Pentru că obosim ? O pierdem în fiecare seară. Cînd dormim, lumea dispare. Unde sîntem atunci ? Lumea revine mereu, Rudolf ?

Stăm la marginea grădinii şi admirăm privelişte prin gratiile porţii. Înserarea se aşterne pe lanurile în pîrgă, care se întind de ambele părţi ale aleii de castani, pînă la pădure.

— Se înapoiază mereu, răspund eu şi adaug cu precauţie : Mereu Isabelle !

— Şi noi ? Noi, la fel ?

„Noi", îmi spun eu. „Cine ştie ? Fiecare ceas dă şi ia şi schimbă." Dar nu-i răspund. Nu vreau să intru într-o discuţie care să alunece deodată într-un abis.

De afară se întorc bolnavii care au lucrat la cîmp. Se întorc la fel ca ţăranii obosiţi, purtînd pe umeri primele licăriri ale amurgului.

— Şi noi. Mereu, Isabelle ! Nimic din ce avem nu se pierde. Niciodată.

— Crezi ?

— Nu ne rămîne nimic altceva de făcut decît să credem.

Se întoarce către mine. E deosebit de frumoasă acum, în pragul serii, cînd în aer pluteşte auriul limpede al începutului de toamnă.

— Altfel sîntem pierduţi ? şopteşte ea.

Mă uit fix în ochii ei.

— Nu ştiu, spun în cele din urmă.

Pierduţi — ce pot să însemne toate astea ? Atît de multe !

— Altfel sîntem pierduţi, Rudolf ?

Tac, nehotărît.

— Da, spun apoi. Dar abia atunci începe viaţa, Isabelle !

— Care ?

— A noastră proprie. Abia atunci începe tot — curajul, marea îndurare, omenia, dragostea și tragicul curcubeu al frumuseții. Atunci, cînd știm că n-a mai rămas nimic.

Îi privesc fața strălucind în lumina apusului. O clipă, timpul se oprește în loc.

— Tu și cu mine, nici noi nu rămînem ? mă întreabă ea.

— Nu. Nici noi nu rămînem, îi răspund, privind pe lîngă ea peisajul plin de albastru și roșu, îndepărtat și auriu.

— Nici dacă ne iubim ?

— Nici chiar dacă ne iubim, răspund eu și adaug șovăitor și prudent : De aceea cred că există iubire. Altfel, poate nu s-ar mai iubi nimeni. A iubi, înseamnă a dori să dăruiești ceva, ce nu poți opri pentru tine.

— Ce ?

Ridic din umeri.

— Acest ceva poartă multe denumiri. Propria noastră ființă, pentru a o salva. Sau inima noastră. Să zicem : inima noastră sau dorințele noastre. Inima noastră.

Oamenii de la cîmp s-au apropiat. Paznicii deschid porțile. Deodată, dintr-o parte a zidului, unde stătuse ascuns în spatele unui copac, sare cineva și trece în goană pe lîngă noi, se strecoară printre cei veniți de la cîmp, și fuge afară. Unul dintre paznici îl observă și aleargă destul de calm în urma lui ; cel de al doilea paznic rămîne pe loc și îi așteaptă pe ceilalți pacienți să intre în curte. Apoi încuie poarta. Jos, se vede cum gonește evadatul. Aleargă mult mai repede decît paznicul, care-l urmărește.

— Crezi că în ritmul ăsta colegul dumitale îl va ajunge din urmă ? îl întreb pe paznicul rămas la poartă.

— Vine sigur cu el înapoi.

— Nu-mi face impresia.

Paznicul ridică din umeri.

— E Guido Timpe. În fiecare lună, încearcă cel puțin o dată să evadeze. Aleargă întotdeauna pînă la restaurantul „Casa pădurarului". Bea acolo cîteva sticle de bere. De fiecare dată îl găsim acolo. Niciodată nu fuge mai departe și nici altundeva. Numai pentru două-trei sticle de bere. Nu bea decît bere neagră. Îmi face cu ochiul. De aia colegul meu nu aleargă mai repede. Îl urmărește numai, în

eventualitatea că ar cădea. Îi lăsăm întotdeauna lui Timpe atîta timp cît îi trebuie ca să-şi consume berea. De ce nu ? Pe urmă, se întoarce ca un mieluşel.

Isabelle n-a auzit ce am vorbit.

— Unde se duce ? întreabă ea acum.

— Vrea să bea bere, zic eu. Nimic altceva. E şi asta o dorinţă.

Nu mă aude. Se uită la mine.

— Şi tu vrei să pleci ?

Dau din cap în semn că nu.

— Nu există nimic pentru care să merite să fugi, Rudolf, spune ea. Şi nimic pentru ca să te întorci. Toate uşile sînt la fel. Şi în spatele lor...

Se opreşte.

— Ce e în spatele lor, Isabelle ?

— Nimic. Există numai uşi. Întotdeauna numai uşi, şi în spatele lor, nimic.

Paznicul închide poarta şi îşi aprinde pipa. Mirosul puternic de tutun ieftin mă trăsneşte. Îmi evocă o imagine : o viaţă simplă, fără probleme, cu o meserie cuminte, o soţie cuminte, copii cuminţi, o slujire cuminte a existenţei şi o moarte cuminte — suportîndu-le bineînţeles pe toate, zi, sărbătoare, noapte, fără a se întreba ce va mai urma. O clipă mă cuprinde şi pe mine un dor nespus de o asemenea viaţă şi, în acelaşi timp, oarecare invidie. Apoi mă uit la Isabelle. Stă la poartă, înconjurînd cu mîinile vergelele de fier ale gratiilor, cu capul lipit de ele şi privind afară. Stă mult timp aşa. Lumina e din ce în ce mai puternică, mai roşie şi mai aurie ; pădurile îşi pierd umbrele albastre şi se întunecă, iar cerul, deasupra noastră, e verzui şi plin de corăbii cu pînze, învăluite în reflexe roze.

În sfîrşit, Isabelle se întoarce către mine. În lumina asta, ochii ei par violeţi.

— Vino ! spune ea şi mă ia de braţ.

Ne ducem înapoi. Se sprijină de mine.

— Să nu mă părăseşti niciodată.

— N-o să te părăsesc niciodată.

— Niciodată, spune ea. Niciodată e atît de scurt !

Tămîia sfîrîie în căţuiele de argint ale paracliserilor. Bodendieck se întoarce către asistenţă, ţinînd în mînă chivotul. În veşmintele lor negre, maicile îngenunchează pe băncile de rugăciune, de parcă ar fi nişte movilite întunecate de supunere; capetele le sînt plecate, mîinile bat în sînii ascunşi, cărora niciodată nu le-a fost îngăduit să devină sîni, luminările sînt aprinse şi Dumnezeu se află în încăpere, într-o ostie, înconjurată de raze aurii. O femeie se ridică în picioare, merge pînă în faţă, la banca de împărtăşanie, şi acolo se aruncă la pămînt. Cei mai mulţi dintre bolnavi privesc cu indiferenţă minunea aurie. Isabelle nu e aici. A refuzat să vină la biserică. Înainte venea; acum, de cîteva zile, nu mai vrea. Mi-a explicat motivul. Zice că nu vrea să-l mai vadă pe cel înşfîngerat.

Două maici ridică bolnava care s-a aruncat pe jos şi bate cu mîinile în pardoseală. Eu cînt *Tantum ergo* [1]. Feţele palide ale nebunilor privesc dintr-o dată către orgă. Trag butoanele başilor de violă şi ale viorilor. Maicile cîntă şi ele.

Spiralele albe ale fumului de tămîie se înalţă în vîrtej. Bodendieck pune chivotul la loc în tabernacol. Flăcările luminărilor scînteiază peste brocartul odăjdiilor sale, pe care este brodată o cruce mare, şi pîlpîie în sus odată cu fumul, spre crucea imensă unde atîrnă înşfîngerat, de mai bine de două mii de ani, mîntuitorul. Cînt mecanic mai departe şi mă gîndesc la Isabelle şi la cele spuse de ea, apoi la prezentarea religiilor precreştine pe care o citisem aseară. Pe atunci, zeii din Grecia erau veseli, se plimbau de la un nor la altul, erau cam nemernici şi întotdeauna necredincioşi şi schimbători ca oamenii, cărora le aparţineau. Erau întruchipări şi exagerări ale vieţii, în toată complexitatea şi răutatea şi nesocotinţa şi frumuseţea ei. Isabelle are dreptate: bărbatul palid de sus, de pe cruce, cu barbă şi cu membrele înşfîngerate, nu e o întruchipare a vieţii. „Au trecut două mii de ani", îmi spun eu, „două mii de ani şi viaţa tot se mai roteşte în jurul construcţiilor de piatră, laolaltă cu luminări, strigăte de credinţă înşfă-

[1] De aceea (lat). Primele două cuvinte dintr-o rugăciune catolică.

cărată, moarte și extaz, iar icoanele cu chipul muribundului palid, trist, înșfingerat, înconjurat de milioane de oameni ca Bodendieck, se înalță în aceste clădiri. Și umbra bisericilor a crescut plumburie deasupra țărilor și a înăbușit plăcerea vieții, ea l-a transformat pe voiosul Eros într-o afacere de pat tainică, mîrșavă și păcătoasă și, în ciuda tuturor predicilor despre iubire și iertare, n-a iertat nimic — căci a ierta într-adevăr, înseamnă a-l confirma pe celălalt așa cum e el, fără a cere ispășire, ascultare și supunere, înainte de a rosti cuvintele *Ego te absolvo*[1]."

Isabelle a așteptat afară. Wernicke i-a dat voie să iasă seara în grădină, dacă e însoțită.

— Ce-ai făcut acolo înăuntru? mă întreabă cu dușmănie. I-ai ajutat să ascundă tot?

— Am făcut muzică.

— Și muzica ascunde. Mai mult chiar decît cuvintele.

— Muzica poate să și sfîșie, spun eu. Muzica tobelor și a trompetelor. A adus multă nenorocire în lume.

Isabelle se întoarce.

— Și inima ta? Nu e și ea o tobă?

„Da", îmi spun în gînd, „o tobă lentă și silențioasă, dar va isca totuși destulă larmă și va aduce destulă nenorocire, și poate mă va face și pe mine să nu aud chemarea dulce și necunoscută a vieții, care le e dată acelora ce n-o înfruntă cu ecul lor pompos și nu-i cer explicații, ca și cînd ar fi creditori îndărătnici și nu drumeți trecători, fără urmă."

— Ascult-o pe a mea, spune Isabelle și îmi ia mîna și o pune pe bluza ei subțire, sub sîni. O simți?

— Da, Isabelle.

Îmi trag mîna la o parte, dar e ca și cum n-aș fi tras-o. Ne plimbăm în jurul unei mici fîntîni arteziene, care susură seara, de parcă ar fi fost dată uitării. Isabelle își scufundă mîinile în bazin și aruncă apa în sus.

— Unde stau visele peste zi, Rudolf? întreabă ea.

O privesc.

[1] Te iert (lat.).

— Poate că dorm, spun cu prudent, știind unde pot duce asemenea întrebări ale ei.

Își scufundă acum brațele în bazin și rămîne cu ele acolo. Sub apă, le văd strălucind arginții, smălțuite cu pene de aer, de parcă ar fi făcute dintr-un metal neobișnuit.

— Cum pot să doarmă? se miră Isabelle. Ele doar sînt somn viu. Numai cine doarme, le poate vedea. Dar unde sînt peste zi?

— Poate stau agățate ca lilieci în mari peșteri subterane — sau cu bufnițele tinere în scorbura copacilor și așteaptă acolo noaptea?

— Și dacă noaptea nu vine?

— Noaptea vine întotdeauna, Isabelle!

— Ești sigur?

Mă uit la ea.

— Întrebi ca un copil, spun eu.

— Cum întreabă copiii?

— Așa ca tine. Întreabă într-una. Și ajung la un punct, unde cei mari nu mai știu să le răspundă și sînt stînjeniți sau se supără.

— De ce se supără?

— Pentru că își dau brusc seama că în viața lor ceva este înspăimîntător de fals și pentru că nu vor să li se amintească asta.

— Și la tine este ceva fals?

— Aproape tot, Isabelle.

— Ce e fals?

— Nu știu. Tocmai asta e problema. Dacă aș ști, n-ar mai fi atît de fals. Simți numai.

— Ah, Rudolf! spune Isabelle și glasul ei devine dintr-o dată adînc și moale. Nimic nu e fals.

— Nu?

— Bineînțeles că nu. Numai Dumnezeu știe ce e adevărat și ce e fals. Dacă însă e Dumnezeu, nu există nici fals, nici adevăr. Totul e Dumnezeu. Fals ar putea fi numit numai ceea ce e în afara lui. Dar dacă ceva ar putea fi în afara sau împotriva lui, puterea lui ar fi limitată. Și un Dumnezeu cu putere limitată, nu e Dumnezeu. Așa-

dar totul e cum se cuvine, sau nu există Dumnezeu. E cît se poate de simplu.

O privesc surprins. Ceea ce spune sună într-adevăr foarte simplu și logic.

— Atunci n-ar exista nici dracu și nici iad ? întreb eu. Sau dacă ar exista astea, n-ar exista Dumnezeu.

Isabelle mă aprobă.

— Fără îndoială că nu, Rudolf. Avem atît de multe cuvinte. Cine le-o fi descoperit oare pe toate ?

— Oameni cu mintea rătăcită, răspund.

Își clatină capul și arată spre capelă.

— Aia de acolo ! Și l-au prins înăuntru, șoptește ea. Nu mai poate ieși, deși ar vrea. Dar l-au răstignit pe cruce.

— Cine ?

— Preoții. Îl țin închis.

— Aceia au fost alți preoți, spun eu. Acum două mii de ani. Nu știa.

Se sprijină de mine.

— Sînt aceeași, Rudolf, îmi șoptește Isabelle la ureche, nu știi ? El ar vrea să scape de-acolo, dar ei îl țin prizonier. Sîngerează, sîngerează într-una și vrea să coboare de pe cruce. Ei însă nu-l lasă. Îl țin în închisorile lor cu turnuri înalte, îi dau tămîie și rugăciuni și nu-l lasă să plece. Știi de ce ?

— Nu.

Între timp luna palidă s-a ridicat deasupra pădurilor, peste zarea albastru-cenușie.

— Pentru că e foarte bogat, spune Isabelle în noapte. E foarte, foarte bogat. Dar ei vor să-și oprească averea lui. Dacă ar ieși, și-ar lua-o înapoi, și atunci ar săraci cu toți dintr-o dată. E la fel ca unul care e închis aici, sus ; alții îi administrează averea și fac cu ea ce vor și trăiesc ca niște oameni bogați. Așa cum e și cu mine.

Mă uit fix la ea. Fața îi e crispată, dar nu trădează mimic.

— Ce vrei să spui ? întreb eu.

Rîde.

— Tot, Rudolf. Doar știi și tu ! Am fost adusă aici pentru că le stăteam în cale. Vor să-și păstreze averea mea.

Dacă aş ieşi, ar trebui să mi-o dea înapoi. Nu-i nimic; n-am nevoie de ea.

Rămîn cu ochii aţintiţi asupra ei.

— Dacă n-ai nevoie de ea, n-ai decît să le explici. Şi-atunci n-ar mai avea nici un motiv să te ţină aici.

— Aici sau în altă parte — e totuna. Atunci de ce nu aici? Aici, măcar nu sînt ei. Sînt ca ţînţarii. Cui îi place să trăiască printre ţînţari? Isabelle se înclină. De aceea mă prefac, şopteşte ea.

— Te prefaci?

— Desigur. Nu ştiai? Trebuie să te prefaci, altfel sînt în stare să te răstignească pe cruce. Dar sînt nişte proşti. Îi poţi înşela.

— Îl înşeli şi pe Wernicke?

— Cine e Wernicke?

— Doctorul.

— A, ăla? Ăla vrea doar să se însoare cu mine. E la fel cu ceilalţi. Sînt atît de mulţi captivi şi celor de afară le e frică de ei, Rudolf. Dar de cel de acolo de pe cruce — de el se tem cel mai mult.

— Cine?

— Toţi cei care profită de pe urma lui şi trăiesc pe seama lui. Sînt nenumăraţi. Pretind că sînt buni. Dar provoacă mult rău. Cine e pur şi simplu rău, nu prea poate face nimic. Îl recunoşti de la o poştă şi te fereşti de el. Dar cei buni — ce sînt în stare să facă! Ah, sînt cumpliţi!

— Aşa e, spun, nemaipomenit de impresionat de glasul ce şopteşte în întuneric. Au făcut îngrozitor de mult rău. Cine e îngîmfat, nu cunoaşte mila.

— Să nu te mai duci acolo, Rudolf, continuă să-mi şoptească Isabelle. Să-l elibereze pe cel de pe cruce! Ar vrea şi el o dată, să rîdă, să doarmă şi să danseze.

— Crezi?

— Fiecare îşi doreşte asta, Rudolf. Să-l elibereze. Dar e prea primejdios pentru ei. Nu e la fel ca ei. E cel mai periculos dintre toţi — e cel mai bun!

— De aceea îl ţin închis?

Isabelle dă din cap în semn de aprobare. Îi simt răsuflarea.

— Altfel ar trebui să-l răstignească din nou.

— Da, zic, aşa cred şi eu. L-ar omorî din nou ; aceiaşi care astăzi îl slăvesc. L-ar omorî, aşa cum au omorît nenumăraţi alţii în numele lui. În numele dreptăţii şi al iubirii de aproape.

Isabelle tremură.

— Eu nu mă mai duc acolo, şopteşte ea şi arată spre capelă. Spun mereu că omul e sortit să sufere. Asta e vorba maicilor întunecate. De ce, Rudolf ?

Nu răspund.

— Cine ne face să suferim ? întreabă ea şi se apropie de mine.

— Dumnezeu, rostesc eu cu amărăciune. Dacă există. Dumnezeu, care ne-a dat viaţă tuturor.

— Şi pe Dumnezeu cine îl pedepseşte pentru asta ?

— Ce spui ?

— Cine-l pedepseşte pe Dumnezeu că ne face să suferim ? Aici, pe pămînt, cine face aşa ceva ajunge la închisoare sau la spînzurătoare. Pe Dumnezeu cine-l spînzură ?

— La asta încă nu m-am gîndit. O să-l întreb cîndva pe vicarul Bodendieck.

Ne întoarcem pe alee. Cîţiva licurici zboară în întuneric. Dintr-o dată Isabelle se opreşte.

— Ai auzit ? întreabă ea.

— Ce ?

— Pămîntul. A făcut o săritură. Ca un cal. Cînd eram mică, mă temeam să nu cad din somn. Aş fi vrut să fiu strîns legată de pat. Ne putem oare încrede în gravitaţie ?

— Da, la fel ca în moarte.

— Nu ştiu. Ai zburat vreodată ?

— Cu avionul ?

— Avionul, rosteşte Isabelle cu uşor dispreţ. Asta poate oricine. În vis să fi zburat.

— Da. Dar nu poate oricine şi asta ?

— Nu.

— Cred că fiecare om visează o dată că zboară. E cel mai frecvent dintre vise.

— Vezi ! exclamă Isabelle. Şi crezi în gravitaţie. Dacă dispare într-o bună zi ? Ce se va întîmpla ? Vom zbura

de colo-colo ca baloanele de săpun. Cine va fi atunci împărat? Cel care are mai mult plumb legat de picioare, sau cel cu brațele mai lungi? Și cum se va putea coborî dintr-un copac?

— Nu știu, dar nici plumbul n-ar fi de folos. Ar fi și el la fel de ușor ca aerul.

Deodată devine foarte jucăușă. Luna i se reflectă în ochi de parcă dincolo de ei ar pîlpîi un foc blînd. Își aruncă părul spre spate și, în lumina rece, acesta pare să nu mai aibă nici o culoare.

— Arăți ca o vrăjitoare, spun eu. O vrăjitoare tînără și primejdioasă.

Rîde.

— O vrăjitoare, îmi șoptește. În sfîrșit, ți-ai dat seama? Cît de mult a durat!

Dintr-o mișcare își smulge fusta largă, albastră, care îi flutură în jurul șoldurilor, o lasă să cadă și iese din ea. N-are decît pantofi și o bluză scurtă, albă, care se desface. Stă zveltă și albă în întuneric, mai mult băiat decît femeie, cu părul spălăcit și ochii la fel.

— Vino! șoptește ea.

Mă uit împrejur. „Ei drăcie", îmi spun în gînd, „ce-ar fi să apară acum Bodendieck! Sau Wernicke, sau una dintre maici." Și mi-e necaz că gîndesc așa. Isabelle niciodată n-ar gîndi una ca asta. Stă în fața mea ca un duh aerian, care s-a întrupat, gata oricînd să-și ia zborul.

— Îmbracă-te! spun eu.

Rîde.

— Trebuie, Rudolf? mă întreabă batjocoritor și pare lipsită de gravitație, eu, însă, sînt adînc înfipt în pămînt cu toată gravitația din lume.

Încetul cu încetul se apropie de mine. Mă apucă de cravată și mi-o smulge. Buzele ei n-au culoare, par vinețiii în lumina lunii, dinții sînt albi ca varul și chiar vocea și-a pierdut culoarea.

— Scoate-ți asta! spune în șoaptă și-mi descheie cu de-a sila gulerul și cămașa.

Îi simt mîinile reci pe pieptul gol. Nu sînt moi; sînt slabe și dure și mă țin strîns. Mă trece un fior de groază.

Ceva, ce nu bănuisem niciodată la Isabelle, izbucneşte pe neaşteptate dintr-însa, ca un vînt puternic şi ca o izbitură, vine de departe şi s-a îngrămădit în ea, aşa cum se întîmplă cu un vîrtej într-o strîmtoare, cînd se preface într-o furtună violentă. Încerc să-i apuc mîinile şi mă uit împrejur. Isabelle mă împinge la o parte. Nu mai rîde; a apărut deodată în ea ucigătoarea seriozitate a creaturii pentru care dragostea n-are nici o însemnătate, care nu cunoaşte decît un singur ţel şi, pentru a-l atinge, nici preţul morţii nu e prea mare.

N-o pot opri. De undeva a fost investită cu o putere împotriva căreia n-aş putea folosi decît forţa ca s-o resping. Pentru a evita toate astea, o trag lîngă mine. Acum e ceva mai neputincioasă, dar e mai aproape de mine, sînii îi sînt strîns lipiţi de pieptul meu, îi simt trupul în braţe şi-mi dau seama că o trag tot mai mult spre mine. „Nu se poate", gîndesc eu, „e bolnavă; ar însemna că o siluiesc, dar oare nu e totdeauna totul o siluire?" Ochii ei se nită într-ai mei, are o privire pierdută, inconştientă, fixă şi transparentă.

— Teamă, îmi şopteşte. Întotdeauna şi-e teamă!

— Nu nu-e teamă, murmur eu.

— De ce? De ce ţi-e teamă?

Nu răspund. Dintr-o dată teama a dispărut. Isabelle îşi apasă buzele vineţii şi reci pe obrazul meu, nu radiază pic de căldură, pe mine, însă, mă trec fiorii unei fierbinţeli reci, pielea mi se strînge, numai capul îmi arde, sînt dinţii Isabellei, e un animal fiarav, e un spectru, o năluca din lumină de lună şi dorinţe, o moartă, o moartă vie, înviată, pielea şi buzele ei sînt reci, o greaţă şi poftă neîngăduită se înrădăcinează rînd pe rînd, pînă mă smulg cu putere din braţele ei şi o împing, ca s-o fac să cadă...

Nu se ridică. Se tîrăşte pe pămînt ca o şopîrlă albă, şi-mi ţuiera în faţă blesteme, jigniri, un val de înjurături birjăreşti, soldăţeşti, curvăsăreşti, spuse în şoaptă, blesteme pe care nici măcar nu le cunosc pe toate, jigniri care rănesc ca loviturile de cuţit sau de bici, cuvinte pe care niciodată n-aş fi bănuit că le poate rosti, cuvinte la care nu se poate răspunde decît cu pumnii.

— Fii cuminte ! o îndemn eu.

Rîde.

— Fii cuminte ! mă îngînă ea. Asta-i tot ce ştii ! Fii cuminte ! Du-te dracului ! şuieră ea deodată mai tare. Pleacă de aici, cîrpă nenorocită, eunucule...

— Ţine-ţi gura ! îi spun eu înfuriat. Sau...

— Sau, ce ? Hai, încearcă !

De pe jos, cu mîinile sprijinite la spate, îşi arcuieşte trupul spre mine într-o atitudine nerușinată, cu gura deschisă şi o mutră dispreţuitoare.

Sînt cu privirea aţintită asupra ei. Ar trebui să mă scîrbească, dar nu mă scîrbeşte. Nici chiar în această poziţie obscenă, cu tot ce-i iese din gură şi cu tot ce face, nimic nu seamănă a curvăsărie, în toate şi în ea e un amestec de sălbăticie, disperare şi nevinovăţie, o iubesc, aş vrea s-o iau de aici şi s-o duc departe, dar nu ştiu unde, ridic mîinile, sînt gelos, mă simt nefericit şi neajutorat şi înapoiat şi provincial.

— Cară-te ! îmi şopteşte Isabelle de jos. Du-te, du-te ! Şi să nu mai vii niciodată ! Să nu îndrăzneşti să mai vii, moşule, slugoi bisericesc, ţărănoiule, scopitule ! Pleacă, neghiobule, tontule, suflet mercantil ! Nu cumva să îndrăzneşti să mai calci pe aici !

Ridicată acum în genunchi, mă priveşte ; gura i s-a micşorat, ochii îi sînt spălăciţi şi răutăcioşi, au o privire stearsă. Cu o mişcare aeriană, se ridică în sus, apucă fusta largă, albastră şi pleacă repede, cu pas uşor. Iese de pe alee în lumina lunii, înălţată pe vîrful picioarelor, ca o dansatoare goală, fîlfîindu-şi fusta albastră ca pe un steag.

Aş vrea să fug după ea, să-i strig să se îmbrace ; dar rămîn pe loc. Nu ştiu ce are de gînd să facă — şi-mi dau seama că nu e prima oară cînd cineva apare aici gol la uşa de intrare. Îndeosebi femeile fac adesea asemenea lucruri.

Mă întorc încet pe alee. Îmi pun la loc cămaşa şi fără să ştiu de ce, mă simt totuşi vinovat.

Într-un tîrziu, îl aud venind pe Knopf. După pas, se cunoaşte că e destul de beat. Într-adevăr, nu sînt într-o

dispoziție adecvată, dar poate tocmai de aceea mă îndrept spre burlan. Knopf se oprește în poartă și înainte de toate, ca vechi soldat, cercetează cu privirea terenul. Peste tot domnește liniștea. Prudent, se apropie de obelisc. Nu mă așteptasem ca plutonierul-major în retragere să renunțe la obiceiul său chiar de la prima speriețură. S-a instalat acum în fața monumentului funerar, în poziție de atac și e iar în așteptare. Prevăzător, își rotește încă o dată capul. După care, tacticianul încercat întreprinde o manevră de diversiune; lasă mîinile în jos, dar e o șarlatanie, nu face decît să tragă cu urechea. Apoi, cînd se convinge că totul e în ordine, își reia încîntat poziția, cu un surîs triumfător în jurul mustății sale nietzscheene, și-și dă drumul.

— Knopf! urlu eu cu glas înfundat prin burlan. Porcule, iarăși? Nu te-am prevenit?

Schimbarea ivită pe fața lui Knopf e remarcabilă. N-am crezut niciodată în expresia care spune că de groază îți ies ochii din cap; credeam mai curînd că-i strîngi, ca să poți privi mai pătrunzător; dar Knopf într-adevăr îi holbează ca un cal speriat de o lovitură de grenadă. Ba mai mult, îi și rotește.

— Nu ești demn să fii plutonier-major genist în retragere, declar eu sec. Și de acea te degradez. Te degradez ca soldat de rînd, pișorcosule! Cară-te!

Din gîtlejul lui Knopf țîșnește un lătrat răgușit.

— Nu, nu! se vaită el și caută să recunoască locul de unde îi vorbește Dumnezeu.

E colțul dintre poartă și zidul casei lui. Dar acolo nu e nici o fereastră, nici o deschizătură, nu înțelege de unde vine glasul.

— S-a isprăvit cu sabia, chipiul și tresele! spun eu în șoaptă. Gata cu uniforma specială. De acum încolo ești soldat de rînd, Knopf, porcule!

— Nu! urlă Knopf, atins în însăși ființa lui; un veritabil teuton rabdă mai curînd să i se taie un deget, decît să-și piardă titlul. Nu! Nu! șoptește el și-și ridică labele în lumina lunii.

— Îmbracă-te cum se cuvine ! Îi ordon eu şi mă gîndesc deodată la toate cîte mi-a strigat Isabelle în faţă şi simt o împunsătură în stomac ; ca lovit de grindină, îmi vine să urlu de durere.

Knopf s-a supus.

— Numai asta nu, se văicăreşte el încă o dată, cu capul dat pe spate şi îndreptat către norii albicioşi şi luminaţi de lună. Doamne, asta nu !

Îl văd cum stă aici, ca partea centrală a grupului statuar Laocoon [1], luptînd cu şerpii invizibili ai dezonoarei şi ai degradării. În timp ce stomacul mi se întoarce din nou pe dos, îmi vine în gînd că şi eu stăteam tot aşa cu o oră mai înainte. Mă cuprinde o milă neaşteptată ; milă de Knopf şi de mine. Mă fac mai omenos.

— Ei bine, şoptesc eu. Nu meriţi, dar vreau să-ţi mai acord o şansă. Te degradez numai la rang de caporal. Şi asta doar de încercare. Dacă pînă la sfîrşitul lunii septembrie îţi vei face nevoile ca un om civilizat, vei fi avansat iar subofiţer ; pînă la sfîrşitul lui octombrie vei fi făcut sergent, în noiembrie, plutonier secund şi de Crăciun vei ajunge iarăşi plutonier-major de companie în retragere, conform statelor. S-a înţeles ?

— Da, Doamne — stăpîne...

Knopf îşi caută expresia potrivită. Mi-e teamă că şovăie între majestate şi Dumnezeu şi îl întrerup la timp.

— Asta e ultimul meu cuvînt, caporal Knopf ! Şi nu cred, porcule, că după Crăciun o să începi iarăşi ! Atunci e frig şi n-o să-ţi poţi şterge urmele. Îngheaţă tun. Îndrăzneşte să te mai reazemi încă o dată de obelisc, că o să te lovească o comoţie electrică şi o să faci o criză de prostată, de o să ţi se strîmbe picioarele de durere. Şi acum, cară-te, gunoi cu trese ce eşti !

Knopf dispare cu o repeziciune neobişnuită în întunericul boltii, unde se află uşa casei sale. Din birou se aud rîsete înfundate. Lisa şi Georg au luat parte la reprezentaţie.

[1] Grup statuar în stil alexandrin, reprezentare a groazei şi deznădejdii ; datează din sec. I.e.n.

— Gunoi cu trese, chicotește Lisa răgușită.

Cade un scaun, se rostogolește, iar ușa de la camera de meditație a lui Georg se închide. Am căpătat cîndva de la Riesenfeld o sticlă de rachiu olandez cu dedicația: „Pentru clipe grele". O scot acum la iveală. Pe sticla pătrată strălucește eticheta: „Friesscher Genever van P. Bokma, Leeuwarden". O deschid și-mi torn un pahar mare. Rachiul e tare, aromat și nu mă batjocorește.

XVIII

Tîmplarul de sicrie Wilke se uită mirat la femeie.

— De ce nu luați două mici? întreabă el. Nu costă cu mult mai mult.

Femeia clatină din cap.

— Trebuie să fie împreună.

— Dar îi puteți înmormînta în aceeași groapă, spun eu. Atunci vor fi împreună.

— Nu, nu e bine.

Wilke se scarpină în cap.

— Ce părere aveți? mă întreabă el.

Femeii i-au murit doi copii, amîndoi în aceeași zi. Vrea nu numai o piatră funerară comună — ci și un singur sicriu pentru amîndoi, un fel de sicriu dublu. De aceea l-am adus pe Wilke în birou.

— Pentru noi e simplu, zic eu. O piatră de mormînt cu două inscripții e ceva obișnuit. Sînt chiar pietre de familie cu cîte șase, opt inscripții.

Femeia e de acord.

— Așa să fie! Să stea împreună. Erau mereu împreună.

Wilke scoate un creion de tîmplărie din buzunar.

— Ar arăta foarte ciudat. Sicriul ar fi prea lat, aproape pătrat; copiii au fost tare mici. Ce vîrstă au avut?

— Patru ani și jumătate.

Wilke desenează.

— Ca o ladă pătrată, explică el apoi. N-aţi vrea totuşi...

— Nu, întrerupe femeia. Trebuie să rămînă împreună. Au fost gemeni.

— Şi pentru gemeni se pot face sicrie mici separate, drăguţe, lăcuite în alb. Forma e mai potrivită. Un sicriu dublu atît de scurt, va fi greoi...

— Nu mă interesează, spune femeia încăpăţînîndu-se. Au avut leagăn dublu şi un cărucior dublu şi acum să aibă şi un sicriu dublu. Să rămînă împreună.

Wilke desenează din nou. Chiar cu crengi de iederă pe capac, tot nu iese altceva decît o ladă pătrată. La oameni mari, ar fi avut mai mult spaţiu, dar copiii sînt prea scurţi.

— Nu ştiu nici măcar dacă e permis, încearcă el s-o convingă în cele din urmă.

— De ce să nu fie permis ?

— E neobişnuit.

— Tot neobişnuit este şi ca doi copii să moară în aceeaşi zi, spune femeia.

— Asta e adevărat, mai ales dacă sînt gemeni. Deodată lui Wilke i s-a trezit interesul. Au avut şi aceeaşi boală ?

— Da, răspunde femeia. Aceeaşi boală. S-au născut după război, cînd nu se găsea nimic de mîncare. Gemeni — şi eu n-am avut lapte nici măcar pentru unul...

Wilke se apleacă spre ea.

— Aceeaşi boală ! În ochii lui licăreşte curiozitatea ştiinţifică. Se spune că la gemeni aşa ceva se întîmplă mai des. Astrologia...

— Cum e cu sicriul ? întreb eu.

Femeia n-are acrul să dorească o conversaţie prelungită pe tema fascinantă a lui Wilke.

— Pot să încerc, zice Wilke. Dar nu ştiu dacă e permis. Dumneavoastră ştiţi ? mă întreabă pe mine.

— Se poate întreba la administraţia cimitirului.

— Ce o să zică preoţii ? În ce religie au fost botezaţi copiii ?

Femeia ezită.

— Unul e catolic şi celălalt protestant, spune ea apoi. Aşa ne-am înţeles. Bărbatul meu e catolic, eu protestantă. Şi atunci ne-am înţeles să ne împărţim gemenii.

— Aşadar, pe unul l-aţi botezat catolic şi pe celălalt protestant ? întreabă Wilke.

— Da.

— În aceeaşi zi ?

— În aceeaşi zi.

Interesul lui Wilke faţă de ciudăţeniile vieţii s-a aprins din nou.

— La două biserici diferite, firește ?

— Bineînţeles, spun cu pierzînd răbdarea. Altfel, unde? Şi acum...

— Dar cum aţi putut să-i deosebiţi ? mă întrerupe Wilke. Vreau să spun, tot timpul. Semănau unul cu celălalt ?

— Da, spune femeia, ca două picături de apă.

— Tocmai asta ziceam ! Cum să te descurci, mai cu seamă cînd sînt atît de mici. Aţi izbutit ? Şi tocmai în primele zile, cînd totul e încă talmeş-balmeş ?

Femeia tace.

— Acum e totuna, spun eu şi-i fac lui Wilke semn să înceteze.

Wilke are însă curiozitatea lipsită de sentimente a omului de ştiinţă.

— Nu e deloc totuna. Doar trebuie să fie înmormîntaţi diferit : unul catolic, celălalt protestant. Ştiţi care dintre ei e catolic ?

Femeia tace. Wilke se înflăcărează în susţinerea temei sale.

— Credeţi că vă e îngăduit să faceţi înmormîntarea în acelaşi timp ? Dacă sicriul e dublu, aşa trebuie să se facă. Şi la mormînt trebuie să fie prezenţi doi preoţi, unul catolic şi altul protestant ! Aştia sigur că nu acceptă una ca asta ! Sînt mai geloşi pe Dumnezeu, decît noi pe nevestele noastre.

— Wilke, toate astea nu te privesc pe dumneata, zic eu şi pe sub masă îl calc pe picior.

— Dar gemenii ? strigă Wilke, fără să mă ia în seamă. Catolicul ar fi înmormîntat în acelaşi timp ca protestant, iar protestantul în rit catolic ! Închipuiţi-vă ce încurcătură ! Nu, cu sicriu dublu, n-o s-o scoateţi la capăt ! Trebuie să faceţi două sicrie separate ! Aşa, fiecare religie o să-l aibă pe al ei. Preoţii o să stea cu spatele unul la altul şi o să le dea binecuvîntarea.

Evident, Wilke îşi închipuie că o religie poate fi ca o otravă pentru alta.

— Aţi vorbit cu preoţii ? întreabă el.

— Asta o face bărbatul meu, răspunde femeia.

— Sînt foarte curios să...

— Vrei să faci sicriul dublu ? îl întreabă femeia.

— Eu pot, dar vă spun...

— Cît costă ? întreabă femeia.

Wilke se scarpină în creştet.

— Cînd să fie gata ?

— Cît de curînd posibil.

— Atunci trebuie să lucrez toată noaptea. Ore suplimentare. E o treabă mai specială.

— Cît costă ? repetă femeia.

— O să vă spun, cînd o fi gata. Îl fac ieftin de dragul ştiinţei. Numai că dacă nu vi-l primeşte, eu nu-l iau înapoi.

— Va fi primit.

Wilke se uită mirat la femeie.

— De unde ştiţi ?

— Dacă preoţii n-o să le dea binecuvîntarea aşa, îi înmormîntăm fără preoţi, răspunde femeia aspru. Au fost întotdeauna împreună şi trebuie să rămînă împreună.

Wilke dă din cap.

— Atunci ne-am înţeles — sicriul se va face. Înapoi, însă, nu-l iau.

Femeia scoate din poşetă un portofel negru cu închizătoare nichelată.

— E nevoie de un avans ?

— Aşa se obişnuieşte. Pentru lemn.

Femeia îl priveşte pe Wilke.

— Un milion, spune el cam jenat.

Femeia îi dă bancnotele. Sînt păturite laolaltă.

— Adresa, spune ea.

— Merg cu dumneavoastră să iau măsura. Să aveţi un sicriu bun.

Femeia dă aprobativ din cap şi se uită la mine.

— Şi piatra ? Cînd mi-o daţi ?

— Cînd doriţi. În general, se pune la cîteva luni după înmormîntare.

— N-aţi putea să ne-o daţi imediat ?

— Ba da. Însă e mai bine să aşteptaţi. Groapa se lasă după cîtva timp. E mai potrivit ca piatra să fie aplicată abia atunci, altfel trebuie aşezată încă o dată.

— Aşa, spune femeia. Pupilele ei par să tremure o clipă. Totuşi, am vrea să ne daţi piatra acum. Nu se poate... nu se poate aplica în aşa fel, ca să nu se lase ?

— Trebuie atunci să-i facem încă un fundament, unul special, pentru piatră, care să fie pus înainte de înmormîntare. Vreţi aşa ?

Femeia aprobă.

— Numele lor să fie scris pe piatră, spune ea. Să nu zacă acolo, uitaţi. E mai bine să aibă numele scrise de la început.

Îmi dă numărul mormîntului.

— Aş vrea să plătesc de îndată, zice ea. Cît costă ?

Deschide din nou portofelul negru. La fel de jenat ca Wilke, îi spun preţul.

— În ziua de astăzi, toate se ridică la milioane şi miliarde, adaug eu.

E cinstit, cum uneori se poate vedea dacă oamenii sînt ordonaţi şi cinstiţi sau nu, după felul cum îşi împăturesc banii. Femeia desface o bancnotă după alta şi le aşază pe masă lîngă mostrele de granit şi calcar.

— Pusesem banii de o parte pentru şcoală, spune ea. Pînă atunci, de mult n-ar mai fi fost destui — pentru asta ajung tocmai bine...

— Imposibil, spune Riesenfeld. Dealtfel, ai idee cît costă granitul negru suedez ? Se aduce din Suedia, tinere, şi nu poate fi plătit cu poliţe în mărci germane ! Se achită în valută ! Coroane suedeze ! Mai avem doar cîteva blocuri,

pentru prieteni ! Ultimele ! Sînt ca diamantele alb-albastre. Îți dau unul, pentru seara petrecută cu madam Watzek —, dorită, nici vorbă ! Ai înnebunit ? Ar fi ca și cînd i-aș cere lui Hindenburg să treacă la comuniști !

— Ce idee !

— Ei bine ! Pune mîna pe raritatea asta și nu încerca să storci de la mine mai mult decît șeful dumitale. Dat fiind că ești în același timp și curier și șef de birou, avansarea nu te mai preocupă.

— Asta sigur nu. O fac din pură dragoste pentru granit. Dragoste absolut platonică. Nici măcar nu vreau să-l vînd eu însumi.

— Nu ? întreabă Riesenfeld și își toarnă un pahar de rachiu.

— Nu, răspund eu. De fapt vreau să-mi schimb meseria.

— Iarăși ? Riesenfeld își împinge scaunul în așa fel, încît să aibă fereastra Lisei în față.

— De data asta cu adevărat.

— Te duci înapoi la școală ?

— Nu, răspund eu. Atît de nerod nu mai sînt. Și nici atît de închipuit. Nu știți ceva pentru mine ? Dumneavoastră umblați mult.

— Ce ? întreabă Riesenfeld, fără interes.

— O slujbă într-un oraș mare. Curier la o gazetă, de exemplu.

— Rămîi aici, mă îndeamnă Riesenfeld. Îți se potrivește. Mi-ai lipsi. De ce vrei să pleci ?

— Nu pot să vă explic exact. Dacă aș putea, n-ar fi atît de necesar. Nici eu n-o știu decît din cînd în cînd. Atunci, însă, o știu al dracului de bine.

— Și acum știi ?

— Da. Acum știu.

— Doamne Dumnezeule ! exclamă Riesenfeld. O să-ți fie dor de aici.

— Cu siguranță. Din pricina asta și vreau să plec.

Riesenfeld tresare brusc, ca și cînd ar fi atins cu mîinile ude un contact electric. Lisa a aprins lampa în camera ei și a venit la fereastră. Pare că nu ne-a văzut în

biroul nostru semiîntunecat și-și scoate alene bluza. Sub bluză nu poartă nimic.

Riesenfeld suflă din răsputeri.

— Mamă, mamă, ce sîni! Ai putea să pui o halbă de bere pe ei și paharul n-ar cădea.

— Și asta-i o idee! zic eu.

Ochii lui Riesenfeld scînteiază.

— Așa face doamna Watzek mereu?

— Nu se prea sinchisește. Bineînțeles, nimeni n-o poate vedea — decît noi de aici.

— Zău! exclamă Riesenfeld. Și la o asemenea poziție, să renunți, prostule!

— Da, spun eu.

Apoi tac, în timp ce Riesenfeld, ca un indian înfierbîntat, se strecoară la fereastră, cu paharul în mînă și cu sticla de rachiu în cealaltă.

Lisa se piaptănă.

— Aveam cîndva de gînd să mă fac sculptor, zice Riesenfeld, fără să-și ia ochii de la ea. Pentru una ca asta, merita. Drăcia dracului, ce poate omul să piardă!

— Ați vrut să fiți sculptor în granit?

— Ce are a face una cu alta?

— La sculptura în granit modelele îmbătrînesc înainte ca lucrarea să fie gata, spun eu. E prea tare. Potrivit temperamentului dumneavoastră, n-ați fi putut lucra decît în lut. Altfel ați fi lăsat numai opere neterminate în urma dumneavoastră.

Riesenfeld oftează. Lisa și-a scos fusta, dar imediat după aceea a stins și lumina, pentru a se duce în altă cameră. Șeful atelierelor din Odenwald mai rămîne un timp lipit de fereastră, apoi se întoarce.

— Pentru dumnicată e ușor, mormăie el. Nu te împinge un demon din spate, cel mult o mielușea.

— *Merci*, zic eu. Nici la dumneavoastră nu e un demon, ci un țap. Altceva?

— O scrisoare. Vrei să predai o scrisoare din partea mea?

— Cui?

— Cui? Doamnei Watzek.

— O să mă interesez și eu de vreo slujbă pentru dumneata, spune Riesenfeld.

Tac în continuare și-l privesc pe sculptorul transpirat și înfrînat. Îi rămîn credincios lui Georg ca nibelungii, chiar dacă în joc e viitorul meu.

— O făceam oricum, îmi declară Riesenfeld fățarnic.

— Știu, răspund eu. Dar de ce vreți să-i scrieți? Scrisul nu folosește niciodată. Afară de asta, descară plecați. Aminiați treaba pînă veniți iarăși.

Riesenfeld își bea rachiul.

— O să-ți pară comic — dar treburi de felul ăsta, nu e deloc plăcut să le amîni.

În aceeași clipă, Lisa iese pe poartă. E îmbrăcată într-un taior strîmt, negru, poartă pantofi cu tocurile cele mai înalte pe care le-am văzut vreodată. Riesenfeld o zărește în același timp cu mine. Își ia în grabă pălăria de pe masă și o zbughește afară...

— A sosit momentul!

Îl urmăresc cum aleargă pe stradă. Cu pălăria în mînă, merge respectuos lîngă Lisa, care se uită în urmă de două ori. Apoi dispar amîndoi după colț. Mă întreb ce o să se întîmple. Desigur Georg Kroll mă va informa. S-ar putea ca baftosul ăsta să mai stoarcă încă un monument de granit suedez cu această ocazie.

Tîmplarul Wilke traversează curtea, venind spre mine.

— Ce-ar fi să ținem astă-seară o ședință? îmi strigă pe fereastră.

Accept. Mă așteptasem la această propunere.

— Vine și Bach? întreb eu.

— Sigur. Tocmai mă duceam să iau țigări pentru el.

Ne-am adunat în atelierul lui Wilke, printre rumeguș, sicrie, ghivece cu mușcate și oale de clei. Miroase a rășină și a lemn de brad de curînd tăiat. Wilke rîndeluiește capacul de la sicriul gemenilor. S-a hotărît să-i pună pe gratis o ghirlandă de flori, ba chiar aurită cu poleială. Cînd îl interesează treaba, cîștigul îi e indiferent. Și cazul ăsta îl interesează.

Kurt-Bach şade pe un sicriu negru, lăcuit, cu aplicaţii care imită bronzul ; eu pe altul, o minunăţie de stejar natur, băiţuit, fără lustru. Avem bere, salam, pîine, brînză şi sîntem hotărîţi să întîmpinăm cu Wilke ora spiritelor. Între douăsprezece şi unu noaptea, pe tîmplarul de sicrie îl apucă melancolia, somnul şi teama. E ora lui critică. N-ar fi de crezut, dar atunci îl apucă frica de năluci, iar canarul, care stă într-o colivie de papagali, atîrnată deasupra banculuí de geluit, nu-i înlocuieşte în aceste clipe nevoia de societate. La ora aceea e descurajat, vorbeşte despre lipsa de rost a existenţei şi se pune pe băut. L-am găsit deseori dimineaţa beat, sforăind pe un strat de rumeguş, în sicriul cel mare, cu care s-a păcălit rău de tot cu patru ani în urmă. Sicriul fusese confecţionat pentru uriaşul de la Circul Bleichfeld, care murise subit la un spectacol în deplasare la Werdenbrück, după o masă cu brînză de Limburg, ouă tari, cîrnaţi proaspeţi, pîine neagră şi rachiu. Moarte aparentă, deoarece, în timp ce Wilke, în ciuda tuturor stafiilor, lucra din greu la sicriul uriaşului, acesta, cu un suspin, se ridicase deodată de pe patul morţii şi în loc să-l anunţe imediat pe Wilke, aşa cum s-ar fi cuvenit, băuse jumătate din rachiul rămas în sticlă şi se culcase la loc. A doua zi susţinuse că nu are bani şi că, în afară de asta, nu-şi comandase nici un sicriu, o replică împotriva căreia nu era nimic de făcut. Circul plecase mai departe şi dat fiind că nimeni nu recunoscuse să fi comandat sicriul, Wilke rămăsese cu el, dobîndind totodată pentru cîtăva vreme o concepţie cam amară asupra lumii. Îndeosebi era supărat pe tînărul doctor Wüllmann, căruia îi atribuia toată răspunderea pentru cele întîmplate. Wüllmann fusese timp de doi ani medic secund pe front. Datorită acestui fapt, devenise întreprinzător. Avusese de îngrijit la lazaret atîţia soldaţi pe jumătate sau pe trei sferturi morţi, fără ca cineva să-l fi tras la răspundere de moartea sau de schilodirea oaselor acestora, încît, pînă la urmă, izbutise să colecţioneze un morman de experienţe interesante. Iată de ce se strecurase încă o dată peste noapte la uriaş şi îi administrase o injecţie oarecare

— în lazaret văzuse adesea morți care își reveniseră — și uriașul se întorsese și el imediat la viață. De atunci, fără vrerea lui, pe Wilke l-a cuprins o aversiune împotriva lui Wüllmann, pe care acesta n-a putut s-o înlăture nici mai tîrziu, prin comportarea sa ca medic rezonabil, cînd îi trimitea lui Wilke pe toți moștenitorii pacienților săi. Sicriul uriașului rămăsese o permanentă prevenire pentru tîmplar să nu fie prea încrezător și socot că acesta a fost și motivul pentru care s-a dus cu mama gemenilor la ea acasă. A vrut să se convingă cu propriii săi ochi, că între timp morții nu se joacă iarăși cu caii lor de lemn. Ar fi fost din cale-afară pentru amorul său propriu, ca pe lîngă sicriul nevandabil al uriașului, să se mai aleagă și cu sicriul pătrat al gemenilor, iar atelierul său să apară astfel ca un fel de bîlci în fața breslei tîmplarilor de sicrie. Cel mai mult îl supărase în problema cu Wüllmann că nu avusese prilejul să întrețină o convorbire particulară mai lungă cu uriașul. L-ar fi iertat de toate, dacă i-ar fi dat un interviu despre lumea cealaltă. În definitiv, timp de cîteva ore uriașul fusese ca și mort și, tîmplarul, ca om de știință amator și cu frica lui de stafii, ar fi ținut foarte mult să primească informații asupra vieții de apoi.

Kurt Bach nu crede în nimic din toate acestea. Ca fiu al naturii, se mai numără și acum printre membrii uniunii ateiste din Berlin, a cărei lozincă este: „Pe pămînt să trăiți bine, lumea cealaltă nu există și nici revederea". Pare ciudat faptul că a îmbrățișat meseria de sculptor al lumii de dincolo, cu îngeri, lei și vulturi murind, dar nu aceasta fusese întotdeauna intenția sa. Cînd era mai tînăr se considera un fel de nepot al lui Michelangelo.

Canarul cîntă. E treaz din pricina luminii. Rîndeaua lui Wilke scîrțîie. Noaptea pîndește la fereastra deschisă.

— Cum te simți? îl întreb eu pe tîmplar. Cei de pe lumea cealaltă au început să dea semne?

— Nu tocmai. E abia unsprezece și jumătate. La vremea asta, mă simt de parcă aș avea o barbă lungă și, îmbrăcat în rochie decoltată de cucoană, aș pleca jenat la plimbare.

— Fă-te monist, îi propune Kurt Bach. Dacă nu crezi în nimic, niciodată nu te simți prost. Nici ridicol!

— Dar nici bine, spune Wilke.

— Se poate. Cu siguranță însă nu ca și cînd ai avea barbă lungă și ai purta o rochie decoltată de cucoană. Eu m-aș simți așa, numai dacă m-aș uita noaptea pe fereastră și aș vedea cerul înstelat și milioanele de ani-lumină și aș crede că peste toate acestea domnește un supraom pe care l-ar interesa ce va deveni Kurt Bach.

Fiul naturii își taie tihnit o bucată de cîrnat și o înfulecă. Wilke e tot mai nervos. Se apropie miezul nopții și e ora cînd nu gustă asemenea conversații.

— Frig, nu ? spune el. A început toamna.

— Lasă fereastra deschisă, răspund eu, văzînd că ar vrea s-o închidă. Nu-ți folosește, stafiile trec și prin geam. Mai bine privește salcîmul de afară ! E ca o Lisa Watzek a salcîmilor. Ascultă cum susură vîntul în frunzele lui ! Ca un vals în fustele unei fete tinere. Într-o bună zi, fusă, o să se usuce și o să faci sicrie din el...

— Din lemn de salcîm, nu. Sicrie se fac din stejar, brad, mahon furniruit...

— Bine, bine, Wilke ! Mai e ceva rachiu ?

Kurt Bach îmi întinde sticla. Deodată, Wilke tresare, gata să-și ia un deget cu rîndeaua.

— Ce-a fost asta ? întreabă speriat.

O gîngănie a zburat spre lampă.

— Ține-ți firea, Alfred ! spun eu. Nu e o solie de pe lumea cealaltă. E doar o dramă simplă din lumea animalelor. Un gîndac-de-gunoi, care tinde spre soare — întruchipat pentru el într-un bec de o sută de wați din casa de pe Hakenstrasse 3.

Există o înțelegere între noi, ca începînd cu puțin timp înainte de miezul nopții și pînă trece ora spiritelor să-l tutuim pe Wilke. Așa se simte mai apărat. După ora unu sîntem iarăși ceremonioși.

— Nu înțeleg, cum se poate trăi fără religie ! îi spune Wilke lui Kurt Bach. Ce te faci, cînd te trezești noaptea în întuneric, pe furtună ?

— Vara ?

— Bineînțeles. Iarna nu există furtuni.

— Bei ceva rece, răspunde Kurt Bach. Pe urmă dormi mai departe.

Timplarul clatină din cap. Cînd se apropie ora spiritelor nu devine numai frioos, dar și religios.

— Am cunoscut pe cineva care cînd era furtună se ducea la bordel, spun eu. Se simțea de-a dreptul împins într-acolo. În mod obișnuit era impotent, numai pe furtună îi revenea bărbăția. Cum vedea un nor de furtună, punea mîna pe telefon să-și rezerve un loc la Fritzi. Vara anului 1920 a fost cel mai frumos anotimp din viața lui. Mișunau furtunile, cîte patru-cinci pe zi.

— Ce face acum? întreabă Wilke, cu interesul omului de știință amator.

— A murit în timpul ultimelor mari furtuni din octombrie 1920.

Vîntul trîntește o ușă în casa de peste drum. Din turnuri se aud bătînd clopotele. E miezul nopții. Wilke dă repede un rachiu pe gît.

— Ce-ar fi să facem o plimbare la cimitir? întreabă Bach, atcul, uneori lipsit de bun-simț.

Mustața lui Wilke tremură de groază în vîntul care intră prin fereastră.

— Și asta înseamnă că-mi sînteți prieteni? face el cu reproș. Imediat apoi se sperie din nou. Ce-i asta?

— O pereche de îndrăgostiți, afară. Mai lasă puțin rîndeaua, Alfred. Mănîncă. Stafiilor nu le place să vadă oameni mîncînd. N-ai sardele aici?

Alfred îmi aruncă o privire ca de cîine călcat pe labe, în timp ce îndeplinește chemarea naturii.

— De ce îmi aduci acum aminte de asta? De nenorocita mea poftă de viață și de singurătatea unui bărbat la cea mai frumoasă vîrstă?

— Ești victima meseriei tale, zic eu. Nu poate oricine să spună asta despre el însuși. Vino la supeu. Așa se numește masa de la miezul nopții în lumea bună.

Mîncăm cîrnat și brînză și deschidem sticlele de bere. Canarul capătă o foaie de salată și ciripește fericit, fără să știe dacă e ateu sau nu. Kurt Bach își ridică fața pămîntie și adulmecă.

— Miroase a stele, declară el.

— Ce? Wilke își puse sticla pe rumeguș. Asta ce mai e?

— La miezul nopții, lumea miroase a stele.

— Lasă glumele! Cum poate cineva să trăiască, dacă nu crede în nimic și mai și vorbește ca tine?

— Vrei să mă convertești? întreabă Kurt Bach. Te lingușești ca să dobîndești cerul.

— Nu, nu! Sau da, să zicem. N-ați auzit ceva foșnind acolo?

— Da, spune Kurt, dragostea.

De afară auzim zgomot de pași, care se strecoară cu grijă. Altă pereche de îndrăgostiți dispare în pădurea de monumente. Rochia fetei în mișcare se vede ca o pată albă.

— De ce or fi arătînd oamenii cu totul altfel cînd mor? întreabă Wilke. Chiar și gemenii.

— Pentru că nu mai sînt alterați, răspunde Kurt Bach.

Wilke rămîne cu gura căscată.

— Cum adică?

— De viață, spune monistul.

Wilke lasă mustața în jos și continuă să mestece.

— La ora asta, ați putea să încetați cu prostiile. N-aveți nimic sfînt?

Kurt Bach rîde pe înfundate.

— Prăpăditule! Întotdeauna trebuie să-ți găsești ceva de care să te sprijini.

— Și tu?

— Și eu.

Pe fața de lut, ochii îi strălucesc de parcă ar fi de sticlă. Fiul naturii e de obicei închis în sine și nimic altceva decît un sculptor ratat, cu vise ratate; dar cîteodată imaginile îndepărtate ale acestor vise ies la iveală, așa cum erau cu douăzeci de ani în urmă, și atunci, deodată, devine un faun înfrigurat cu viziuni.

Din curte se aud iarăși foșnete și șoapte și pași furișați.

— Acum două săptămîni, a fost o ceartă acolo, afară, spune Wilke. Un lăcătuș uitase să-și scoată uneltele din

buzunar. În focul amorului, probabil, au nimerit într-o poziție nefericită și femeia s-a înțepat deodată într-o unealtă ascuțită. Sărind ca arsă, a pus mîna pe o coroană de bronz și i-a azvîrlit-o lăcătușului în cap. N-ați auzit? mă întreabă el pe mine.

— Nu.

— Și cum spuneam, îi zvîrle coroana de bronz peste urechi, așa fel, că omul nu mai poate s-o scoată. Aprind lumina și întreb ce s-a întîmplat. Flăcăul, cuprins de frică, o ia la goană ca un consul roman, cu coroana de bronz pe cap. N-ați observat că lipsește o coroană de bronz?

— Nu.

— Nemaipomenit! Prin urmare, a tulit-o de parcă îl gonea din urmă un roi de viespi. Eu cobor. Domnișoara era tot acolo. Se uită la mîna ei. „Sînge!" zice ea. „M-a înțepat și tocmai într-un moment ca ăsta!"

Văd unealta pe jos și-mi dau seama ce s-a întîmplat. Ridic corpul delict. „De la asta te poți alege cu o infecție. E foarte periculos. Un deget se poate pansa, dar fundul nu. Nici măcar unul atît de drăguț." Ea roșește...

— Dar cum ai putut să vezi pe întuneric? întreabă Kurt Bach.

— Era lună.

— În lumina lunii nu se vede nici roșeața.

— Se simte, explică Wilke. Deci, roșește, dar își ține rochia tot departe de trup. Din pricină că avea o rochie de culoare deschisă și sîngele lasă pete, care se scot anevoie. „Am iod și plasture", zic eu. „Și sînt discret. Vino cu mine!" Vine cu mine, și nu se sperie. Wilke mi se adresează mie. Asta-i bine în curtea asta, spune el încîntat. Cine face dragoste printre monumente funerare, nu se teme nici de sicrie. Așa s-a întîmplat, că după iod, plasture și o gură de vin de Porto, sicriul uriașului tot a mai folosit la ceva.

— A devenit culcuș pentru dragoste? întreb eu, ca să mă asigur.

— Un cavaler tace și face, răspunde Wilke.

În acest moment luna iese dintre nori. Jos, marmura răspîndește o lumină albă, crucile negre strălucesc și printre ele se văd patru perechi de îndrăgostiți, două unde-i

depozitată marmura și două, unde-i granitul. O clipă se așterne tăcerea și înmărmurirea datorată surprinderii — nu mai e posibilă acum decît fuga, sau ignorarea situației schimbate. Fuga este destul de primejdioasă; dispari pe loc, dar te alegi cu un șoc nervos, care poate atrage după sine impotența. Asta o știu de la un caporal, care fiind în pădure cu o bucătăreasă, a fost surprins de un plutonier secund. Doi ani mai tîrziu nevastă-sa a divorțat, iar el a rămas nenorocit pentru tot restul vieții.

Perechile de îndrăgostiți procedează cum trebuie. Își învîrtesc capetele în jur asemenea cerbilor care adulmecă — apoi, cu ochii îndreptați spre singura fereastră luminată, a noastră, care de altfel fusese așa și pînă atunci, rămîn nemișcați ca niște sculpturi de Kurt Bach. E o imagine a nevinovăției, cel mult întrucîtva ridicolă, cum apare și la sculpturile lui Bach. De îndată o umbră lăsată de nori acoperă astfel luna, încît această parte a grădinii se întunecă și numai obeliscul rămîne luminat. Dar acolo, ce se vede în chip de fîntînă arteziană sclipitoare? E Knopf, care-și face nevoile ca statuia din Bruxelles, cunoscută de orice soldat care și-a petrecut permisia în Belgia.

E prea departe ca să pot întreprinde ceva. Astăzi nu sînt dealtminteri în apele mele. Și de ce aș reacționa ca o gospodină? M-am hotărît azi după-amiază să părăsesc acest loc și de aceea viața din mine își cere drepturile cu și mai mare avînt, o simt în tot locul, în mirosul de rumeguș și în lună, în mișcarea și în foșnetul din curte și în inefabilul cuvînt: septembrie, în mîinile mele, care se mișcă și pot să apuce, și în ochii mei, fără de care toate muzeele din lume ar fi goale, în spirite, stafii, în tot ce e deșertăciune, și în goana sălbatică a pămîntului prin fața Cassiopeei și a Pleiadelor, în presimțirea unor imense grădini necunoscute și a unor stele necunoscute, în presimțirea unor angajamente la gazete mari, străine, și a rubinelor care acum, în pămînt, devin niște lumini roșii, le simt pe toate și asta mă împiedică să arunc o sticlă de bere goală în direcția fîntînii țîșnitoare a lui Knopf, care se revarsă timp de treizeci de secunde...

În aceeași clipă bat ceasurile. E ora unu. Ora spiritelor s-a scurs, nu ne mai tutuim cu Wilkc și putem sau să ne îmbătăm în continuare, sau să ne cufundăm în somn, ca într-o mină, unde se află cărbune, cadavre, castele de sare și diamante.

XIX

Șade într-un colț al camerii, ghemuită lîngă fereastră.

— Isabelle ! strig eu.

Nu răspunde. Pleoapele i se zbat ca fluturii vii, fixați de copii în ace.

— Isabelle ! repet eu. Am venit să te iau.

Se sperie și se sprijină de perete. Stă dreaptă și încordată.

— Nu mă mai cunoști ? o întreb.

Rămîne tăcută pe loc. Numai ochii și-i întoarce către mine. Sînt atenți și foarte întunecați.

— Te-a trimis cel ce se dă drept doctor, șoptește ea.

E adevărat. Wernicke m-a trimis.

— Nu m-a trimis el. Am venit pe ascuns. Nu știe nimeni că sînt aici.

Se desprinde încet de la perete.

— Și tu m-ai trădat.

— Nu te-am trădat. N-am putut să dau de tine. N-ai ieșit deloc.

— N-am putut, șoptește ea. Stăteau toți afară și așteptau. Voiau să mă prindă. Aflaseră că sînt aici.

— Cine ?

Mă privește și nu răspunde. „Ce slabă e", îmi spun. „Ce slabă și ce singură în camera asta goală ! Nu e nici cu ea însăși. N-are nici măcar singurătatea eului ei. Zace sfărîmată ca o grenadă în bucăți de spaimă, cu muchii tare ascuțite, într-un peisaj straniu, amenințător, de neînchipuită groază."

— Nimeni nu te așteaptă, zic eu.

— Ba da.
— De unde știi ?
— Glasurile. Nu le auzi ?
— Nu.
— Glasurile știu tot. Nu le auzi ?
— E vîntul, Isabelle.
— Da, spune ea supusă. Fie și vîntul. Numai de n-ar durea atît de tare.
— Ce doare ?
— Ferăstruitul. Ar putea să taie cu cuțitul, ar merge mai repede. Dar ferăstruitul ăsta înfundat, lent ! Dacă o fac atît de încet, totul crește la loc. Apoi o iau de la început și nu se mai isprăvește niciodată. Taie cu ferăstrăul prin carne și în urma lor carnea crește iar, și nu se mai termină niciodată.
— Cine taie cu ferăstrăul ?
— Glasurile.
— Glasurile nu pot să taie cu ferăstrăul.
— Astea pot.
— Unde taie ?
Isabelle face o mișcare, de parcă ar avea dureri puternice. Își strînge mîinile între pulpe.
— Vor să mă taie aici, să nu mai am niciodată copii.
— Cine ?
— Cea de afară. Spune că ea m-a născut. Acum vrea să mă tragă înapoi în ea. Taie și taie într-una. Și el mă ține strîns. E îngrozită. Ăla — care e în ea...
— În ea ?
Geme.
— Nu spune — vrea să mă omoare — nu trebuie să știu...
Mă duc spre ea, înconjurînd un fotoliu cu un model palid de trandafiri, a cărui imitație a vieții fermecătoare e ciudat de necorespunzătoare cu această începere goală.
— Ce nu trebuie să știi ?
— Vrea să mă omoare. Nu mi-e îngăduit să dorm. De ce nu stă nimeni de veghe cu mine ? Trebuie să fac totul singură. Sînt atît de obosită ! se tînguie ea ca o pasăre. Arde, și eu nu pot să dorm, și sînt atît de obosită ! Dar

cine poate dormi, dacă arde și nimeni nu stă de veghe ? Și tu m-ai părăsit.

— Nu te-am părăsit.

— Ai vorbit cu ei. Te-au cumpărat. De ce nu m-ai ținut ? Copacii vineții și ploaia de argint ! Tu însă n-ai vrut. Niciodată ! Ai fi putut să mă salvezi.

— Cînd ? o întreb.

Simt că tremură ceva în mine, nu vreau să tremure și tremură totuși, și camera pare că se clatină, e ca și cum ar tremura zidurile, ca și cum n-ar mai fi făcute din piatră, mortar și tencuială, ci din oscilații, nenumărate oscilații concentrate a bilioane de fire ce se întind de la un orizont la altul, și se revarsă în afară, iar aici se îngroașă în chip de închisoare pătrată din știeanguri, funii de spînzurătoare, în care se zbate puțin dor și teamă de viață.

Isabelle se întoarce iar cu fața la perete.

— Ah, s-a pierdut — de-a lungul multor vieți.

Brusc, amurgul se oglindește în geam. Isabelle acoperă fereastra cu un văl de un cenușiu aproape opac. Totul e încă la fel ca înainte, lumina de afară, verdeața, galbenul cărărilor, cei doi palmieri în vase de faianță, cerul cu cîmpurile de nori, mai departe, în spatele pădurilor, încîlceala de acoperișuri cenușii și roșii ale orașului — și totuși nimic nu mai e ca înainte, amurgul a adus izolarea, le-a acoperit pe toate cu lacul nestatorniciei, le-a pregătit pentru a fi înghițite, la fel cum pregătesc gospodinele o friptură cu sos marinat pentru umbrele lupilor din noapte. Numai Isabelle a rămas atîrnată de ultimul fir de lumină, dar și ea a intrat odată cu el în drama serii, care n-a fost niciodată o dramă și este totuși, deoarece știm că înseamnă dispariție. Abia de cînd știm și pentru că știm că trebuie să murim, idila s-a transformat în dramă, cercul în lance, a deveni în a pieri, strigătul în teamă și fuga în sentință.

O țin strîns în brațe. Tremură și mă privește, se ghemuiește la pieptul meu și eu o țin, ne ținem unul de altul — doi străini, care nu știu nimic unul despre celălalt și care se țin strîns îmbrățișați, fiindcă se întemeiază

pe o neînțelegere și se cred altceva decît sînt, și totuși din această neînțelegere își găsesc o fugară consolare, o dublă, triplă, infinită neînțelegere, și totuși singura care ne poate momi cu un pod ca un curcubeu, acolo unde niciodată nu poate fi vreunul, un reflex între două oglinzi, aruncat mereu într-un gol tot mai îndepărtat.

— De ce nu mă iubești ? șoptește Isabellle.

— Te iubesc, te iubesc cu toată ființa mea.

— Nu destul. Ceilalți tot mai sînt aici. Dacă m-ai iubi îndeajuns, i-ai omorî.

O țin în brațe și pe deasupra capului ei privesc parcul, unde umbrele de pe alee și din cîmpie se ridică în sus, ca valuri de ametist. Totul în mine e ferm și limpede, dar în același timp am senzația că mă aflu pe o platformă îngustă, la mare înălțime, deasupra unei adîncimi clocotitoare.

— N-ai putea suporta să trăiesc altundeva decît în tine, îmi șoptește Isabelle.

Nu găsesc nici un răspuns. Întotdeauna mă simt într-un fel atins cînd rostește asemenea fraze — parcă s-ar ascunde în ele un adevăr mai profund decît sînt în stare să pricep — un adevăr venit din altă lume, de acolo, unde nimic nu poartă nume.

— Simți că se face frig ? întreabă Isabelle, lipită de umărul meu. În fiecare noapte totul moare. Și inima. Ei o taie cu ferăstrăul.

— Nimic nu moare, Isabelle. Niciodată.

— Ba da ! Fața de piatră — plesnește în bucăți. Dimineața apare din nou. Ah, dar nu e față ! Cîtă minciună pe bietele noastre fețe ! Și tu minți...

— Da — răspund eu. Dar nu vreau.

— Trebuie să-ți răzui fața, pînă dispare cu totul. Pînă la piele. Nimic mai mult ! Dar fața tot rămîne. Crește din nou. Dacă totul ar sta pe loc, n-ar mai exista dureri. De ce vor să mă desprindă de toate ? De ce mă vrea înapoi ? N-o să dezvălui nimic.

— Ce ai putea dezvălui ?

— Ceea ce înflorește. E plină de noroi. Vine pe canale

Tremură iarăși și se strînge lîngă mine.

— Mi-au lipit ochii cu clei și apoi i-au străpuns cu ace. Totuși nu pot să uit.

— Ce să uiți?

Mă împinge de lîngă ea.

— Te-au trimis și pe tine. Nu voi dezvălui nimic. Ești un spion. Te-au cumpărat. Dacă ți-aș spune, m-ar ucide.

— Nu sînt spion. Și de ce te-ar ucide, dacă-mi spui? Ar putea s-o facă mult mai ușor și fără asta. Dacă aș ști și eu, ar trebui să mă ucidă și pe mine. Ar fi încă unul, care să știe.

Cele spuse de mine și-au găsit răsunet în ea. Mă privește din nou. Chibzuiește. Stau atît de liniștit, încît abia respir. Simt că ne aflăm în fața unei uși, în spatele căreia ar putea fi libertatea. Ceea ce numește Wernicke libertate. Întoarcerea din labirint pe străzi, în case și la relații normale. Nu știu dacă va fi mult mai bine, dar cînd văd creatura chinuită din fața mea, nu mă pot gîndi la asta.

— Dacă îmi explici despre ce e vorba, te vor lăsa în pace, spun eu. Și dacă nu te lasă în pace, am să vin cu ajutoare. De la poliție, de la ziare. O să intre frica în ei, în schimb tu ai să scapi de ea.

Își frînge mîinile.

— Nu e numai asta, izbucnește în cele din urmă.

— Dar ce mai e?

Într-o secundă, fața i se întunecă și se crispează. Chinul și nehotărîrea par să fi dispărut dintr-o dată. Gura se micșorează, buzele sînt mai subțiri și bărbia îi iese în afară. Are acum aerul de fecioară slabă, puritană și rea.

— Lasă! zice ea.

Și vocea îi e schimbată.

— Bine, să lăsăm. Nu e nevoie să știu.

Aștept. Ochii îi scînteiază vag, ca ardezia umedă în ultimele raze de lumină. Pare că tot cenușiul serii s-a adunat în ei. Mă privește cu superioritate și batjocoritor.

— Ți-ar fi convenit, așa-i? Ai luat plasă, spionule.

Fără motiv, mă înfurii, deși știu că e bolnavă și că aceste fisuri în conștiință vin pe neașteptate.

— Du-te dracului! spun eu supărat. Ce mă privesc pe mine toate astea?

Observ că faţa i se schimbă din nou, dar ies repede, pătruns de o neînchipuită revoltă.

— Şi? întrebă Wernicke.

— Asta-i tot. De ce m-ai trimis la ea? Situaţia nu s-a îmbunătăţit. Nu mă pricep să îngrijesc bolnavi. Ai văzut doar — în loc să-i fi vorbit cu prudenţă, am ţipat la ea şi apoi am fugit.

— A fost mai bine decît îţi închipui. Wernicke scoate din spatele cărţilor o sticlă şi două pahare. Le umple. Coniac, spune el. Aş vrea să ştiu un singur lucru: cum de a simţit că a venit iarăşi maică-sa?

— Maică-sa e aici?

Wernicke dă din cap afirmativ.

— De altădată. N-a văzut-o încă. Nici măcar pe fereastră.

— De ce crezi că n-a văzut-o?

— Pentru asta ar fi trebuit să se aplece prea tare în afară, pe fereastră, şi să aibă ochi de telescop. Wernicke priveşte culoarea coniacului său. Uneori, însă, bolnavii de felul ei simt aşa ceva. Poate că a şi ghicit. Eu am stimulat-o în direcţia asta.

— De ce? întreb eu. E mai bolnavă acum, decît ştiu să fi fost vreodată.

— Nu, răspunde Wernicke.

Pun paharul la loc şi privesc cărţile groase din bibliotecă.

— E într-o stare atît de mizerabilă că ţi se întoarce stomacul pe dos.

— Stare mizerabilă da, dar mai bolnavă nu.

— Trebuia s-o fi lăsat în pace — aşa cum era astă vară. Era fericită. Acum — e îngrozitor.

— Da, e îngrozitor. E aproape aşa, ca şi cînd totul s-ar petrece într-adevăr cum îşi închipuie ea.

— Parcă ar fi într-o cameră de tortură.

Wernicke mă aprobă.

— Cei de afară cred că așa ceva nu mai există. Mai există. Aici. Fiecare își poartă în țeastă propria sa cameră de tortură.

— Nu numai aici.

— Nu numai aici, admite Wernicke binevoitor și bea o gură de coniac. Dar mulți de aici o au. Vrei să te convingi? Ia un halat. Se apropie timpul pentru vizita de seară.

— Nu, răspund eu. Mi-amintesc de ultima oară cînd am fost.

— Atunci ai văzut războiul, care încă mai răsună pe aici. Poate vrei să vizitezi altă secție?

— Nu, mi-amintesc și de asta.

— Nu le știi pe toate. N-ai văzut decît cîteva.

— A fost destul și așa.

Mi-amintesc de ființele care, săptămîni de-a rîndul, stau ghemuite și înțepenite în colțuri, sau aleargă fără încetare de la un perete la altul, se cațără peste paturi și cu ochii fără expresie, în cămăși de forță, horcăie și țipă. Furtunile fără glas ale haosului trosnesc deasupra lor. Viermi, gheară, solzi, viața primitivă, vîscoasă, fără picioare, încolăcindu-se, mersul de miele în fața gîndirii, existența de hoit, toate se întind spre intestinele, testiculele și vertebrele lor, pentru a le trage în descompunerea cenușie a începutului, înapoi la trupuri cu solzi și șerpi fără ochi — țipînd ca niște maimuțe cuprinse de panică și care se salvează pe ultimele crengi uscate ale creierului lor, dîrdîind, vrăjite de cîrcei care urcă tot mai sus, stăpînite de cea mai înfiorătoare teamă, nu cea venită din creier, ci mai rău, teama celulelor dinaintea de pieire, cu strigătul mai ascuțit decît toate strigătele, acel al fricii supreme, frica de moarte, nu de moartea individului, ci a vinelor, a celulelor, a sîngelui, a subconștientului, care stăpînește în tăcere ficatul, organele, circulația sîngelui și flacăra de sub țeastă.

— Bine, spune Wernicke. Atunci, bea-ți coniacul. Lasă deoparte investigațiile în domeniul subconștientului și slăvește viața.

— De ce? Pentru că totul e atît de perfect organizat? Pentru că se mănîncă unii pe alţii şi apoi pe ei înşişi?

— Pentru că trăieşti, spiriduş de corabie nevinovat ce eşti! Pentru problema milei eşti încă prea tînăr şi fără experienţă. Cînd vei îmbătrîni destul, îţi vei da seama că nu există.

— Am o anumită experienţă.

Wernicke face cu mîna un semn negativ.

— Nu-ţi da atîta importanţă, fostule combatant! Ceea ce ştii dumneata, nu ţine de problema metafizică a milei — ţine de stupizenia generală a rasei omeneşti. Adevărata milă începe altundeva — şi se sfîrşeşte tot altundeva — dincolo de plîngăreţi ca dumneata şi chiar dincolo de negustorii de consolare ca Bodendieck...

— Bine, supraomule! exclam eu. Dar asta îţi dă dreptul să trezeşti în mintea celor din sectorul dumitale, după plac, raiul, purgatoriul sau moartea flegmatică?

— Ai dreptate, răspunde Wernicke, cu profund dispreţ. Tot mai plăcut e un ucigaş onest, decît un avocat ca dumneata. Ce ştii dumneata despre drept? Mai puţin decît despre milă. Eşti un sentimental scolastic.

Ridică paharul, rînjeşte şi priveşte liniştit în întunericul serii. Lumina artificială din cameră bate tot mai aurie pe cotoarele cafenii şi colorate ale cărţilor. Niciodată nu are un caracter atît de simbolic şi preţios ca aici, sus, unde noaptea e totodată şi noaptea polară a creierilor.

— Nici dreptul, nici mila nu sînt incluse în planul lumilor, spun eu. Dar cu teoria asta nu mă împac, şi dacă ea reprezintă pentru dumneata neputinţa omenească, prefer să rămîn pentru toată viaţa aşa cum sînt.

Wernicke se ridică în picioare, îşi ia pălăria din cuier, şi-o pune pe cap, mă salută scoţîndu-şi-o, o atîrnă apoi la loc pe cuier şi se aşază din nou.

— Trăiască binele şi frumosul! exclamă el. Asta am vrut să spun. Şi acum, pleacă! A venit vremea pentru vizita de seară.

— Nu-i poţi da Genevièvei Terhoven un somnifer?

— Ba da. Dar asta n-o vindecă.

— De ce nu-i dai măcar astăzi puţină pace ?

— Îi dau pace şi-i voi da şi un somnifer. Îmi face cu ochiul. Astăzi ai fost mai de folos decît un întreg consiliu de medici. Mulţumesc.

Îl privesc nehotărît. „Ducă-se dracului, cu însărcinările lui cu tot !" îmi spun în gînd. „Ducă-se dracului cu coniacul lui cu tot ! Şi tot dracului, cu felul lui de a vorbi, asemănător cu cel al lui Dumnezeu !"

— Un somnifer puternic, spun eu.

— Cel mai bun care există. Ai fost vreodată în Orient, în China ?

— Cum să fi ajuns eu în China ?

— Eu am fost, spune Wernicke. Înainte de război. Pe timpul inundaţiilor şi al foametei.

— Da, zic eu. Îmi închipui ce urmează şi nu vreau să aud. Am citit destul despre toate astea. Te duci imediat la Geneviève Terhoven ? Întîi la ea ?

— Întîi la ea. Şi o las în pace. Wernicke zîmbeşte. În schimb, am s-o scot acum din sărite pe maică-sa.

— Ce vrei, Otto ? întreb eu. Astăzi n-am chef să discut despre metrul odei. Du-te la Eduard !

Ne aflăm la clubul poeţilor. Am venit încoace, pentru a mă gîndi la altceva decît la Isabelle ; dar deodată totul aici mă scîrbeşte. La ce bun clopoţelul rimei ? Lumea clocoteşte de teamă şi sînge. Ştiu că asta e o concluzie îngrozitor de ieftină şi mai e şi eronată — dar am obosit să tot iau mereu parte la banalităţi dramatizate.

— Ei, spune, ce s-a întîmplat ? întreb eu.

Otto Bambuss mă priveşte ca o bufniţă hrănită cu zer.

— Am fost acolo, îmi spune cu reproş. Încă o dată. Întîi mă înfigeţi într-acolo şi pe urmă, nu mai vreţi să ştiţi nimic !

— Aşa-i totdeauna în viaţă. Unde ai fost ?

— Pe Bahnstrasse. La bordel.

— Şi care-i noutatea ? îl întreb, fără să fiu prea atent. Am fost toţi împreună acolo, am plătit pentru tine şi tu ai luat-o din loc. Pentru asta vrei să-ţi ridicăm o statuie ?

— M-am mai dus o dată, zice Otto. Singur. Ascultă-mă, în sfîrşit !

— Cînd ?

— După seara de la „Moara roşie".

— Ei, şi ? întreb eu fără chef. Şi ai fugit iarăşi de realităţile vieţii ?

— Nu, declară Otto. De data asta, nu.

— Tot respectul ! Şi cu cine ? Cu Calul de fier ? Bambuss roşeşte.

— N-are importanţă.

— Bine, spun eu. Atunci de ce îmi vorbeşti despre asta ? Nu e un fapt deosebit. Destul de mulţi oameni pe lumea asta au de-a face cu femei.

— Nu mă înţelegi. Vorbesc de urmări.

— Care urmări ? Sînt convins că femeia aia nu e bolnavă. Lucruri de felul ăsta, îţi intră uşor în cap, mai cu seamă la început.

Otto face o mutră chinuită.

— Nu la asta mă gîndeam ! Doar îţi închipui de ce m-am dus acolo. Mergea totul destul de bine cu ambele mele cicluri, îndeosebi cu „Femeia stacojie", dar credeam că ar fi nevoie de completarea inspiraţiei. Aş fi vrut să termin ciclul înainte de a mă întoarce la ţară. De aceea m-am mai dus o dată în Bahnstrasse. De data asta, cum trebuie. Şi închipuieşte-ţi, de atunci : nimic ! Nimic ! Nici un rînd. Parcă mi-a tăiat cineva firul. Trebuia să fie exact invers.

Cu toate că n-am dispoziţie, rîd.

— Afurisit ghinion !

— Îţi vine a rîde, spune Bambuss enervat. Dar asta e ! Unsprezece sonete terminate admirabil şi la al doisprezecelea, nenorocirea asta ! Pur şi simplu, nu mai merge. Fantezia a dispărut ! S-a terminat ! Gata !

— Blestemul împlinirii ! spune Hungermann, care se apropie şi pare să cunoască problema. Epuizează tot. Un om înfometat nu visează decît mîncare, sătulului îi e scîrbă de ea.

— O să i se facă iar foame şi visurile vor reveni, răspund.

— Ție, lui Otto nu, declară Hungermann foarte satisfăcut. Tu ești superficial și normal. Otto e profund. Și-a înlocuit un complex cu altul. Nu rîde — s-ar putea să fie sfîrșitul lui ca scriitor. S-ar putea spune că e o înmormîntare în casa plăcerilor.

— Sînt gol, spune Otto pierdut. Atît de gol, cum n-am fost niciodată. Sînt distrus. Unde sînt visele mele? Împlinirea e dușmanul dorului. Trebuia să-mi fi dat seama.

— Scrie ceva despre asta, îl sfătuiesc eu.

— Ideea nu e rea! Hungermann își scoate caietul de notițe. Dealtfel și eu mă gîndisem la asta. Nu e însă pentru Otto; stilul lui nu e destul de dur pentru așa ceva.

— Poate s-o scrie în formă de elegie. Sau ca o tînguire. Doliu cosmic, stele cad ca lacrimi de aur, însuși Dumnezeu suspină pentru că a făcut lumea atît de prost, vîntul de toamnă acompaniază totul la harpă cu un recviem...

Hungermann scrie cu zel.

— Ce coincidență! exclamă el între timp. Exact același lucru, cu aceleași cuvinte, am spus și eu săptămîna trecută. Soția mea mi-e martoră.

Otto a ciulit urechile.

— Pe lîngă toate, mi-e frică să nu mă fi ales cu ceva zice el: Cît timp trebuie să treacă pînă să apară?

— La blenoragie, trei zile; la sifilis, patru săptămîni, răspunde prompt Hungermann, bărbatul căsătorit.

— Nu te-ai ales cu nimic, zic eu. De sonete nu se prinde sifilisul. Dar poți folosi dispoziția în care te afli. Întoarce cîrma! Dacă nu poți să scrii pentru, scrie contra. În locul unui imn pentru femeia în stacojiu și purpuriu, o tînguire aprinsă. Din stele picură puroi, lov, pe cît se pare primul sifilitic, zace plin de bube pe cioburile universului. E talerul cu două fețe al dragostei; una cu zîmbet dulce, cealaltă cu nasul mîncat de boală...

Observ că Hungermann scrie iarăși.

— Și asta i-ai spus-o soției tale acum o săptămînă? întreb eu.

Încîntat, face semn de aprobare cu capul.

— Atunci, de ce și-o mai notezi?

— Pentru că o uitasem. Ideile mai mărunte le uit adesea.

— Vouă vă e ușor. Vă bateți joc de mine, spune Bambuss necăjit. Eu nu pot să scriu împotriva nimănui. Sînt poet de imnuri.

— Scrie un imn împotriva femeii.

— Imnurile nu se scriu decît pentru a slăvi ceva, mă învață Otto. Nu împotrivă.

— Atunci scrie imnuri despre virtute, puritate, viață de călugăr, singurătate, cufundarea în tot ce e mai aproape sau îndepărtat, adică : propriul tău eu.

Otto mă ascultă o clipă cu capul plecat, ca un ciine de vînătoare.

— Am făcut și asta, spune el doborît. Nu e tocmai genul meu.

— Dă-l dracului de gen ! Ai prea multe pretenții.

Mă ridic și trec în camera alăturată. Acolo îl găsesc pe Valentin Busch.

— Hai ! spune el. Mergem să bem o sticlă de vin. Să-l necăjim puțin pe Eduard.

— Nu vreau să necăjesc pe nimeni astăzi, răspund eu și plec.

Cînd ajung pe stradă, îl văd pe Otto privind îndurerat walkiriile [1] din ghips, ornament al intrării la „Walhalla".

— Asta-i bună ! spune descumpănit.

— Nu plînge, îi explic apoi, ca să scap de el. Faci parte dintre poeții care s-au împlinit de timpuriu : Kleist, Bürger, Rimbaud, Büchner — cele mai desăvîrșite figuri de pe firmamentul poeților — așadar, n-ai motiv de disperare.

— Dar ăștia au și murit de tineri !

— Asta poți s-o faci și tu, dacă vrei. Rimbaud, dealtfel, a mai trăit mulți ani după ce a încetat să scrie. Ca aventurier în Abisinia. Asta nu ți-ar surîde ?

Otto mă privește ca o căprioară cu trei picioare. Apoi se uită din nou la fundurile mari și sînii plini ai statuilor.

[1] Figuri din mitologia scandinavă, luptătoare din Walhalla, reședința lui Odin, zeul războiului.

— Ascultă-mă, îi spun, pierzînd răbdarea. Scrie un ciclu, intitulat „Tentațiile Sfîntului Anton". Acolo poți să le incluzi pe amîndouă : și pofta și renunțarea. Și încă multe altele.

Fața lui Otto se însenînează. În clipa următoare se concentrează, atît cît îi e posibil unui dobitoc notoriu, cu ambiții de senzualitate. Literatura germană pare să fie salvată pentru moment, deoarece i-am devenit acum mult mai indiferent. Absent, îmi face semn de adio, îndreptîndu-se spre masa de lucru de acasă. Mă uit în urma lui cu invidie.

În birou e liniște mormîntală. Aprind lumina. Pe masă, e un bilețel. „Riesenfeld a plecat. Astă-seară ești, așadar, liber. Folosește timpul pentru lustruirea nasturilor, solicitarea creierului, tăierea unghiilor și rugăciunea pentru împărat și împărăție, ss. Kroll, plutonier și om. P.S. : Și în somn poți să păcătuiești."

Mă urc sus, în cămăruța mea. Pianul îmi rînjește cu dinții lui albi. De pe pereți, registrele morților mă privesc cu răceală. Arunc pe clape un mănunchi de acorduri de septimă, care răsună în stradă. Fereastra Lisei se deschide. Apare în plină lumină, într-un capot larg deschis și ține în mînă un buchet de flori, mare cît o roată de car.

— De la Riesenfeld, spune ea cu glas răgușit. Ce idiot ! N-ai nevoie de zarzavatul ăsta ?

Îi fac din cap un semn de refuz. Isabelle ar lua buchetul drept un avertisment că dușmanii ei pun la cale vreo mîrșăvie, iar pe Gerda n-am văzut-o de atîta vreme, încît și ea i-ar da o interpretare greșită. Altcuiva n-aș avea cui să-l trimit.

— Chiar nu ? întreabă Lisa.

— Chiar nu.

— Nenorocitule ! Fii bucuros ! Mi se pare că ți-a venit mintea la cap !

— Cînd îți vine mintea la cap ?

Lisa reflectează o clipă.

— Cînd te gîndeşti mai mult la tine, decît la alţii, mai strigă ea o dată, apoi trînteşte fereastra.

Arunc încă un mănunchi de acorduri de septimă, de data asta dintre cele în intervale micşorate. N-au însă efecte vizibile. Închid capacul pianului şi cobor din nou. La Wilke mai e lumină. Mă urc repede la el.

— Cum s-a rezolvat problema cu gemenii ? întreb eu.

— Minunat. Mama a ieşit învingătoare. Gemenii au fost înmormîntaţi în sicriul lor dublu. Bineînţeles, la cimitirul orăşenesc, nu la cel catolic. Ciudat, mama cumpărase mai întîi un loc la cel catolic — trebuia totuşi să-şi fi închipuit că acolo n-o să se poată, dacă unul dintre gemeni a fost protestant. Acum a rămas cu locul acela.

— Cel de la cimitirul catolic ?

— Sigur. E minunat, uscat, nisipos, pe o ridicătură — poate să fie fericită că îl are.

— De ce ? Pentru ea şi bărbatul ei ? Dacă moare, doar o să vrea şi ea să fie înmormîntată la cimitirul orăşenesc. Din pricina gemenilor.

— Vorbeam de investiţie, spune Wilke, necruţător faţă de lipsa mea de perspicacitate. Un loc de veci, în zilele noastre, e cea mai bună investiţie. Asta o ştie oricine ! Dacă îl vinde, poate cîştiga de pe acum cîteva milioane. Preţul valorilor certe creşte vertiginos.

— Ai dreptate. Uitasem lucrul ăsta pentru moment. De ce mai eşti aici ?

Wilke mi-arată un sicriu.

— Pentru Werner, bancherul. Congestie cerebrală. Poate să coste oricît, argint veritabil, lemnul cel mai fin, tarif special... Ce-ar fi să-mi dai o mînă de ajutor ? Kurt Bach nu-i aici. Mîine dimineaţă poţi să vinzi monumentul. N-a aflat încă nimeni. Werner a picat după închidere.

— Astăzi, nu. Sînt mort de oboseală. Dar înainte de miezul nopţii, du-te la „Moara roşie" şi întoarce-te după ora unu, ca să-ţi continui lucrul — în felul ăsta se rezolvă problema cu ora spiritelor.

Wilke se gîndeşte.

— Ideea nu e rea, declară el. Dar acolo nu trebuie să mergi în smoching ?

— Nici pomeneală !

Wilke clatină din cap.

— Totuşi, nu se poate. Ora asta m-ar costa mai mult decît cîştigul meu pe o noapte întreagă de lucru. Dar aş putea să mă duc într-o cîrciumă mai mică. Mă priveşte cu recunoştinţă. Notează-ţi adresa lui Werner, spune el apoi.

Mi-o însemn. „Curios", îmi spun în gînd. „Se întîmplă a doua oară în seara asta, ca să mi se urmeze sfatul — numai pentru mine, nu-mi găsesc nici unul."

— Ciudat lucru că ţi-e atît de frică de stafii, zic eu. Totuşi eşti un liber-cugetător moderat.

— Numai peste zi, noaptea nu. Cine e liber-cugetător noaptea ?

Fac semn în jos spre camera lui Kurt Bach. Wilke îmi răspunde tot printr-un semn, apoi spune :

— E uşor să fii liber-cugetător, cînd eşti tînăr. Dar la vîrsta mea, cu hernie şi o tuberculoză veche...

— Pocăieşte-te. Bisericii îi plac păcătoşii care-şi recunosc vina.

Wilke ridică din umeri.

— Ce s-ar alege atunci cu respectul de sine însuşi ?

Rîd.

— Noaptea nu-l ai deloc, nu-i aşa ?

— Dar noaptea cine-l are ? Dumneata ?

— Nu. Poate un paznic. Sau un brutar, care coace pîine noaptea. E neapărat nevoie să ai respect de tine însuţi ?

— Bineînţeles. Doar sînt om. Numai animalele şi sinucigaşii nu-l au. Neînţelegerea asta e o mare nenorocire ! Totuşi, mă duc în noaptea asta la birtul lui Blume. Are bere a-ntîia.

Mă întorc prin curtea întunecată. În faţa obeliscului, un licăr alb. E buchetul Lisei. L-a depus acolo, înainte de a pleca la „Moara roşie". Mă opresc o clipă nehotărît, apoi îl ridic. Mă îngrozeşte gîndul că l-ar putea pîngări Knopf. Îl iau sus la mine şi-l aşez într-o urnă de teracotă, pe care o aduc din birou. Florile pun deodată stă-

pînire pe întreaga cameră. Iată-mă stînd aici, de parcă aș fi îngropat, printre crizantemele arămii, galbene și albe, mirosind a pămînt și a cimitir. Dar oare n-am îngropat într-adevăr ceva ?

Pe la miezul nopții nu mai pot suporta mirosul. Îl văd pe Wilke plecînd să-și petreacă ora spiritelor la cîrciumă. Iau florile și le duc la el în atelier. Ușa a rămas deschisă, lumina mai e aprinsă, pentru ca tîmplarul temător de stafii să nu se sperie cînd se întoarce acasă. Pe sicriul uriașului e o sticlă de bere. Beau berea, pun paharul și sticla pe pervaz și deschid fereastra, ca să dau impresia că unui spirit i-a fost sete. Apoi presar crizantemele de la fereastră pînă la sicriul pe jumătate terminat al bancherului Werner și la un capăt îi atîrn un pumn de bancnote de cîte o mie de mărci, devalorizate. Wilke n-are decît să le găsească sensul ! Nu e nici o nenorocire, dacă din cauza asta sicriul lui Werner nu va fi gata — bancherul a dispărut, cu bani devalorizați, nenumărați mici proprietari de case, făcîndu-i să-și piardă puțina lor avere.

XX

— Vrei să vezi ceva, să-ți meargă la inimă ca un Rembrandt ? întreabă Georg.

— Să văd !

Scoate ceva din batistă și-i dă drumul să cadă, ca să sune. Durează un timp pînă să realizez ce este. Impresionați privim obiectul. E o monedă de aur de douăzeci de mărci. Ultima oară cînd am văzut una, era înainte de război.

— Ce timpuri ! zic eu. Domnea pacea și siguranța. Crimele de lezmajestate se mai pedepseau cu arestarea, nu se știa de căști de oțel, mamele noastre purtau corsete și bluze cu gulere înalte, susținute de balene. Se plăteau dobînzi, marca era la fel de sfîntă ca Dumnezeu

și trimestrial se tăiau în liniște cupoanele de la împrumuturile de stat și se răscumpărau în aur. Să te sărut, simbol dispărut al unei vremi apuse!

Cîntăresc moneda în mînă. Poartă imaginea lui Wilhelm al doilea, care acum taie lemne în Olanda și și-a lăsat să-i crească cioc. Pe efigie mai are încă mustața răsucită, care pe atunci însemna: am reușit. Într-adevăr, reușise!

— De unde o ai? întreb.

— De la o văduvă, care a moștenit o ladă plină.

—Dumnezeule, Doamne! Cît valorează?

— Patru miliarde de mărci-hîrtie. O căsuță. Sau o duzină de femei superbe. O săptămînă la „Moara roșie". Pensia pe opt luni a unui mare mutilat de război...

— Destul...

Intră Heinrich Kroll; pantalonii vărgați îi sînt prinși cu clamele de bicicletă.

— Uite, asta e o încîntare, pentru credincioasa dumitale inimă de supus, zic eu și-i răsucesc medalia de aur pe sub nas.

O prinde și o privește cu ochii lui spălăciți.

— Majestatea-sa, spune el emoționat. Ce timpuri! Pe atunci mai aveam armata noastră!

— Pe cît se pare, timpurile acelea au fost diferite pentru fiecare, răspund.

Heinrich îmi aruncă o privire mustrătoare.

— Recunoști, fără îndoială, că pe atunci au fost timpuri mai bune decît astăzi?

— Posibil!

— Nu posibil, sigur! Era ordine, aveam o valută stabilă, nu existau șomeri, în schimb aveam o economie înfloritoare și eram un popor respectat. Sau nici asta nu vrei să recunoști?

— Fără discuție.

— Ei, așa da! Și ce avem astăzi?

— Dezordine, cinci milioane de șomeri, o economie frauduloasă și sîntem un popor învins.

Heinrich e uluit. Nu şi-a închipuit că o să meargă atît de uşor.

— Ei, aşa ! repetă el. Astăzi avem un rahat şi atunci trăiam în belşug. Concluzia cred că poţi s-o tragi şi dumneata.

— Nu sînt sigur. Care e ?

— Cît se poate de simplă. Că trebuie să avem iar un împărat şi un guvern naţional, onorabil.

— Stai ! spun eu. Ai uitat ceva. Ai uitat un cuvînt important : *pentru că*. Şi tocmai ăsta e sîmburele răului. Este cauza pentru care astăzi milioane de oameni ca dumneata cu rîtul în sus trîmbiţează asemenea prostii. Acest mic cuvînt : *pentru că*.

— Ce ? întreabă Heinrich nedumerit.

— *Pentru că*, repet eu. Cuvîntul : *pentru că*. Avem astăzi cinci milioane de şomeri, inflaţie şi am fost învinşi *pentru că* am avut înainte iubitul dumitale guvern naţional ! *Pentru că* acest guvern, din grandomanie, a provocat războiul ! *Pentru că* a pierdut acest război. De aceea trăim astăzi în mizerie ! *Pentru că* am avut drept guvern iubitele dumitale capete de lemn şi marionete în uniformă. Şi n-avem nevoie de ei, ca să ne meargă bine. Ba trebuie chiar să ne ferim, nu cumva să se întoarcă, *pentru că* altfel ne vor vîrî din nou în război şi în rahat. Dumneata şi camarazii dumitale spuneţi : Pe vremuri ne mergea bine, astăzi ne merge prost — aşadar înapoi la vechiul regim ! În realitate, asta înseamnă însă : astăzi ne merge prost, *pentru că* înainte am avut vechiul regim, aşadar ducă-se dracului ! Ai băgat la cap ? Cuvîntelul : *pentru că*. Asta e ceea ce uită camarazii dumitale. *Pentru că !*

— Proştii ! strigă Heinrich, scos din fire. Comuniştule !

Georg izbucneşte într-un rîs sălbatic.

— Pentru Heinrich, oricine nu e evident de dreapta, e comunist.

Heinrich îşi umflă pieptul în vederea unui răspuns belicos. Imaginea împăratului său i-a dat forţă. În aceeaşi clipă intră Kurt Bach.

— Domnule Kroll, îl întreabă el pe Heinrich, îngerul să fie pus în stînga sau în dreapta textului : „Aici odihneşte maistrul tinichigiu Quartz" ?

— Cum ?

— Îngerul în relief de pe piatra lui Quartz ?

— În dreapta, bineînţeles, spune Georg. Îngerii stau întotdeauna numai pe dreapta.

Dintr-un profet naţional, Heinrich se transformă din nou în negustor de pietre funerare.

— Vin cu dumneata, declară el mîhnit şi pune moneda de aur la loc pe masă.

Kurt Bach o vede şi o ia în mînă.

— Ce timpuri ! zice el visător.

— Şi pentru dumneata, deci ! răspunde Georg. Dar pentru dumneata ce fel de timpuri au fost ?

— Timpurile artei libere ! Pîinea costa cîţiva pfenigi, un rachiu cinci pfenigi, viaţa era plină de idealuri. Cu cîteva bucăţi de aur ca ăsta puteai face o călătorie în slăvita ţară Italia, fără teamă că la întoarcere nu vor mai avea nici o valoare.

Bach sărută vulturul, pune moneda la loc şi îmbătrîneşte iarăşi cu zece ani. Heinrich şi cu el o iau din loc. Înainte de plecare, cu sumbră ameninţare pe faţa lui unsuroasă, Heinrich strigă :

— Or să mai cadă capete !

— Asta ce-a fost ? îl întreb eu mirat pe Georg. Nu e cumva una din frazele familiare ale lui Watzek ? Te pomeneşti că verii duşmani s-au înfrăţit ?

Georg se uită îngîndurat în urma lui Heinrich.

— Poate, zice el. În cazul ăsta, treaba devine primejdioasă. Ştii ce e cel mai trist ? În 1918, Heinrich era un adversar înveterat al războiului. Între timp a uitat tot ce-l determinase să fie aşa, şi războiul a devenit pentru el din nou o aventură veselă. Georg vîră moneda de douăzeci de mărci în buzunarul de la vestă. După ce ai supravieţuit unei primejdii, ea capătă aspect de aventură. E oribil ! Şi cu cît a fost mai cumplit, cu atît mai pa-

sionant apare în amintire. Aprecieri asupra războiului n-ar putea face decît morții, numai ei l-au trăit din plin.

Mă privește.

— L-au trăit ? zic cu. I-au căzut victime.

— Ei și cei care nu-l pot uita, răspunde Georg. Dar ăștia sînt puțini. Blestemata noastră memorie e o sită. Vrea să supraviețuiască. Și nu se poate supraviețui decît prin uitare.

Își pune pălăria.

— Hai ! mă îndeamnă el. Să vedem ce fel de timpuri trezește moneda noastră de aur în mintea lui Eduard Knobloch.

— Isabelle ! spun cu profund mirat.

O văd stînd afară, pe terasa pavilionului pentru bolnavii incurabili. N-a mai rămas în ea nimic din creatura înfiorată și chinuită pe care am văzut-o data trecută. Ochii îi sînt limpezi, chipul liniștit și îmi pare mai frumoasă decît am știut-o vreodată — dar asta poate să fie și din pricina contrastului față de ultima mea vizită.

După-amiază a plouat și grădina strălucește de umezeală și soare. Deasupra orașului plutesc nori pe un fond albastru pur, medieval, și toate șirurile de ferestre s-au transformat în galerii cu oglinzi. Fără să țină seama de oră, Isabelle e îmbrăcată într-o rochie de seară din mătase foarte moale, neagră și cu pantofii ei aurii. Pe brațul drept poartă o brățară de smaragde, care trebuie să aibă o valoare mai mare decît firma noastră cu depozit, case și venitul pe viitorii cinci ani cu tot. Înainte n-a purtat-o niciodată. „E ziua lucrurilor de preț", gîndesc eu. „Întîi moneda de aur cu Wilhelm al doilea și acum asta !" Dar brățara nu mă emoționează.

— Îi auzi ? Au băut mult și din adîncuri și acum sînt sătui, mulțumiți și liniștiți. Bîzîie înfundat, ca milioane de albine.

— Cine ?

— Copacii și toate tufișurile. Nu i-ai auzit ieri cum țipau, cînd vremea era atît de uscată ?

— Pot să țipe ?

— Desigur, nu-i auzi ?

— Nu, zic eu și mă uit la brățară, care strălucește de parcă ar avea ochi verzi.

Isabelle rîde.

— Ah, Rudolf, cît de puține lucruri auzi ! spune ea drăgălaș. Urechile ți s-au astupat ca un tufiș de merișor. Și mai faci și atîta zgomot — de aceea nu auzi nimic.

— Eu fac zgomot ? Cum ?

— Nu cu vorba. Dar, în general, faci un zgomot îngrozitor, Rudolf. Adesea ești aproape insuportabil. Faci mai mult zgomot decît hortensiile, cînd le e sete, și astea sînt într-adevăr foarte zgomotoase.

— Ce face zgomot la mine ?

— Tot. Dorințele tale. Inima ta. Nemulțumirea ta. Orgoliul tău. Nehotărîrea ta...

— Orgoliu ? spun eu. Nu sînt orgolios.

— Bineînțeles...

— Imposibil ! răspund eu și știu că nu e adevărat ce spun.

Isabelle mă sărută repede.

— Nu mă obosi, Rudolf ! Vrei să le spui la toate pe nume. De fapt, nici nu te cheamă Rudolf, nu-i așa ? Cum te cheamă ?

— Ludwig, spun eu surprins.

E prima oară că mă întreabă cum mă cheamă.

— Da, Ludwig. Nu te simți niciodată obosit de numele tău ?

— Ba da și de mine însumi.

Mă aprobă ca și cînd aș fi spus tot ce e mai de la sine înțeles pe lume.

— Atunci, schimbă-ți-l. De ce nu vrei să fii Rudolf ? Sau altcineva ? Pleacă undeva. Du-te în altă țară. Fiecare nume e o țară.

— Numele meu e Ludwig. Ce se mai poate schimba ? Aici toți îl știu.

Parcă nu m-ar fi auzit.

— Și eu voi pleca în curînd, spune ea. Simt. Sînt obosită și obosită de oboseala mea. Totul nu mai e decît un gol și nimic decît despărțire, tristețe și așteptare.

- O privesc și simt deodată o teamă vie. Ce-o fi vrînd să spună ?

— Oare nu fiecare dintre noi se schimbă într-una ? o întreb.

Se uită în jos spre oraș.

— N-am vrut să spun asta, Rudolf. Cred că există și o altfel de schimbare. Una mai mare. Una care e ca moartea. Cred că e chiar moartea. Clatină capul, fără să se uite la mine. Peste tot miroase a moarte, șoptește ea. Și în copaci și în ceață. Picură noaptea din cer. Umbrele sînt pline de ea. Și oboseala e în încheieturi. S-a strecurat în ele. Nu-mi mai place să umblu, Rudolf. Mi-a fost bine cu tine, chiar dacă nu m-ai înțeles. Măcar ai fost aici. Altfel, aș fi fost singură de tot.

Nu știu ce vrea să spună. E un moment ciudat. Peste tot domnește deodată o liniște absolută, nu se mișcă nici o frunză, numai mîna cu degete lungi a Isabellei se învîrtește peste brațul scaunului de nuiele și brățara cu pietre verzi zăngănește ușor. Soarele, care apune, dă feței ei o culoare atît de caldă, încît contrazice orice gînd despre moarte — și totuși am senzația că într-adevăr se întinde peste toate o răcoare, asemenea unei temeri tăcute că s-ar putea întîmpla ca Isabelle să nu mai fie aici, cînd vîntul va începe să bată din nou. Dar apoi suflă deodată în coroanele copacilor, vîjîie, vraja a trecut și Isabelle se îndreaptă de spate și zîmbește.

— Multe sînt drumurile spre moarte, zice ea. Sărmane Rudolf ! Tu nu cunoști decît unul. Fericitule ! Hai, să intrăm în casă.

— Te iubesc mult, rostesc eu.

Isabelle zîmbește și mai tare.

— Spune-i cum vrei. Ce e vîntul și ce e liniștea ? Sînt atît de diferite și totuși la fel. Am călărit un timp pe caii bălțați ai unui carusel și am stat în gondole de aur cu catifea albastră, care nu se învîrtesc, ci plutesc numai în sus și în jos. Ție nu-ți plac, nu-i așa ?

— Nu. Eu preferam mai demult să călăresc pe cerbi și lei lustruiți. Dar cu tine m-aș plimba și în gondole.

Mă sărută.

— Muzica! spune ea încet. Şi lumina caruselului în ceaţă. Unde a rămas tinereţea noastră, Rudolf?

— Da, unde e? întreb eu şi simt deodată că mă podidesc lacrimile şi nu ştiu de ce. A existat vreodată?

— Cine ştie?

Isabelle se ridică în picioare. Deasupra noastră se aude un foşnet. În lumina aprinsă a soarelui în amurg, observ că o pasăre şi-a lăsat găinaţul pe haina mea. Cam în dreptul inimii. Isabelle vede şi ea şi se încovoaie de rîs. Şterg cu batista deviza piţigoiului sarcastic.

— Tu eşti tinereţea mea, spun eu. Acum o ştiu. Eşti tot ce ţine de ea. Şi una şi cealaltă şi încă multe altele. Chiar şi ceea ce îţi dai seama ce a fost, abia cînd e pierdut.

„Oare am pierdut-o?" gîndesc eu. „Ce tot vorbesc? A fost a mea vreodată? Şi de ce aş pierde-o? Pentru că aşa spune ea? Sau pentru că a apărut dintr-o dată această teamă rece şi mută? A mai spus ea multe şi mi-a fost adesea teamă."

— Te iubesc, Isabelle, mai mult decît aş fi crezut vreodată. E ca un vînt care se ridică şi despre care crezi că e numai o adiere jucăuşă şi deodată inima se pleacă în faţa lui, la fel ca o salcie în furtună. Te iubesc, inimă a inimii mele, linişte unică în tot ce e agitaţie, te iubesc, pe tine, care auzi dacă florii îi e sete şi dacă a obosit timpul, ca un cîine de vînătoare seara, te iubesc şi dragostea mea năvăleşte din mine ca pe o poartă deschisă chiar acum, spre o grădină necunoscută. Nu înţeleg încă bine ce se petrece cu mine. Sînt uimit şi mi-e încă oarecum ruşine de vorbele mele mari, dar se năpustesc, răsună şi nu mă întreabă, cineva vorbeşte din mine şi nu ştiu dacă e un actor melodramatic de mîna a treia, sau inima mea, căreia nu-i mai e frică...

Dintr-o mişcare, Isabelle s-a oprit. Ne aflăm pe aceeaşi alee ca în noaptea cînd a plecat de lîngă mine goală; dar acum totul e altfel. Aleea e plină de lumina roşie a înserării, plină de tinereţe netrăită, de melancolie şi de o fericire, care şovăie între suspin şi veselie. Nici nu mai e o alee de copaci; e o alee de lumină ireală, peste care

pomii se pleacă unii către alții, ca niște evantaie negre, pentru a o ține în loc, o lumină în care plutim de parcă n-am avea aproape nici o greutate, pătrunși de ea asemenea crapilor în ajunul Anului Nou de tăria romului în care sînt puși să stea și care îi pătrunde aproape pînă la descompunere.

— Mă iubești ? șoptește Isabelle.

— Te iubesc și știu că nu voi mai iubi pe nimeni cum te iubesc pe tine. Simt că n-o să mai fiu niciodată ca acum, în momentul acesta care se scurge, în timp ce vorbesc despre el și pe care nu-l pot ține în loc, chiar dacă mi-aș da viața...

Mă privește cu ochi mari, strălucitori.

— În sfîrșit, știi și tu ! șoptește ea. În sfîrșit, ai simțit — fericirea fără nume și tristețea și visul și dubla înfățișare ! E curcubeul, Rudolf, și poți păși pe el, dar dacă ai îndoieli, te prăbușești ! Acum crezi, în sfîrșit ?

— Da, murmur eu și știu că o cred și că am crezut-o și cu o clipă mai înainte și că am și început să n-o mai cred întru totul.

Lumina e încă puternică, dar pe margini a prins acum umbre cenușii, pete întunecate apar cu încetul și lepra gîndurilor de sub ele e numai acoperită, dar nu și vindecată. Miracolul a trecut pe lîngă mine, m-a atins, dar nu m-a transformat. Port tot același nume și știu că-l voi tîrî după mine pînă la capătul zilelor. Nu sînt pasărea Phönix, nu sînt făcut ca să mă nasc din nou pentru o altă viață, am încercat să zbor, dar acum mă împleticesc din nou pe pămînt printre sîrmele ghimpate, ca o găină orbită și greoaie.

— Nu fi trist, spune Isabelle, care nu m-a pierdut din ochi.

— Nu pot să merg pe curcubee, dar aș vrea, Isabelle ! Cine poate ?

Își apropie fața de urechea mea.

— Nimeni, îmi șoptește ea.

— Nimeni ? Nici tu ?

Clatină din cap în semn că nu.

— Nimeni, repetă ea. Dar e destul, dacă rămîi cu dorinţă.

Repede, lumina devine acum cenuşie. „Cîndva, totul a mai fost o dată aşa", îmi spun eu în gînd. Nu-mi pot însă aminti, cînd. O simt pe Isabelle aproape de mine şi o iau deodată în braţe. Ne sărutăm ca nebunii, ca disperaţii, ca oamenii care se despart pentru totdeauna.

— Am pierdut tot, spun eu fără suflare. Te iubesc, Isabelle.

— Taci ! spune ea în şoaptă. Nu vorbi...

Pata palidă de la capătul aleii începe să se roşească. Ne îndreptăm către ea şi ne oprim la poarta parcului. Soarele a dispărut şi cîmpurile n-au culoare ; în schimb un roşu puternic s-a aşternut peste pădure şi oraşul dă impresia că străzile ar fi luat foc.

Rămînem un timp tăcuţi.

— Ce orgoliu ! spune Isabelle apoi deodată. Să crezi că o viaţă are un început şi un sfîrşit !

N-o înţeleg imediat. În spatele nostru, grădina se pregăteşte acum pentru noapte ; dar în faţa noastră, de cealaltă parte a gardului de fier, totul arde şi clocoteşte într-o alchimie sălbatică. „Un început şi un sfîrşit", gîndesc eu ? Şi apoi îmi dau seama ce a vrut să spună ; că e orgoliu să tai o bucăţică de viaţă din această clocotire şi acest şuierat şi s-o încătuşezi, şi să faci stăpînă pe durata ei mărunta noastră conştiinţă, cînd de fapt conştiinţa e numai un fulg, care nu pluteşte decît puţină vreme. Început şi sfîrşit, cuvinte născocite de o noţiune de timp născocită şi ea, şi de orgoliul unei conştiinţe de amibă, care nu vrea să se cufunde într-una mai mare.

— Isabelle, spun eu. Viaţă dulce şi iubită, cred, în sfîrşit, că am simţit şi eu ce înseamnă dragostea ! E viaţă, nimic altceva decît viaţă, suprema năzuinţă a valului spre cerul înserării, spre stelele care pălesc şi spre sine însuşi — năzuinţa, care e întotdeauna zadarnică, cea a muritorului către nemurire — dar, uneori, cerul iese în întîmpinarea valului, se întîlnesc pentru o clipă şi atunci nu mai este act pirateresc din partea unuia şi renunţare

din partea celuilalt; nici lipsă și abundență și falsificare prin poezie, ci este...

Mă întrerup.

— Nu știu ce spun, adaug apoi. Vorbesc și vorbesc și poate e minciună totul, dar e minciună, pentru că vorbele sînt înșelătoare, ca paharele pe care vrei să le umpli cu apă din fîntînile arteziene. Tu însă mă vei înțelege și fără cuvinte. Totul e atît de nou pentru mine, încît nu pot să mă exprim. Nu știam că și respirația mea poate să iubească, și unghiile mele știu să iubească, ba chiar și moartea mea poate să iubească. Și ducă-se dracului, cît va dura și dacă o pot opri sau nu și dacă pot s-o exprim sau nu...

— Înțeleg, zice Isabelle.

— Înțelegi ?

Mă aprobă cu ochi strălucitori.

— Eram îngrijorată pentru tine, Rudolf.

„De ce să fi fost îngrijorată pentru mine", gîndesc eu. „Doar nu sînt bolnav."

— Îngrijorată ? întreb eu. De ce îngrijorată pentru mine ?

— Îngrijorată, repetă ea. Dar acum nu mai sînt. Rămîi cu bine, Rudolf !

O privesc și-i țin strîns mîinile.

— De ce vrei să pleci ? Am spus ceva nepotrivit ?

Face semn cu capul că nu și încearcă să-și smulgă mîinile dintr-ale mele.

— Ba da ! spun eu. Ceva am greșit ! Erau orgoliu, cuvinte, vorbărie...

— Nu distruge tot, Rudolf. De ce cînd ai ceva ce-ți dorești, trebuie întotdeauna să-l distrugi, de îndată ce-l ai ?

— Da, rostesc eu. De ce ?

— Focul fără fum și cenușă. Nu-l distruge. Rămîi cu bine, Rudolf !

„Ce înseamnă asta ?" mă întreb eu. „E ca la teatru, dar nu poate fi așa ! Să fie o despărțire ? Doar ne-am luat adesea rămas bun, în fiecare seară !" O țin pe Isabelle strîns lîngă mine.

— Rămînem împreună, zic eu.

E de acord cu mine, își pune capul pe umărul meu și simt deodată că plînge.

— De ce plîngi ? întreb. Doar sîntem fericiți !

— Da, spune Isabelle, mă sărută și se desprinde de mine. Rămîi cu bine, Rudolf !

— De ce-ți iei rămas bun ? Nu ne despărțim. Mîine vin iar.

Se uită la mine.

— Ah, Rudolf, zice ea, ca și cînd iarăși nu mă poate lămuri. Cum ai putea să mori, fără să-ți iei rămas bun ?

— Da, spun eu. Cum ? Nici asta nu înțeleg. Nici una, nici alta.

Stăm în fața pavilionului unde locuiește ea. Nu e nimeni pe sală. Pe unul dintre scaunele de nuiele e o basma colorată.

— Vino ! spune Isabelle deodată.

Ezit o clipă, dar pentru nimic în lume nu mai pot acum să mă împotrivesc și de aceea mă urc sus cu ea. Fără să privească împrejur, intră în camera ei. Eu rămîn în ușă. Dintr-o mișcare rapidă, își descalță pantofii aurii și ușori și se întinde pe pat.

— Vino, Rudolf !

Mă așez lîngă ea. Nu vreau s-o dezamăgesc încă o dată, dar nici nu știu ce trebuie să fac și nici n-aș ști ce să spun, dacă ar intra o soră sau Wernicke.

— Vino ! spune Isabelle.

Mă întind și eu și ea se culcă pe brațul meu.

— În sfîrșit, Rudolf ! murmură Isabelle. Și, după ce răsuflă adînc de cîteva ori, adoarme.

În cameră s-a întunecat. Fereastra e spălăcită în noaptea care se lasă. Aud respirația Isabellei și, din cînd în cînd, murmur de voci în camerele învecinate. Deodată se trezește cu o zvîcnire. Mă împinge de lîngă ea și simt că trupul i se înțepenește. Își ține respirația.

— Eu sînt, îi spun. Eu, Rudolf.

— Cine ?

— Eu, Rudolf. Am rămas cu tine.

— Ai dormit aici ?

Glasul îi e schimbat. E ascuțit și fără suflu.

— Am rămas aici, răspund.

— Pleacă ! șoptește ea. Pleacă imediat !

Nu știu dacă mă recunoaște.

— Unde e lumina ? întreb eu.

— Fără lumină, fără lumină ! Pleacă, pleacă !

Mă scol și mă duc pe pipăite la ușă.

— Să nu-ți fie teamă, Isabelle !

Se agită în pat, ca și cînd ar încerca să-și tragă pătura peste ea.

— Pleacă odată ! șoptește cu acecași voce schimbată, ascuțită. Altfel o să te vadă ea, Ralph ! Repede !

Trag ușa după mine și cobor scara. Jos șade sora de noapte. Știe că am permisiunea să-i fac vizite Isabellei.

— E liniștită ? mă întreabă.

Dau din cap și, trecînd prin grădină, mă îndrept spre poarta pe care intră și ies cei sănătoși. Asta ce să fi fost iarăși ? Cine o fi Ralph ? Așa nu mi-a spus niciodată. Și la ce s-o fi gîndit cînd a zis să nu mă vadă cineva ? Doar am fost adeseori seara în cameră la ea.

Cobor spre oraș. „Dragostea", gîndesc eu, și-mi vin iar în minte cuvintele mele pompoase. Simt un dor aproape insuportabil și o groază îndepărtată, ceva ca o fugă și merg tot mai repede spre oraș, cu lumina, căldura, vulgaritatea, mizeria, cotidianul și aversiunea lui sănătoasă față de taine și haos sau orice alt nume i s-ar putea da.

Noaptea, mă trezesc, auzind multe voci. Deschid fereastra și văd că plutonierul Knopf a fost adus acasă. Asta nu s-a mai întîmplat niciodată ; pînă acum, chiar cînd rachiul îi ieșea pe ochi, se întorcea acasă prin propriile sale forțe. Geme tare. De jur împrejur ferestrele se luminează.

— Bețivan blestemat ! se aude zbierînd printr-una din ele.

E văduva Konersmann, care stă acolo la pîndă. N-are nici o treabă și e intriganta străzii. Am bănuiala că de multă vreme îi urmărește și pe Georg și Lisa.

— Ţine-ţi cloanţa ! răspunde de pe strada întunecată un erou anonim.

Nu ştiu dacă o cunoaşte pe văduva Konersmann. În orice caz, după o clipă de indignare mută, un val de injurii murdare se revarsă asupra omului, asupra lui Knopf, asupra moravurilor oraşului, ale ţării şi ale omenirii, încît răsună toată strada. În sfîrşit, văduva tace, ultimele ei cuvinte fiind că-i va informa pe Hindenburg, pe episcop, poliţia şi pe patronii eroului necunoscut.

— Ţine-ţi botul, cotoroanţă scîrboasă ce eşti ! răspunde, ocrotit de întuneric, omul care pare să fie neobişnuit de rezistent. Domnul Knopf e grav bolnav. Mai bine ai fi fost dumneata în locul lui.

Văduva începe imediat să ţipe iarăşi, de data asta cu şi mai mare putere, lucru pe care nimeni nu l-ar fi crezut cu putinţă. Cu ajutorul unei lămpi electrice de buzunar, încearcă să-l recunoască de la fereastră pe răufăcător, dar lumina e prea slabă.

— Ştiu cine eşti ! urlă ea ca din gură de şarpe. Eşti Heinrich Brüggemann. O să ajungi la închisoare, pentru că ai jignit o văduvă fără apărare. Ucigaşule ! Şi mama dumitale...

Nu mai ascult nimic. Văduva are public interesat. Aproape toate ferestrele s-au deschis. Grohăituri şi aplauze răsună de peste tot. Eu cobor.

Pe Knopf tocmai îl cară înăuntru. E alb ca varul, sudoarea îi curge pe faţă şi mustaţa nietzscheană îi atîrnă umedă pe buze. Brusc se desprinde din mîinile celorlalţi, se împleticeşte cîţiva paşi înainte şi sare pe neaşteptate către obelisc. Îl cuprinde cu mîinile şi picioarele ca o broască, se sprijină de granit şi urlă.

Mă uit împrejur. În spatele meu e Georg, în pijamaua lui purpurie, apoi doamna Kroll, fără proteză, într-un capot albastru şi cu părul pus pe moaţe, urmată de Heinrich, care, spre surprinderea mea, e în pijama, fără cască de oţel şi decoraţii. Oricum, pijamaua e vărgată în culorile prusace, negru şi alb.

— Ce s-a întîmplat ? întreabă Georg. *Delirium tremens ?* Iarăşi ?

Knopf a mai fost în starea asta de cîteva ori. Vede elefanți albi, care ies din perete, și dirijabile, care intră prin gaura cheii.

— Mai rău, spune omul, care i-a ținut piept văduvei Konersmann.

E chiar Heinrich Brüggemann, instalatorul.

— Ficatul și rinichii. Crede că i-ar fi plesnit.

— Atunci de ce l-ați cărat aici? De ce nu-l duceți la Spitalul Sfînta Maria?

— Nu vrea la spital.

Apare familia Knopf. În frunte doamna, în urma ei cele trei fete, toate patru ciufulite, somnoroase și speriate. Knopf, cuprins de o nouă criză, urlă iarăși.

— Ați telefonat după un medic? întreabă Georg.

— Încă nu. Ne-a fost destul de greu să-l aducem încoace. Voia să se arunce în rîu.

Cele patru femei formează un cor jalnic în jurul plutonierului-major. Heinrich de asemenea s-a apropiat de el și încearcă în calitate de bărbat, camarad, soldat și german, să-l convingă să dea drumul obeliscului și să se ducă în pat, cu atît mai mult, cu cît obeliscul se clatină sub greutatea lui Knopf. Heinrich îi spune că nu numai el, Knopf, e în pericol din cauza obeliscului, ci că firma, la rîndul ei, l-ar trage pe majur la răspundere, dacă s-ar întîmpla ceva cu obeliscul. Și mai adaugă că obeliscul e din prețiosul granit suedez de cea mai bună calitate, care, în cădere, ar fi cu siguranță grav avariat.

Knopf nu-l înțelege; cu ochii scoși din orbite, nechează ca un cal care are vedenii. Din birou îl aud pe Georg telefonînd după un doctor. Lisa intră în curte, într-o rochie de seară de mătase albă, cam mototolită. Plesnește de sănătate și miroase tare a rachiu.

— Salutări de la Gerda, îmi spune. Zicea să-i mai dai un semn de viață.

În aceeași clipă, o pereche de îndrăgostiți răsare din spatele crucilor și o ia la galop. Wilke apare în manta de ploaie, cu cămașa de noapte pe dedesubt; urmează Kurt Bach, cel de al doilea ateu, în pijama neagră, cu bluză rusească și cordon. Knopf continuă să urle.

Slavă Domnului că spitalul nu e departe. Medicul soseşte curînd. I se explică la repezeală ce s-a întîmplat. Knopf nu poate fi cu nici un chip smuls de pe obelisc. De aceea, camarazii îi trag atît de jos pantalonii, încît bucile slabe îi rămîn goale. Medicul care de pe timpul războiului e obişnuit cu situaţiile mai dificile, îl freacă pe Knopf cu un tampon de vată îmbibat în alcool, îi dă lui Georg o lămpiţă de buzunar şi înfige o seringă în fundul bine luminat al lui Knopf. Plutonierul-major se întoarce pe jumătate şi se lasă în jos de pe obelisc. Medicul face un salt îndărăt.

Însoţitorii lui Knopf îl ridică. Tot se mai ţine strîns cu mîinile de postamentul obeliscului; dar împotrivirea i-a fost înfrîntă. Înţeleg că în teama lui s-a năpustit asupra obeliscului; petrecuse aici frumoase clipe liniştite, fără colici renale.

E dus în casă.

— Era de aşteptat, îi spune Georg lui Brüggemann. Cum s-a întîmplat?

Brüggemann clatină din cap.

— Habar n-am! Cîştigase tocmai un pariu făcut cu un om din Münster. A ştiut să distingă un rachiu de la berărie de altul de la cîrciuma Blume. Cel din Münster le adusese cu maşina. Eu am fost arbitru. În timp ce omul din Münster îşi scoate portofelul din buzunar, Knopf se face alb la faţă şi-l trec sudorile. Imediat după aceea zace la pămînt, se încovoaie, varsă şi urlă. Restul, aţi văzut. Şi ştiţi ce e cel mai rău? La înghesuială, măgarul din Münster a tulit-o, fără să-şi plătească prinsoarea. Şi nimeni nu-l cunoaşte. Tot din pricina înghesuielii, nu ne-am notat nici numărul de la automobilul dobitocului.

— Asta e într-adevăr îngrozitor, spune Georg.

— Cum vrei s-o iei. Soarta, i-aş zice, declară Brüggemann.

— Soarta, repet eu. Dacă vrei să-ţi eviţi soarta, domnule Brüggemann, să nu pleci de aici prin Hakenstrasse. Văduva Konersmann controlează circulaţia, ţinînd într-o mînă o lanternă de buzunar, pe care a împrumutat-o, iar cealaltă mînă e înarmată cu o sticlă de bere. Aşa-i, Lisa?

Lisa dă din cap cu vioiciune.

— O sticlă de bere plină. Dacă se sparge în capul dumitale, o să te treacă răcorile.

— Ei, drăcia dracului ! Cum ies eu de aici ? Strada asta e înfundată ?

— Din fericire, nu, răspund. Ocolind pe la spate, prin grădini, poţi ieşi în Bleibtreustrasse. Te sfătuiesc să pleci imediat, se luminează de ziuă.

Brüggemann se face nevăzut. Heinrich Kroll cercetează dacă obeliscul e avariat şi dispare şi el.

— Aşa e omul, spune Wilke, oarecum generalizînd, arată cu capul în sus spre fereastra lui Knopf, apoi spre grădina prin care se strecoară Brüggemann şi urcă iar scara la atelierul său.

Pare că noaptea asta doarme acolo, nu lucrează.

— Iar ai avut o manifestaţie de spiritism cu flori ?

— Nu, dar mi-am comandat cărţi despre asta.

Doamna Kroll a observat deodată că şi-a uitat dantura şi a plecat de mult. Kurt Bach măsoară cu ochi de cunoscător umerii goi, bruni ai Lisei ; nestîrnind însă aceeaşi atracţie, o ia din loc.

— Bătrînul moare ? întreabă Lisa.

— Probabil, răspunde Georg. E de mirare că n-a murit mai demult.

Medicul iese din casa lui Knopf.

— Ce e ? întreabă Georg.

— Ficatul. E prăpădit de multă vreme. Cred că de data asta nu mai scapă. E putred tot. O zi, două, şi gata.

Apare soţia lui Knopf.

— Aşadar, nici o picătură de alcool, îi spune medicul. Aţi controlat camera ?

— Absolut, domnule doctor. Şi eu, şi fetele mele. Am mai găsit două sticle pline cu blestemăţia asta. Să vedeţi !

Aduce sticlele, le scoate dopurile şi vrea să le golească.

— Stai ! zic eu. Nu chiar aşa. Principalul e să nu fie la îndemîna lui Knopf. Nu-i aşa, doctore ?

— Sigur.

Se simte un miros de rachiu bun.

— Ce să fac cu astea în casă ? se vaită doamna Knopf. Le găsește oriunde le-aș ascunde. Are un nas nemaipomenit.

— Puteți fi scutită de grija asta.

Doamna Knopf ne dă doctorului și mie cîte o sticlă. Doctorul îmi aruncă o privire.

— Nenorocirea unora e norocul altora, rostește el și pleacă.

Doamna Knopf intră în casă. Numai Lisa, Georg și cu mine rămînem afară.

— Și doctorul e de părere că moare, nu-i așa ? întreabă Lisa.

Georg dă din cap. În întunericul nopții, pijamaua sa purpurie dă impresia că ar fi neagră. Lisa tremură de frig și rămîne pe loc.

— Salutare ! le spun eu și îi las singuri.

De sus o văd pe văduva Konersmann patrulînd ca o umbră în fața casei ei. Tot îl mai pîndește pe Brüggemann. După un timp, aud că se trage încet ușa de jos. Stau cu ochii ațintiți în noapte și mă gîndesc la Knopf și apoi la Isabelle. Tocmai cînd să mă culc, o văd pe văduva Konersmann că traversează strada. Crede probabil că Brüggemann s-a ascuns și luminează curtea noastră ca să-l caute. În fața mea, la fereastră, mai e burlanul cel vechi, cu care îl speriasem cîndva pe Knopf. Acum, aproape că regret, dar zăresc cercul de lumină, care se mișcă în curte și nu pot să rezist. Cu prudență, mă aplec și suflu cu voce adîncă prin burlan :

— Cine mă deranjează acolo ? adăugînd și un geamăt.

Văduva Konersmann rămîne împietrită. Apoi cercul de lumină tremură frenetic peste curte și monumente.

— Dumnezeu să se milostivească și de sufletul tău... suflu eu iar.

Mi-ar fi plăcut să vorbesc în stilul lui Brüggemann, mă stăpînesc însă. Pentru cele spuse pînă acum, văduva nu mă poate reclama, dacă descoperă cumva ce s-a întîmplat.

Nu descoperă nimic. Se strecoară de-a lungul zidului, spre stradă și o ia la goană peste drum, către poarta casei ei. Mai aud că o apucă un sughiț și apoi totul se liniștește.

XXI

Îi fac cu precauție vînt fostului poștaș Roth, un om mic de statură, al cărui sector pe vremuri, în timpul războiului era în cartierul nostru. Roth era un om simțitor și-și punea la inimă faptul că pe atunci trebuia atît de des să fie solul nenorocirii. În toți anii de pace, fusese întîmpinat întotdeauna cu plăcere, cînd aducea poșta; în război, însă, devenise din ce în ce mai mult o apariție care aproape nu mai inspira decît teamă. El aducea ordinele de chemare și înspăimîntătoarele plicuri oficiale, cuprinzînd: „Căzut pe cîmpul de onoare", și cu cît războiul se prelungea, cu atît mai des le aducea și stîrnea jale, blesteme și lacrimi. Pînă într-o zi, cînd a primit el însuși unul dintre aceste plicuri înspăimîntătoare și după o săptămînă al doilea, și atunci s-a terminat cu el. Devenise tăcut și în oarecare măsură nebun, iar Administrația poștelor fusese nevoită să-l pensioneze. Prin aceasta, la fel ca mulți alții, a fost condamnat să moară cu încetul de foame, deoarece, în timpul inflației, toate pensiile erau recalculate întotdeauna mult prea tîrziu. Cîțiva cunoscuți l-au luat în grijă pe bătrînul singuratic și, cîțiva ani după război, a început iar să circule; mintea însă i-a rămas tulbure. Mai crede și acum că e poștaș și umblă peste tot cu un chipiu de serviciu, pentru a le duce oamenilor vești; dar acum, după toate știrile nenorocite, vrea să aducă numai vești bune. Strînge toate plicurile și cărțile poștale vechi pe unde le găsește și apoi le împarte ca vești din lagărele rusești de prizonieri. Totodată dă și explicații că cei crezuți morți ar fi în viață. Spune că n-ar fi căzut pe front și s-ar întoarce curînd acasă.

Mă uit la cartea poștală pe care mi-a adus-o de data asta. Este un imprimat foarte vechi, cu invitația de a participa la loteria prusacă ; o glumă idioată, astăzi, în vremea inflației. Roth trebuie s-o fi pescuit dintr-un coș de hîrtii. Este adresată unui anume Sack, măcelar, care a murit demult.

— Mulțumesc frumos, spun eu. Mi-a făcut mare plăcere.

Roth dă din cap.

— Soldații noștri se întorc curînd din Rusia.

— Da, sigur.

— Se întorc toți acasă. Numai că o să mai dureze. Rusia e foarte mare.

— Sper că vin și băieții dumitale.

Ochii lui spălăciți se luminează.

— Da. Și ai mei. Am și primit știrea.

— Încă o dată multe mulțumiri.

Roth zîmbește fără să se uite la mine și pleacă mai departe. Administrația poștelor a încercat la început să-l dezvețe de obiceiurile sale, cerînd chiar să fie închis ; dar oamenii s-au împotrivit și acum e lăsat în pace. Într-o cîrciumă unde se face politică de dreapta, cîtorva clienți permanenți le-a venit dealtfel de curînd ideea să-l trimită pe Roth la adversari politici cu scrisori, care să conțină insulte obscene, ca și altele cu dublu înțeles adresate femeilor singure. Acest procedeu li s-a părut strașnic. Și Heinrich Kroll a apreciat acest suculent umor popular. Dealtminteri printre cei de o seamă cu el, Heinrich e cu totul alt om decît cu noi ; acolo trece chiar drept glumeț.

Roth a uitat bineînțeles de mult în ce case au fost morți de pe urma războiului. Își împarte cărțile poștale cum se nimerește, și cu toate că un observator al băutorilor de bere naționaliști l-a însoțit întotdeauna și a supravegheat ca scrisorile insultătoare să ajungă la adresele exacte, arătîndu-i lui Roth casele și apoi ascunzîndu-se, s-a întîmplat totuși din cînd în cînd cîte o eroare și Roth a schimbat cîteva scrisori. Așa s-a făcut că una adresată Lisei să ajungă la vicarul Bodendieck. Conținea invitația la o întîlnire de împreunare trupească noaptea la unu,

în tufișul din spatele bisericii Sfînta Maria, contra sumei de zece milioane de mărci. Bodendieck i-a urmărit pe observatori ca indienii, a pătruns prin surprindere în mijlocul lor și, fără multe vorbe, pe doi i-a bătut cap în cap, iar celui de al treilea, care vroia să fugă, i-a dat o asemenea lovitură cu piciorul, încît a fost proiectat în aer și cu mare greutate a reușit să scape. Abia după aceea, Bodendieck, un maestru al artei de a obține cu ușurință spovedanii, i-a luat pe cei doi prizonieri la întrebări, însoțite de palme, aplicate cu uriașele sale labe țărănești. Mărturisirile au urmat imediat și dat fiind că amîndoi indivizii erau catolici, le-a identificat numele și le-a ordonat să se prezinte a doua zi sau la spovedanie sau la poliție. Au preferat, fără îndoială, spovedania. Bodendieck le-a dat acel *Ego te absolvo*, aplicîndu-le în același timp rețeta folosită de preotul de la catedrală cu mine. Pentru ispășire, le-a poruncit să nu bea o săptămînă și apoi să vină din nou la spovedanie. Amîndoi s-au temut de excomunicare, dacă nu-și împlineau pedeapsa, și nevrînd să lase lucrurile să ajungă atît de departe, au fost obligați să se prezinte iarăși. Fără nici o milă, Bodendieck i-a somat să se spovedească săptămînă de săptămînă și să nu bea, făcînd astfel din ei cei mai desăvîrșiți creștini abstinenți. N-a aflat niciodată că cel de al treilea păcătos era maiorul Wolkenstein,. care după lovitura cu piciorul, a fost supus unui tratament de prostată, datorită căruia a devenit un adversar politic și mai înverșunat, și în cele din urmă a trecut la naziști.

Ușile casei lui Knopf sînt deschise. Mașinile de cusut zumzăie. Dimineața s-au cumpărat baloturi de stofă neagră și acum mama cu fetele își lucrează rochiile de doliu. Plutonierul-major încă n-a murit, dar medicul a declarat că s-ar putea să fie o chestiune de ore sau cel mult de zile. Nu mai poate fi salvat. Deoarece familia ar considera ca o gravă lipsă de considerație să întîmpine moartea în rochii de culoare deschisă, au fost luate măsuri urgente. În clipa cînd Knopf își va da ultima suflare, familia va avea pregătită îmbrăcămintea neagră, un voal de doliu

pentru doamna Knopf, ciorapi negri pentru toate patru și chiar pălării negre. Onoarea mic-burgheză va fi satisfăcută.

Capul chel al lui Georg plutește ca o jumătate dintr-un calup de brînză peste cadrul ferestrei. E însoțit de Oskar-Lacrimă.

— Cum stă dolarul? întreb eu, cînd intră în casă.

— Astăzi la ora douăsprezece exact un miliard, răspunde Georg. Dacă vrei, putem să sărbătorim acest jubileu.

— Putem. Și cînd sîntem faliți?

— Cînd vom fi vîndut totul. Ce bei, domnule Fuchs?

— Ce aveți. Păcat că aici, în Werdenbrück, nu există votcă!

— Votcă? Ai făcut războiul în Rusia?

— Mai e vorbă! Am fost chiar comandant de cimitir în Rusia. Ce minunate timpuri!

Îl privim pe Oskar cu surprindere.

— Timpuri minunate? mă mir eu. Asta o spui dumneata, care ești atît de sensibil încît poți plînge și la comandă?

— Au fost timpuri minunate, declară Oskar-Lacrimă hotărît și miroase rachiul, de parcă am avea intenția să-l otrăvim. Mîncare din belșug, băutură bună, serviciu plăcut departe în spatele frontului, mai mult ce să-ți dorești? Omul se obișnuiește cu moartea la fel ca și cu o boală contagioasă.

Cu un aer elegant gustă rachiul. Sîntem oarecum uluiți de profunzimea filozofiei sale.

— Unii se obișnuiesc cu moartea la fel cum te obișnuiești cu un al patrulea la jocul de skat, afirm eu. De pildă, groparul Liebermann. Pentru el lucrul în cimitir e la fel cum ar săpa într-o grădină. Dar un artist ca dumneata...

Oskar zîmbește cu superioritate.

— Aici e marea deosebire! Liebermann e lipsit de adevărata sensibilitate metafizică, veșnicul: „mori și ia ființă".

Georg și cu mine ne uităm uimiți unul la altul. Să fie acest Oskar-Lacrimă un poet nerealizat?

— Întotdeauna ai în față acest „mori și ia ființă"? întreb eu.

— Mai mult sau mai puțin. În orice caz, inconștient. Dumneavoastră, domnilor, nu simțiți la fel?

— Se întîmplă uneori, răspund eu. În special înainte de masă.

— Odată ne-a fost anunțată vizita majestății-sale, spune Oskar visător. Dumnezeule, ce emoție pe noi! Din fericire, mai erau încă două cimitire în apropiere și am putut împrumuta.

— Ce să împrumutați? întreabă Georg. Podoabe de mormînt? Sau flori?

— Ah, în privința asta totul era în ordine. Autentic prusac, mă înțelegeți? Nu, cadavre.

— Cadavre?

— Desigur, cadavre! Bineînțeles nu în chip de cadavre, ci în calitatea pe care o avuseseră înainte de a muri. Infanteriști erau în fiecare cimitir cu duiumul. Fruntași, subofițeri, plutonieri secunzi și locotenenți de asemenea — greutățile începeau cu gradele superioare. Colegul meu de la cimitirul învecinat avea, de exemplu, trei maiori; eu n-aveam nici unul. Aveam însă doi locotenent-colonei și un colonel. I-am dat un locotenent-colonel în schimbul a doi maiori. Odată cu tîrgul ăsta m-am ales și cu o gîscă grasă, atît considera colegul meu de mare rușinea să nu aibă nici un locotenent-colonel. Nu-și putea închipui, cum te poți prezenta în fața majestății-sale fără un locotenent-colonel mort.

Georg își acoperă fața cu mîna.

— Nici măcar acum nu îndrăznesc să mă gîndesc la toate astea.

Oskar dă din cap și-și aprinde o țigară subțire.

— Dar încă nu era nimic pe lîngă comandantul celui de al treilea cimitir, explică el liniștit. Ăla n-avea nimic din marfa asta mai de soi. Nici măcar un maior. Locotenenți, numai în cantități reduse. Era disperat. Eu eram bine asortat și, în cele din urmă, i-am dat pe unul din maiorii, pe care-i primisem pentru locotenent-colonelul meu, în schimbul a doi căpitani și a unui plutonier de

stat-major. De fapt am fost culant. Căpitani aveam și eu; un plutonier de stat-major era însă o raritate. După cum știți, porcii ăștia stau întotdeauna în spatele frontului și nu vin aproape niciodată în bătaia focului; de aceea se și poartă ca niște hingheri. Așadar i-am luat pe aceștia trei din mărinimie și pentru că mi-a făcut plăcere să am un plutonier-major, care să nu mai poată urla.

— N-aveai nici un general? întreb eu.

— General??? Un general căzut pe front e ceva atît de rar ca...Se frămîntă să găsească o comparație. Sînteți cumva colecționari de gîndaci?

— Nu, răspundem Georg și cu mine la unison.

— Păcat, spune Oskar. Ei, ca o rădașcă uriașă, *Lucanus cervus*, sau, dacă sînteți colecționari de fluturi, ca un fluture Cap de mort. Altfel cum ar mai fi războaie? Chiar și colonelul meu fusese lovit de dambla. Dar colonelul ăsta...

Deodată Oskar-Lacrimă rînjește. Capătă o înfățișare ciudată; de la atîta plîns are cute pe față ca un copoi și, de obicei, aceeași expresie jalnic-festivă.

— Așadar al treilea comandant trebuia, desigur, să aibă și el un ofițer de stat-major. Mi-a oferit în schimb orice voiam, dar mie nu-mi mai trebuia nimic; aveam și un plutonier de stat-major, căruia îi dădusem un mormînt așezat pe colț, într-o poziție la vedere. În cele din urmă i-am cedat — contra treizeci și șase de sticle de votcă din cea mai bună. Ce e drept, i-am transferat pentru asta pe colonelul nu pe locotenent-colonelul meu. Treizeci și șase de sticle! De atunci, domnii mei, mi se trage și astăzi preferința pentru votcă. Aici, însă, nu se găsește nicăieri.

Oskar se înduplecă s-o înlocuiască, bînd încă un rachiu.

— De ce ți-ai făcut atîta treabă cu cadavrele alea? întreabă Georg. A fost nevoie totuși să le schimbi locurile. De ce n-ai pus, pur și simplu, cîteva cruci cu nume născocite, cu grade superioare, și cu asta basta? În felul ăsta puteai să ai și un general-locotenent.

Oskar e indignat.

— Dar bine, domnule Kroll, spune el blînd și cu re-

pros. Asta ar fi fost o falsificare. Poate chiar profanare de cadavre...

— Profanare de cadavre, numai în cazul cînd ai fi dat un maior mort pentru un grad inferior, spun eu. Nu însă cînd e vorba de un infanterist, pe care l-ai fi ridicat pentru o singură zi la grad de general.

— Trebuia să pui crucile cu nume născocite pe morminte goale, adaugă Georg. Atunci n-ar mai fi însemnat profanare de cadavre.

— Dar tot falsificare rămînea. Şi putea fi dată în vileag, răspunde Oskar. Chiar de către gropari. Şi ce mă făceam ? Afară de asta — un general fals ? Se cutremură. Majestatea-sa îşi cunoaşte negreşit generalii.

Lăsăm totul baltă. Şi pe Oskar.

— Ştiţi care a fost partea comică în treaba asta ? întreabă el.

Tăcem. Întrebarea poate fi numai retorică şi nu cere răspuns.

— O zi înainte de inspecţie, vizita a fost amînată. Majestatea-sa n-a mai venit deloc. Plantasem o mare de primule şi narcise.

— Aţi restituit morţii schimbaţi ? întreabă Georg.

— Asta ne-ar fi dat prea mult de lucru. Fuseseră făcute şi actele. Şi rudele fuseseră informate că morţii lor au fost mutaţi. Asta se întîmpla dealtfel adesea. Cimitirele cădeau în zona de luptă şi după aceea se lua totul de la început. Furios a fost numai comandantul cu votca. A încercat chiar să năvălească la mine, însoţit de şoferul său, ca să-şi ia înapoi lăzile ; eu le ascunsesem însă cît se putea mai bine, cu mult timp înainte. Într-o groapă goală. Oskar cască. Da, ce timpuri erau pe atunci ! Aveam în subordine cîteva mii de morminte. Pentru azi — scoate un bileţel din buzunar — două pietre mijlocii, cu placă de marmură, domnule Kroll. Asta-i tot, din păcate.

Străbat grădina întunecată a ospiciului. Isabelle s-a dus astăzi, după multă vreme, pentru prima oară la slujba bisericească. O caut, dar n-o găsesc nicăieri. În locul ei

îl întîlnesc pe Bodendieck, care miroase a tămîie și a țigări.

— Ce ești în momentul de față ? mă întreabă el. Ateu, budist, sceptic sau te-ai întors pe căile Domnului ?

— Fiecare dintre noi e întotdeauna pe căile Domnului, răspund eu, obosit să-l mai înfrunt. Depinde numai ce înțelege prin asta.

— Bravo, spune Bodendieck. Wernicke te căuta. De ce lupți cu atîta înverșunare împotriva unui lucru atît de simplu cum e credința ?

— Pentru că un sceptic combativ e mai apreciat în cer decît nouăzeci și nouă de vicari, care din copilărie cîntă osanale, îi răspund.

Bodendieck zîmbește pe sub mustață. Nu vreau să mă cert cu el ; îmi amintesc de isprava lui din tufișul bisericii Sfînta Maria.

— Cînd vii la spovedanie ? mă întreabă.

— Așa cum au venit doi păcătoși de la biserica Sfînta Maria ?

Tresare.

— Aha, ai aflat ? Nu, nu așa. Ai să vii de bună voie ! Nu mai întîrzia.

Nu-i răspund nimic și ne despărțim prieteni. Pe drumul spre camera lui Wernicke frunzele copacilor flutură prin aer ca liliecii. Miroase în tot locul a pămînt și a toamnă. „Unde o fi vara ?" îmi spun în gînd. „Parcă abia acum era aici !"

Wernicke împinge de o parte o grămadă de hîrtii.

— Ai văzut-o pe domnișoara Terhoven ? mă întreabă.

— La biserică. Altfel nu.

Dă din cap.

— Nu te mai ocupa deocamdată de ea.

— Bine, zic eu. Alte ordine ?

— Nu fi prost ! Nu e vorba de ordine. Fac ceea ce cred că e bine pentru bolnavii mei. Mă privește mai atent. Nu cumva ești îndrăgostit ?

— Îndrăgostit ? De cine ?

— De domnișoara Terhoven. De cine alta? E o puștoaică drăguță. Ei drăcie, la povestea asta nici nu m-aș fi gîndit!

— Nici eu. La care poveste?

— Atunci e bine. Rîde. Dealtfel nu ți-ar fi stricat deloc.

— Așa? răspund eu. Credeam, pînă acum, că numai Bodendieck e aici reprezentantul lui Dumnezeu. Acum te mai avem și pe dumneata. Știi exact ce strică și ce nu, nu-i așa?

Wernicke tace o clipă.

— Așadar, totuși, spune el apoi. Ei, și dacă! Păcat că n-am putut fi și eu o dată de față! Tocmai la dumneata! Trebuie să fi fost niște strașnice dialoguri de prostănaci. Ia o țigară. Ai observat că a venit toamna?

— Da, spun eu! În privința asta sînt de acord cu dumneata.

Wernicke îmi întinde cutia cu țigări. Iau una. N-aș vrea ca refuzul să fie interpretat drept un nou semn că aș fi îndrăgostit. Mă simt deodată atît de rău că îmi vine să vărs. Totuși aprind țigara.

— Ți-am rămas dator o explicație, spune Wernicke. Mama! A fost iar aici două seri. În sfîrșit, a vorbit. Bărbatul mort de mult; mama drăguță, tînără, cu amant de care se îndrăgostise nebunește și fata, pe cît se pare; mama și amantul imprudenți, fata geloasă îi surprinde într-o situație foarte intimă, poate că îi și urmărea de mai multă vreme — înțelegi?

— Nu, răspund eu.

Toate acestea mă îngrețoșează ca și țigara lui Wernicke.

— Deci așa stau lucrurile, continuă Wernicke cu plăcere. Ura fetei, scîrbă, complexe, refugiu în dedublarea personalității; exact tipul care evadează din realitate și trăiește în lumea viselor. Pe lîngă asta, mai tîrziu, mama s-a căsătorit cu amantul, din care cauză fata a ajuns la criză — acum înțelegi?

— Nu.

— Dar e atît de simplu, spune Wernicke nerăbdător. Greu a fost pînă am descoperit miezul lucrurilor, acum

însă — își freacă mîinile. Mai avem și norocul că al doilea soț, fostul amant, Ralph sau Rudolf sau un nume asemănător, nu ne mai stă în cale. Cu trei luni în urmă a divorțat, acum două săptămîni a murit într-un accident de automobil — cauza a fost deci înlăturată, drumul e liber — în sfîrșit, acum trebuie să fi înțeles.

— Da, răspund eu și îmi vine să-i astup veselului om de știință gîtlejul cu un tampon îmbibat cu cloroform.

— Ei, vezi! Acum depinde care va fi rezolvarea. Mama, care dintr-o dată nu mai e o rivală, pregătește cu grijă întîlnirea — încă de o săptămînă acționez în privința asta și totul merge foarte bine. Ai văzut că domnișoara Terhoven a fost iar astă-seară la slujbă la biserică...

— Ești de părere că dumneata ai readus-o pe drumul cel bun? Dumneata, ateul, nu Bodendieck?

— Prostii! exclamă Wernicke, cam supărat de stupiditatea mea. Nu e vorba de asta! Am vrut să spun că e mai deschisă, mai accesibilă, mai nestînjenită — n-ai observat și dumneata cînd ai fost ultima oară aici?

— Da.

— Ei, poftim! Wernicke își freacă din nou mîinile. După primul șoc puternic, ăsta a fost deci un rezultat îmbucurător.

— Șocul n-a fost și el un rezultat al tratamentului dumitale?

— Făcea parte din tratament.

Mă gîndesc la Isabelle în camera ei.

— Felicitările mele!

Wernicke e atît de obsedat de problemă, încît nu-și dă seama de ironie.

— Prima întîlnire fugitivă și tratamentul au produs bineînțeles revenirea; asta a fost dealtfel și intenția mea — dar de atunci — am mari speranțe! Înțelegi că acum nu mai pot folosi nimic care ar putea abate...

— Înțeleg, n-ai nevoie de mine.

Wernicke dă din cap în semn de aprobare.

— Știam că vei înțelege! Și dumneata ai ceva din curiozitatea omului de știință. Un timp ai fost foarte util, dar acum... Ce-i cu dumneata? Ți-e prea cald?

— Ţigara. E prea tare.

— Dimpotrivă, afirmă neobositul om de ştiinţă. Ţigările astea braziliene îţi dau impresia că sînt tari — sînt însă tot ce poate fi mai uşor.

„Multe sînt aşa pe lume", gîndesc, şi pun iarba rea deoparte.

— Creierul omenesc! spune Wernicke aproape exaltat. Pe vremuri voiam să mă fac marinar, aventurier şi explorator în păduri virgine — ridicol! Cea mai mare aventură e ascunsă aici! Se bate pe frunte. Cred că ţi-am mai explicat asta cîndva.

— Da, răspund. Chiar deseori.

Cojile verzi ale castanelor pîrîie sub picioarele mele. „Îndrăgostit ca un prostănac", gîndesc eu, „ce-o fi vrînd să spună acest găgăuţă al faptelor concrete? De-ar fi atît de simplu!" Mă îndrept spre poartă şi mă strecor pe lîngă o doamnă care se apropie încet de mine. Poartă o etolă de blană şi nu e din ospiciu. Pe întuneric, văd o faţă palidă, ştearsă şi în urma ei adie un miros de parfum.

— Cine era? întreb paznicul la ieşire.

— O doamnă care se duce la doctorul Wernicke. A mai fost de cîteva ori. Mi se pare că are pe cineva internat aici.

„Mama", îmi spun în gînd, cu speranţa că nu e ea. Mă opresc afară şi privesc ospiciul. Mă cuprinde mînia, furia, că am fost ridicol şi apoi o milă fără seamăn faţă de mine însumi. Dar din toate nu rămîne nimic decît neajutorarea. Mă sprijin de un castan, simt tulpina rece şi nu ştiu ce vreau şi ce aş dori.

Plec mai departe şi în timp ce merg mi-e mai bine. „Lasă-i să vorbească, Isabelle, lasă-i să rîdă de noi prostănacii!" îmi spun în gînd. „Tu, viaţă dulce şi dragă, tu, zburătoare nestăvilită, care ai mers cu paşi siguri acolo unde toţi se prăbuşesc, care ai plutit, acolo unde alţii cu cizme cazone tropăie, dar care te-ai încurcat şi te-ai smuls însîngerată din pînze de păianjeni şi graniţe, pe care alţii nu le văd — ce-or fi vrînd de la tine? De ce trebuie cu atîta înverşunare să te aducă înapoi în lumea lor, în lu-

mea noastră ? De ce nu te lasă în viaţa ta de fluture, dincolo de cauză şi efect, de timp şi moarte ? Să fie gelozie ? Nevinovăţie ? Sau e adevărat ce spune Wernicke, că trebuie să te salveze de ceea ce ar putea fi mai rău, de temerile fără nume care ar mai fi putut interveni, mai puternice decît cele pe care el însuşi le-a conjurat, şi în final, de vegetarea animalică în stupiditate ? Dar e oare sigur că va putea ? E sigur că tocmai cu încercările lui de salvare nu te va distruge sau nu te va împinge mai repede tocmai acolo de unde vrea să te salveze ? Cine ştie ? Ce ştie despre muşte, vînt, primejdii, încîntarea zilelor şi nopţilor fără spaţiu şi timp, acest om de ştiinţă, acest colecţionar de fluturi ? Cunoaşte el viitorul ? A băut el luna ? Ştie el că plantele strigă ? Rîde de toate astea. Pentru Wernicke sînt numai o reacţie de evadare faţă de o întîmplare brutală. Dar este el oare un profet, care vede dinainte ce se va întîmpla ? E Dumnezeu, ca să ştie ce trebuie să se întîmple ? Despre mine ce a ştiut ? Că ar fi fost destul de bine, dacă aş fi fost puţin îndrăgostit ? Dar ce ştiu eu însumi despre asta ? A izbucnit şi se desfăşoară fără sfîrşit. Am presimţit eu că va fi aşa ? Cum te poţi dărui astfel cuiva ? N-am alungat eu însumi tot mereu aceste gînduri în săptămînile care zac acum departe, la orizont, ca un soare-apune de neatins ? Dar de ce mă plîng ? Ce mă înfioreză ? N-ar putea să fie totul bine şi Isabelle sănătoasă şi..."

Aici mă opresc. Ce va fi ? Nu va pleca oare ? Şi apoi n-a apărut deodată o mamă cu etolă de blană, parfumată discret, cu rude în urma ei şi pretenţii în ce o priveşte pe Isabelle ? Nu e ea oare pierdută pentru mine, care nici măcar nu-mi pot strînge destui bani pentru a-mi cumpăra un costum de haine ? Şi nu sînt poate atît de derutat tocmai din pricina asta ? Dintr-un egoism obtuz ? Şi toate celelalte nu sînt oare numai faţadă ?

Intru într-o cramă. La mese, cîţiva şoferi. Într-o oglindă cu ape de la bufet, îmi văd obrazul strîmbat. În faţa mea, într-o vitrină, sînt expuse şase sandvişuri uscate cu sardele, care de vechi ce sînt au cozile ridicate. Beau un rachiu şi am senzaţia că în stomacul meu e o gaură

adîncă, dureroasă. Mănînc sandvișurile cu sardele și încă alte cîteva cu brînză veche; au un gust oribil, dar mă îndop cu ele. Apoi mănînc cîrnăciori din carne de cal, care sînt atît de roșii, că ar putea aproape să necheze. Sînt din ce în ce mai nenorocit și mai înfometat. Aș fi în stare să mănînc tot ce se găsește la bufet.

— Omule, spune birtașul. Dar știu că ai poftă de mîncare!

— Da. Mai poți să-mi dai ceva?

— Supă de mazăre. Supă deasă. Dacă mai moi și pîine în ea...

— Bine, dă-mi supă de mazăre.

Înghit supa de mazăre și birtașul îmi aduce, din proprie inițiativă, încă o felie de pîine, unsă cu untură de porc. O dau gata și pe asta și sînt mai înfometat și mai nenorocit ca înainte. Șoferilor începe să li se trezească interesul pentru mine.

— Am cunoscut odată pe cineva, care era în stare să mănînce treizeci de ouă tari dintr-un foc, spune unul dintre ei.

— Asta e imposibil. Murea. S-a dovedit științific.

Îmi ațintesc supărat privirea asupra omului de știință.

— Ai văzut dumneata? îl întreb.

— E sigur, răspunde el.

— Nu e deloc sigur. Stabilit științific este numai că șoferii mor de tineri.

— Cum asta?

— Din cauza vaporilor de benzină. Intoxicare lentă.

Birtașul apare cu un fel de salată italienească. Somnolența lui s-a transformat într-un interes sportiv. De unde a scos salată cu maioneză, e o enigmă. Salata e chiar proaspătă. Poate că a sacrificat-o din propria lui cină. O înfulec și pe asta în mine și plec — stomacul mă arde, dar pare să fie tot gol și cîtuși de puțin satisfăcut.

Străzile sînt învăluite într-o lumină cenușie și tulbure. Peste tot stau cerșetori. Dar nu sînt cerșetorii de pe vremuri — acum sînt amputații, betegii, șomerii, bătrînii tăcuți, cu obraji ca de hîrtie mototolită și decolorată. Mă cuprinde deodată rușinea că m-am îndopat fără rost.

Dacă le-aș fi dat la vreo doi sau trei dintre acești oameni ce am înghițit eu, ar fi fost sătui pentru o seară întreagă și mie nu mi-ar fi fost mai foame decît îmi e acum. Scot din buzunar banii care mi-au mai rămas și îi dăruiesc. Nu mai sînt mulți și pentru mine nu-i nici o pagubă ; mîine la zece dimineața, cînd va apărea cursul dolarului, valoarea lor va fi oricum scăzută cu un sfert. Din toamnă, ftizia galopantă a mărcii germane a intrat într-un ritm de zece ori mai mare. Cerșetorii cunosc situația și dispar imediat, deoarece fiecare minut e prețios ; prețul supei poate să crească într-o oră cu cîteva milioane de mărci. Depinde dacă birtașul trebuie sau nu să facă a doua zi cumpărături — sau dacă el însuși e afacerist sau o victimă. Dacă e și el o victimă, atunci e mană cerească pentru victimele mai mărunte și ridică prețurile prea tîrziu.

Pornesc mai departe. Din spitalul orășenesc ies cîțiva oameni. Printre ei o femeie, care are brațul drept legat în sus pe o atelă. Emană un miros de medicamente. În întuneric, spitalul are aerul unei cetăți a luminii. La aproape toate ferestrele se văd lămpile arzînd ; fiecare cameră pare să fie ocupată. Pe timp de inflație, oamenii mor repede. Asta o știm și noi.

Pe Strada Mare mă duc la o băcănie, care adeseori mai rămîne deschisă după programul oficial. Firma noastră a căzut la o înțelegere cu proprietăreasa magazinului. A primit de la noi pentru bărbatul ei o piatră de mormînt de mărime mijlocie și pentru asta avem dreptul să ne procurăm de la ea, în mărci, mărfuri în valoare de șase dolari, la cursul dolarului din 2 septembrie. Este un schimb comercial pe termen prelungit. Dealtfel de multă vreme schimbul e peste tot la modă. Se face schimb cu paturi vechi contra canari și bibelouri, porțelan contra cîrnați, bijuterii contra cartofi, mobilă contra pîine, piane contra șuncă, lame de ras întrebuințate contra resturi de legume, blănuri vechi contra tunici militare prefăcute și moștenirile contra alimente. Cu o lună în urmă, lui Georg i s-a ivit chiar prilejul să poată achiziționa un smoching aproape nou contra unei coloane sparte din marmură, cu soclu.

A renunțat cu inimă grea, pentru că e superstițios și crede că în lucrurile morților mai rămîne multă vreme ceva din cei dispăruți. Văduva i-a explicat că smochingul a fost curățat chimic, așadar că e, de fapt, absolut nou și se presupune că vaporii de clor au alungat din fiecare cută urmele mortului. Georg s-a codit mult, căci smochingul i se potrivea ; pînă la urmă totuși a renunțat.

Apăs pe clanța magazinului. Ușa e încuiată. „Bineînțeles", gîndesc eu și privesc înfometat vitrinele. În cele din urmă, obosit, pornesc spre casă. În curte se află șase plăci mici de gresie. Sînt încă neatinse, nu poartă nici un nume gravat pe ele. Kurt Bach le-a făcut. De fapt, e o pîngărire a talentului său. Șlefuirea pietrei e o muncă obișnuită de cioplitor de piatră. În momentul de față, însă, nu avem contracte pentru lei muribunzi și monumente de eroi. Iată de ce, Kurt lucrează pentru stoc plăci foarte mici, ieftine, de care avem întotdeauna nevoie, mai cu seamă acum toamna, cînd, ca și primăvara, moartea este iar foarte frecventă. Gripa, foametea, mîncarea proastă și lipsa de rezistență îi poartă de grijă.

În casa familiei Knopf zumzăie înfundat mașinile de cusut. Prin geamul de la ușă răzbate lumina din camera unde se cos rochiile de doliu. În odaia bătrînului Knopf e întuneric. Probabil că a și murit. Mă gîndesc că ar trebui să-i punem la mormînt obeliscul negru, acest deget sinistru de piatră, care se ridică de la pămînt spre cer. Pentru Knopf a fost cea de a doua patrie și, pînă acum, două generații ale familiei Kroll tot n-au fost în stare să vîndă acest întunecat semn acuzator.

Intru în birou.

— Vino încoace ! mă strigă Georg care m-a auzit de la el din cameră.

Deschid ușa și rămîn uimit. Georg șade, ca de obicei, în fotoliu, cu revistele ilustrate în față. Cercul săptămînal de lectură al lumii elegante, din care face parte, i-a trimis chiar acum hrană proaspătă. Dar asta nu e tot — e îmbrăcat în smoching, cu cămașă scrobită și cu vestă albă, o imagine ca din revistă : holteiul.

— Așadar, totuși ! constat eu. Ți-ai jertfit avertismentul dat de instinct pentru setea de plăceri. Smochingul văduvei !

— Nicidecum ! Georg se umflă în pene, încîntat de el însuși. Ce vezi aici este un exemplu de felul cum femeile ne întrec în iscusință. Asta e alt smoching. Văduva l-a schimbat pe al ei cu ăsta, la un croitor și astfel și-a plătit datoria, menajîndu-mi sensibilitatea. Uită-te aici — smochingul văduvei era căptușit cu saten, ăsta e cu mătase naturală. Îmi vine și mai bine la subsori. Datorită inflației, prețul în mărci-aur este același, costumul mai elegant. În mod excepțional, se întîmplă să fie răsplătită o dată chiar și sensibilitatea.

Mă uit la el. Smochingul e bun, dar nu e chiar nou. Mă abțin să tulbur sensibilitatea lui Georg, spunîndu-i că și acest obiect provine probabil tot de la un mort. În definitiv ce nu provine de la morți ? Limba noastră, obiceiurile, cunoașterea, disperarea noastră — ce nu-i de la ei ? Dealtfel, în timpul războiului și îndeosebi în ultimul an de campanie, Georg a purtat atîtea uniforme de la morți, uneori chiar cu urmele unor pete vechi de sînge și cu găurile, datorate gloanțelor, cîrpite, încît dacă acum nu mai vrea să audă de așa ceva, asta nu-i numai din pricina sensibilității de natură nervoasă, ci e revoltă și dorință de pace. Și pacea e întruchipată în mintea lui prin faptul că nu mai e nevoit să poarte haine de la morți.

— Ce mai fac actrițele de film Henny Porten, Erna Morena și neasemuita Lia de Putti ? îl întreb.

— Au aceleași griji ca și noi ! îmi explică Georg. Să se aprovizioneze cît mai repede cu obiecte de valoare, automobile, blănuri, diademe, cîini, case, acțiuni și producători de filme — numai că lor le e mai ușor s-o facă decît nouă.

Privește încîntat poza unei serate de la Hollywood. Se vede acolo imaginea unui bal de o eleganță indescriptibilă. Domnii, ca și Georg, sînt îmbrăcați în smoching și în frac.

— Cînd ai să-ți procuri și tu un frac ? întreb eu.

— După ce mă voi fi dus cu smochingul la primul bal. Pentru asta o să plec la Berlin. Trei zile! Cîndva, cînd se va sfîrși inflația și banii vor fi iar bani și nu vînt. Între timp, după cum vezi, mă pregătesc.

— Îți lipsesc pantofii de lac, zic eu, spre surprinderea mea, enervat de omul de lume încîntat de sine.

Georg scoate moneda de douăzeci de mărci-aur din buzunar, o aruncă în sus, o prinde și fără nici o vorbă și-o pune la loc. Îl privesc cu invidie mistuitoare. Stă liniștit, fără prea multe griji, în buzunarul de la piept are o țigară de foi, care nu i se va părea amară ca fierea cum mi s-a părut mie braziliana pe care mi-a dat-o Wernicke. Peste drum locuiește Lisa, îndrăgostită nebunește de el, pur și simplu pentru că Georg se trage dintr-o familie care se ocupa cu negustoria de pe vremea cînd tatăl ei mai era încă muncitor ziler. Îl admirase de copil, pe cînd Georg purta guler alb și pe părul buclat — îl mai avea pe atunci — o beretă de marinar, în timp ce rochia ei era făcută dintr-o fustă veche a maică-si. Și a rămas cu această admirație, Georg nemaiavînd nimic de adăugat la aureola sa. Cred că Lisa nici nu știe că e chel — pentru ea e tot prințul de familie bună în costum de marinar.

— Tu o duci bine, îi spun.

— Mi se și cuvine, răspunde Georg și închide caietele cercului de lectură Modernitas. Apoi scoate o cutie cu sardele din lada de la fereastră și arată spre o jumătate de pîine și o bucată de unt. Ce-ar fi să luăm o gustare frugală de seară, în vederea vieții de noapte într-un oraș mijlociu?

Sînt aceleași sardele după care îmi lăsase gura apă în vitrina de pe Strada Mare. Acum, deodată, nu mai pot să le văd.

— Mă uimești, spun eu. De ce îți iei cina? De ce nu dinezi în hainele tale de seară la fostul Hotel Hohenzollern, actualul Reichshof. Icre negre și animale marine?

— Îmi plac contrastele, răspunde Georg. Altfel cum aș putea trăi ca negustor de pietre funerare, într-un orășel oarecare, cu dorul de lumea mare?

În plină splendoare, stă la fereastră. Deodată, din stradă, se aude un strigăt de admiraţie cam răguşit. Georg ia poziţia *en face*, cu mîinile în buzunare, astfel ca vesta albă să iasă în evidenţă. Atît cît poate ea, Lisa se topeşte. Se înfăşoară în chimonou, se învîrteşte într-un fel de dans arab, îşi desface din nou capotul, apare deodată goală şi întunecată, în chip de siluetă, în faţa lămpii, se înfăşoară iarăşi în chimonou, pune lampa lîngă ea şi e din nou caldă şi brunetă printre cocorii de pe chimono, cu un rîs alb ca o gardenie pe gura ei lacomă. Georg, ca un paşă, primeşte omagiul şi mă lasă să particip la el ca un eunuc inofensiv. Datorită acestui moment şi-a întărit din nou, pentru multă vreme, poziţia băiatului în costum marinar, care îşi cîştigase admiraţia fetiţei în zdrenţe. Pentru Lisa, care la „Moara roşie", printre speculanţi, se simte în largul ei, un smoching nu reprezintă nici o noutate, dar văzîndu-l la Georg, are cu totul altă semnificaţie. Aur curat!

— Ţie ţi-e uşor, spun eu încă o dată. Şi fără bătaie de cap! Riesenfeld ar putea să-şi taie vinele, să scrie poezii şi să-şi dea toată averea, că tot n-ar putea obţine ce realizezi tu, făcînd pe manechinul.

Georg mă aprobă.

— E o taină. Dar ţie ţi-o pot dezvălui. Nu complica niciodată lucrurile care merg şi de la sine. E cea mai mare înţelepciune din cîte există pe lume. Foarte greu de pus în practică. Îndeosebi pentru intelectuali şi romantici.

— Mai ai ceva de spus?

— Nu. Dar nu te arăta niciodată în chip de Hercule intelectual, dacă un pantalon nou poate avea acelaşi efect. În felul ăsta, nu-ţi enervezi partenerul, nu trebuie să facă eforturi pentru a te urmări, stai liniştit şi destins şi ceea ce vrei să obţii îţi cade, la propriu vorbind, în braţe.

— Vezi să nu-ţi pătezi cu grăsime reverele de mătase, spun eu. Cu sardele se poate uşor întîmpla.

— Ai dreptate. Georg îşi scoate haina. Norocul nu trebuie forţat. Asta e altă deviză demnă de luat în seamă.

Se apucă iarăşi de sardele.

— De ce nu scrii o serie de dictoane pentru firmele producătoare de calendare? îl întreb cu revoltat pe uşu-

raticul ventrilog al înțelepciunii despre viață. E păcat ca asemenea platitudini să fie aruncate în vînt.

— Ți le dăruiesc ție. Pentru mine toate astea nu sînt platitudini, ci un stimulent. Cine e melancolic din fire și mai are și o asemenea meserie trebuie să facă tot ce-i stă în putință pentru a se înveseli și, în același timp, să nu alcoage prea mult. Încă o deviză.

Îmi dau seama că nu mă pot înțelege cu el și, de îndată ce cutia de sardele s-a golit, dispar în cămăruța mea. Dar nici aici nu mă pot liniști — nici măcar la pian, din pricina plutonierului-major muribund sau chiar mort. De marșuri funebre, singurele care s-ar potrivi, sînt sătul pînă în gît.

XXII

In camera bătrînului Knopf apare deodată o stafie. Durează o clipă pînă să-l recunosc în lumina strălucitoare de amiază pe plutonierul-major. Așadar mai trăiește și s-a tîrît din pat la fereastră. Cenușiu, se ridică peste cămașa de noapte cenușie capul lui în lume.

— Ia te uită, îi spun lui Georg. Nu vrea să moară în toiul activității. Bătrînul cal de tăiere vrea să arunce o ultimă privire în direcția rafinăriilor de rachiu din Werdenbrück.

Îl contemplăm. Mustața îi atîrnă în jurul gurii ca un mărăciniș trist. Ochii îi sînt plumburii. Se mai zgîiește o vreme, apoi se întoarce.

— Asta i-a fost ultima privire, zic eu. E mișcător, că pînă și inima de piatră a unui zbir mai vrea să vadă o dată lumea, înainte de a o părăsi pentru totdeauna. Un material pentru Hungermann, poetul social.

— Iată-l că se mai uită o dată, remarcă Georg.

Părăsesc aparatul la care multiplic catalogul pentru reprezentanții noștri și mă duc din nou la fereastră. Plutonic-

rul-major e iar acolo. Din dosul geamurilor strălucitoare se vede că ridică ceva în sus și bea.

— Medicamentul! zic eu. Cum se atîrnă de viață pînă și cea mai descompusă ruină! Alt material pentru Hungermann.

— Asta nu-i medicament, remarcă Georg, care are ochii mai pătrunzători decît mine. Medicamentul nu se pune în sticlă de rachiu.

— Ce?

Deschidem fereastra. Reflexul luminii dispare și văd că Georg are dreptate. Bătrînul Knopf bea dintr-o neîndoielnică sticlă de rachiu.

— Bună idee din partea neveste-si, să-i umple o sticlă cu rachiu cu apă, ca s-o bea mai ușor. Rachiu doar nu mai are în cameră, s-a cotrobăit în toate colțurile.

Georg clatină neîncrezător din cap.

— Dacă ar fi apă, ar fi aruncat de mult sticla afară pe fereastră. De cînd îl cunosc pe bătrîn, n-a folosit apa decît la spălat — și asta fără plăcere. Ce vezi colo, e rachiu, pe care, în ciuda percheziției, l-a avut ascuns undeva și tu, Ludwig, ai în fața ta spectacolul grandios al unui om care își întîmpină curajos soarta. Bătrînul plutonier-major vrea să cadă pe cîmpul de onoare, cu mîna pe beregata inamicului.

— Să n-o chem pe nevastă-sa?

— Crezi că ar reuși să-i ia sticla?

— Nu.

— Doctorul i-a mai dat cel mult cîteva zile. Ce rațiune ar avea?

— Cea a creștinului sau a fatalistului. Domnule Knopf! strig eu. Domnule plutonier-major!

Nu știu dacă m-a auzit, dar face o mișcare cu sticla, care pare a fi un salut. Apoi duce din nou sticla la gură.

— Domnule Knopf! strig eu din nou. Doamnă Knopf!

— Prea tîrziu, spune Georg.

Knopf s-a oprit. Face încă o mișcare circulară cu sticla. Așteptăm să-l vedem căzînd. Doctorul explicase că fiecare picătură de alcool ar fi ucigătoare pentru el. După un timp, dispare în fundul camerei ca un cadavru care se scufundă cu încetul în apă.

— Frumoasă moarte, spune Georg.

— Ar trebui să anunțăm familia.

— Lasă-l în pace. Bătrînul a fost un netrebnic. Sînt bucuroase c-au scăpat de el.

— Asta nu știu. Atașamentul ăre căi ciudate. Ar fi în stare să-i pompeze stomacul.

— Dar el s-ar împotrivi cu atîta forță, că l-ar lovi damblaua sau i-ar plesni ficatul. Telefonează-i doctorului, dacă asta îți calmează conștiința. Hirschmann îl cheamă.

Reușesc să dau de doctor.

— Bătrînul Knopf a golit chiar acum o sticlă mică de rachiu, spun eu. L-am văzut de la fereastră.

— Dintr-o dată ?

— Cred că din două înghițituri. Asta are vreo importanță ?

— Nici una ! Am întrebat așa din curiozitate. Odihnească-se în pace !

— Nu se poate face nimic ?

— Nimic, răspunde Hirschmann. Oricum ar muri. Mă mir că a mai rezistat pînă azi. Puneți-i o piatră funerară în formă de sticlă.

— Ce om fără inimă sînteți, spun eu.

— Nu fără inimă, cinic. Ar trebui să cunoașteți deosebirea. Doar sînteți din aceeași branșă ! Cinismul este inima cu semn negativ în față, dacă asta vă consolează. N-aveți decît să beți o înghițitură în amintirea betivanului trecut în lumea de apoi.

Închid telefonul.

— Georg, cred că a venit într-adevăr vremea să părăsesc meseria noastră. Prea te abrutizează.

— Nu te abrutizează. Te tocește.

— Mai rău ! Nu se potrivește cu un membru al academiei scriitorilor din Werdenbrück. Cum rămîne cu adînca uimire, groaza, veneratia în fața morții, dacă ele sînt evaluate potrivit încasărilor și monumentelor ?

— Rămîne destul, spune Georg. Dar te înțeleg. Acum să mergem la Eduard și să închinăm în tăcere un pahar pentru bătrînul major care a slujit atîta vreme în armată.

După-amiază ne întoarcem acasă. O oră mai tîrziu, din locuința Knopf se aud zgomote și țipete.

— Să-i fie țărîna ușoară ! spune Georg. Hai, să mergem și noi pe-acolo, să le spunem obișnuitele cuvinte de consolare.

— Să sperăm că sînt gata cu toată ținuta de doliu. Asta va fi singura consolare de care au nevoie în momentul ăsta.

Ușa nu e încuiată. O deschidem fără să sunăm și rămînem împietriți. Ne întîmpină un tablou neașteptat. Bătrînul Knopf e în cameră, îmbrăcat, cu bastonul în mînă, pregătit de plecare. În spatele celor trei mașini de cusut se înghesuie soția și cele trei fiice ale sale. Knopf strigă furios și le lovește cu bastonul. Cu o mînă se sprijină de capul mașinii de cusut din față, ca să-și țină echilibrul, cu cealaltă le bate. Loviturile nu sînt deosebit de puternice, dar Knopf face ce poate. De jur împrejur rochiile de doliu zac pe podea.

E simplu de constatat situația. În loc să-l ucidă, rachiul l-a înviorat într-atît pe plutonierul-major, încît s-a îmbrăcat, ca să-și facă probabil obișnuitul tur prin cîrciumi. Deoarece nimeni nu i-a spus că ar fi bolnav de moarte, și de teama lui, soția nu adusese nici măcar un preot, care să-l fi pregătit pentru veșnica fericire, lui Knopf nu i-a dat deloc prin gînd să moară. A mai rezistat la multe atacuri și acesta este pentru el unul dintre cele multe. Se înțelege că acum e furios — nici un om nu se bucură cînd vede că familia l-a șters cu totul din rîndul celor vii și cheltuiește bani grei pentru îmbrăcămintea de doliu.

— Bandă blestemată ! zbiară iar. V-ați și bucurat, ai ? Vă arăt eu vouă !

N-o nimerește pe nevastă-sa și șuieră de mînie. Ea îi apucă bastonul.

— Tată dragă, dar trebuia să ne pregătim, doctorul...

— Doctorul e un idiot ! Dă drumul bastonului, afurisito ! Dă-i drumul, cînd îți spun, bestie !

Femeia mică și grasă dă într-adevăr drumul bastonului. Rățoiul sîsîit din fața ei îl învîrtește și o lovește pe una dintre fiicele lui. Cele trei femei l-ar putea dezarma cu ușurință pe bătrînul slab, dar el le ține din scurt, așa cum

face un plutonier-major cu recruții săi. Fetele au prins acum bastonul și plîngînd, încearcă să-i dea tot felul de explicații. Knopf nu le ascultă.

— Lăsați-mi bastonul, scorpiilor! Vă arăt eu vouă, să risipiți bani și să-i aruncați pe fereastră.

Bastonul e eliberat. Knopf începe iar să lovească. Nu nimerește și din pricina avîntului în gol, cade în genunchi. Cînd se ridică să-și ciomăgească în continuare haremul după porunca lui Zarathustra, are bășici de salivă pe mustață.

— Tată, ai să mori dacă te enervezi așa! strigă fetele printre lacrimi. Liniștește-te odată. Sîntem fericite că trăiești. Să-ți facem cafea?

— Cafea? Eu o să vă fac vouă cafea. O să vă snopesc în bătăi, afurisitelor! Să azvîrli pe fereastră atîtea bănet...

— Tată, dar putem vinde toate lucrurile astea.

— Să vindeți! O să vă vînd eu pe voi, tîrfe blestemate ce sînteți!

— Dragă tată, nici nu le-am plătit încă! strigă doamna Knopf cu cea mai mare disperare.

Și-a atins ținta. Knopf lasă bastonul să cadă.

— Ce?

Intrăm și noi.

— Domnule Knopf, felicitările mele! spune Georg.

— Pupați-mă în fund! răspunde plutonierul-major. Nu vedeți că sînt ocupat?

— Te obosești prea mult.

— Așa? Ce vă privește? Familia mea mă duce de rîpă.

— Soția dumitale a făcut o afacere minunată. Dacă vinde mîine îmbrăcămintea de doliu, realizează, datorită inflației, un cîștig de cîteva miliarde — mai cu seamă, dacă n-a plătit încă materialul.

— Nu, încă nu l-am plătit, strigă cvartetul dintr-o dată.

— Ar trebui să fii bucuros, domnule Knopf. În timpul cît ai fost bolnav, dolarul a crescut considerabil. Fără să știi, în somn, ai cîștigat datorită valorii reale.

Knopf devine atent. Că e inflație, știe din faptul că rachiul s-a scumpit tot mai mult.

— Așa, cîștigat, mormăie el. Apoi se întoarce către cele patru vrăbii burzuluite. Ați cumpărat și un monument funerar pentru mine ?

— Nu, tată ! strigă cvartetul ușurat și cu o privire de implorare către noi.

— De ce nu ? strigă Knopf mînios.

Ele îl privesc urmite.

— Gîștelor ! țipă el. Acum l-am fi putut vinde. În cîștig, nu ? îl întreabă pe Georg.

— Numai dacă ar fi fost plătit. Altfel l-am fi luat pur și simplu înapoi.

— Nu, zău ? Atunci l-am fi vîndut la Hollmann și Klotz și cu banii de acolo v-am fi plătit vouă. Plutonierul-major se adresează din nou progeniturilor sale. Sînteți niște gîște ! Unde sînt banii ? Dacă n-ați plătit materialul, trebuie să mai aveți bani. Dați-i încoace !

— Hai ! spune Georg. Partea emoționantă s-a sfîrșit. La discuții de afaceri n-avem ce căuta.

Se înșală. Peste un sfert de oră, Knopf apare în birou. În jurul lui plutește un miros pătrunzător de rachiu.

— Am aflat tot, spune el. Minciuna iese la iveală. Nevastă-mea mi-a mărturisit. A cumpărat de la voi o piatră funerară.

— N-a plătit-o. Las-o baltă ! Acum tot n-ai nevoie de ea.

— A cumpărat-o, declară plutonierul-major amenințător. Are martori. Nu încercați să vă sustrageți. Da sau nu ?

Georg se uită la mine.

— Ei bine ! Ce e drept, soția dumitale mai curînd s-a informat decît a cumpărat.

— Da sau nu ? țipă Knopf.

— Fiindcă ne cunoaștem de atîta vreme, poți s-o iei cum vrei, domnule Knopf, spune Georg, ca să-l liniștească pe bătrîn.

— Va să zică, e adevărat. Dați-mi în scris.

Iar ne uităm unul la altul. Bătrînul os de militar în retragere a înțeles repede. Vrea să ne ia tare.

— De ce în scris ? întreb eu. Plătește piatra și-ți aparține.

— Potolește-te, pungașule ! se răstește Knopf la mine. În scris ! strigă el. Pentru opt miliarde ! Mult prea scump pentru o bucată de piatră.

— Dacă o vrei, trebuie s-o și plătești pe loc, îi cer eu.

Knopf luptă eroic. Abia peste zece minute e doborît. Scoate opt miliarde din banii pe care i-a luat femeilor și plătește.

— Acum dați-mi în scris, mormăie el.

Îi dăm în scris. Pe fereastră văd femeile din familia sa stînd la ușă. Intimidate, privesc spre noi și ne fac semne. Knopf le-a buzunărît pînă la ultimul sfanț. Între timp și-a primit chitanța.

— Așaaa ! Și acum cît dați pe piatră ? O vînd.

— Opt miliarde.

— Cum ? Hoților ! Opt miliarde am plătit eu. Unde e inflația ?

— Inflația e aici. Piatra valorează astăzi opt miliarde și jumătate. Opt miliarde îți plătim la preț de cumpărare, o jumătate de miliard trebuie să cîștigăm noi la prețul de vînzare.

— Ce ? Speculanți ordinari ! Și eu ? Cîștigul meu unde e ? În buzunarul vostru, nu ?

— Domnule Knopf ! spun eu. Cînd cumperi o bicicletă și peste o oră o revinzi, nu primești pe ea prețul întreg al cumpărării. Asta e o problemă de comerț cu amănuntul, cu ridicata și cumpărător ; principiu pe care se sprijină economia noastră.

— Mă șterg la fund cu economia asta ! declară neclintitul plutonier-major. O bicicletă cumpărată e o bicicletă folosită, chiar dacă n-ai umblat cu ea. Piatra mea funerară e însă nouă.

— Teoretic, a fost și ea folosită, îi răspund eu. În anumită măsură, din punct de vedere economic. Afară de asta, nu ne poți pretinde să pierdem la ea, numai pentru că ai rămas în viață.

— Pungășie ! Nimic alta decît pungășie !

— Păstrează piatra funerară, îl sfătuiește Georg. E un obiect de valoare frumos. Odată și odată tot o s-o folosești. Nici o familie nu e nemuritoare.

— O s-o vînd la concurența voastră. Dacă nu dați imediat zece miliarde pe ea, o vînd la Hollmann și Klotz!

Ridic receptorul.

— Hai, te scutim de treabă. Poftim, cheamă la telefon numărul 624.

Knopf, nesigur, refuză.

— La fel de pungași ca voi! Mîine ce valoare va avea piatra?

— Poate un miliard mai mult. Poate două sau trei miliarde.

— Și peste o săptămînă?

— Domnule Knopf, spune Georg. Dacă am cunoaște dinainte cursul dolarului, n-am sta aici să ne tocmim cu dumneata pentru pietre funerare.

— S-ar putea ușor întîmpla ca într-o lună să fii bilionar, îi explic eu.

Knopf cugetă puțin.

— Bine, o să păstrez piatra, mîrîie el apoi. Păcat că am și plătit-o.

— Ți-o luăm îndărăt oricînd.

— V-ar conveni! Nici nu mă gîndesc s-o vînd fără cîștig. O țin pentru speculă. Așezați-o într-un loc bun. Knopf se uită îngrijorat pe fereastră. Să nu dea vreo ploaie.

— Pietrele funerare rezistă la ploaie.

— Prostii! Dacă le plouă nu mai sînt noi. Pretind ca piatra mea să fie ținută în magazie. Pe paie.

— De ce nu ți-o iei acasă? întreabă Georg. În felul ăsta, peste iarnă e apărată și de frig.

— Ați înnebunit?

— Nicidecum. Multe persoane onorabile își țin chiar și sicriul în locuință. Îndeosebi sfinții și italienii din sud. Mulți îl folosesc chiar ani de-a rîndul drept pat. Cînd bea atît de mult că nu mai poate ajunge acasă, Wilke doarme deseori, acolo sus, în sicriul său uriaș.

— Nu se poate! hotărăște Knopf. Ce-ar zice muierile? Piatra rămîne aici. S-o păstrați cum se cuvine! Răspundeți de ea. S-o asigurați! Pe banii voștri.

M-am săturat de tonul ăsta de plutonier-major.

— Ce-ar fi să-i faci pietrei funerare în fiecare dimineață apelul? întreb eu. Să vezi dacă lustrul e neatins, dacă nu și-a schimbat cumva alinierea în front, dacă soclul stă pe loc cu burta trasă înăuntru, dacă arbuștii dimprejur fac drepți și dacă ții foarte mult, domnul Heinrich Kroll ar putea să se prezinte zilnic în uniformă la raport. S-ar executa desigur cu plăcere.

Knopf mă privește întunecat.

— Lumea ar arăta mult mai bine, dacă ar domni mai multă disciplină prusacă, răspunde el și rîgîie îngrozitor.

Mirosul de rachiu e din ce în ce mai pătrunzător. Plutonierul-major probabil n-a mîncat nimic zile întregi. Knopf rîgîie încă o dată, mai slab acum și mai melodios, se holbează iarăși la noi cu ochii necruțători ai unui plutonier de stat-major la pensie, se întoarce, e gata să cadă, își revine și pleacă hotărît prin curte la stînga — în direcția primei cîrciumi, avînd în buzunar restul de miliarde ale familiei.

Gerda stă în fața reșoului și face varză umplută. E în pielea goală, în picioare cu o pereche de papuci verzi, scîlciați și cu o cîrpă de bucătărie, în pătrățele roșu cu alb, aruncată pe umărul drept. Miroase a varză, untură, pudră și parfum; afară, în fața ferestrei, atîrnă frunzele roșii de viță sălbatică. Toamna privește înăuntru cu ochi albaștri.

— Drăguț din partea ta că ai mai venit o dată, spune ea. Mîine mă mut de aici.

— Da?

Stă fără jenă în fața reșoului și sigură de frumusețea trupului ei.

— Da, răspunde ea. Te interesează?

Se întoarce și se uită la mine.

— Mă interesează, Gerda, răspund eu. Unde te duci?

— La hotelul „Walhalla".

— La Eduard?

Clatină cratița cu varză.

— Ai ceva împotrivă? întrebă apoi.

O privesc. „Ce pot avea împotrivă?" îmi spun. Aș dori să fi avut ceva împotrivă! O clipă vreau să mint — dar știu că-mi ghicește gîndurile.

— Nu mai rămîi nici la „Moara roșie"? o întreb.

— Am încheiat de mult cu „Moara roșie". Numai că ție nu-ți pasă de treburile astea. Nu, nu mai fac ce-am făcut pînă acum. Cu meseria noastră, mori de foame. Mă stabilesc în oraș.

— La Eduard, completez eu.

— Da, la Eduard, repetă ea. Îmi predă barul. O să lucrez acolo.

— Și atunci o să locuiești la „Walhalla"?

— Da, locuiesc la „Walhalla", sus, la mansardă, și lucrez la „Walhalla. Nu mai sînt atît de tînără cum crezi tu; trebuie să mă asigur într-un fel, înainte de a mă trezi fără angajament. Nici cu circul nu e nimic de făcut. A fost numai așa, o ultimă încercare.

— Poți găsi încă mulți ani angajamente, Gerda.

— Nu te pricepi. Știu eu ce fac.

Mă uit la viața sălbatică arămie ce se leagănă în fața ferestrei. N-am nici un motiv, dar mă simt ca un chiulangiu. Legătura mea cu Gerda nu era altceva decît aceea a unui soldat în permisie; dar pentru unul din doi a fost întotdeauna ceva mai mult decît atît.

— Am ținut să ți-o spun eu însămi, mă previne Gerda.

— Voiai să-mi spui că ce-a fost între noi s-a terminat?

Face un semn cu capul.

— Joc cinstit. Eduard a fost singurul care mi-a oferit ceva sigur — o slujbă — și știu ce înseamnă asta. Nu umblu cu înșelătorii.

— De ce...

Mă întrerup.

— Atunci de ce te-ai mai culcat acum cu mine? Asta voiai să întrebi, răspunde Gerda. Nu știi că toți artiștii ambulanți sînt sentimentali? Brusc, începe să rîdă. Adio tinerețe. Hai, varza e gata.

Pune farfuriile pe masă. Mă uit la ea și deodată mă întristez.

— Ia spune, ce face marea ta dragoste sublimă? întreabă ea.

— Nimic, Gerda, nimic.

Umple farfuriile.

— Cînd o să mai ai vreo mică legătură, mă sfătuieşte ea, să nu-i povesteşti niciodată fetei de alte iubiri ale tale. Înţelegi ?

— Da, răspund eu. Îmi pare rău, Gerda.

— Pentru numele lui Dumnezeu ! Ţine-ţi gura şi mănîncă.

O privesc. Mănîncă liniştit şi temeinic, faţa îi e senină şi hotărîtă. Din copilărie, e obişnuită să trăiască independent, îşi cunoaşte existenţa şi e împăcată cu toate. Are tot ce-mi lipseşte mie şi aş fi vrut s-o iubesc, căci viaţa ar fi fost clară şi uşor de cuprins dintr-o privire — aş fi ştiut întotdeauna totul despre ea, tot ce e necesar, nu prea mult, dar ceea ce e incontestabil.

— Ştii, eu nu sînt pretenţioasă, spune Gerda. Am fost crescută cu bătaia şi apoi am fugit de acasă. Acum m-am săturat de meseria mea şi vreau să mă aşez undeva. Eduard nu e cel mai rău.

— E încrezut şi zgîrcit, afirm eu şi-mi pare imediat rău că m-am exprimat aşa.

— Tot e mai bine decît neglijent şi risipitor. Mai cu seamă ca soţ.

— Vreţi să vă căsătoriţi ? întreb eu surprins. Crezi că are într-adevăr intenţia asta ? O să te exploateze şi pe urmă o să-şi ia de nevastă o fată de hotelier cu bani.

— Nu mi-a promis nimic. Am făcut doar un contract pe trei ani pentru bar. În aceşti trei ani, o să-şi dea seama că nu se poate lipsi de mine.

— Te-ai schimbat, spun eu.

— Ah, prostule ! N-am făcut decît să iau o hotărîre.

— În curînd o să ne înjuri împreună cu Eduard pentru că mai avem bonuri ieftine de masă.

— Mai aveţi ?

— Încă pentru o lună şi jumătate.

Gerda rîde.

— Eu n-o să vă înjur. Dealtfel, la timpul lor, le-aţi plătit cum se cuvenea.

— A fost singura noastră afacere de bursă reușită. O urmăresc pe Gerda în timp ce strînge farfuriile. O să i le las lui Georg. Eu n-am să mai vin la „Walhalla".

Ea se întoarce, zîmbește, dar ochii nu-i sînt zîmbitori.

— De ce nu ? mă întreabă.

— Nu știu. Așa simt. Dar poate tot o să vin

— Bineînțeles că o să vii. De ce n-ai veni ?

— Da. De ce nu ? spun eu descurajat.

De jos se aude sunetul înfundat al pianului electric. Mă ridic în picioare și mă duc la fereastră.

— Cît de repede a trecut anul ăsta, constat eu.

— Da, răspunde Gerda și se sprijină de mine. Asta-i ceva obișnuit, murmură ea. Cînd, în sfîrșit, se nimerește să-ți placă cineva, trebuie să fie tocmai unul ca tine — care nu ți se potrivește. Mă împinge la o parte. Și acum, du-te odată — pleacă la dragostea ta sublimă ! Ce știi tu despre femei ?

— Nimic.

Surîde.

— Nici să nu încerci să afli, puiule ! E mai bine așa. Și acum, pleacă ! Uite, ia asta cu tine !

Aduce o monedă și mi-o dă.

— Ce-i asta ? o întreb.

— Un bărbat care trece oamenii prin apă. Aduce noroc.

— Ție ți-a adus noroc ?

— Noroc ? răspunde Gerda. O să fie cu carul. Poate. Și acum, pleacă !

Mă împinge afară și închide ușa în urma mea. Cobor scara. În curte îmi ies în cale două țigănci. Fac parte acum din programul de la cîrciumă. Luptătoarele de ring au plecat de mult.

— Să vă ghicim viitorul, conașule ? întreabă țiganca mai tînără.

Miroase a usturoi și a ceapă.

— Nu, zic eu. Astăzi nu.

La Karl Brill domnește tensiune mare. Pe masă se află un maldăr de bani ; trebuie să fie bilioane. Adversarul e

un bărbat cu cap de focă și mîini foarte mici. Chiar acum a încercat cuiul din perete și se întoarce la masă.

— Încă două sute de miliarde, declară el cu voce limpede.

— Se acceptă, răspunde Karl Brill.

Adversarii depun banii.

— Mai e cineva ? întreabă Karl.

Nu se înscrie nimeni. Pentru toți jocul e prea mare. Lui Karl îi curg broboane de sudoare, dar e plin de încredere. Pariurile sînt în proporție de patruzeci la șaizeci în favoarea lui. A îngăduit ca omul cu înfățișare de focă să mai dea cuiului o mică lovitură de ciocan ; în schimb pariul de jumătate la jumătate a fost stabilit acum patruzeci la șaizeci în favoarea lui.

— Vrei să cînți „Cîntecul de seară al păsăricii" ? mă întreabă Karl.

Mă așez la pian. După scurt timp apare madam Beckmann în chimonou roșu. Nu e la fel de statuară ca de obicei ; munții sînilor se mișcă de parcă dedesubt s-ar dezlănțui un cutremur și ochii sînt și ei altfel decît altă dată. Nu se uită la Karl Brill.

— Klara, spune Karl. Îi cunoști pe toți domnii, în afară de domnul Schweizer. Face un gest elegant. Domnul Schweizer...

Foca se înclină cu o expresie de uimire și de oarecare îngrijorare. Se uită cînd la bani, cînd la femeia planturoasă în formă de cub. Cuiul e înfășurat în vată și Klara își ia poziția de atac. Eu cînt trilurile duble și mă întrerup. Tăcerea e absolută.

Madam Beckmann e liniștită și concentrată. Apoi trupul îi tresare de două ori. Aruncă deodată o privire sălbatică spre Karl.

— Regret ! scrîșnește printre dinți. Nu merge !

Se îndepărtează de la perete și părăsește atelierul.

— Klara ! strigă Karl.

Klara nu răspunde. Adversarul pufnește într-un rîs gros și începe să strîngă banii. Prietenii de beție rămîn ca loviți de trăsnet. Karl Brill geme, se repede la cui și se întoarce înapoi.

— O clipă, spune el. O clipă ! N-am terminat încă. Am pariat pe trei încercări, nu s-au făcut însă decît două.

— Ba trei.

— Asta n-o poţi şti dumneata. Eşti nou în acest domeniu. S-au făcut numai două !

Lui Karl îi curg sudorile. Prietenii de beţic au prins iarăşi glas.

— Două, două ! confirmă ei.

Se iscă o ceartă. Eu nici nu ascult. Mă simt de parcă m-aş afla pe altă planetă. E o senzaţie scurtă, intensă şi îngrozitoare. Sînt bucuros, cînd pot urmări din nou glasurile. Foca a speculat situaţia ; e de acord să admită a treia încercare, cu condiţia să se stabilească alt raport şi anume : treizeci la şaptezeci în favoarea sa. Karl, transpirat, e de acord cu toate. După cum văd, a pontat jumătate din atelier, inclusiv maşina de tălpuit.

— Vino încoace ! îmi şopteşte. Hai cu mine sus ! Trebuie s-o convingem ! Cred că a făcut dinadins.

Urcăm scara. Madam Beckmann îl aştepta pe Karl. E culcată pe pat în chimonoul cu păsări Phönix, enervată, splendidă pentru cineva căruia îi plac femei grase, şi gata de luptă.

— Klara ! şopteşte Karl. De ce ai făcut asta ? A fost intenţionat.

— Aşa ? spune madam Beckmann.

— Cu siguranţă ! ştiu eu ! Îţi jur...

— Nu fi sperjur. Puşlama, te-ai culcat cu casierita de la Hotelul Hohenzollern. Porc scîrbos ce eşti !

— Eu ? Ce minciună sfruntată ! De unde ştii ?

— Vezi ? Recunoşti.

— Eu recunosc ?

— Chiar acum ai recunoscut ! Ai şi întrebat de unde ştiu. Cum să ştiu, dacă nu-i adevărat ?

Mă uit cu milă la înotătorul Karl Brill. Nu-i e teamă de apă, fie ea cît de rece, dar acum, fără nici un dubiu, e pierdut. Pe scară îl sfătuisem să nu dea loc la nici un schimb de cuvinte, ci să cadă în genunchi şi să-i ceară iertare doamnei Beckmann, bineînţeles, fără să recunoască

nimic. În loc să procedeze așa, îi face acum reproșuri pentru un anume domn Kletzel. Drept răspuns primește o lovitură îngrozitoare în nas. Karl se trage îndărăt, își pipăie nările să vadă dacă-i curge sînge și se năpustește cu un strigăt de furie și ca vechi luptător s-o apuce pe madam Beckmann de păr, s-o tragă afară din pat, să-i pună un picior în ceafă și să-i prelucreze șuncile puternice cu cureaua solidă de la pantaloni. Eu îi dau o ușoară lovitură în fund. Se întoarce gata să mă atace, îmi vede ochii rugători, mîinile ridicate în sus și gura care abia mai șoptește și se trezește din delirul criminal. Înțelegerea omenească strălucește iarăși în ochii lui căprui. Dă ușor din cap, în timp ce sîngele îi țîșnește din nas, se întoarce din nou la patul doamnei Beckmann și cade în genunchi strigînd :

— Klara ! N-am făcut nimic. Dar iartă-mă.

— Porcule ! țipă ea. Porcul porcilor ! Chimonoul meu ! Trage deoparte obiectul prețios. Sîngele lui Karl curge pe cearceaf. Mincinos afurisit ! strigă ea. Asta mai lipsea !

Îmi dau seama că omul cinstit, simplu, care e Karl și care se așteptase la o răsplată imediată pentru îngenunchere, vrea iarăși să se ridice furios. Dacă acum, cu nasul sîngerînd, începe o luptă de ring, totul e pierdut. Madam Beckmann o să-l ierte pentru casierița de la „Hohenzollern", dar niciodată pentru chimonoul stricat. Pe la spate, îl calc pe picior, cu o mînă îi apăs umărul și spun :

— Doamnă Beckmann, e nevinovat ! S-a sacrificat pentru mine.

— Cum ?

— Pentru mine, repet eu. Între camarazi de război se întîmplă uneori...

— Ce ? Lua-v-ar dracu să vă ia cu camaraderia voastră cu tot, mincinoșilor ! Pungașilor !... Și eu să cred una ca asta ?

— Sacrificat ! zic eu. Mi-a făcut cunoștință cu casierița. Asta-i tot.

Madam Beckmann se ridică în sus cu ochii înflăcărați.

— Ce face ? Doar n-oi fi vrînd să mă convingi pe mine că un om tînăr ca dumneata aleargă după o baborniță dărîmată, cum e cadavrul ăla de la „Hohenzollern".

— Nu alerg, doamnă, spun eu. Dar la nevoie, ca să treci puntea, dai mîna și cu dracu ! Cînd singurătatea te strînge de beregată...

— Un tînăr ca dumneata poate avea și altele !

— Tînăr, dar sărac, răspund eu. Femeile astăzi vor să fie duse la baruri și fiindcă tot a venit vorba despre asta, o să admiteți că dacă pentru mine, un burlac independent în furtuna inflației, credeți că nu se potrivește casierița, ar fi absurd să-l bănuiți de asemenea treabă pe Karl Brill. El se bucură de favorurile celei mai frumoase și interesante femei din întregul Werdenbrück, ce e drept, cam pe nemeritate...

Ultimele cuvinte au prins.

— E o puștlama ! spune doamna Beckmann. Și că nu merită, e adevărat.

Karl se agită.

— Klara, tu ești doar viața mea ! urlă el înfundat de pe cearceaful plin de sînge.

— Sînt contul tău la bancă, inimă de piatră ! Doamna Beckmann mi se adresează mie. Și cum a fost cu mortăciunea de capră de la „Hohenzollern" ?

Fac cu mîna un semn negativ.

— Nimic ! Nu s-a întîmplat nimic. M-am scîrbit.

— Asta ți-o puteam spune dinainte, declară ea liniștită.

Lupta a luat sfîrșit. Am ajuns la încetarea hărțuielii. Karl îi promite Klarei un chimono verde cu flori de lotus și papuci cu puf de lebădă. Apoi se duce să tragă pe nas apă rece, iar madam Beckmann se ridică.

— Cît e de mare miza ? întreabă ea.

— Mare, răspund eu. Bilioane.

— Karl ! strigă ea. Să-l iei pe domnul Bodmer la parte cu două sute cincizeci de miliarde.

— Desigur, Klara !

Coborîm. Jos, omul cu chip de focă așteaptă, păzit de prietenii lui Karl. Aflăm că în timpul absenței noastre a încercat să trișeze, dar prietenii de băutură ai lui Karl i-au smuls ciocanul din mînă. Doamna Beckmann surîde disprețuitor și după treizeci de secunde cuiul cade pe podea.

Se retrage maiestuos, însoțită de cîntecul: „Lumină de amurg în Alpi".

— Un camarad rămîne un camarad, îmi spune mai tîrziu Karl Brill mișcat.

— Chestie de onoare! Dar ia mărturisește: ce-a fost cu casieriță?

— Ce să-i faci? răspunde Karl. Știi cum te-apucă uneori seara! Dar cine s-a gîndit că ticăloasa n-o să-și țină gura? Pe mine nu mă mai pupă acolo. Tu însă, dragă prietene — alegeți ce vrei. Mi-arată bucățile de piele. Îți fac cadou o pereche de pantofi de prima calitate, pe măsură. Ce vrei, piele de box negru, maro, galben, lac, piele de căprioară... Ți-i fac chiar cu...

— Lac, îi răspund.

Ajung acasă și văd în curte o umbră de om. Fără îndoială, trebuie să fie bătrînul Knopf, care a sosit cu puțin timp înaintea mea și se pregătește, mai viu ca oricînd, să pîngărească obeliscul.

— Domnule plutonier-major, zic eu și-l iau de braț. Pentru obiceiurile dumitale copilărești ai acum propria piatră funerară. Folosește-o!

Îl duc la piatra mică, pe care a cumpărat-o, și ca să nu se mai atingă de obelisc, rămîn în fața ușii.

Knopf se holbează la mine.

— Piatra mea? Ai înnebunit? Cît valorează acum?

— După cursul dolarului din seara asta, nouă miliarde.

— Și eu s-o ud?

Privirea lui Knopf rătăcește cîteva secunde în jur — apoi intră în casă mormăind. Ce n-a reușit nimeni să obțină, a realizat simpla noțiune de proprietate. Plutonierul-major folosește propria sa toaletă. Proprietatea trezește simțul ordinii!

Mai rămîn un timp locului și mă gîndesc că de la amibă încoace, naturii i-au trebuit milioane de ani, trecînd prin pește, broască, vertebrate și maimuțe, să-l scoată la iveală pe bătrînul Knopf, o ființă plină de minunății fizice și chimice, o circulație arterială genială, o mașinărie a inimii demnă să fie divinizată, un ficat și doi rinichi, pe lîngă

care fabricile lui I. G. Farben[1] sînt niște ateliere de cîrpaci — și toate la un loc, această operă unică, desăvîrșită cu grijă timp de milioane de ani, numită plutonierul-major Knopf, au fost necesare doar ca pentru scurtă vreme, pe pămînt, el să batjocorească tineri țărani nevinovați și apoi, cu o măruntă pensie de stat, să se dedea la băutură! Dumnezeu, într-adevăr, se ostenește uneori prea mult pentru nimic!

Clătinînd din cap, aprind lumina în camera mea și mă uit în oglindă. Aici îmi apare altă minune a naturii, care de asemenea nu știe încotro s-o apuce. Sting lumina și mă dezbrac pe întuneric.

XXIII

Pe alee vine spre mine o doamnă tînără. E duminică dimineața și am mai văzut-o și la biserică. Poartă un costum gri deschis, foarte bine lucrat, o pălărie mică de fetru, pantofi din piele de căprioară gri, se numește Geneviève Terhoven și mie mi-e foarte străină.

La biserică a fost cu mama. Am văzut-o, și l-am văzut și pe Bodendieck și chiar și pe Wernicke, căruia succesul îi ilumina fața. Am înconjurat grădina fără nici o speranță și acum iată că Isabelle vine deodată singură pe aleea aproape desfrunzită. Mă opresc. Se apropie, subțire, eterică, elegantă, și cu ea odată revine tot dorul, cerul și propria mea fire. Nu sînt în stare să vorbesc. De la Wernicke știu că e sănătoasă, că umbrele s-au risipit și toate acestea le simt și eu. Dintr-o dată e aici, altfel decît înainte, dar cu totul aici, nimic din ce a fost boală nu ne desparte, dragostea țîșnește din mîinile și ochii mei și o amețeală mi se urcă din vine la creier ca un vîrtej mut. Mă privește.

— Isabelle! spun eu.

Se uită din nou la mine cu o cută între sprîncene.

[1] Cunoscută uzină de coloranți din Germania.

— Da ? întreabă ea.

Nu-mi dau seama imediat. Cred că ar trebui să-l amintesc.

— Isabelle, repet eu. Nu mă recunoşti ? Sînt Rudolf !

— Rudolf ? repetă ea. Rudolf — şi mai cum, te rog ?

Rămîn cu ochii aţintiţi asupra ei.

— Am stat deseori de vorbă, spun apoi.

Face un semn de aprobare cu capul.

— Da, am stat mult timp aici. Am uitat multe, iartă-mă. Şi dumneata eşti de multă vreme aici ?

— Eu ? Eu n-am fost niciodată aici sus ! Veneam numai ca să cînt la orgă. Şi pe urmă...

— Orgă, da, da, răspunde Geneviève Terhoven politicoasă. La capelă. Da, îmi amintesc. Scuză-mă, îmi scăpase o clipă. Cîntai foarte frumos. Mulţumesc !

Stau ca un idiot. Nu înţeleg de ce nu plec. Pe cît se pare nici Geneviève nu înţelege.

— Iartă-mă, spune ea. Mai am multe de făcut. Plec în curînd.

— Pleci în curînd ?

— Da, răspunde ea mirată.

— Şi nu-ţi aminteşti nimic ? Nici de nume, care cad în noapte, şi de flori, care au glas ?

Isabelle ridică umerii nedumerită.

— Poezii, declară ea apoi zîmbind. Mi-au plăcut întotdeauna. Dar sînt atît de multe. Nu poţi să ţi le aminteşti pe toate.

Renunţ. Este aşa cum presimţisem. S-a însănătoşit şi eu am alunecat din mîinile ei ca un ziar din mîinile unei ţărănci bătrîne, care adoarme. Nu-şi mai aminteşte nimic. Dă impresia că s-ar fi trezit după narcoză. Timpul petrecut aici, sus, a dispărut din memoria ei. A uitat tot. E Geneviève Terhoven şi nu mai ştie cine a fost Isabelle. Îmi dau seama că nu minte. Am pierdut-o, nu aşa cum mă temeam, pentru că se trage din alt mediu decît mine şi se întoarce acolo, dar mai rău, mai temeinic şi irevocabil. A murit. Trăieşte şi respiră încă, e frumoasă, dar în clipa cînd i-a fost răpită ciudăţenia bolii, a murit, înecată pentru totdeauna. Isabelle, a cărei inimă zbura şi înflorea, s-a

înecat în Geneviève Terhoven, o fată binecrescută, de familie aleasă, care va avea cîndva un soț înstărit și va fi chiar o mamă bună.

— Trebuie să plec, spune ea. Mulțumesc încă o dată pentru orgă.

— Ei ? mă întreabă Wernicke. Ce zici de asta ?

— De care asta ?

— Nu face pe prostul ! De domnișoara Terhoven. Trebuie să admiți că în cele trei săptămîni de cînd n-ai mai văzut-o, a devenit alt om. Succes deplin !

— Asta numești dumneata succes ?

— Cum așa ? Se întoarce înapoi în viață, totul e în ordine, perioada de dinainte a dispărut ca un vis urît, e iar un om, ce vrei mai mult ? Doar ai văzut-o. Ei ?

— Da, răspund eu. Și ?

O soră cu obrajii roșii de țărancă aduce o sticlă de vin și pahare.

— Vom mai avea și bucuria să-l vedem pe sfinția-sa domnul vicar Bodendieck ? întreb eu. Nu știu dacă domnișoara Terhoven e botezată catolic, presupun însă, deoarece vine din Alsacia, așa că sfinția-sa trebuie să fie fericit că i-ai recucerit din marele haos o oiță pentru turma sa !

Wernicke rînjește.

— Sfinția-sa și-a exprimat chiar acum mulțumirea. De o săptămînă domnișoara Terhoven vine zilnic la slujba religioasă.

„Isabelle !" îmi spun în gînd. „Știa cîndva că Dumnezeu tot mai stă atîrnat pe cruce și că nu l-au martirizat numai necredincioșii. Îi cunoștea și-i disprețuia și pe credincioșii sătui, care-și făceau din suferințele lui o sinecură grasă."

— S-a și spovedit ? întreb eu.

— Asta nu știu. E posibil. E oare obligatoriu pentru cineva să mărturisească tot ce a făcut în perioada cînd a fost bolnav mintal ? Ar fi o problemă interesantă pentru mine ca protestant neluminat.

— Depinde ce se înțelege prin bolnav mintal, spun eu cu amărăciune și-l privesc pe instalatorul de suflete cum toarnă pe gît un pahar de vin „Castel Reinhardt". Fără

îndoială că în privința asta avem concepții diferite. Dealtfel, cum poți mărturisi ceea ce ai uitat ? Deoarece sigur este că domnișoara Terhoven a uitat brusc multe lucruri.

Wernicke umple paharul meu și al lui.

— Să bem înainte să apară sfinția-sa. Mirosul de tămîie o fi sfînt, dar strică buchetul unui vin ca ăsta. Trage o înghițitură, rotește ochii și zice : A uitat brusc ? Chiar atît de brusc ? Uitarea se anunțase mai demult.

Are dreptate. Și eu observasem asta mai dinainte. Erau unele clipe cînd Isabelle părea că nu mă recunoaște. Îmi amintesc de ultima întîlnire și-mi golesc furios paharul. Astăzi nu-mi place vinul.

— Totul se petrece ca un cutremur subteran, explică liniștit Wernicke, plin de succesul lui. Un cutremur marin. Insule, chiar continente, care existau, dispar și apar altele.

— Și ce se întîmplă la un al doilea cutremur marin ? Totul se petrece invers ?

— Și asta se poate întîmpla. Dar acestea sînt aproape întotdeauna alte cazuri ; cele care merg mînă în mînă cu idiotizarea progresivă. Ai văzut doar aici asemenea exemple. Asta îi dorești domnișoarei Terhoven ?

— Îi doresc tot ce e mai bun pe lume, declar eu.

— Așa da !

Wernicke toarnă în pahare restul de vin. Mă gîndesc la bolnavii fără speranță, care stau sau zac prin colțuri, cărora le curg bale din gură și care sînt neputincioși.

— Bineînțeles că-i doresc să nu se mai îmbolnăvească niciodată, spun eu.

— Nu e de presupus. A fost unul dintre cazurile care, prin înlăturarea cauzelor ce au determinat boala, puteau fi vindecate. Totul a mers foarte bine. Mama și fiica au sentimentul că uneori, prin moarte, ajungi în situația să fi fost înșelat pe cale ocolită, și astfel, amîndouă au fost vitregite. Datorită acestei împrejurări sînt mai legate decît au fost vreodată.

Îl privesc uimit pe Wernicke. Niciodată nu l-am auzit exprimîndu-se atît de poetic ca acum. Dealtfel nici nu vorbește chiar serios.

— Astăzi la prînz vei avea prilejul să te convingi de toate astea, declară el. Mama și fiica vin la masă.

Vreau să plec, dar ceva mă silește să rămîn aici. Cînd omul se poate chinui el însuși, nu pierde cu una cu două nici un prilej. Apare Bodendieck și e surprinzător de omenos. Apoi sosesc mama cu fiica și se începe o conversație anostă, civilizată. Mama are vreo patruzeci și cinci de ani, grăsuță, destul de frumușică; folosește fraze superficiale și rotunjite, împărțindu-le fără osteneală în dreapta și în stînga. Fără să se gîndească, are imediat răspuns la toate.

O observ pe Geneviève. Uneori, foarte scurt timp, am impresia că văd apărînd pe trăsăturile ei, ca una care se îneacă, cealaltă față iubită, sălbatică și tulburată. Dar dispare imediat în murmurul conversației despre construcția modernă a sanatoriului — amîndouă doamnele folosesc aceeași expresie — despre priveliștea frumoasă, despre orașul vechi, despre diferiți unchi și mătuși din Strassburg și Olanda, despre timpurile grele, necesitatea credinței, calitatea vinurilor din Lorena și frumoasa Alsacie. Nici un cuvînt despre ceea ce m-a tulburat și m-a emoționat cîndva. A dispărut, ca și cînd n-ar fi existat niciodată.

Curînd îmi iau rămas bun.

— Cu bine, domnișoară Terhoven, spun eu. După cum am auzit, pleci săptămîna asta.

Îmi confirmă spusele cu un semn din cap.

— Nu mai vii deseară pe aici? mă întreabă Wernicke.

— Ba da, la vecernie.

— Atunci treci pe la mine la un păhărel. Ce spuneți, doamnelor?

— Cu plăcere, răspunde mama Isabellei. Oricum ne ducem la vecernie.

Seara e mai rău ca la prînz. Lumina blîndă e înșelătoare. Am văzut-o pe Isabelle în capelă. Strălucirea luminărilor plutea deasupra părului ei. Stătea aproape nemișcată. Fețele bolnavilor atrase de sunetul orgii o înconjurau ca luna luminoasă și netedă. Isabelle se ruga; era sănătoasă.

Nici după aceea nu e mai bine. Reușesc s-o întîlnesc pe Isabelle la ieșirea din capelă și să merg singur cu ea o bucată de drum. Ajungem pe alee. Nu știu ce ar trebui să spun. Geneviève se înfășoară în haina ei.

— Ce rece a început să fie seara.

— Da. Pleci săptămîna asta ?

— Aș vrea. N-am fost de mult acasă.

— Îți pare bine ?

— Desigur.

Nu mai e nimic de spus. Dar n-am încotro, pasul e același, fața în întuneric, duioasa presimțire...

— Isabelle, șoptesc eu înainte de a ieși de pe alee.

— Cum ai spus ? întreabă ea mirată.

— Ah ! exclam eu. Am rostit un nume.

O clipă se oprește din mers.

— Te înșeli, probabil, răspunde ea apoi. Mă cheamă Geneviève.

— Da, desigur. Isabelle era numele altcuiva. Am vorbit cîteodată despre asta.

— Da ? Poate. Se vorbește despre atîtea, că mai uiți cîte unele, explică Geneviève iertătoare.

— O, da !

— Era vreo cunoștință ?

— Da, oarecum.

Rîde încet.

— Ce romantic. Iartă-mă că nu mi-am amintit de îndată. Acum îmi vine în minte.

Mă uit fix la ea. Văd că nu-și amintește nimic. Din politețe, minte.

— S-au întîmplat atîtea în ultimele două săptămîni, spune ea ușor și cam jenată. E firesc să le mai încurci puțin. Și pe urmă, pentru a repara lipsa de politețe, întreabă : Și ce s-a mai petrecut în ultima vreme ?

— Ce anume ?

— Ceea ce-mi povesteai de Isabelle.

— A, asta ! N-a mai fost nimic. A murit.

Se oprește speriată.

— A murit ? Ce rău îmi pare ! Iartă-mă, nu știam...

— Nu face nimic. O cunoșteam foarte puțin.

— A murit subit ?

— Da, răspund eu. Dar așa, încît nici nu și-a dat seama. Și asta înseamnă destul de mult.

— Desigur. Îmi întinde mîna. Îmi pare sincer rău.

Mîna ei e fermă, slabă și rece. Nu mai are febră. E mîna unei femei tinere, care a făcut un *faux pas*[1] și s-a aranjat iar totul.

— Frumos nume Isabelle, spune ea. Înainte îmi ur.am numele.

— Acum, nu ?

— Nu, răspunde Geneviève prietenoasă.

Rămîne așa în continuare. Cu inevitabila politeje, acordată într-un oraș mai mic oamenilor pe care îi întîlnești în trecere și pe care îi vei uita curînd. Simt deodată că port un costum prost croit și transformat de croitorul Sulzblick dintr-o veche uniformă militară. Geneviève, în schimb, e foarte bine îmbrăcată. Așa a fost întotdeauna, dar eu n-am prea observat. Geneviève și cu mama ei au hotărît să plece mai întîi la Berlin pentru cîteva săptămîni. Mama e prevenitoare și plină de dragoste.

— Teatrele ! Și concertele ! Parcă reînvii, cînd ajungi într-un oraș mare. Și magazinele ! Moda nouă ! Mîngîie mîna Genevièvei. Ce-o să ne mai răsfățăm acolo, nu ?

Geneviève aprobă. Wernicke e încîntat. „Dumneata ai scos-o la lumină. Dar ce anume a scos-o la lumină", îmi spun în gînd. „E poate îngropat, ascuns în fiecare dintre noi, și ce e într-adevăr ? În cazul acesta, nu e oare și în mine ? Și a fost scos la lumină sau n-a fost niciodată liber ? Este aici, e ceva care a existat înainte de mine, care va apărea după ce nu voi mai fi, ceva, care e mai important decît mine ? Sau totul e numai puțină învălmășeală care pare profundă, o iluzie a simțurilor, o amăgire, o prostie cu impresia de profunzime, după cum susține Wernicke ? Dar atunci de ce mi-a plăcut, de ce s-a năpustit asupra mea ca un leopard la un bou, de ce nu pot uita ? N-a fost oare, în ciuda lui Wernicke, ca și cînd într-o încăpere în-

[1] Pas greșit (franc.).

chisă s-ar deschide o uşă şi s-ar vedea ploaia, fulgerele şi stelele?

Mă ridic.

— Ce e cu dumneata? întreabă Wernicke. Eşti neliniştit ca... Se opreşte, apoi continuă: Ca fluctuaţia dolarului.

— Ah, dolarul! spune mama Geneviève şi oftează. O nenorocire! Din fericire, unchiul Gastön..."

Nu mai aud ce a făcut unchiul Gaston. Deodată mă trezesc afară şi nu mai ştiu decît ce i-am spus Isabellei: „Mulţumesc pentru tot", şi ea m-a întrebat mirată: „Dar pentru ce?"

Cobor agale dealul. Noapte bună, inimă dulce şi sălbatică! Adio Isabelle! Acum dintr-o dată ştiu că nu te-ai înecat. N-ai dispărut şi nici n-ai murit! Te-ai retras numai, ai zburat departe. Şi nici măcar atît: te-ai făcut deodată nevăzută, ca zeii din antichitate, s-a schimbat o lungime de undă, eşti încă aici, dar nu te mai pot prinde, eşti tot aici şi nu vei dispărea niciodată. Totul rămîne pe loc, nimic nu dispare, luminile şi umbrele trec, faţa dinainte de naştere şi de după moarte rămîne însă pe loc şi cîteodată se reflectă în ceea ce credem noi că e viaţă, ne orbeşte o secundă, după care nu mai sîntem aceeaşi!

Îmi dau seama că merg mai repede. Respir adînc şi apoi încep să fug. Sînt lac de transpiraţie, spatele mi-e ud, ajung la poartă şi mă întorc înapoi, tot mai am senzaţia unei puternice eliberări, deodată toate osiile se învîrtesc prin inima mea. Naştere şi moarte sînt numai vorbe, gîştele sălbatice zboară deasupră-mi de la începutul lumii, nu mai există întrebări şi răspunsuri. Adio Isabelle! Te salut Isabelle! Adio viaţă! Te salut viaţă!

Mult mai tîrziu observ că plouă. Ridic faţa în bătaia stropilor şi îi gust. Apoi mă îndrept spre ieşire. Acolo stă o persoană înaltă, care miroase a vin şi a tămîie. Ieşim împreună pe poartă. Paznicul o închide în urma noastră.

— Ei? întreabă Bodendieck. De unde vii? L-ai căutat pe Dumnezeu?

— Nu. L-am găsit.

Clipește bănuitor pe sub pălăria sa cu boruri mari.

— Unde ? În natură ?

— Nici măcar nu știu unde ! E oare de găsit în locuri anumite ?

— La altar, mormăie Bodendieck și arată spre dreapta. Eu merg pe drumul ăsta. Și dumneata ?

— Pe oricare, răspund eu. Oricare, domnule vicar.

— Doar n-ai băut atît de mult, mormăie el cam surprins în urma mea.

Ajung acasă. Din spatele porții, cineva sare asupra mea.

— În sfîrșit, te-am prins, mizerabile !

Îl dau la o parte, crezînd că e o glumă. În aceeași clipă se repede din nou și mă încovoaie. Cad pe obelisc, dar reușesc să-l lovesc pe atacant cu piciorul în burtă. Lovitura nu e destul de puternică, deoarece am dat-o căzînd. Omul se repede din nou la mine și-l recunosc pe parlagiul Watzek.

— Ai înnebunit ? întreb eu. Nu vezi pe cine ataci ?

— Ba văd ! Watzek mă apucă de beregată. Te văd eu, dobitocule ! Dar acum s-a isprăvit cu tine !

Nu știu dacă e beat. Nici nu mai am timp să mă gîndesc la asta. Watzek e mai mic de statură decît mine, dar are mușchi de taur. Reușesc să mă trag înapoi și să-l înghesui în obelisc. Parlagiul îmi dă puțin drumul, mă arunc împreună cu el într-o parte și-l lovesc în același timp cu capul de soclul obeliscului. Watzek îmi dă drumul de tot. Pentru mai mare siguranță, îi mai ard un brînci cu umărul sub bărbie, mă ridic, mă duc la poartă și aprind lumina

— Ce înseamnă toate astea ? întreb eu.

Watzek se ridică încet. Mai e încă oarecum zăpăcit și-și clatină capul. Îl observ. Brusc, aleargă iarăși cu capul înainte spre stomacul meu. Mă trag deoparte, îi pun piedică și cu o bufnitură înăbușită se lovește din nou de obelisc, de data asta de soclul intermediar, cel lustruit. Oricare altul ar fi rămas fără cunoștință ; Watzek însă abia dacă se clatină pe picioare. Se întoarce. În mînă are un cuțit. În bătaia luminii electrice, văd că e un cuțit ascuțit de măcelărie. L-a scos din cizmă și aleargă spre mine. Nu încerc

nici un gest eroic inutil împotriva unui om care, ca parlagiu, se pricepe să mînuiască un cuțit. Orice încercare ar fi egală cu o sinucidere. Sar în spatele obeliscului. Watzek după mine. Din fericire, sînt mai sprinten și mai îndemînatic decît el.

— Ești nebun? șuier eu. Vrei să te spînzure pentru crimă?

— Ți-arăt eu ție să te culci cu nevastă-mea! spune Watzek gîfîind. Să curgă sînge!

Acum, în sfîrșit, știu ce s-a întîmplat.

— Watzek! strig eu. O să înfunzi pușcăria. Omori un nevinovat.

— Rahat! O să-ți rai beregata!

Alergăm în jurul obeliscului. Nu-mi vine în gînd să strig după ajutor; totul se desfășoară prea repede. Și cine-ar putea într-adevăr să mă ajute?

— Cineva te-a mințit, strig eu reținut. Ce mă privește pe mine nevasta dumitale?

— Te culci cu ea, satană!

Alergăm într-una, cînd în dreapta, cînd în stînga. Watzek, cu cizmele lui, e mai greoi decît mine. „Afurisită treabă", îmi spun eu. „Unde e Georg? Eu o să fiu măcelărit aici în locul lui și el șade cu Lisa în pat."

— Întreab-o pe nevasta dumitale, idiotule! îi spun eu abia trăgîndu-mi sufletul.

— Bucăți te fac!

Mă uit în jur să-mi caut o armă. Nu găsesc nimic. Pînă să ridic o piatră cît de mică, Watzek mi-a și tăiat beregata. Deodată, zăresc pe pervazul ferestrei o bucată de marmură de mărimea unui pumn. O iau repede, țopăi în jurul obeliscului și i-o arunc în cap. Îl atinge în partea stîngă. Imediat începe să sîngereze deasupra arcadei și nu mai poate vedea decît cu un singur ochi.

— Watzek! Te înșeli! strig eu. Eu n-am nimic cu nevasta dumitale! Jur!

Watzek s-a mai potolit, dar e tot primejdios.

— Și asta față de un camarad! pufăie el. Ce mișelie!

Apoi, ca un taur în miniatură, mă atacă iarăși. Sar într-o parte, zăresc din nou bucata de marmură și o arunc

a doua oară în el. Din păcate, nu-l atinge: cade într-un tufiș de liliac.

— Nevasta dumitale mi-e absolut indiferentă, îi spun printre dinți. Înțelege-mă, omule! Absolut indiferentă!

Watzek, mut, continuă să alerge. Acum sîngele îi curge tare în partea stîngă, de aceea alerg și eu spre stînga. În felul ăsta, nu mă mai vede bine și într-un moment periculos pot să-i dau un picior strașnic în genunchi. În aceeași clipă se înfige în mine, dar nu-mi atinge decît talpa. Lovitura mea cu piciorul își face efectul. Watzek se oprește sîngerînd, cu cuțitul gata de atac.

— Ascultă-mă! strig eu. Rămîi pe loc! Un minut, să încheiem armistițiu. Pe urmă poți să-i dai drumul mai departe și o să-ți scot și celălalt ochi. Bagă de seamă, omule! Liniștește-te, prostule! Mă holbez la Watzek, de parcă aș vrea să-l hipnotizez. Am citit cîndva o carte pe tema asta. N-am — nimic — cu — nevasta — dumitale — scandez eu tare și răspicat. Nu mă interesează. Stai! îi spun, cînd văd că Watzek face o mișcare. Am și eu femeia mea...

— Cu atît mai rău, țapule!

Watzek pornește iarăși, se lovește însă de soclul obeliscului, pentru că a cotit prea repede, se clatină, și eu îi dau iar un șut, de data asta în fluierul piciorului. Cu toate că are cizme înalte și lovitura asta are efect. Watzek se oprește din nou. Stă cu picioarele crăcănate, din păcate, însă, tot cu cuțitul în mînă.

— Ascultă, măgarule! spun eu cu glas profund de hipnotizator. Sînt îndrăgostit de altă femeie! Așteaptă! Ți-o arăt! Am o fotografie la mine.

Watzek întreprinde un atac tăcut. Înconjurăm obeliscul în semicerc. Reușesc să-mi scot portofelul din buzunar. Gerda îmi dăduse la despărțire o fotografie de-a ei. O caut la repezeală. Cîteva miliarde de mărci fluturã pestrițe la pămînt; găsesc și fotografia.

— Uite! zic și o întind pe lîngă obelisc, precaut, de la distanță, așa fel ca să nu-mi poată căsăpi mîna. Asta e nevasta dumitale? Uită-te la ea! Citește semnătura!

Watzek mă priveşte chiorîş cu ochiul cel întreg. Pun fotografia Gerdei pe socluł obeliscului.

— Aşa, poftim ! Asta e nevasta dumitale ?

Parlagiul, posomorît, face o încercare să mă prindă.

— Mă idiotule ! zic eu. Uită-te la fotografie ! Cine are aşa ceva, mai umblă după nevasta dumitale ?

Am întins cam mult coarda. Ofensat, Watzek ia iarăşi poziţie de atac. Apoi se opreşte.

— Careva se culcă cu ea ! declară el nehotărît.

— Prostii ! spun eu. Nevasta ţi-e credincioasă !

— Atunci ce caută mereu pe-aici ?

— Unde ?

— Aici !

— Habar n-am ce vrei să spui, remarc eu. O fi venit de cîteva ori la telefon, asta se poate. Femeilor le place să vorbească la telefon, mai ales cînd sînt singure. Instalează-i un telefon !

— Şi noaptea vine aici ! spune Watzek.

Sîntem tot faţă în faţă, cu obeliscul între noi.

— Acum cîteva nopţi a fost pentru cîteva minute pe aici, cînd l-au adus acasă în stare gravă pe plutonierul-major Knopf, îi răspund. Dealtfel, noaptea doar lucrează la „Moara roşie".

— Asta spunea şi ea, dar...

Cuţitul a fost lăsat în jos. Iau fotografia Gerdei şi, înconjurînd obeliscul, mă apropii de Watzek.

— Aşa, fac eu. Acum poţi să te repezi la mine cît poftesti. Dar putem sta şi de vorbă. Ce vrei ? Să ucizi un nevinovat ?

— Asta nu, răspunde Watzek după o pauză. Însă...

Reiese că văduva Konersmann l-a informat. Mă simt măgulit că din toată casa numai pe mine m-a crezut a fi ticălosul.

— Omule, dacă ai şti ce-i în capul meu, nu m-ai suspecta. Şi, dealtfel, compară cele două chipuri. Nu-ţi sare nimic în ochi ?

Watzek se holbează la fotografia Gerdei, pe care scrie : „Pentru Ludwig, cu dragoste de la Gerda". Ce să-i sară lui în ochi, dacă se uită numai cu unul singur ?

— Seamănă cu soţia dumitale, remarc eu. Aceeaşi talie. Spune-mi, soţia dumitale nu are cumva o haină roşie-ruginie largă, aşa ca un fel de pelerină ?

— Sigur, răspunde Watzek din nou cam primejdios. Are. Şi ce-i cu asta ?

— Doamna asta are una la fel. Se găsesc în toate măsurile la Max Klein de pe Strada Mare. Sînt acum la modă. Ei, şi bătrîna Konersmann e aproape oarbă, aşa se explică toate.

Bătrîna Konersmann are ochi de vultur ; dar pe un bărbat încornorat îl faci să creadă orice, dacă vrea să creadă.

— Le-a confundat, zic eu. Doamna asta a fost într-adevăr de cîteva ori la mine în vizită. Şi cred că are tot dreptul, sau nu ?

I-am uşurat lui Watzek situaţia. Acum nu mai are de răspuns decît da sau nu. De data asta poate chiar să facă semn cu capul.

— Bine, spun eu. Şi pentru asta era cît pe aci să fiu înjunghiat noaptea.

Watzek, obosit, se aşază pe trepte.

— Camarade, dar şi tu m-ai aranjat bine. Uită-te la mine !

— Ochiul e la locul lui.

Watzek pipăie sîngele negru, închegat.

— Dacă mai faci de multe ori aşa, o să ajungi la puşcărie, rostesc eu.

— Ce să fac ? Aşa mi-e firea.

— Omoară-te pe tine, dacă simţi neapărat nevoia să omori. În felul ăsta, te scuteşti de o grămadă de neplăceri.

— Cîteodată chiar aş vrea ! Camarade, ce să fac ? Sînt nebun după femeia asta. Şi ea nu mă poate suferi.

Deodată mă simt mişcat şi obosit şi mă aşez lîngă Watzek, pe scară.

— Din pricina meseriei, spune el disperat. Urăşte mirosul, camarade. Dar cum să nu miros a sînge, dacă tai într-una cai?

— Nu mai ai alt costum de haine ? Unul cu care să te îmbraci cînd pleci de la abator.

— Nu se poate! Ceilalți parlagii ar crede că vreau să arăt mai bine decît ei. Și mirosul răzbate și prin haine. Se ține de tine.

— Cum ar fi, dacă ai face baie?

— Baie? întreabă Watzek. Unde? La baia comunală? Acolo e închis dimineața la șase, cînd mă întorc eu de la abator.

— La abator nu există dușuri?

Watzek clatină din cap.

— Numai furtunuri pentru clătit pardoseala. Ca să te bagi sub ele e prea rece acum, toamna.

Recunosc. Apă rece ca gheața în noiembrie nu e o plăcere. Dacă Watzek ar fi Karl Brill, n-ar avea, ce e drept, nici o grijă. Karl e omul care, iarna, sparge gheața din rîu și înoată în el cu tot clubul său.

— Dar dacă te-ai da cu apă de toaletă? întreb eu.

— Asta nu pot să încerc. Ceilalți m-ar lua drept pervers. Nu cunoști oamenii de la abator.

— Ce-ar fi să-ți schimbi meseria?

— Nu mă pricep la altceva, spune Watzek întristat.

— Negustor de cai, propun eu. E cam totuna.

Watzek respinge ideea mea. Mai stăm un timp. „Ce mă interesează toate astea pe mine", îmi spun în gînd. „Și cu ce-i pot fi de folos. Lisei îi place «Moara roșie». Nu atît pentru Georg, ci din nevoia de a scăpa de măcelarul ei".

— Trebuie să devii cavaler, îi spun eu în cele din urmă. Cîștigi mult?

— Destul.

— Atunci ai șanse. La fiecare două zile te duci la baia comunală. Îți trebuie și un costum de haine nou, cu care să te îmbraci numai acasă. Cîteva cămăși, una sau două cravate, asta îți poți permite?

Watzek încearcă să mă înțeleagă.

— Crezi că mi-ar fi de folos?

Mă gîndesc la seara de astăzi sub ochii cercetători ai doamnei Terhoven.

— Te simți mai la largul tău într-un costum nou, îi răspund. Am făcut eu însumi experiența asta.

— Adevărat ?
— Adevărat.
Watzek mă privește atent.
— Dar dumneata ai țoale grozave !
— Depinde. Pentru dumneata. Pentru alții, nu. Am observat asta.
— Zău ? De curînd ?
— Astăzi, răspund eu.
Watzek își dă drumul la gură.
— I-auzi ! Atunci sîntem aproape ca frații. Să nu-ți vină să crezi !
— Am citit o dată undeva că toți oamenii sînt ca frații. Dar dacă privești bine lumea, parcă nu-ți vine să crezi.
— Și era cît pe-aci să ne omorîm, spune Watzek fericit.
— Asta se întîmplă de multe ori între frați.
Watzek se ridică.
— Mîine mă duc la baie. Își pipăie ochiul stîng. De fapt vroiam să-mi comand o uniformă SA [1]. Au apărut de curînd la München.
— Mai bine un costum elegant, gri închis, la două rînduri. Uniforma dumitale n-are viitor.
— Mulțumesc, spune Watzek. Poate să mi le fac pe amîndouă. Și nu mi-o lua în nume de rău, camarade, că am vrut să te omor. Îți trimit mîine, în schimb, o bucată mare de salam din carne de cal. A-întîia !

XXIV

— Bărbatul încornorat, zice Georg, se aseamănă cu un animal domestic comestibil, să zicem cu o găină sau cu un iepuraș de casă. Îl înghiți cu plăcere, pînă nu-l cunoști personal. Cînd crește, înaă, pe lîngă tine, te joci cu el, îl îngrijești cu atenție — și atunci numai dacă ești o brută

[1] Inițialele unei grupări paramilitare naziste.

îl poți transforma în friptură. De aceea e mai bine să nu faci cunoștință cu bărbatul încornorat.

Fără nici un cuvînt arăt spre masă. Printre mostrele de piatră e o bucată de cîrnat roșu, cîrnat din carne de cal, un dar din partea lui Watzek, pe care mi l-a lăsat dimineață.

— Îl mănînci ? întrebă Georg.

— Bineînțeles. Am mîncat în Franța și carne de cal mai proastă. Dar nu schimba vorba ! Asta e darul lui Watzek. Sînt în dilemă.

— Numai din plăcerea ta pentru situații dramatice !

— Bine, zic eu. Recunosc. Totuși ți-am salvat viața. Bătrîna Koncrsmann va continua supravegherea. Merită să-ți pui pielea în joc ?

Georg își aduce din dulap o țigară de foi.

— Watzek te crede acum că-i ești frate, răspunde el. Aici încep mustrările tale de conștiință ?

— Nu. În afară de toate mai e și nazist — ceea ce anulează frăția unilaterală. Dar deocamdată să ne oprim aici.

— Watzek e frate și cu mine, declară Georg și suflă fumul de țigară în obrazul unei sfinte Ecaterina din ghips pictat. Lisa mă înșală pe mine, la fel ca pe el.

— Asta ai descoperit acum ? întreb surprins.

— Nicidecum. De unde ar avea altfel toate rochiile ? Watzek, ca soț, nu-și face gînduri în privința asta, eu însă da.

— Tu ?

— Mi-a mărturisit ea însăși, fără s-o fi întrebat. Mi-a explicat că n-ar vrea să existe vreo minciună între noi. Și a spus-o cinstit — nu în glumă.

— Și tu ? Tu o înșeli cu făpturile de basm din fantezia ta și din revistele ilustrate.

— Fără îndoială. De fapt, ce înseamnă a înșela ? Cuvîntul e întrebuințat întotdeauna de cei care se află tocmai în situația asta. Ce legătură e între sentiment și morală ? Nu ți-am făcut eu în privința asta educația, după război, între simbolurile deșertăciunii ? A înșela — ce cuvînt vulgar pentru cea mai măruntă și ultimă nemulțumire, căutarea de mai mult, tot mai mult...

— Ieftin ! îl întrerup eu. Omul ăla voinic şi scund, cu un cucui în cap, pe care îl vezi intrînd acum, e măcelarul Watzek proaspăt îmbăiat. Părul îi e tuns şi încă ud de loţiune. Vrea să-i placă nevesti-si. Asta nu te impresionează ?

— Desigur. Dar nevastă-sa n-o să-l placă niciodată.

— Atunci de ce s-a măritat cu el ?

— Între timp a mai îmbătrînit cu şase ani. S-a măritat în timpul războiului cînd murea de foame şi el făcea rost de multă carne.

— De ce nu pleacă de la el ?

— Pentru că o ameninţă că dacă ar face una ca asta, îi ucide toată familia.

— Asta ţi-a spus ea ?

— Da.

— Dumnezeule, Doamne ! Şi tu o crezi ?

Georg suflă un rotocol artistic de fum.

— Cînd vei ajunge la vîrsta mea, tu, cinic orgolios, îţi vei da seama, sper, că a crede nu e numai comod, ci adesea corespunde chiar realităţii.

— Bine, răspund eu. Cum e însă cu cuţitul lui Watzek ? Şi cu ochii văduvei Konersmann ?

— Deprimant, răspunde Georg. Şi Watzek e un idiot. Duce acum o viaţă mai bună decît oricînd înainte — pentru că Lisa îl înşală şi în schimb se poartă mai bine cu el. Să vezi ce-o să mai urle, cînd o să-i fie iar credincioasă şi are să-şi reverse toată furia asupra lui ! Şi acum, hai la masă ! Mai putem medita şi altă dată pe tema asta.

Pe Eduard aproape să-l lovească damblaua, cînd ne vede. Dolarul s-a cătărat pînă la un bilion şi noi s-ar părea că mai avem o cantitate inepuizabilă de tichete de masă.

— Le tipăriţi ! susţine el. Sînteţi falsificatori ! Le tipăriţi clandestin.

— După masă vrem o sticlă de Forster din podgoria iezuiţilor, spune Georg cu demnitate.

— Cum, după masă ? întreabă Eduard bănuitor. Ce mai înseamnă şi asta ?

— Vinul e prea bun pentru ceea ce serveşti tu drept mîncare în ultimele săptămîni, declar eu.

Eduard se înfurie.

— Asta e din cale-afară. Să mănînci pe bonuri din iarna trecută o masă, luate cu şase mii de mărci şi să mai şi critici mîncarea ! Ar trebui să aduc poliţia.

— N-ai decît ! Dacă mai spui o vorbă, mîncăm mai întîi aici şi vinul îl bem la Hotelul Hohenzollern.

Se simte că Eduard e gata să pleznească de ciudă, dar se stăpîneşte din pricina vinului.

— Ulcer, mormăie el şi se îndepărtează în grabă. Ulcer am făcut din cauza voastră ! Nu mai am voie să beau decît lapte.

Ne aşezăm şi privim în jur. O caut pe ascuns şi cu conştiinţa încărcată pe Gerda, dar n-o văd. În schimb zăresc o figură cunoscută, veselă şi rînjind, care prin mijlocul sălii se îndreaptă către noi.

— L-ai văzut şi tu ? îl întreb pe Georg. Riesenfeld. Iar a venit. Numai cine ştie ce e dorul...

Riesenfeld ne salută.

— Ai venit tocmai la timp, ca să ne mulţumeşti, îi spune Georg. Acest tînăr idealist s-a bătut ieri în duel pentru dumneata. Duel american : cuţit contra bucată de marmură.

— Ce ? Riesenfeld se aşază şi cere un pahar de bere. Cum asta ?

— Domnul Watzek, soţul doamnei Lisa, pe care o urmăreşti cu flori şi praline, a crezut că aceste daruri le primeşte de la camaradul meu de colo. Drept care, l-a atacat cu un cuţit cît toate zilele.

— L-a rănit ? întreabă Riesenfeld scurt şi mă măsoară pe mine.

— Numai talpa pantofului, răspunde Georg. Watzek a fost uşor rănit.

— Iar minţiţi ?

— De data asta, nu.

Îl privesc pe Georg cu admiraţie. Obrăznicia n-are limite. Dar nici Riesenfeld nu e uşor de doborît.

— Trebuie să plece, hotărăşte el ca un împărat roman.

— Cine ? întreb. Watzek ?

— Nu. Dumneata !

— Eu ? De ce nu dumneavoastră ? Sau voi amîndoi ?

— Watzek o să mai atace. Dumneata eşti făcut să fii victimă. Pe noi nu ne bănuieşte. Avem chelii. Aşadar, trebuie să pleci. Ai înţeles ?

— Nu, spun eu.

— Nu voiai în orice caz să pleci ?

— Nu din pricina Lisei.

— Am spus : în orice caz, explică Riesenfeld. Nu voiai să ajungi în viaţa destrăbălată a unui mare oraş ?

— În ce calitate ? În oraşele mari nimeni nu te hrăneşte pe degeaba.

— Ca angajat la un ziar berlinez. La început, n-o să cîştigi prea mult, dar destul ca să trăieşti modest. Pe urmă, poţi pleca mai departe.

— Ce spuneţi ? întreb eu pe nerăsuflate.

— M-ai întrebat de cîteva ori, dacă nu ştiu ceva pentru dumneata. Ei, Riesenfeld are relaţii. Am ceva pentru dumneata. Iată de ce am trecut pe aici. Poţi începe la 1 ianuarie 1924. O slujbă mică, dar la Berlin. S-a făcut ?

— Stai ! intervine Georg. Nu-şi poate da demisia decît peste cinci ani.

— Atunci o ia din loc fără să demisioneze. E bine ?

— Ce salariu are ? întreabă Georg.

— Două sute de mărci, răspunde Riesenfeld liniştit.

— Îmi închipuiam eu că trebuie să fie vreo scamatorie, spun cu necăjit. Vă face plăcere să luaţi oamenii peste picior ? Două sute de mărci ! Mai există o sumă atît de ridicolă ?

— Există iarăşi, spune Riesenfeld.

— Da ? întreb eu. Unde ? În Noua Zeelandă ?

— În Germania. Marcă-cereale. N-ai auzit de aşa ceva ? Georg şi cu mine ne uităm unul la altul. Au circulat zvonuri că s-ar crea o nouă valoare monetară. O marcă avînd valoarea unei anumite cantităţi de secară. Dar anul

acesta au circulat atîtea zvonuri că nimeni nu le-a mai dat crezare.

— De data asta e adevărat, declară Riesenfeld. Știu din sursă sigură. O marcă-secară se va transforma într-o marcă-aur. E o măsură a guvernului.

— Guvernul ? El poartă doar vina întregii devalorizări !

— Se poate. Dar acum s-a terminat. Nu mai are datorii. Un bilion de mărci al inflației se va transforma într-o marcă-aur.

— Și marca-aur va scădea iarăși, nu ? Și așa dansul începe din nou de la capăt.

Riesenfeld își bea berea.

— Vrei sau nu ? întreabă el.

În local s-a lăsat deodată tăcerea.

— Da, îi răspund.

Pare că ar vorbi cineva de lîngă mine. Nu îndrăznesc să mă uit la Georg.

— Ești rezonabil, declară Riesenfeld.

Privesc fața de masă. Îmi face impresia că înoată. Apoi, îl aud pe Georg spunînd :

— Chelner, adu imediat sticla de vin din podgoria iezuiților.

Ridic ochii.

— Ne-ai salvat viața, adaugă el. Pentru asta.

— Ne-a salvat ? Cum ne-a ? întreabă Riesenfeld.

— Niciodată o viață nu e salvată singură, răspunde Georg cu prezență de spirit. E legată întotdeauna de alte cîteva.

Momentul greu a trecut. Îl privesc recunoscător pe Georg. L-am trădat, pentru că trebuia să-l trădez și el m-a înțeles. Rămîne singur.

— O să vii la mine în vizită, spun eu. Și o să-ți fac cunoștință cu doamne bine și cu actrițe de cinema din Berlin.

— Fraților, ce planuri ! spune Riesenfeld către mine. Ce se aude cu vinul ? Tocmai ți-am salvat viața !

— Cine pe cine salvează de fapt aici ? întreb eu.

— Fiecare salvează o dată pe cineva, spune Georg. La fel se întîmplă mereu să omoare o dată pe cineva. Chiar fără să știe.

Vinul e pe masă. Apare Eduard. E palid și tulburat.

— Dați-mi și mie un pahar !

— Cară-te ! zic eu. Parazitule ! Ne putem bea vinul și fără tine.

— Nu de asta e vorba. Vinul e pe socoteala mea. Eu îl plătesc. Dar, dați-mi un pahar. Trebuie să beau ceva !

— Vrei să plătești vinul ? Gîndește-te bine ce spui !

— Asta am vrut să spun. Eduard se așază. A murit Valentin, explică el.

— Valentin ? Dar ce i s-a întîmplat ?

— Un atac de inimă. Am aflat chiar acum la telefon.

Își ia un pahar.

— Și vrei să bei pentru asta, puștlama ? spun eu indignat. Pentru că ai scăpat de el ?

— Vă jur că nu. Nu de asta. Doar mi-a salvat viața.

— Ce ? spune Riesenfeld. Și dumitale ?

— Mie, desigur. Dar cui altcuiva ?

— Ce se întîmplă aici ? întreabă Riesenfeld. Sîntem un club al salvatorilor de vieți ?

— E în funcție de vremuri, răspunde Georg. În anii ăștia, multora le-a fost salvată. Și multora nu.

Îl privesc atent pe Eduard. Are într-adevăr lacrimi în ochi, dar la el ce se poate ști ?

— Nu te cred, zic. I-ai dorit mereu să-i stea în gît ! Am auzit prea adeseori asta. Ai vrut să-ți economisești blestematul ăsta de vin.

— Vă jur că nu ! Am spus și eu cîteodată, așa cum se spune. Dar nu în serios ! Lacrimile din ochii lui Eduard se întețesc. Mi-a salvat într-adevăr viața !

Riesenfeld se ridică.

— M-am săturat de trăncăneala asta despre salvatorii de viață. După-amiază sînteți la birou ? Bine !

— Să nu mai trimiți flori, Riesenfeld ! îl previne Georg.

Riesenfeld face un semn de renunțare și, cu o mutră ce nu poate fi definită, o șterge.

— Să bem un pahar în memoria lui Valentin, ne îndeamnă Eduard. Buzele îi tremură. Cine și-ar fi închipuit una ca asta? A trecut prin tot războiul și acum, deodată, iată-l căzînd de la o secundă la alta.

— Dacă tot vrei să fii sentimental, fă-o cum se cuvine, îl sfătuiesc. Adu o sticlă din vinul pe care nu te îndurai să i-l dai.

— Johannisberg. Desigur.

Eduard se ridică repede și pleacă.

— Cred că e sincer întristat, afirmă Georg.

— Sincer întristat și sincer ușurat.

— Așa cred și eu. În genere, nu se poate cere mai mult.

Tăcem un timp.

— De fapt, se întîmplă cam multe în momentul de față, nu? spun eu în cele din urmă.

Georg mă privește.

— Hai noroc! Odată tot trebuia să pleci. Și Valentin? A trăit cîțiva ani mai mult decît s-ar fi presupus în 1917.

— Asta e valabil pentru noi toți.

— Da. Și de aceea ar trebui să folosim într-un fel acești ani cîștigați.

— Și nu procedăm așa?

Georg rîde.

— Da, dacă nu dorim pe moment altceva, decît ceea ce facem.

Sînt de acord.

— Atunci înseamnă că eu nu i-am folosit pe ai mei. Și tu?

Clipește.

— Hai s-o întindem de aici, pînă nu se întoarce Eduard. Dă-l dracului cu vinul lui cu tot!

— Blîndă, spun eu în întuneric către zid. Blîndă și sălbatică, mimoză și biciușcă, ce nebun am fost să te vreau numai a mea! Poți închide vîntul? Ce s-ar întîmpla cu el? Ar fi aer întrebuințat. Du-te, urmează-ți calea la teatre și concerte, mărită-te cu un ofițer în rezervă și director de bancă, un profitor de pe urma inflației, du-te

tinerețe, care nu-l părăsești decît pe cel ce vrea să te părăsească, steag care fîlfîie, dar nu-l poți fixa, corabie în fața zărilor azurii, Fata Morgana, joc al cuvintelor multicolore! Du-te Isabelle! Du-te! Du-te tinerețea mea tîrzie, redobîndită, smulsă dintr-un război, puțin prea știutoare și prea precoce, du-te! Duceți-vă amîndouă și voi pleca și eu, n-avem nimic să ne reproșăm, căile noastre sînt diferite, dar și asta numai în aparență, pentru că moartea nu poate fi trasă pe sfoară, poate fi numai înfruntată. Adio! Cu fiece zi murim cîte puțin, dar și în fiece zi trăim ceva mai mult, voi m-ați învățat asta și nu vreau să uit, nu există nimicire și cine nu vrea să păstreze nimic, posedă tot. Adio! Vă sărut cu buzele mele searbăde, vă îmbrățișez cu brațele mele, care nu v-au putut ține în loc, adio, voua, din mine, care rămîn al vostru, cît timp nu vă voi uita...

Am în mînă o sticlă de rachiu de la cîrciuma Roth și stau pe ultima bancă de pe alee, putînd cuprinde cu privirea ospiciul de nebuni. În buzunarul meu foșnește un cec în valută forte: treizeci de franci elvețieni. Minunile n-au luat sfîrșit: un ziar elvețian pe care l-am bombardat doi ani de-a rîndul cu poezii, într-un acces de nebunie a acceptat una și mi-a trimis imediat cecul. Am fost chiar acum la bancă să mă interesez — faptul e real. Directorul mi-a oferit pe loc un preț în mărci la negru. Cecul îl țin în buzunarul de la piept, aproape de inimă. A sosit cîteva zile prea tîrziu. Mi-aș fi putut cumpăra cu el un costum și o cămașă albă și aș fi făcut astfel o figură prezentabilă în fața doamnelor Terhoven. S-a dus! Vîntul de decembrie șuieră, cecul foșnește și eu stau aici într-un smoching imaginar, în picioare cu o pereche de pantofi de lac imaginari, cu care mi-a rămas dator Karl Brill, și-l preaslăvesc pe Dumnezeu și te binecuvîntez pe tine, Isabelle! O batistă din pînza cea mai fină îmi flutură în buzunarul de la piept, sînt un capitalist în pribegie, „Moara roșie" îmi stă la picioare, dacă vreau, în mîna mea strălucește șampania băutorilor neînfricați, a celor nesătui, băutura plutonierului-major Knopf, cu care acesta

a pus moartea pe fugă. Și lîngă zidul cenușiu beau avîndu-te în urma mea pe tine, Isabelle, tinerețe, pe doamna Techoven, pe contabilul băncii lui Dumnezeu, Bodendieck, pe maiorul rațiunii, Wernicke, mania rătăcire și veșnicul război, toate sînt în urma mea. Beau și mă uit peste drum, în stînga mea, la maternitate, unde mai sînt încă ferestre luminate și unde mame nasc. Abia acum îmi dau seama, cît de aproape e de ospiciu. Și doar cunosc maternitatea și trebuie chiar s-o cunosc, căci m-am născut aici și niciodată pînă astăzi nu m-am gîndit la asta! Te salut și pe tine, cămin iubit, stup al fertilității, mama a fost adusă aici pentru că eram săraci și năsteai gratuit, dacă se întîmpla să fii asistată de moașe care urmau să-și ia diploma. Și astfel, încă de la nașterea mea am slujit știința! Te salut, necunoscut maistru constructor, care ai așezat cu atîta înțelegere o clădire aproape de cealaltă! Probabil că ai făcut-o fără ironie, căci cele mai bune glume din lume le fac întotdeauna cu seriozitate numai oameni remarcabili. Oricum — să sărbătorim rațiunea noastră, dar fără să fim prea mîndri și nici prea siguri de ea! Tu, Isabelle, ți-ai redobîndit-o, acest dar al Danailor[1] și sus stă Wernicke și se bucură și are dreptate. Dar a avea dreptate, înseamnă de fiecare dată a face un pas înainte spre moarte. Cel care are dreptate întotdeauna, devine un obelisc negru, un monument!

Sticla e goală. O arunc cît pot de departe. Cade cu sunet înăbușit pe cîmpul moale, arat de curînd. Mă ridic în picioare. Am băut destul și sînt pregătit pentru „Moara roșie". Riesenfeld dă astăzi acolo o serată de adio, și totodată în cinstea salvatorilor, la care participă patru persoane. Vom fi Georg, Lisa și cu mine, care am mai avut de rezolvat cîteva vizite personale de rămas bun. Și toți împreună vom mai sărbători în afară de toate un important adio general — ne luăm rămas bun de la inflație.

[1] Calul troian, din mitologia greacă, în sens mai larg, giretenie.

Tîrziu, noaptea, ne mișcăm ca un convoi funerar de beţivi de-a lungul Străzii Mari. Lumina felinarelor pîlpîie slab. Am îngropat anul cam prea devreme. Willy şi Renée de la Tour ni s-au alăturat. Willy şi Riesenfeld s-au ciorovăit rău de tot; Riesenfeld jură că inflaţia a luat sfîrşit şi că marca-cereale a intrat în circulaţie — iar Willy declară că nu e posibil, deoarece, în cazul acesta, el ar fi falit. La această discuţie, Renée a devenit foarte tăcută.

Prin vîntul nopţii vedem în depărtare un alt convoi. Se apropie de noi pe Strada Mare.

— Georg, spun eu. Să lăsăm doamnele mai în urmă! Ceea ce se vede acolo îmi miroase a încăierare.

— S-a făcut!

Sîntem în apropiere de Neumarkt.

— Dacă vezi că sîntem doborîţi, fugi imediat la cafeneaua Matz, o instruieşte Georg pe Lisa. Întreabă de asociaţia corală a lui Bodo Ledderhose şi spune că avem nevoie de ei. Se adresează lui Riesenfeld: Dumneata fă-te ca şi cînd n-ai fi cu noi. E mai sănătos.

— Tu, ia-o din loc, Renée, o îndeamnă Willy. Ţine-te departe de încăierare!

Celălalt convoi s-a apropiat. Participanţii poartă cizme, marea pasiune a „patriotului" german, şi în afară de doi dintre ei, nici unul n-are mai mult de optsprezece-douăzeci de ani. În schimb, sînt în număr dublu faţă de noi.

Trecem unii pe lîngă alţii.

— Pe cinele ăla roşu îl cunoaştem noi! strigă deodată cineva. Părul lui Willy străluceşte şi noaptea. Şi chelul de colo! strigă altul, arătînd spre Georg. Pe ei!

— Şterge-o, Lisa! spune Georg.

Lisei îi sfîrîie călcîiele.

— Laşii vor să aducă poliţia, zbiară unul blond, cu ochelari, şi vrea să se ia după Lisa.

Willy îi pune o piedică şi blondul cade. Imediat după asta începe încăierarea.

Fără Riesenfeld sîntem cinci. De fapt numai patru şi jumătate. Jumătatea e Hermann Lotz, un camarad de război cu braţul stîng amputat de la umăr. La cafeneaua

„Central" ni s-a alăturat, împreună cu micul Köhler, alt camarad.

— Bagă de seamă, Hermann, să nu te răstoarne ! strig eu. Rămîi la mijloc. Şi tu, Köhler, muşcă, dacă ai căzut la pămînt !

— Acoperiţi spatele ! comandă Georg.

Ordinul e bun ; dar în momentul de faţă, acoperirea spatelui o fac vitrinele mari ale casei de modă Max Klein. Germania „patriotică" se năpusteşte asupra noastră şi cui îi convine să fie înghesuit într-o vitrină ? Cioburile îţi fac praf spinarea şi, în afară de asta, se mai pune şi problema despăgubirii. N-am putea fugi.

Deocamdată rămînem strînşi unul lîngă altul. Vitrinele sînt pe jumătate luminate ; astfel îi putem vedea bine pe adversarii noştri. Recunosc pe unul dintre cei mai vîrstnici ; aparţine acelora cu care am mai avut un scandal la cafeneaua „Central". După vechea lege de a-i lichida în primul rînd pe conducători, îi strig :

— Apropie-te, fund fricos cu urechi !

Nici nu se gîndeşte.

— Înşfăcaţi-l ! comandă el gărzii sale.

Trei atacă. Willy îl loveşte pe unul în cap, doborîndu-l. Al doilea are un baston de cauciuc şi mă loveşte cu el peste braţ. Nu-l pot prinde, el însă da. Willy îl vede, sare asupra lui şi-i răsuceşte braţul. Bastonul de cauciuc cade la pămînt. Willy vrea să-l ridice, dar e răsturnat.

— Ia bastonul, Köhler ! strig eu.

Köhler se aruncă la pămînt în învălmăşeală, unde Willy, în costumul gri deschis, se luptă. Linia noastră de bătaie a fost străpunsă. Eu primesc o lovitură şi sînt proiectat în vitrina care zăngăne. Din fericire, rămîne întreagă. Deasupra noastră se deschid ferestre. În spatele nostru, din fundul vitrinelor, ne privesc manechinele elegant îmbrăcate ale lui Max Klein. Nemişcate, poartă cele mai noi modele de iarnă şi stau înmărmurite ca o ciudată şi mută variantă a soţiilor vechilor germani, care, din întăriturile lor, îi înflăcărau pe ostaşi la luptă.

Un flăcău voinic, cu bube pe obraz, m-a prins de beregată. Miroase a scrumbie şi a bere. Capul îi e atît de

aproape de mine, de parcă ar vrea să mă sărute. Brațul meu stîng e amorțit de lovitura cu bastonul de cauciuc. Încerc să-i înfig în ochi degetul mare de la mîna dreaptă, dar nu reușesc. Își ține capul îndesat în obrazul meu, ca și cînd am fi doi îndrăgostiți perverși. E prea aproape de mine, nu pot face nici un pas, așa încît sînt fără speranțe în mîinile lui. Tocmai cînd, lipsit de aer, încerc cu ultimele puteri să mă las în jos, văd ceva care îmi apare ca o halucinație a simțurilor mele amețite: o mușcată înflorită crește din capul bubos ca dintr-o grămadă de bălegar deosebit de gras. În același timp, ochii prind o expresie de blîndă surprindere, strînsoarea, care îmi încinge beregata, slăbește, cioburi de oale se rostogolesc în jurul nostru. Mă las în jos, mă eliberez, mă ridic iarăși în sus și simt o trosnitură ascuțită. De jos, l-am nimerit pe flăcău cu capul în bărbie și cu încetul își îndoaie genunchii. Din întîmplare, rădăcinile mușcatei, care s-a prăbușit de sus asupra noastră, i-au încercuit atît de strîns capul, încît neamțul bubos, cu floare pe creștet, cade în genunchi. Face impresia unui fermecător urmaș al strămoșilor săi, care purtau coarne de bou drept podoabă a capului. Ca resturile unui coif zdrobit, pe umărul lui zac două cioburi de faianță verde.

Oala era mare, dar țeasta patriotului pare să fie de fier. Simt cum, în genunchi stînd, încearcă să mă lovească în boașe. Apuc floarea cu rădăcină cu tot și-i arunc pămîntul în ochi. Îmi dă drumul, își freacă ochii și deoarece pumnii îmi sînt imobilizați, îi întorc lovitura în boașe cu piciorul. Se încovoaie și pentru a se feri, se lasă în jos pe labe. Îi arunc încă o dată îmbrățișarea nisipoasă de rădăcini în ochi și mă aștept să ridice din nou mîinile pentru a repeta mișcarea. El, însă, își lasă capul în jos, ca și cînd ar vrea să facă o plecăciune orientală și în clipa următoare totul în jurul meu bubuie. Nu băgasem de seamă și dintr-o parte m-a nimerit o lovitură puternică. Alunec încet de-a lungul vitrinei. Uriaș și indiferent, un manechin cu ochii pictați, îmbrăcat într-o blană de biber, mă privește fix.

— Răzbateți pînă la pisoar! răsună glasul lui Georg.

Are dreptate. Trebuie să ne acoperim mai bine spatele. Dar degeaba; sîntem încercuiți. Adversarul a primit de undeva întăriturí și se pare că vom ateriza cu capetele sparte printre manechinele lui Max Klein.

În aceeași clipă, îl văd pe Hermann Klotz îngenunchind.

— Ajută-mă să-mi scot mîneca! gîfîie el.

Îl apuc și îi trag în sus mîneca stîngă a vestonului. Proteza strălucitoare se eliberează. E o proteză de nichel, la al cărei capăt este montată o mînă falsă din oțel, acoperită de o mănușă neagră. Datorită acesteia i s-a dat lui Hermann porecla de „Götz von Berlichingen cu pumnul de fier“ [1]. Desprinde repede brațul din umăr, apucă apoi cu mîna zdravănă pe cea falsă și se ridică.

— Păzea! Vine Götz! strig eu de jos.

Georg și Willy eliberează repede locul, astfel ca să poată trece Hermann. Acesta învîrtește în jurul său proteza brațului ca pe un îmblăciu și cu prima lovitură atinge pe unul dintre conducători. Atacanții se retrag un moment. Hermann sare printre ei, se învîrtește în cerc, cu proteza întinsă. Imediat apoi rotește brațul în așa fel ca să se prindă de umăr și lovește cu mîna falsă de oțel.

— Dați-i drumul! La pisoar! strigă el. Vă acopăr eu!

Felul cum lucrează Hermann cu mîna falsă e o priveliște neobișnuită. L-am văzut deseori luptînd astfel, adversarii noștri însă nu. Rămîn un moment locului, de parcă ar fi pătruns satana printre ei și asta e în favoarea noastră. O luăm la fugă și ne repezim peste drum, la pisoarul din Neumarkt. În trecere, văd că Hermann i-a aplicat celui de al doilea conducător o lovitură strașnică peste botul căscat.

— Hai, Götz! strig eu. Vino cu noi. Am trecut!

Hermann se mai învîrtește o dată. Mîneca liberă a vestonului flutură în jurul lui, cu ciotul brațului face mișcări sălbatice pentru a-și menține echilibrul. Doi dintre cei

[1] Personaj istoric (1480—1562), participant la războiul țărănesc german din 1525, poreclit astfel din pricina unei proteze pe care o avea la mîna stîngă.

încălțați în cizme, care-i stau în drum, se holbează la el cu uimire și groază. Unul din ei încasează o lovitură în bărbie. Celălalt, cînd vede mîna neagră năpustindu-se asupra lui, tresare îngrozit, închide ochii și o ia la fugă.

Ajungem la drăgălașa clădire pătrată din gresie și ne adăpostim în partea rezervată femeilor. E mai ușor de apărat. În partea pentru bărbați se poate urca prin pisoar, putem fi surprinși de la spate — la femei ferestrele sînt mici și înalte.

Adversarii ne-au urmat. Trebuie să fie acum pe puțin douăzeci ; au primit întăriri de la alți naziști. Zăresc cîteva din uniformele lor de culoare brună. Încearcă să pătrundă prin partea unde ne aflăm Köhler și cu mine. În învălmășeală observ însă că din spate ne vin și nouă ajutoare. O secundă mai tîrziu, îl văd pe Riesenfeld lovind în cineva cu servieta închisă, în care sper să fie mostre de granit. Renée de la Tour și-a scos un pantof cu toc înalt și s-a așezat în față, pentru a bate zdravăn cu tocul.

În timp ce privesc toate astea, cineva se repede cu capul în stomacul meu, așa fel că aerul îmi iese prin gură cu zgomot. Lovesc slab dar sălbatic în jur și am pe undeva senzația unei situații binecunoscute. Ridic în mod automat un genunchi, așteptînd să apară din nou berbecul. Totodată văd una dintre cele mai frumoase imagini pe care mi-aș fi putut-o închipui în această împrejurare : Lisa, care vine în goană, prin Neumarkt, ca Nike din Samotrace [1], alături de ea Bodo Ledderhose, urmat de asociația lui corală. În aceeași clipă, îl simt din nou pe berbec și servieta lui Riesenfeld, plecîndu-se ca un steag galben. Totodată face și Renée o mișcare rapidă în jos, cărcia îi urmează un urlet al berbecului.

— Opriți-vă porcilor ! țipă Renée cu glas profund de general.

O parte din atacanți tresar speriați. Apoi, asociația corală intră în acțiune și sîntem liberi.

[1] Statuie grecească înfrumusețînd-o pe zeița victoriei, după bătălia de la Samotrace (sec. IV î.e.n.).

Mă ridic. Brusc s-a lăsat tăcerea. Atacanții au fugit. Își cară răniții cu ei. Hermann Lotz vine înapoi. S-a năpustit ca un centaur asupra adversarului pus pe fugă și i-a mai tras unuia o palmă de fier. Noi am scăpat ușor. Eu am o umflătură cît o pară la cap și senzația că brațul îmi e rupt. De fapt, nu e. Afară de asta, îmi e greață. Băusem prea mult ca să întîmpin cu ușurință lovituri în stomac. Din nou mă chinuiește amintirea fără amintiri. Asta ce-a mai fost ?

— Mi-aș dori un rachiu, zic eu.

— Îl vei avea, răspunde Bodo Ledderhose. Acum să mergem, înainte să apară poliția.

În acest moment se aude o plesnitură puternică. Ne întoarcem surprinși. Lisa a lovit pe cineva.

— Beți v blestemat ! spune ea liniștită. Așa porți tu grija casei și a nevestii ?

— Tu... cîrîie arătarea.

Mîna Lisei mai pocnește o dată. Și acum, brusc, se dezleagă nodul memoriei mele. Watzek ! El e și se ține în chip ciudat de fund.

— Bărbatul meu ! spune Lisa tuturor din Neumarkt. Cu unul ca ăsta sînt eu măritată !

Watzek nu răspunde. Sîngerează tare. Rana veche din frunte, făcută de mine, s-a redeschis. Afară de asta îi curge sînge de pe cap.

— Dumneavoastră l-ați aranjat cu servieta ? îl întreb încet pe Riesenfeld.

Acesta confirmă printr-un semn și-l observă atent pe Watzek.

— Cum se nimerește uneori ! spune el.

— Ce are la fund ? întreb eu. De ce se ține de el ?

— O înțepătură de viespe, răspunde Renée de la Tour și își fixează de bucle cu un ac lung de pălărie bereta albastră de catifea.

— Respectele mele ! Fac o plecăciune către Renée și apoi mă îndrept spre Watzek. Așa, zic eu. Acum știu cine mi-a repezit una în stomac. Asta să fie mulțumirea pentru lecția mea de mai bună comportare în viață ?

Watzek cască ochii la mine.

— Dumneata ? Nu te-am recunoscut. Dumnezeule !

— Nu recunoaşte niciodată pe nimeni, afirmă Lisa pe un ton sarcastic.

Watzek oferă o imagine jalnică. Totuşi observ că într-adevăr mi-a urmat sfaturile. Şi-a tuns scurt coama, rezultatul fiind că Riesenfeld l-a putut lovi mai bine. Poartă chiar şi o cămaşă nouă, albă. Dar tot ce a obţinut astfel, n-a fost decît că sîngele se vede mai clar acum decît pe cămaşa veche. N-are noroc, săracul!

— Acasă! Beţivanule şi bătăuşule! spune Lisa şi pleacă.

Watzek o urmează ascultător. Trec prin Neumarkt, o pereche singuratică. Nimeni nu merge cu ei. Georg îl ajută pe Lotz să-şi pună oarecum la loc proteza braţului.

— Haideţi! spune Ledderhose. În localul meu mai putem bea. Cerc închis!

Mai stăm cîtva timp cu Bodo şi asociaţia lui. Apoi plecăm spre casă. Dimineaţa se iveşte cenuşie. Un băiat cu ziare trece pe lîngă noi. Riesenfeld îi face semn şi cumpără unul. Pe pagina întîi, cu litere mari, scrie:

SFÎRŞITUL INFLAŢIEI! UN BILION ESTE O MARCĂ!

— Ei? mi se adresează Riesenfeld.

Dau din cap în semn de aprobare.

— Fraţilor, s-ar putea într-adevăr să fiu falit, declară Willy. Am speculat tot la *baisse*[1]. Se uită trist la costumul său gri şi apoi la Renée. Ei, de haram au venit, de haram s-au dus... Ce înseamnă banul!

— Banul e foarte important! spune Renée cu răceală. Mai cu seamă cînd nu-l ai.

Georg şi cu mine o luăm pe Marienstrasse.

— Ciudat că Watzek a fost bătut de mine şi de Riesenfeld, spun eu. Şi nu de tine. Ar fi fost mai firesc să te lupţi tu cu el.

— Mai firesc poate, dar nu şi mai îndreptăţit.

— Îndreptăţit? întreb eu.

— Într-un sens mai complicat. Acum sînt prea obosit ca să-ţi explic. Bărbaţii cu chelie n-ar trebui să se mai bată. Ar trebui să filozofeze.

[1] Termen de bursă — scădere (franc.).

— Atunci vei avea în fața ta o viață foarte singuratică. Perspectiva vremurilor e bătaia.

— Nu cred. Un oarecare carnaval oribil a luat sfîrșit. Ziua de azi nu-ți dă impresia încheierii postului mare în cosmos ? Un imens balon de săpun a plesnit.

— Și ? întreb eu.

— Și ? răspunde el.

— Cineva o să sufle un altul și mai mare.

— Poate.

Ne uităm în grădină. Dimineața lăptoasă se lasă cenușie printre cruci. Cea mai tînără dintre fetele Knopf apare pe jumătate trează. Ne așteptă.

— Tata spune că vă revinde piatra funerară cu douăsprezece bilioane.

— Spune-i că-i oferim opt mărci. Și asta numai pînă azi la prînz. Banii vor fi foarte puțini.

— Ce ? întreabă Knopf din camera lui.

Trăsese cu urechea.

— Opt mărci, domnule Knopf. Și după-amiază numai șase. Banii merg la vale. Cine s-ar fi gîndit la asta, nu ? În loc să urce.

— Mai bine o țin pe veci, hoți de cadavre afurisiți ce sînteți ! strigă cu glas răgușit Knopf și închide fereastra.

XXV

Clubul literar din Werdenbrück organizează, în sala veche germană de la „Walhalla", o seară de adio în cinstea mea. Scriitorii sînt neliniștiți și se prefac a fi mișcați. Hungermann e primul care mă întîmpină.

— Îmi cunoști poeziile. Ai spus tu însuți că ele constituie unul dintre cele mai puternice evenimente literare din cîte ai cunoscut. Mai puternic decît Stefan George[1].

[1] Ștefan George (1868—1933) poet simbolist german.

Se uită pătrunzător la mine. N-am spus niciodată așa ceva. Bambuss i-a spus; în schimb, Hungermann i-a spus lui Bambuss că îl consideră mai important decît Rilke[1]. Dar nu îl contrazic. Îl privesc cu nerăbdare pe poetul lui „Casanova" și al lui „Mohamed".

— Ei bine, continuă Hungermann, dar se întrerupe. Ia spune-mi, de unde ai costumul ăsta nou?

— Mi l-am cumpărat astăzi dintr-un onorariu primit din Elveția, răspund eu cu modestia unui păun. E primul meu costum nou, de cînd am devenit soldatul majestății-sale. Nu e o tunică militară transformată. Civil veritabil, cum se cuvine! Inflația a luat sfîrșit!

— Un onorariu din Elveția? Ai și ajuns să fii cunoscut pe scară internațională? Sigur! spune Hungermann surprins și imediat cam necăjit. De la un ziar?

Dau din cap afirmativ. Autorul lui „Casanova" face o mișcare disprețuitoare.

— Îmi închipuiam. Bineînțeles, lucrările mele nu sînt pentru uz cotidian. Cel mult pentru o gazetă literară de prim rang. Ce vroiam să-ți spun mai înainte e că un volum de poezii de al meu a apărut, din nefericire, acum trei luni la Arthur Bauer, în Werdenbrück. O crimă!

— Ai fost silit să accepți?

— Da, moralmente. Bauer m-a mințit. Voia să-și facă o reclamă enormă, să-și extindă editura. Spunea că, odată cu mine, vor apărea Mörike, Goethe, Rilke, Stefan George și înainte de toate, Hölderlin — și nu s-a ținut de cuvînt.

— L-a tipărit pe Otto Bambuss, remarc eu.

Hungermann neagă.

— Bambuss — între noi fie spus, e un ratat, un plagiator. Mi-a dăunat numai. Știi cît a vîndut Bauer din lucrarea mea? Nici mai mult nici mai puțin decît cinci sute de exemplare!

Știu de la Bauer că întreg tirajul a fost de două sute cincizeci de exemplare; de vîndut s-au vîndut douăzeci și opt, dintre care Hungermann a cumpărat pe ascuns nouăs-

[1] Rainer Maria Rilke (1875—1926), unul dintre cei mai de seamă poeți de expresie germană.

prezece. Silit să tipărească n-a fost Hungermann, ci Bauer. Hungermann, ca profesor de germană la gimnaziul real, l-a şantajat pe Arthur, spunîndu-i că în caz de refuz, va recomanda şcolii sale un alt librar.

— De acum încolo vei lucra la un ziar în Berlin, spune Hungermann. Ştii, cred, că prietenia între artişti este bunul cel mai de preţ!

— Ştiu. Dar şi cel mai rar întîlnit.

— Aşa e. Hungermann scoate un volumaş de poezii de ale sale din buzunar. Iată — cu dedicaţie! Scrie la Berlin despre el. Şi trimite-mi două exemplare din ziar. În schimb, îţi voi păstra credinţă aici, în Werdenbrück. Şi dacă găseşti pe acolo un editor bun, să ştii că al doilea volum e în pregătire.

— S-a făcut!

— Ştiam eu că mă pot bizui pe tine. Hungermann îmi strînge solemn mîna. Tu nu editezi curînd ceva?

— Nu. Am renunţat.

— Cum?

— Mai aştept, îi răspund. Vreau să mai cunosc puţin lumea.

— Foarte înţelept! afirmă Hungermann categoric. Ce bine ar fi, dacă în loc să mîzgălească fleacuri insipide, ar face şi alţii tot aşa şi n-ar sta în calea celor înzestraţi.

Cercetează atent încăperea. Aştept de la el vreo clipire amuzantă; dar deodată e serios. Am devenit pentru el o posibilitate de afaceri, aşadar umorul l-a părăsit de îndată.

— Să nu vorbeşti cu ceilalţi de învoiala dintre noi, îmi repetă cu insistenţă.

— Sigur că nu, răspund eu şi-l văd pe Otto Bambuss îndreptîndu-se spre noi.

O oră mai tîrziu, am în buzunar, primite de la Bambuss: „Vocile tăcerii", cu dedicaţie măgulitoare, şi în copie, bătute la maşină, sonetele exotice: „Tigroaica", pe care să le duc la Berlin. De la Sommerfeld am luat manuscrisul cărţii sale despre moarte, scrisă în versuri libere, de la alţi membri încă o duzină de alte lucrări în copie şi de la Eduard copia cîntecului de luptă la moartea unui prieten, o

sută șaizeci și opt de versuri, dedicate lui Valentin, camaradul de arme și omului. Eduard lucrează repede.

Totul pare dintr-o dată atît de îndepărtat!

La fel de îndepărtat ca inflația, care a murit de două săptămîni — sau copilăria, care de la o zi la alta a fost sugrumată într-o haină militară. La fel de îndepărtată e și Isabelle.

Privesc fețele tuturor. Mai sînt oare fețe de copii mirați, care stau în fața haosului și a minunii, sau sînt acum fețele neobositilor maniaci de asociații? Mai e în ele ceva din privirea disperată și speriată a Isabellei? Sau sînt numai imitatorii sau flecarii înfumurați ai frînturii de talent, care apare la oricare tineret și a cărei stingere treptată acesta o cîntă în cuvinte mari și cu invidie, în loc să o privească în tăcere și să-și salveze din ea o scînteie pentru viața lui?

— Camarazi! spun eu. Mă retrag așadar din clubul vostru.

Toate fețele se îndreaptă spre mine.

— Imposibil! Rămîi membru corespondent al clubului la Berlin, declară Hungermann.

— Mă retrag, spun eu.

O clipă poeții tac. Se uită la mine. Mă înșel eu sau văd în cîteva priviri teama că aș fi descoperit ceva?

— Vorbești serios? întreabă Hungermann.

— Foarte serios.

— Bine. Primim retragerea ta și în același timp te numim membru de onoare al clubului.

Hungermann se uită în jur. E întîmpinat cu aplauze răsunătoare. Fețele se destind.

— Se acceptă în unanimitate, spune poetul lui „Casanova".

— Vă mulțumesc, răspund eu. E un moment de care sînt mîndru. Dar nu pot accepta. Îmi pare că m-aș transforma în propria mea statuie. Nu vreau să plec în lume ca membru de onoare al nici unui club, nici măcar al localului de plăceri din Bahnstrasse.

— Comparația nu e frumoasă, afirmă Sommerfeld, poetul morții.

— N-are decît, răspunde Hungermann. Dar drept ce vrei să pleci în lume ?

Rîd.

— Ca o mică scînteie de viață, care va încerca să nu se stingă.

— Dumnezeule ! exclamă Bambuss. Nu spunea și Euripide la fel ?

— Se poate, Otto. Înseamnă deci, că așa și este. Nu vreau să scriu despre asta ; vreau să încerc să fiu așa.

— N-o spune Euripide, explică academic Hungermann, cu o privire satisfăcută, către învățătorul de țară Bambuss. Așadar, vrei... mă întreabă pe mine.

— Aseară am făcut un foc, spun eu. A ars bine. Cunoașteți vechea regulă de marș : bagaj ușor ! Toți aprobă cu însuflețire. Îmi dau seama deodată că au uitat-o. Ei, Eduard, urmez eu. Mai am încă douăsprezece bonuri de masă. Stabilizarea le-a luat-o înainte. Cred, însă, că aș mai avea dreptul legal, dacă mi l-aș disputa prin judecată, să-mi revendic mîncarea pe ele. Vrei să le preschimbi pe două sticle de Johannisberg ? Să le bem acum.

Eduard calculează la repezeală. Îl include în calcul și pe Valentin și poezia dedicată lui din buzunarul meu.

— Trei sticle ! spune el.

Willy stă într-o cameră mică. A făcut schimb, dînd locuința sa elegantă. E un salt puternic în sărăcie, dar Willy îl suportă bine. Și-a salvat costumele și niscaiva bijuterii, datorită cărora va fi încă multă vreme un cavaler elegant. Automobilul roșu a fost însă obligat să-l vîndă. Speculase cu prea multă îndrăzneală. Pereții camerei și i-a tapetat singur cu bancnote și acțiuni devalorizate ale inflației.

— Mi-a revenit mai ieftin decît tapetul, declară el. Și mai distractiv.

— Și mai departe ?

— Voi primi probabil o slujbă măruntă la banca din Werdenbrück. Willy rînjește. Renée a plecat la Magdeburg. Îmi scrie că are mare succes la „Papagalul verde".

— Frumos din partea ei că scrie măcar.

Willy are un gest de larghețe.

— Nimic n-are importanță, Ludwig. Ce s-a dus, s-a dus! Afară de asta — în ultimele luni n-am mai reușit să obțin de la Renée să facă noaptea pe generalul. Așa că plăcerea nu mai era aceeași. Prima oară cînd a comandat din nou, a fost în lupta demnă de amintit de la pisoarul din Neumarkt. Du-te cu bine, băiete! Ca dar de adio... Deschide un cufăr cu acțiuni și bancnote de hîrtie. Ia ce vrei! Milioane, miliarde — a fost un vis, nu?

— Da, spun eu.

Willy mă conduce pînă în stradă.

— Am salvat cîteva sute de mărci, șoptește el. Încă nu e totul pierdut. Francul francez vine la rînd. O să fac acolo speculații de *baisse*. Vrei să mizezi ceva împreună cu mine?

— Nu, Willy. Eu nu mai speculez decît la *hausse* [1].

— *Hausse*, repetă el ca și cînd ar fi spus: Popokatepetl [2].

Sînt singur în birou. E ultima zi, la noapte plec. Răsfoiesc un catalog și stau pe gînduri dacă în semn de rămas bun să nu înscriu și numele lui Watzek pe una dintre pietrele funerare desenate de mine. Sună telefonul.

— Tu ești ăl de te cheamă Ludwig? întreabă o voce răgușită. Ala care aduna broaște și șerpi de casă?

— Se prea poate, răspund eu. Depinde în ce scop. Dar cine e acolo?

— Fritzi.

— Fritzi! Desigur, eu sînt. Ce s-a întîmplat? Otto Bambuss...

— Calul de fier a murit.

— Ce spui?

— Da. Aseară. Un atac de inimă. La lucru.

— Frumoasă moarte, zic eu. Dar prea timpurie!

Fritzi tușește.

— Aveți parcă acolo o prăvălie de monumente. Parcă vorbeați de așa ceva?

[1] Termen de bursă — creștere (franc.).
[2] Mare vulcan în Mexic.

— Da. E cea mai bună prăvălie de monumente din tot orașul, răspund eu. De ce ?

— De ce ? Doamne, Ludwig, ai voie să pui trei întrebări ! Patroana vrea să dea o comandă. Bineînțeles unui client de-al nostru. Și tu cu Calul de fier te-ai...

— Eu nu, o întrerup. Poate prietenul meu Georg...

— Totuna, comanda s-o ia un client. Vino-ncoace ! Dar repede. A fost unul pe-aici, un voiajor de la concurență — plîngea cu lacrimi amare și susținea că și el cu Calul de fier...

Oskar-Lacrimă ! Fără îndoială !

— Vin imediat ! spun eu. Ăla e o geamandură cu sirenă. Minte !

Mă primește patroana.

— Vrei s-o vezi ? întreabă ea.

— Ați așezat-o aici pe catafalc ?

— Sus. În camera ei.

Urcăm scara, care trosnește. Ușile sînt deschise. Fetele se îmbracă.

— Lucrați și astăzi ? întreb eu.

Patroana clatină din cap.

— Astă seară, nu. Fetele se îmbracă totuși. Din obișnuință, mă înțelegi ? Nu e însă nici o pierdere. De cînd marca e iar marcă, nu mai merg treburile deloc. Nici un șmecher nu mai are bani. Comic, nu ?

Nu e cîtuși de puțin comic, e adevărat. Inflația s-a transformat în stabilizare. Acolo unde înainte mișunau bilioanele, se calculează acum din nou în pfenigi. Peste tot domnește lipsa de bani. Groaznicul carnaval a luat sfîrșit. A intervenit o Miercure a cenușii spartană.

Calul de fier zace într-un sicriu, înconjurat de ghivece cu plante și crini. Fața i-a devenit dintr-o dată severă și bătrînă. O recunosc numai după un dinte de aur, care abia se întrezărește strălucind printre buze. Oglinda, în care de atîtea ori se gătea, e acoperită cu văl alb. În cameră miroase a parfum vechi, a brad și a moarte. Pe scrin sînt cîteva fotografii și o bilă de cristal, pe a cărei parte plană e lipită o poză. Cînd clatini bila, pare că oamenii din poză

ar umbla prin viscol. Cunosc bine obiectul ; este una dintre cele mai frumoase amintiri ale copilăriei mele. Pe vremea cînd îmi făceam lecţiile pe Bahnstrasse, mi-ar fi plăcut să-l fur.

— Pentru voi a fost aproape ca o a doua mamă, nu ? mă întreabă patroana.

— Să spunem mai bine chiar mamă. Dacă n-ar fi fost ea, eu mă făceam biolog. Îi plăceau însă atît de mult poeziile — de fiecare dată cînd veneam, trebuia să-i aduc altele — aşa că m-am lăsat de biologie.

— Aşa e, spune patroana. Dumneata erai cel cu salamandrele şi peştii.

Ieşim. În trecere, văd pe dulap căciula căzăcească.

— Unde sînt cizmele ? întreb.

— Le-a luat Fritzi. De altceva nu mai are poftă. Să baţi e mai puţin obositor. Şi mai bănos. Afară de asta, trebuia găsită şi o înlocuitoare. Avem un cerc restrîns de clienţi, care vor o rafinată activă.

— Dar cum s-a întîmplat de fapt cu ea ?

— La lucru. Adevăratul motiv e că se dovedea prea zeloasă. Avem un negustor olandez cu un singur ochi, un om foarte fin. Nici n-ai zice, dar omului ăstuia nu-i trebuia nimic altceva decît bătaie. Venea în fiecare sîmbătă. Cînd se sătura cînta de parcă ar fi fost cel mai grozav cocoş. Foarte nostim. E însurat, are şi trei copii drăgălaşi. Desigur, nu-i poate cere propriei soţii să-l bată. Deci, un client permanent. Fără să mai vorbesc de devize ; plătea în guldeni. Aproape că-l divinizam pe omul cu valută-forte. Ei, şi ieri cu el s-a întîmplat. Malwine se agitase prea tare — şi deodată a căzut la pămînt, cu biciuşca în mînă.

— Malwine ?

— Asta era pronumele Calului de fier. Nu ştiai ? Domnul, bineînţeles, a tras o sperietură. N-o să mai calce niciodată pe aici, spune patroana îndurerată. Ce client ! Zahăr, nu altceva. Cu devizele lui cumpăram întotdeauna carnea şi prăjiturile pe o lună întreagă. Dar ia spune-mi, cum e acum cu ele ? Se întoarce către mine. Nu mai au prea mare valoare, nu-i aşa ?

— Un gulden face cam cît două mărci.

— E posibil ? Înainte făceau bilioane. Ei, atunci nu-i prea mare pagubă, dacă nu mai vine clientul. Nu vrei să-ţi iei vreun fleac în amintirea Calului ?

Mă gîndesc la bila de cristal cu călătorii în viscol. Dar nu e bine să cari cu tine amintiri. Refuz.

— Atunci să bem jos o ceaşcă de cafea bună şi să alegem monumentul.

Credeam că e vorba de o piatră obişnuită, mică. Reiese însă că datorită negustorului olandez, Calul de fier a putut economisi valută. A pus guldenii într-o casetă şi nu i-a preschimbat. Acum sînt acolo şi reprezintă o sumă importantă. Negustorul i-a fost ani de-a rîndul un client credincios.

— Malwine nu are rude, spune patroana.

— Dacă-i aşa, bineînţeles că putem trece la monumentele funerare de mare clasă, din marmură sau granit.

— Marmura nu se potriveşte cu Calul, spune Fritzi. E mai mult pentru copii, nu ?

— Nu întotdeauna ! Am aşezat şi generali la odihna de veci sub coloane de marmură.

— Granit ! spune patroana. Granitul e mai bun. Se potriveşte mai mult cu firea ei dîrză.

Şedem în camera mare. Pe masă, cafeaua aburindă, prăjituri de casă cu frişcă şi o sticlă de Curaçao. Mă simt ca pe vremuri. Femeile se uită peste umărul meu în catalog, ca odinioară în cărţile de şcoală.

— Iată aici, cel mai de preţ dintre toate cîte le avem, spun eu. Un monument cu cruce, pe două socluri, din granit negru suedez. Dintr-astea nu mai există decît două sau trei în tot oraşul.

Femeile privesc desenul. E unul dintre ultimele făcute de mine. Pentru inscripţie am folosit numele maiorului Wolkenstein, dîndu-l drept căzut în 1915, în fruntea trupelor sale — ceea ce ar fi fost mai bine, cel puţin pentru tîmplarul ucis la Wüstringen.

— Era catolică ? întreabă Fritzi.

— Crucea nu e numai pentru catolici, răspund eu.

Patroana se scarpină în cap.

— Nu știu dacă i-ar fi convenit ceva atît de religios. Altceva n-aveți ? Ceva ca o stîncă naturală.

O clipă mi se oprește respirația.

— Dacă vreți în genul ăsta, am ceva cu totul deosebit, spun eu apoi. Ceva clasic. Un obelisc !

Știu că va fi ca o detunătură în noapte, dar brusc, cu degetele febrile de emoție, caut schița veteranului și o pun pe masă.

Femeile tac și o studiază. Eu stau deoparte. Se întîmplă uneori să te lovească norocul și, cu o mînă de copil, să-ți reușească lucruri pentru care specialiștii se zbat la disperare. Deodată Fritzi rîde.

— Se potrivește de minune pentru Cal, spune ea.

La rîndul ei, patroana rînjește.

— Cît costă ăsta ?

De cînd lucrez eu în întreprinderea Kroll, obeliscul n-a avut niciodată un preț, oricine știa că nu e de vînzare. Calculez repede.

— Oficial, o mie de mărci, răspund eu. Pentru voi, ca prietene, șase sute, pentru Cal, ca una dintre educatoarele mele, trei sute. Îmi pot permite să fac acest preț de nimic, dat fiind că astăzi oricum e ultima mea zi la birou, altfel aș fi fost concediat. Bineînțeles cu plata în bani gheață. Și inscripția separat.

— De ce nu ? spune Fritzi.

— Cît despre mine !

Patroana e și ea de acord.

Nu-mi vine să-mi cred urechilor.

— Deci, s-a făcut ? întreb eu.

— S-a făcut ! răspunde patroana. Cît reprezintă trei sute de mărci în guldeni ?

Începe să numere bancnotele. Din ceasul cu cuc de la perete iese pasărea și anunță ora. E șase. Pun banii în buzunar.

— Un pahar în memoria ei, spune patroana. Pentru Malwine ! Mîine dimineață va fi îngropată. Seara avem iarăși nevoie de local.

— Păcat că nu pot lua parte la înmormîntare.

Bem cu toții un coniac amestecat cu puțin rachiu de mentă. Patroana își șterge ochii.

— Cît sînt de mîhnită, spune ea.

Toți sîntem mîhniți. Mă ridic în picioare și-mi iau rămas bun.

— Georg Kroll va da dispoziții de instalare a monumentului, spun eu.

Femeile clatină din cap. Nicăieri n-am văzut atîta atașament și credință ca aici. Mă salută de la fereastră. Cîinii latră. Plec repede de-a lungul pîrîului către oraș.

— Cum ? spune Georg. Imposibil !

Fără nici un cuvînt scot guldenii olandezi și-i răspîndesc pe birou.

— Ce-ai vîndut pentru ăștia ? mă întreabă.

— Așteaptă o clipă.

Am auzit un clopoțel de bicicletă. Îndată după asta, cineva își drege glasul în chip impunător. Strîng bancnotele și le pun la loc în buzunar. Heinrich Kroll apare în ușă. Manșetele pantalonilor sînt cam stropite de noroiul din stradă.

— Ei, ai vîndut ceva ? îl întreb eu.

Se uită otrăvit la mine.

— Du-te dumneata la clienți și vinde ! Cu falimentul ăsta ! Nimeni n-are bani. Și cine are cîteva mărci, le ține ca pe ochii din cap !

— Eu am fost și am vîndut.

— Da ? Ce ?

Mă întorc în așa fel ca să-i prind pe amîndoi frații cu privirea.

— Obeliscul ! spun eu.

— Palavre ! spune Heinrich scurt. Glume să faci la Berlin !

— Ce e drept, nu mai am de-a face cu negustoria asta, declar eu. Astăzi la prînz mi-am încheiat serviciul. Totuși, am ținut cu tot dinadinsul, să vă demonstrez cît e de simplu să vinzi monumente. E chiar o ocupație de vacanță !

Heinrich se înfurie, dar își dă osteneala să se stăpînească.

— Slavă Domnului că nu trebuie să mai auzim multă vreme prostiile astea! Drum bun! La Berlin ai să înveți cum se vorbește!

— A vîndut într-adevăr obeliscul, Heinrich, spune Georg.

Heinrich îl privește neîncrezător.

— Dovada! se repede el.

— Uite! spun eu și flutur bancnotele. Chiar în devize!

Heinrich holbează ochii. Apoi înșfacă o bancnotă, o întoarce pe o față și pe alta și cercetează dacă nu e falsă.

— Noroc, scrîșnește în cele din urmă. Noroc prostesc!

— Norocul ăsta ne folosește, Heinrich, spune Georg. Fără suma asta n-am fi putut achita polița care expiră mîine. S-ar cuveni, mai curînd, să mulțumești din suflet. Sînt primii bani adevărați pe care îi primim. Avem mare nevoie de ei.

— Să mulțumesc? Nici nu-mi trece prin cap!

Heinrich dispare, trîntind ușa. Un neamț veritabil, neclintit, care nu datorează nimănui vreodată recunoștință.

— Avem într-adevăr nevoie atît de urgentă de banii ăștia? întreb eu.

— Destul de urgent, răspunde Georg. Dar mai întîi să facem socoteala! Cîți bani ai tu?

— Destui. Banii de drum clasa a treia mi s-au trimis. Călătoresc cu a patra și economisesc astfel douăsprezece mărci. Pianul l-am vîndut, nu pot să-l car cu mine. Am luat pe rablă o sută de mărci. Am deci, în total, o sută douăsprezece mărci. Din astea pot trăi pînă la primul salariu.

Georg ia treizeci de guldeni olandezi și mi-i pune în față.

— Ai lucrat ca agent special. Ai dreptul la o gratificație. La fel ca Oskar-Lacrimă. Pentru o acțiune deosebită cinci la sută în plus.

Se iscă o scurtă tocmeală. Apoi iau banii ca rezervă pentru cazul că din prima lună aș fi dat afară din noua slujbă.

— Știi de pe acum ce ai de făcut la Berlin?

Dau din cap.

— Anunţarea incendiilor, descrierea furturilor, comentarea unor cărţi mici, procurarea de bere pentru redactori, ascuţirea creioanelor, corectarea greşelilor de tipar şi — încercarea de a avansa.

Uşa se deschide dintr-o lovitură de picior. Ca o stafie, plutonierul-major Knopf se opreşte în prag.

— Cer opt bilioane, croncăne el.

— Domnule Knopf, nici nu te-ai trezit încă de-a binelea după un vis lung. Inflaţia a luat sfîrşit. Cu două săptămîni în urmă, ai fi putut lua opt bilioane pe piatra pe care ai cumpărat-o cu opt miliarde. Astăzi face opt mărci.

— Puşlamalelor ! Asta mi-aţi făcut-o dinadins !

— Care asta ?

— Aţi încetat inflaţia, ca să mă pungăşiţi pe mine. Dar nu vînd. Aştept următoarea !

— Care următoarea ?

— Următoarea inflaţie !

— Bine ! spune Georg. Pe chestia asta să bem un păhărel.

Knopf se înfige primul la sticlă.

— Facem prinsoare ? întreabă el.

— Ce prinsoare ?

— Că ştiu după gust obîrşia sticlei.

Scoate dopul şi miroase.

— Imposibil să ghiceşti, spun eu. La rachiul de butoi, poate. Ştim că în privinţa asta eşti cel mai bun cunoscător din toată regiunea, dar la rachiul din sticlă, niciodată.

— Pe cît ne prindem ? Pe preţul pietrei funerare ?

— Am sărăcit brusc, răspunde Georg. Dar trei mărci riscăm. Chiar în interesul dumitale.

— Bine. Daţi-mi un pahar.

Knopf miroase şi gustă. Apoi cere să i se umple paharul a doua şi a treia oară.

— Renunţă, zic eu. E imposibil. Nu trebuie să plăteşti.

— Rachiul ăsta e de la prăvălia de delicatese a lui Brockmann de pe Marienstrasse, spune Knopf.

Îl privim uimiţi. Aşa şi este.

— Dă gologanii ! spune Knopf cu glas răguşit.

Georg îi plăteşte cele trei mărci, plutonierul-major ia banii şi se face nevăzut.

— Cum s-a putut una ca asta ? spun eu. Să aibă bătrînul beţivan puteri supraomeneşti ?

Georg începe deodată să rîdă.

— Ne-a tras pe sfoară !

— Cum ?

Ridică sticla. Jos, în spate, e lipită o etichetă mică : J. Brockmann, delicatese, Marienstrasse 18.

— Mare pungaş ! spune el bucuros. Şi ce ochi are !

— Ochi ! zic eu. N-o să se mai încreadă în ei poimîine noaptea, cînd va veni acasă şi nu va mai găsi obeliscul. Şi lumea lui se va prăbuşi pentru el.

— Şi a ta se prăbuşeşte ? întreabă Georg.

— În fiecare zi, răspund eu. Altfel, cum s-ar putea trăi ?

Cu două ore înaintea plecării, ni se pare că auzim afară paşi, voci şi melodii.

Puţin după aceea, din stradă se aude cîntînd pe patru voci :

„Sfîntă noapte, revarsă tu
Pacea cerească în această inimă..."

Ne ducem la fereastră. Pe stradă e asociaţia corală a lui Bodo Ledderhose.

— Ce-o fi asta ? întreb eu. Aprinde lumina, Georg.

În raza luminoasă, care coboară de la fereastră în stradă, îl recunoaştem pe Bodo.

— Asta e pentru tine, spune Georg. O serenadă de adio a asociaţiei tale. Nu uita că eşti membru acolo.

„Dăruieşte-i linişte obositului călător,
Durerii sale dă-i binevoitoare mîngîiere..."

continuă să răsune puternic.

Se deschid cîteva ferestre.

— Linişte ! strigă bătrîna Konersmann. E miezul nopţii, bandă de beţivi, ce sînteţi !

„Stelele se-aprind strălucitoare,
Luminează albastra depărtare..."

Lisa apare la fereastră şi face o plecăciune. Crede că serenada îi e adresată ei.

După scurt timp, sosește poliția.

— Risipiți-vă ! comandă un glas puternic.

De cînd cu stabilizarea, poliția s-a schimbat. A devenit severă și energică. Vechiul spirit prusac s-a înscăunat din nou. Fiecare civil e pe veci recrut.

— Scandal nocturn ! zbiară caraghiosul purtător de uniformă.

— Arestați-i ! urlă văduva Konersmann.

Asociația lui Bodo cuprinde douăzeci de cîntăreți solizi. Au de făcut față la doi polițiști.

— Bodo ! strig eu îngrijorat. Nu vă atingeți de ei ! Nu vă apărați ! Că altfel vă bagă la răcoare pe cine știe cîți ani.

Bodo face un gest liniștitor și cîntă în gura mare :

„Cît de mult aș dori cu tine spre cer să plec..."

— Liniște ! Vrem să dormim ! țipă văduva Konersmann.

— Hei ! strigă Lisa către polițiști. Lăsați-i să cînte în voie. Mai bine vedeți-vă de treabă și umblați după hoți.

Polițiștii sînt în încurcătură. Mai dau de cîteva ori comanda :

— Imediat cu toții la secție ! dar nimeni nu se mișcă.

Bodo începe a doua strofă. În cele din urmă, polițiștii fac ce pot, fiecare din ei arestează cîte un cîntăreț.

— Nu vă apărați ! strig eu. Ar fi împotrivire față de forța publică.

Cîntăreții nu se împotrivesc. Se lasă duși.

Cei ce rămîn cîntă în continuare, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic. Polițiștii se întorc în grabă și arestează încă doi cîntăreți. Ceilalți cîntă mai departe, dar primul tenor se aude foarte încet. Polițiștii arestează din dreapta ; a treia oară îl iau pe Willy și acum primul tenor a amuțit de tot. Pe fereastră le dăm sticle de bere.

— Rezistă, Bodo ! spun eu.

— Nici o grijă ! Pînă la ultimul om !

Poliția se întoarce din nou și-l înșfacă pe al doilea tenor. Nu mai avem bere și punem la bătaie rachiul. După zece minute nu mai cîntă decît bașii. Stau neclintiți, fără să se uite cum se fac arestările. Am văzut odată turme de morse stînd astfel nepăsătoare, în timp ce vînătorii doborau cu

măciucile tot ce era în jurul lor — şi am mai văzut în război popoare întregi făcînd la fel.

După încă un sfert de oră, Bodo Ledderhose rămîne singur. Poliţiştii transpiraţi şi furioşi se întorc pentru ultima oară. Îl iau pe Bodo între ei. Îl însoţim la secţie. Bodo continuă să fredoneze.

— Beethoven, spune el scurt şi fredonează iarăşi ca o albină muzicală.

Dar, deodată, pare că harfele eoliene îl acompaniază din depărtare. Ascultăm atenţi. Sună ca un miracol, într-adevăr parcă fredonează îngeri, îngeri cu glasul celor doi tenori şi başii. Îl ocrotesc şi zboară în jurul lui Bodo şi cu cît înaintăm devin mai limpezi, iar cînd dăm colţul după biserică, putem chiar înţelege aerienele glasuri imateriale. Cîntă: „Sfîntă noapte, revarsă tu..." Şi la colţul următor ne dăm seama de unde se aud: de la postul de poliţie, unde sînt închişi camarazii lui Bodo, care cîntă fără teamă mai departe şi nu le pasă de nimic. Bodo apare printre ei ca dirijor şi cu aerul cel mai firesc din lume, se aude în continuare: „Dăruieşte linişte obositului călător..."

— Domnule Kroll, ce să fie asta? întreabă şeful gardienilor uimit.

— Puterea muzicii, răspunde Georg. O serenadă de adio, adresată unui om care pleacă în lume. Nevinovată şi, de fapt, încurajatoare.

— Asta-i tot?

— Asta-i tot.

— Scandal nocturn, declară comisarul.

— Dacă ar cînta: „Deutschland, Deutschland über alles!" ar fi tot seandal nocturn? îl întreb eu.

— Asta ar fi altceva.

— Cine cîntă, nu fură, nu ucide şi nu încearcă să doboare regimul, îi explică Georg comisarului.

— Vreţi să ţineţi tot corul la răcoare, pentru că nu face toate acestea?

— Daţi-i afară! răcneşte şeful. Dar să fie linişte.

— Va fi linişte. Nu sînteţi prusac, nu-i aşa?

— Sînt francon [1].

— Îmi închipuiam, spune Georg.

Ne aflăm în gară. Bate vîntul. Afară de noi, nu e nimeni pe peron.

— Vei veni la mine în vizită, Georg, spun eu. Mă voi strădui din răsputeri să fac cunoştinţă cu femeile visurilor tale. Cînd vei sosi, două-trei vor fi pregătite pentru tine.

— Voi veni.

Ştiu că nu va veni.

— Eşti dator s-o faci pentru smochingul tău, adaug eu. Altfel, unde să-l porţi ?

— Adevărat !

Trenul străpunge întunericul cu doi ochi înflăcăraţi.

— Steagul sus, Georg ! Doar ştii, sîntem nemuritori.

— Aşa e. Şi tu nu te lăsa doborît. Ai fost salvat de atîtea ori, încît ai datoria să răzbeşti mai departe.

— Se înţelege, spun eu. Chiar numai de dragul altora, care n-au putut fi salvaţi. De dragul lui Valentin.

— Prostii ! Pur şi simplu, pentru că trăieşti !

Trenul intră duduind în hală, de parcă l-ar aştepta cinci sute de oameni. Dar nu-l aşteptă decît eu. Caut un compartiment şi mă urc. Compartimentul miroase a somn şi a oameni. Deschid fereastra pe culoar şi mă aplec în afară.

— Dacă renunţi la ceva, nu înseamnă că şi pierzi acel ceva, spune Georg. Asta o cred doar idioţii.

— Cine se gîndeşte la pierdere, răspund eu, în timp ce trenul începe să pufăie. Dat fiind că pînă la urmă tot pierdem, ne putem permite să fim înainte învingători, ca maimuţele de pădure pătate.

— Ele înving întotdeauna ?

— Da — pentru că habar n-au ce înseamnă asta.

Trenul s-a şi pus în mişcare. Simt mîna lui Georg. E

[1] Originar din Franconia, adică din regiunea Rinului inferior, Meinului şi Neckarului.

prea mică și moale și în încăierarea de la pisoar s-a ales cu zgîrieturi, care nici pînă acum nu sînt vindecate. Trenul accelerează, Georg rămîne în urmă. Deodată e mai bătrîn și mai palid decît mi se părea. Nu-i mai văd decît mîna palidă și capul palid, apoi nu se mai zărește decît cerul și întunericul zburător. Intru în compartiment. Un călător cu ochelari sforăie într-un colț, un pădurar într-altul. În cel de-al treilea sforăie un bărbat gras cu mustață, iar în al patrulea, o femeie adormită, cu obrajii lăsați, cu pălăria căzută într-o parte, suspină în triluri.

Mă cuprinde foamea ascuțită a tristeții și-mi deschid geamantanul pus în plasa de bagaje. Doamna Kroll m-a aprovizionat cu sandvișuri pînă la Berlin. Le caut pe pipăite, dar nu le găsesc și dau geamantanul jos din plasă. Femeia cu trilurile și cu pălăria căzută într-o parte se trezește, mă privește furioasă și imediat apoi, în semn de protest, își continuă trilurile. Îmi dau seama de ce n-am găsit sandvișurile. Smochingul lui Georg a fost pus deasupra. L-a împachetat, probabil, în timp ce eu vindeam obeliscul. Mă uit un timp la stofa neagră ; apoi scot sandvișurile și încep să mănînc. Sînt bune, de prima calitate. Toți cei din compartiment sînt treziți o clipă de mirosul pîinii și al lebărvurștului admirabil. Nu-mi pasă de nimic și mănînc în continuare. Apoi mă așez comod pe locul meu și privesc în întunericul prin care zboară din cînd în cînd cîte o lumină. Mă gîndesc la Georg și la smoching, apoi la Isabelle și Hermann Klotz și la obeliscul care a fost murdărit de Knopf și a sfîrșit prin a salva firma, și în cele din urmă nu mă mai gîndesc la nimic. .

XXVI

Nu i-am revăzut pe nici unul. Aveam intenția să mă mai duc o dată pe acolo, dar mereu intervenea cîte ceva. Tot credeam că mai e destul timp, dar, deodată, chiar n-a mai fost timp. Noaptea s-a năpustit asupra Germaniei,

am părăsit-o şi cînd m-am întors, se prăbuşise în ruine. Georg Kroll murise. Văduva Konersmann a continuat să spioneze şi a aflat că Georg trăieşte cu Lisa. Zece ani mai tîrziu, în 1933, îi destăinuise acest lucru lui Watzek, pe atunci Sturmführer în SA. Cu toate că divorţase de Lisa cu cinci ani în urmă, Watzek ordonase închiderea lui Georg într-un lagăr de concentrare. Peste cîteva luni Georg a murit.

Hans Hungermann devenise paznic al culturii şi Obersturmbannführer în noul partid. Îl proslăvea în versuri înflăcărate şi de aceea în 1945 a avut oarecari necazuri, pierzîndu-şi poziţia de director de şcoală. Între timp însă, i-au fost de mult recunoscute drepturile la pensia de stat şi trăieşte destul de bine din ea, fără a fi nevoit să muncească, la fel ca nenumăraţi alţi camarazi din partidul său.

Sculptorul Kurt Bach a stat şapte ani într-un lagăr de concentrare şi s-a întors ca invalid inapt de muncă. Astăzi, zece ani de la prăbuşirea nazismului, tot se mai luptă pentru obţinerea unei mici pensii, întocmai ca nenumărate alte victime ale regimului. Dacă va avea noroc, speră să capete o pensie de şaptezeci de mărci pe lună, cam a zecea parte din aceea pe care o primeşte Hungermann, şi tot cam a zecea parte din cea pe care statul i-o plăteşte de ani de zile primului şef al gestapoului, omului care a înfiinţat lagărul de concentrare, unde Kurt Bach a fost snopit în bătăi pînă a devenit infirm, fără să mai vorbim de pensiile substanţial mai mari şi de sumele acordate drept compensaţie generalilor, criminalilor de război şi foştilor înalţi demnitari ai partidului nazist. Heinrich Kroll, care a scos-o bine la capăt, vede cu mîndrie în toate acestea o mărturie de neclintită conştiinţă juridică în patria noastră iubită.

Maiorul Wolkenstein a făcut o carieră minunată. A devenit membru al partidului nazist, a participat la elaborarea legislaţiei contra evreilor, după război a stat cîţiva ani liniştit şi astăzi, împreună cu alţi camarazi de-ai săi, e funcţionar în Ministerul de Externe.

Bodendieck şi Wernicke au ţinut multă vreme ascunşi în ospiciu cîţiva evrei. I-au dus în celulele rezervate bol-

navilor incurabili, i-au ras în cap și i-au învățat cum trebuie să se poarte ca nebuni. Mai tîrziu, Bodendieck a fost mutat într-un mic sat, pentru că se revoltase în mod nesăbuincios, cînd episcopul său acceptase titlul de consilier de stat al unui regim care socotea uciderea drept o sfîntă datorie. Wernicke fusese destituit, pentru că refuzase să întreprindă injectarea mortală a bolnavilor săi. Înainte de plecare, reușise să-i scoată și să-i expedieze în altă parte pe evreii ascunși. A fost trimis pe front, unde a căzut în 1944. Willy a căzut în 1942, Otto Bambuss în 1945, Fritz Kroll în 1944. Lisa a fost omorîtă și ea într-un bombardament. De asemenea și doamna Kroll.

Eduard Knoblech a rezistat la toate, el îi servea la fel de bine pe cei cărora li se cuvenea sau nu. Hotelul său a fost dărîmat, dar apoi reconstruit. Cu Gerda nu s-a căsătorit și nimeni nu știe ce s-a ales de ea. Nici despre Geneviève Terhoven n-am mai aflat niciodată nimic.

O carieră interesantă a făcut Oskar-Lacrimă. Ca soldat, a ajuns în Rusia și a devenit pentru a doua oară comandant de cimitir. În 1945, a fost tălmaci pe lîngă trupele de ocupație și, în cele din urmă, timp de cîteva luni, primar în Werdenbrück. Mai tîrziu a revenit în comerț împreună cu Heinrich Kroll. Au înființat o nouă firmă și au avut succese mari — pietrele funerare aveau pe atunci aproape aceeași căutare ca pîinea.

Bărbînul Knopf a murit la trei luni după plecarea mea din Werdenbrück. A fost călcat noaptea de o mașină. Un an mai tîrziu, nevasta lui s-a căsătorit cu tîmplarul de sicrie Wilke. Nimeni nu se așteptase la una ca asta. A fost o căsnicie fericită.

Orașul Werdenbrück a fost atît de tare distrus de bombe în timpul războiului, încît aproape nici o casă n-a rămas neatinsă. Era nod de cale ferată, de aceea a fost atacat de atîtea ori. Cîțiva ani mai tîrziu, am fost acolo cîteva ore, în trecere. Am căutat străzile vechi, dar m-am rătăcit în orașul în care trăisem atîta vreme. Nu mai rămăsese nimic, decît dărîmături și n-am regăsit pe nimeni dintre cei cunoscuți. Într-o prăvălie mică, instalată în preajma

gării, într-o baracă de scînduri, am cumpărat cîteva cărți poștale cu vederi ale orașului de pe vremea dinaintea războiului. Erau tot ce mai rămăsese. Mai demult, cînd cineva voia să-și amintească de tinerețea sa, se ducea în locurile unde și-o petrecuse. În Germania de astăzi, acest lucru e aproape imposibil de realizat. Totul a fost distrus și reconstruit și ți-e străin. Ce a fost, se înlocuiește cu cărți poștale.

Singurele două clădiri, care au rămas absolut nevătămate, sînt ospiciul de nebuni și maternitatea, datorită îndeosebi faptului că sînt situate mai în afara orașului. Au fost imediat din nou aglomerate și au rămas și acum tot așa. Ar fi chiar necesar să li se lărgească simțitor spațiul.